

Karl May

PRIN KURDISTANUL SĂLBATIC

EDITURA EDEN

Consilier literar
Dr. ANTONIU POPESCU

KARL MAY
DURCHS WILDE
KURDISTAN

„Karl May's — Gesammelte Reiseromane”, Band 2
Freiburg, 1892

***

Ediția de față a folosit ca text de bază traducerea lui C. Constantinescu, apărută cu titlul „*Aventuri în Turkestan*”, București, 1944, în cuprinsul căreia figurează doar primele trei capitole și o parte a celui următor. Textul tălmăcirii a fost confruntat cu ediția-princeps a romanului de Mirela Matei, căreia îi aparține și traducerea ultimelor trei capitole ale cărții. Drepturile de folosință ale acestei versiuni revin editurii noastre.

KARL MAY
Opere - 34

PRIN KURDISTANUL SĂLBATIC
Roman

EDITURA EDEN
București, 1998

Coperta de
SERGIU GEORGESCU

Tehnoredactare de
CRISTINA STANCIU

Corectura de
MIHAI GRIGORESCU

Ediție electronică îngrijită de

I.S.B.N. 973-9141-69-2

CUPRINS

1. În luptă cu turcii

2. Ogarul

3. În fortăreață

4. Evadarea

5. Vendeta

6. Vânătoarea de urși și... de oameni

7. Spiritul peșterilor

Poșta redacției

1. În luptă cu turcii

Ne întorceam de la vizita făcută căpeteniei kurzilor badinan. Când ajunserăm pe cea din urmă colină, de unde puteam cuprinde cu privirea Valea Închinătorilor Diavolului, zărirăm aproape de casa beiului o grămadă uriașă de vreascuri, la care câțiva iezizi adăugau mereu altele. Pir Kamek stătea acolo și arunca din când în când câte o bucată de smoolă.

— Acesta e un rug de sacrificiu, zise Ali.

— Ce are de gând să jertfească pirul?

— Nu știu.

— Probabil un animal.

— Numai la păgâni se ard animalele.

Iezizii nu ard nici animale, nici fructe. Pirul nu mi-a spus ce va arde, dar el e un mare sfânt și ceea ce face dânsul nu poate fi un păcat.

Mereu răsunau de la colina din față salvele pelerinilor care soseau și mereu li se răspundea din vale și totuși observai, când ajunserăm jos, că în valea aceasta abia dacă mai încăpeau oameni. Dădurăm caii în seama servitorilor și pornirăm spre mormânt. Pe drumul care ducea la acesta era o fântână țâșnitoare împrejmuită cu lespezi de piatră. Pe una din ele se așezase Mir Șeic Khan și vorbea cu câțiva pelerini, care stăteau respectuoși și la distanță de el.

— Fântâna asta e sfântă și numai mirul, eu și preotul avem voie să ne așezăm pe piatra aceasta. Nu fii supărat, deci, dacă va trebui să stai în picioare, îmi zise Ali.

— Voi respecta obiceiurile voastre.

Când ne apropiarăm, khanul făcu un semn celor din jur, care se depărtară astfel încât ne-am putut apropia de dânsul. El se ridică, întâmpinându-ne și ne întinse mâinile.

— Fiți bine veniți la întoarcerea voastră! Luați loc la dreapta și la stânga mea!

Făcu semn beiului spre stânga, astfel că mie îmi rămase partea dreaptă. Mă așezai pe pietrele sfinte și nimeni din cei de față nu păru intrigat de aceasta.

— Ai vorbit cu căpetenia? întrebă khanul.

— Da; totul e în cea mai bună regulă. Ai făcut vreo comunicare pelerinilor?

— Nu încă.

— Atunci e timp ca oamenii să se adune. Dă poruncă pentru asta!

— Eu sunt șeful credinței și toate celelalte te privesc pe tine. Nu-ți voi micșora niciodată gloria de a fi ocrotit pe credincioși și de a fi învins pe dușmani.

Aceasta era o modestie pe care n-ai fi întâlnit-o niciodată la imamii musulmani. Beiul Ali se ridică și plecă, în timp ce stăteam de vorbă cu khanul, observai o mișcare printre pelerini, care sporea din minut în minut. Femeile rămaseră la locurile lor, copiii de asemenea; bărbații, însă, se așezară de-a lungul pâ râului și conducătorii de trib, cete și grupuri făcură cerc în jurul lui Ali, care le aduse la cunoștință planurile mutessarifului din Mosul. Domnea o liniște și o ordine ca la paradele europene. După ce șefii comunicară poruncile beiului, adunarea se împrăștia în deplină liniște și fiecare se duse să-și ocupe locul stabilit.

Beiul se întoarce la noi.

— Ce-ai poruncit? întrebă khanul.

Cel întrebat întinse brațul și arată spre o ceată de vreo douăzeci de oameni care urca poteca pe unde venisem noi mai adineaori.

— Ia te uită, ăștia sunt războinicii din Airan, hagiul Sho și khanul Șura, care cunosc foarte bine ținutul acesta. Ei merg înaintea turcilor și ne vor încunoștința la vreme de venirea lor. Am pus caraule și către Baadri, așa că e imposibil să fim surprinși. Mai sunt trei ceasuri până la noapte și asta e de ajuns ca să ducem în Valea Idiz tot ce ne prisosește. Oamenii vor porni la drum, călăuziți de Selek.

— Vor fi îndărăt până la începerea sfintelor slujbe?

- Da, asta e sigur.
- Atunci se pot duce.

După câțva timp un convoi foarte lung de bărbați, ducând cu ei animale sau purtând legături, trecu pe lângă noi și dispăru îndărătul mormântului. Apoi, apărură iarăși pe o potecă stâncoasă de deasupra acestuia și îi puturăm urmări drumul, până ce acesta se pierdu sus în pădurea deasă.

După ce luarăm masa cu Ali; se apropie de mine bașbuzucul și-mi zise:

- Stăpâne, am să-ți spun ceva.
- Ce?
- Ne amenință o mare primejdie.
- Zău! Și anume?

— Nu știu, dar acești Închinători ai Diavolului se uită la mine de o jumătate de ceas cu niște ochi care te bagă în sperieți, nu alta. Parcă-ar vrea să mă omoare, zău așa!

Dat fiind că buluk eminiul purta uniformă, era lesne de priceput purtarea iezizilor amenințați de turci; eram totuși încredințat că nu i se va întâmpla nimic, așa că-l spusei, ca să-mi bat joc de el:

— Asta e rău! Dacă te-ar omorî, cine va mai avea în grijă coada măgarului tău?

— Păi... o să-l înjunghie și pe măgar odată cu mine. N-ai văzut că au și ucis cea mai mare parte din bivolii și oile pe care le au?

— Măgarul tău e în siguranță și tu la fel. Sunteți legați unul de altul și nu veți fi despărțiți.

- Îmi făgăduiești asta?
- Îți făgăduiesc!

— Dar mi-era frică, atunci când ai lipsit adineaori. Mai pleci de aici?

— Nu mai plec; îți poruncesc însă să rămâi mereu aici în casă și să nu te amesteci printre iezizi, altminteri îmi este cu neputință să te ocrotesc.

Liniștit numai pe jumătate, eroul meu pleacă și în locul lui veni Halef.

— Sidi, știi tu că vom avea război? mă întrebă el.

— Război? Între cine și cine?

— Între osmanlâi și diavolii ăștia.

— Cine a spus?

— Nimeni.

— Nimeni? Dar cred c-ai auzit că am vorbit despre asta azi-dimineață la Baadri?

— N-am auzit nimic, căci vorbeați turcește și ăștia vorbesc în așa fel încât nu pot pricepe ce spun. Am văzut însă că a fost o întrunire mare și că după aceasta toți oamenii au început să-și verifice armele. După aceea și-au cărat animalele și bunurile și când m-am dus pe terasă, la șeicul Mohammed, l-am găsit încărcându-și pistoalele. Nu-s astea destule semne că ne așteaptă o primejdie?

— Ai dreptate, Halef. Mâine în zori turcii din Baadri și din Kaloni îi vor ataca pe iezizi.

— Și iezizii știu asta?

— Da.

— Câți sunt la număr turcii?

— Cincisprezece sute de oameni.

— Vor cădea mulți dintre ei, deoarece li se cunoaște planul. Tu pe cine-i ajuți, pe turci sau pe iezizi?

— Eu nu voi lupta deloc.

— Nu? întrebă el, dezamăgit. Dar eu am voie să lupt!

— Pe cine vrei să ajuți?

— Pe iezizi.

— Pe iezizi, Halef? Tu care credeai despre ei că te vor face să-ți pierzi locul din paradis?

— O, sidi, nu-i cunoșteam; acum însă îi iubesc.

— Dar ei sunt necredincioși!

— Nu i-ai ajutat tu mereu pe aceia care erau buni, fără să-i întrebi dacă slăvesc pe Allah sau pe alt Dumnezeu?

Istețul meu Halef vroise să facă din mine un musulman și acum vedeam cu bucurie că era el pe cale să devină

creștin.

— Vei rămâne cu mine! îi zisei.

— În timp ce ceilalți luptă și fac acte de vitejie?

— Poate că vom avea și noi prilej să fim mai viteji și mai curajoși decât ei.

— Atunci rămân cu tine. Și buluk eminiul?

— Și el.

Urcai sus la șeicul Mohammed Emin, care văzându-mă îmi zise:

— *Hamdulillah*, lăudat fie Domnul că vii! Mi-a fost dor de tine cum îi este ierbii dor după roua nopții.

— Ai stat mereu aici sus?

— Da... Nu trebuie să mă vadă nimeni, căci altfel s-ar putea să fiu trădat. Ce vești aduci?

Îi spusei tot ce știam și când sfârșii, el arătă spre armele sale, pe care le avea în față.

— Îi vom primi cum trebuie.

— Nu vei avea nevoie de armele acestea.

— Cum asta? Să nu mă apăr pe mine și pe prietenii noștri?

— Ei sunt destul de tari. Vrei cumva să cazi în mâinile turcilor, din care abia ai scăpat, sau să te nimerească un glonț ori o lovitură de cuțit, pentru ca fiul tău să mai lânnezească cine știe cât în închisoare la Amadiya?

— Emire, vorbești ca un bărbat înțelept, dar nu ca unul viteaz.

— Șeicule, știi prea bine că nu mă tem de nici un dușman și nu frica mă face să vorbesc așa. Ali ne-a cerut să ne ferim de luptă. De altminteri, el e încredințat că nici nu se va ajunge la luptă și eu sunt de aceeași părere.

— Crezi că turcii se vor preda fără împotrivire?

— Dacă n-o fac, vor fi împușcați.

— Ofițerii turcilor nu-s buni de nimic, dar soldații sunt viteji. Vor asalta colinele și vor scapă.

— O mie cinci sute împotriva a șase mii?

— Dacă ar fi cu puțință să fie împresurați...

— Vor fi împresurați.
— Atunci noi trebuie să mergem cu femeile în Valea Idiz.
— Tu da.
— Și tu?
— Eu voi rămâne aici.
— *Allah kerihm!* Pentru ce? Asta ar însemna moartea ta.
— Nu cred. Stau în Giölgeda padişahnün, am scrisori de recomandatie de la mutessarif și mai am pe lângă mine un buluk emini, a cărui prezență ar fi de ajuns ca să mă ocrotească.
— Dar ce vrei să faci aici?
— Să preîntâmpin vreo nenorocire.
— Știe beiul Ali de asta?
— Nu.
— Nici Mir Șeic Khan?
— Nici el. Vor afla ei însă la vreme.
Avui mult de furcă până să-l fac pe șeic să încuviințeze planul meu. Dar până la urmă am reușit.
— *Allah il Allah!* zise el. Căile omului sunt scrise în carte. Nu vreau să te abat de la planul tău, dar voi rămâne aici cu tine.
— Asta nu se poate!
— Pentru ce?
— Ca să nu dea peste tine. Știi ce te așteaptă dac-ai fi recunoscut!
— Sfârșitul omului este înscris în carte. Dacă e să mor, atunci trebuie să mor și e totuna dacă asta se întâmplă aici sau la Amadiya.
— Vrei să te arunci în nenorocire, dar uiți că mă atragi și pe mine.
— Mi s-a părut că doar așa pot să-i înving îndărătnicia.
— Pe tine? Cum?
— Dacă sunt singur aici, mă ocrotesc firmanurile mele; dar dacă te găsesc și pe tine, dușmanul mutessarifului, prizonierul fugit, atunci pierd ocrotirea de care mă bucur și suntem pierduți amândoi, eu și tu.

El rămase cu privirea în pământ, chibzuind: ghiceam ce-l făcea să se împotrivească a se retrage în Valea Idiz, dar îi lăsa timp să ia o hotărâre. În cele din urmă zise cu glas șovăitor:

— Emire, mă socoti drept laș?

— Nu. Știu că ești viteaz și fără teamă.

— Ce va crede beiul Ali?

— El gândește la fel ea mine și tot așa și Mir Șeic Khan.

— Și ceilalți iezizi?

— Ei te cunosc bine și știu că nu fugi din fața nici unui dușman.

— Și dacă-ar fi să se îndoiască de curajul meu, mă vei apăra? Le vei spune că m-am dus cu femeile în Valea Idiz numai pentru a asculta de tine?

— Voi spune asta tuturor și în gura mare.

— Bine, atunci voi face cum spui.

Împinse resemnat de o parte flinta și își îndreptă din nou privirea spre vale, care începuse să fie învăluită de umbrele înserării.

Tocmai se întorceau oamenii care plecaseră înainte la Idiz. Ei formau un convoi lung, care se risipi în valea din fața noastră.

Deodată răsună o salvă dinspre Mormântul Sfântului și în același timp Ali veni la noi sus și ne spuse:

— Începe marea sărbătoare de la mormânt. Până acum nici un străin n-a putut să ia parte, dar Mir Șeic Khan mi-a dat încuviințarea, în numele tuturor preoților, să vă poftesc.

Asta era o cinste deosebită pentru noi; șeicul Mohammed Emin refuză însă, spunând:

— Îți mulțumesc, beiule, dar musulmanului îi este oprit să fie de față la adorațiunea unui alt Dumnezeu.

El era musulman; dar ar fi putut îmbrăca acest refuz în alte cuvinte. Rămase acasă, iar eu îl urmaș pe bei.

Când ieșirăm în fața casei, ni se înfățișă o priveliște de o frumusețe de nedescris. Cât se întindea valea pâlpâiau lumini sub și pe copaci, jos la apă și sus pe fiecare stâncă,

de jur-împrejurul caselor și pe acoperișurile acestora. Dar cea mai mare însuflețire domnea la Mormântul Sfântului. Mirul aprinsese o torță de la lampa veșnică a mormântului și ieși cu aceasta afară în curtea interioară. De la torța aceasta șeicii și kavali își aprinseră lămpile lor; de la acestea își luau fachirii la rândul lor focul și acum ieșiră cu toți afară și mii de oameni dădură buzna ca să se purifice la focurile sfinte.

Cine izbutea să se apropie de luminile preoților, își trecea mâna prin flacăra acestora, apoi își apăsa mâna aceasta pe frunte și piept, în dreptul inimii. Bărbații își treceau a doua oară mâna prin flacăra, pentru a aduce nevestelor lor binecuvântarea focului. Mamele făceau același lucru pentru copiii lor, care nu aveau puterea să răzbată prin mulțime. Era o sărbătoare și o bucurie care păreau foarte naturale.

Sanctuarul fu și el iluminat. În fiecare din numeroasele fride ale zidului se așezase câte o lampă și peste toată curtea se întinseră ghirlande de lămpi și flăcări. Fiecare creangă de copac părea să fie brațul unui sfeșnic uriaș și sute de lumini se cățarau de-a lungul celor două turnuri, până-n vârf, formând două ghirlande de o frumusețe fără seamăn.

Preoții luară loc în curtea interioară, pe două rânduri, iar în fața lor kavalii. Aceștia din urmă aveau în mână instrumente muzicale; unul un flaut, altul o tamburină și tot așa mai departe. Eu cu beiul Ali ședeam sub umbrarul de viță; pe Mir Șeic Khan nu-l puteam vedea. Dinlăuntrul mormântului se auzi o comandă și kavalii își ridicară instrumentele. Flautele începură o melodie ușoară, tânguitoare, în tactul pe care-l dădu o tamburină. Urmă, apoi, brusc o armonie prelungă, cu concursul celor două instrumente, închipuind, o melodie căreia nu i s-ar potrivi nici una din numirile noastre muzicale, însă al cărei efect era cât se poate de plăcut.

La sfârșitul acesteia, Mir Șeic Khan ieși din interiorul mormântului, însoțit de doi șeici. Unul din ei ducea un fel de pupitru de note, pe care-l așeză în mijlocul curții. Celălalt ducea un vas mic cu apă și încă unul, deschis, rotund, în care se găsea un lichid ce ardea. Aceste două vase fură așezate pe pupitru, de care se apropie Mir Șeic Khan.

El făcu un semn cu mâna și muzica începu din nou. Se cântă o introducere, după care preoții intonară un imn. Din păcate, nu putui să notez cuvintele, căci aș fi trezit suspiciuni, așa că înțelesul adevărat al acestora îmi dispăru cu totul din minte. Erau cuvinte arăbești care îndemneau la puritate, credință și veghe. Apoi, Mir Șeic Khan ținu o scurtă cuvântare către preoți, cerându-le să se ferească de păcat, să facă bine tuturor oamenilor, să rămână credincioși religiei lor, apărând-o de dușmani.

După aceasta el veni la noi, așezându-se sub umbrarul de viță. Un preot aduse un cocoș viu, pe care-l legară, cu o sfoară, de pupitru; la stânga fu așezat vasul cu apă, iar la dreapta cel cu foc.

Muzica începu din nou. Cocoșul stătea ghemuit la pământ, părând că nici nu aude sunetele ușoare ale flautelor. Când acestea deveniră mai puternice, el tresări; își scoase capul dintre pene, privi de jur împrejur cu ochi vioi, văzu apa și repede își vârî ciocul în vas ca să bea. Evenimentul acesta fericit fu vestit prin sunete de tamburine, ceea ce păru să trezească interesul muzical al cocoșului. El își răsuci gâtul și ascultă cu luare-aminte, observând în același timp că se afla într-o apropiere primejdioasă de flacăra. Încercă să se dea înapoi, dar nu putu căci era legat, înciudat, se ridică și scoase un „cucurigu” puternic, care răsună ca un semnal pentru flaute și tamburine. Lucrul acesta păru să trezească în minTea lui ideea că era vorba de o întrecere muzicală, așa că se întoarse semeț spre muzicanți, bătu din aripi și cântă încă o dată. Răspunsul fu la fel ca înainte și se născu un

duel muzical care până la urmă îl întărește într-atâta pe bietul cocoș, încât se smulse odată cu furie și liberându-se, fugi înăuntrul mormântului.

Muzica însoți această faptă vitejească cu un fortissimo asurzitor; glasurile preoților se alătură și acum urmă un final care nu se putea să nu-i obosească atât pe muzicanți cât și pe cântăreți. La sfârșit kavalii își sărutară instrumentele.

Acum urma să aibă loc vămuirea bilelor, de care am pomenit cu alt prilej. Înainte de a începe însă, preoții veniră la noi și ne dăruiră, mie și lui Ali, câte șapte bucăți. Ele erau perfect rotunde și aveau pe dânsle un cuvânt arab, zgâriat cu un instrument ascuțit. Din cele șapte bile ale mele, pe patru se putea citi cuvântul „El Şems”, soarele.

Vânzarea avu loc în curtea exterioară, în timp ce înăuntrul locului împrejmuit cu zid mai răsunau încă instrumentele muzicale și cântecele.

Părăsii sanctuarul, îndreptându-mă spre casă. Îl găsii acolo pe Halef stând pe terasă împreună cu buluk eminiul. Păreau să fie într-o convorbire foarte însuflețită, căci numai ce-l auzii pe servitorul meu:

— Ce? Un rus ziceai c-a fost?

— Da, un rusnac, — Allah să-i taie capul! Căci dacă n-ar fi fost el, aş mai avea nasul și acuma! Începusem să lovesc ca un turbat în jurul meu, dar ticălosul căuta să mă nimerească în cap; vrui să mă feresc și mă dădui înapoi. Și astfel s-a făcut că lovitura care trebuia să-mi reteze capul, mi-a retezat numai...

— Hagi Halef! strigai.

Aveam și eu chef să întrerup odată vestita istorie cu nasul. Cei doi săriră în sus și veniră la mine.

— Mă vei însoți, Halef; haide!

— Unde?

— Colo, pe colină, ca să vedem cum arată valea iluminată.

— O, emire, dă-mi voie să merg și eu! se rugă Ifra.

— N-am nimic împotrivă. Haideți!

Începurăm să urcăm colina îndreptată cu fața spre Baadri și pretutindeni întâlneam bărbați, femei și copii cu făclii și lumini; toți ne întâmpinară și ne vorbiră cu bucurie copilărească. Când ajuraserăm în creștet, ni se oferă o priveliște de nedescris. Câțiva iezizi se luaseră după noi ca să ne lumineze drumul, căci numai în întuneric fiind puteam gusta din plin farmecul acestei priveliști. Jos, în vale, se unduiau flacăra după flacăra. Mii de puncte luminoase se încrucișau, tresăreau și se mlădiau, dansau, țâșneau și zburau unele pe lângă celelalte, mici, mititele, dar clin ce în ce mai aproape de noi, crescând încetul cu încetul. Sanctuarul era scaldat de o lumină solemnă. De jos răzbătu deodată înspre noi un talaz înăbușit de voci, întrerupt din când în când de câte un strigăt de bucurie. Aș fi stat ore întregi să mă desfăț cu priveliștea asta minunată.

— Ce fel de stea este aceea? zise în limba kurdă unul din iezizii de lângă mine.

— Care? întrebă un altul.

— Vezi *Rea kadişahn* ^[1] colo la dreapta.

— O văd.

— Sub ea a licărit o stea luminoasă. Uite acum iarăși! O vezi?

— Am văzut-o. E *Kiyale be şeri*. ^[2]

Cele patru stele, care în constelația noastră formează spatele Ursei, se numesc la kurzi „Bătrânul”. După ei capul său este ascuns îndărătul unei constelații vecine. Cele trei stele, care la noi formează coada Ursei Mari (sau oiștea „Carului”, cum i se mai zice acestei constelații), se numesc după ei „cei doi frați și mama oarbă a bătrânului”.

— Zici că-l *kiyale be şeri*? Păi asta are patru stele! spuse cel ce vorbise întâi. O fi *Kumikiyi Şivan* ^[3].

— Asta e mai sus. Uite că acum luminează iar. Ah, ne-am înșelat; e doar la miazăzi. O fi *Meși* ^[4].

Întrebarea asta îmi era pusă mie. Fenomenul mi se păru izbitor.

Luminile de jos făceau ca stelele să nu poată fi recunoscute în mod clar. Sclipirea aceea însă care se aprindea din când în când colo sus, stingându-se apoi imediat, era puternică. Semăna cu un licurici. Mai statui să observ câtva timp, apoi îi zisei lui Halef:

— Hagi Halef, du-te repede jos la beiul Ali și spune-i să vină cât mai curând aici la mine. E vorba de ceva însemnat.

Istețul meu servitor plecă repede, iar eu mersei ceva mai înainte, pe de o parte ca să pot observa mai bine presupusa stea, iar pe de altă parte ca să scap de alte întrebări.

Din fericire Ali aflase că plecasem aici sus și se hotărâse îndată să mă urmeze. Halef dădu de el aproape de tot și-l aduse la mine.

— Ce vrei să-mi arăți, emire?

Întinsei brațul și zisei:

— Privește țintă într-acolo! Vei vedea sclipind o stea. Uite acum!

— O văd.

— Iar a dispărut. O cunoști?

— Nu. Stă foarte jos și nu face parte din nici o constelație.

Mă apropiai de o tufă și tăiai câteva nuielușe; una o înfipsei în pământ și mă așezai în fața ei la câțiva pași depărtare.

— Lasă-te în genunchi exact îndărătul acestei nuielușe! Voi înfige o alta în direcția în care va licări iar steaua. Ai văzut-o acum?

— Da; foarte lămurit.

— Încotro să înfig nuiaua? Aici.

— Puțintel mai la dreapta.

— Aici?
— Da, așa e bine.
— S-a făcut! Acum observă mai departe.
— Am văzut-o iar, zise el după câteva clipe.
— Unde? Voi înfige o a treia nuia.
— Steaua n-a fost la locul ei dinainte, ci mult mai la stânga.

— Cât de departe? Spune!
— Cu două picioare de nuiaua înfiptă înainte.
— Aici.
— Da.

Înfipsei a treia nuia și Ali își urmă observațiile.

— Acum am văzut-o iar, zise el.

— Unde?

— De data asta nu la stânga, ci la dreapta.

— Bine. Asta voiam să-ți arăt. Acum te poți ridica de jos.

Ceilalți priviseră mirați la treaba pe care o făcusem și nici Ali nu putea pricepe despre ce este vorba.

— De ce ai trimis să mă cheme ca să-mi arătați steaua asta? întrebă el.

— Pentru că nu e stea.

— Dar ce? O lumină?

— Dac-ar fi o singură lumină, treacă-meargă, deși tot ar fi ciudat; dar e un șir întreg de lumini.

— De unde scoți asta?

— Nu poate fi o stea pentru că se află mai jos decât creștetul muntelui dindărătul ei. Și că sunt mai multe lumini ai putut vedea din experiența pe care am făcut-o. Colo merg pe jos sau călare oameni mulți cu făclii ori felinare și din când în când vreunul își îndreaptă lumina înapoi.

Beiul scoase o exclamație de mirare și zise:

— Ai dreptate, emire!

— Cine să fie?

— Pelerini nu sunt, căci aceștia ar veni pe drumul care duce de la Baadri la Șeic Adi.

— Atunci or fi turci!

— E cu putință?

— Asta nu pot ști, căci ținutul acesta îmi este necunoscut. Descrie-mi-l, beiule!

— Drept înainte merge drumul spre Baadri și aici la stânga — cel spre Ain Sifni împarte drumul acesta în trei; mergi o treime pe el și atunci ai luminile pe partea stângă, spre apa care vine de la Șeic Adi.

— Se poate călări de-a lungul apei?

— Da.

— Și să ajungi în felul acesta la Șeic Adi?

— Da.

— Atunci s-a făcut o greșală foarte mare.

— Și anume?

— Ai pus caraule spre Baadri și Kaloni nu însă spre Ain Sifni.

— Acolo nu vor merge turcii. Oamenii din Ain Sifni ne-ar vesti-o.

— Dar dacă turcii nu se duc la Ain Sifni, ci trec Khausserul la Djeraiya și caută apoi să ajungă în valea între Ain Sifni și locul unde ne aflăm noi? Mi se pare că atunci ar apuca aceeași direcție în care se mișcă colo luminile acelea. Ia te uită, au luat-o iar spre stânga.

— Emire, presupunerea ta poate să fie dreaptă. Voi trimite îndată câteva caraule.

— Și eu voi privi mai de aproape „stelele” astea. Ai vreun om care cunoaște bine ținutul acesta?

— Nimeni nu-l cunoaște mai bine decât Selek.

— E un călăreț bun: să mă călăuzească el!

Coborâram dealul cât puturăm mai repede. Ultima parte a convorbirii o duserăm cu glas încet, astfel că nimeni nu auzi nimic și mai ales bașbuzucul. Selek fu găsit îndată: i se dădu un cal și își luă armele. Halef mergea și el cu noi. Mă puteam bizui pe dânsul mai mult decât pe oricare altul. După douăzeci de minute pornirăm pe drumul care ducea la Ain Sifni. Pe cea dintâi colină ne oprirăm. Privii în

întunericul dinaintea noastră și în cele din urmă văzui iar sclipirea aceea. I-o arătai și lui Selek, iar el îmi spuse:

— Emire, asta nu e stea și nici făclie nu este, căci acestea ar răspândi lumină pe o suprafață mai mare; sunt felinare.

— Trebuie să mă apropii cât mai mult de ele. Cunoști bine ținutul?

— Cunosesc fiecare piatră și fiecare tufă. Ține-te numai de mine!

Se îndepărtă de apă spre dreapta și acum pornirăm în trap la drum. Călărirăm așa ca la vreun ceas, când deodată puturăm deosebi câteva lumini; după alt sfert de ceas, în timpul căruia acestea dispăruseră îndărătul unei coame de deal din fața noastră, ajunserăm pe acesta din urmă și văzurăm foarte lămurit că aveam înaintea un convoi destul de lung. Din cine era format convoiul era greu de deosebit de aici; observarăm însă că el dispăru brusc și nu se mai ivi.

— Mai este și acolo vreo colină?

— Nu. Aici este șes, răspunse Selek.

— Sau vreo adâncitură, o vale în care să fi putut dispărea aceste lumini?

— Nu.

— Sau o pădure.

— Da. Acolo unde au dispărut este o pădurice de măslini.

— Aha! Tu vei rămâne cu caii aici și ne vei aștepta. Halef mă va însoți.

— Ia-mă și pe mine, stăpâne! se rugă Selek.

— Caii ne-ar trăda...

— Îi legăm....

— Al meu e prea prețios ca să-l las fără supraveghere. Și afară de asta tu nici nu te pricepi, bine să te furișezi. Te-ar auzi sau chiar te-ar vedea.

— Ba mă pricep, emire.

— Ia mai taci! zise Halef. Și eu credeam că mă pricep să mă furișez în mijlocul unui duar și să ciordesc calul cel mai bun; dar când a trebuit să fac asta în fața lui effendi, mi-a fost rușine ca unui copil. Mângâie-te însă, căci Allah n-a vrut să facă din tine o șopârlă.

Lăsarăm armele și pornirăm înainte. Era tocmai atâta lumină cât să se poată recunoaște cu greu un om la cincizeci de pași. După vreo zece minute se ivi în fața noastră un punct întunecat, care se mărea din ce în ce mai mult; păduricea de măslini. Când ajunserăm ca la vreo cinci șase minute de drum depărtare de ea, mă oprii și ascultai încordat. Nici cel mai slab sunet nu se auzea.

— Mergi îndărătul meu, în așa fel încât să formăm amândoi o singură linie! Aveam pe mine doar o tunică și pantaloni închiși la culoare iar pe cap un tarbuș, așa că eram bine camuflat.

Merserăm mai departe, când deodată auzirăm trosnete de crengi. Ne întinserăm la pământ și ne târârăm încetișor înainte. Trosnetele și pârâiturile se auziră mai tare.

— Strâng crengi, poate ca să încingă un foc.

— Asta e bine pentru noi, șopti Halef.

Curând ajunserăm la marginea pădurii și auzirăm găfâit de animale și glasuri de bărbați. Ne aflam lângă un măcăciniș des; arătai spre ei și zisei încetișor:

— Ascunde-te aici și așteaptă-mă, Halef!

— Eu nu, te părăsesc; vin cu tine.

— M-ai trăda. Furișatul este mai greu în pădure decât pe câmp deschis. Te-am luat cu mine numai ca să-mi acoperi retragerea. Rămâi culcat chiar dacă auzi împușcături. Dacă te-oi chema vii cât mai repede cu putință!

— Și dacă nici nu vii, nici nu chemi?

— Atunci lași să treacă o jumătate de ceas și te târăști înainte, ca să vezi ce s-ar întâmplat cu mine.

— Dacă te omoară, îi ucid pe toți!

Atâta am auzit și o și luasem din loc. Nu mă îndepărtasem însă prea mult de el, când îmi ajunse la

ureche un glas poruncitor:

— *Et atesh* — aprinde, fă focul!

Glasul acesta venea de la o depărtare cam de o sută de picioare. Puteam deci să mă furișez mai departe fără teamă. Deodată auzii pârâitul unui foc de crengi și văzui în același timp o lumină vie care, trecând printre copaci, ajungea aproape până la mine. Asta firește că îmi îngreua planul.

— *Tşlar atesh tşevresinde* — pune pietre în jurul focului! porunci același glas.

Nu trecu mult și lumina dispăru, ceea ce însemna că ordinul fusese executat, iar eu putui înainta mai ușor. Mă târâi de la un capăt la altul și așteptai îndărătul fiecăruia până mă încredințai că nu fusesem observat.

Din fericire, nu era nevoie de atâtea precauții, căci nu mă găseam în pădurile seculare din America, iar cei care mergeau înaintea mea păreau că nici nu le-ar fi trecut prin cap că vreun semen de-al lor ar fi putut să-i spioneze.

Înaintai astfel până ajunsei la un copac, ale cărui rădăcini scosese rădăcinile mlădițe încât nădăjduiam să găsesc o ascunzătoare îndărătul lor. Aceasta era de dorit mai ales pentru că foarte aproape de copac ședea doi oameni de „dragul” cărora mă oprisem aici — doi ofițeri turci.

Cu băgare de seamă izbutii să mă așez în voie îndărătul mlădițelor și acum puteam cuprinde în întregime cu privirea scena.

Dincolo de pădurice, se aflau... patru tunuri de munte, sau mai bine zis două tunuri de munte și două obuziere, iar pe marginea păduricii erau legați douăzeci de catări care serviseră la transportarea lor.

Tunarii se tolăniseră în voie pe pământ și stăteau de vorbă. Cei doi ofițeri însă doreau să bea cafea și să fumeze ciubucuri, de aceea se făcuse un foc deasupra căruia atârna un căzânel pe două pietre. Unul din ofițeri era căpitan, celălalt sublocotenent. Căpitanul avea o înfățișare

de om de treabă; îmi făcea impresia unui birtaş dolofan care urma să joace rolul „turcului sălbatic” la un teatru de amatori și în scopul acesta își închinase uniformă de la vreunul din negustorii aceia care se îndeletnicesc cu asemenea negoț. Cu sublocotenentul lucrurile stăteau la fel. Întocmai ca dânsul ar fi arătat o cumătră de șaizeci de anișori, căreia i-ar fi dat în gând să se ducă la bal mascat în șalvari și tunică turcească.

Eram atât de aproape de ei, încât putui să aud tot ce vorbeau. Îmi venea să ies de după copac și să-l salut curtenitor: „Seara bună, meștere Moraru; respectele mele, don'șoară Lăptucică; ce mai faceți? Mulțumesc, foarte mulțumesc, bine!”

Bineînțeles că vorbele pe care-mi fu dat să le aud erau ceva mai puțin pașnice.

— Sunt bune tunurile noastre! mormăi căpitanul.

— Foarte bune! cârâi sublocotenentul.

— Vom trage, vom culca totul la pământ.

— Totul! răsună ecoul.

— Vom face pradă!

— Pradă multă!

— Vom fi viteji!

— Foarte viteji!

— Vom fi avansați!

— Mult, foarte mult!

— Apoi vom fuma tutun din Persia.

— Tutun din Șiraz.

— Și vom bea cafea din Arabia.

— Cafea din Mocca.

— Iezizii trebuie să moară toți!

— Toți!

— Lașii!

— Spurcații, nerușinații!

— Câinii!

— Îi vom omorî!

— Chiar mâine dimineață, îndată!

— Firește, asta e de la sine înțelese!

Văzusem și auzisem de-ajuns; mă retrasei deci, mai întâi încetișor și cu băgare de seamă, apoi însă mai repede. Mă ridicai chiar de la pământ, ceea ce-l miră mult pe Halef când ajunsei la el.

— Cine sunt, sidi?

— Artileriști. Haide, n-avem timp!

— Mergem pe picioare?

— Da.

Ajunserăm curând la caii noștri, încălecarăm și ne întoarserăm înapoi la Șeic Adi, unde însuflețirea era în toi.

Pe Ali îl găsii în curtea interioară a sanctuarului, împreună cu Mir Șeic Khan.

— Ce ai văzut? mă întrebă el.

— Tunuri.

— Ah! zise el, speriat. Câte?

— Patru tunuri mici de munte.

— Ce scop să aibă ele?

— Vor să bombardeze Șeic Adi. În timp ce infanteriștii vor ataca dinspre Baadri și Kaloni, artileria va interveni jos, lângă apă. Planul nu e rău, căci de acolo poate fi dominată întreaga vale. Toată greutatea era să se ducă în taină tunurile peste munți și treaba asta a reușit. S-au folosit de catări, cu ajutorul cărora obuzierele pot fi aduse într-un ceas de acolo unde se află, până la Șeic Adi.

— Ce facem, atunci?

— Dă-mi imediat șaizeci de călăreți și câteva felinare și până-n două ceasuri ai tunurile cu servanții lor aici în Șeic Adi.

— Capturate?

— Da.

— Îți dau o sută de călăreți, nu șaizeci!

— Atunci fie optzeci și spune-le că-i aștept jos la apă!

Pe Halef și Selek îi mai găsii la cai.

— Ce va face beiul Ali? întrebă servitorul meu.

— Nimic altceva decât ce trebuie făcut.

— Te văd râzând. Te pomenești că punem mâna pe tunuri?

— Chiar așa. Dar vreau ca asta să se întâmple fără vărsare de sânge și de aceea luăm cu noi optzeci de călăreți.

Pornirăm spre ieșirea văii, unde nu așteptarăm mult până să vină cei optzeci.

Pe Selek îl trimisei înainte cu zece oameni și eu urmai cu ceilalți după dânșii. Fără să întâlnim vreun dușman ajunserăm pe colina unde Selek ne așteptase înainte și descălecarăm. Trimisei mai întâi câțiva oameni care urmau să vegheze la siguranța noastră personală; apoi lăsați zece cu caii, poruncindu-le să nu-și părăsească postul fără învoirea mea; ceilalți pornirăm târâș spre pădurice.

Ajunși la depărtare potrivită de aceasta oprirăm și eu pornii singur înainte. Ca și adineaori, ajunsei și de data asta la copacul îndărătul căruia mă aciuasem. Turcii ședeau la taifas, în grupuri. Mă așteptasem să-l găsesc dormind, dar nu fu așa. Numărai treizeci și patru de oameni, împreună cu subofițerii și cei doi ofițeri și mă întorsei îndărăt la ai mei.

— Hagi Halef și Selek, duceți-vă și luați-vă caii. Faceți un ocol și ieșiți pe partea cealaltă a păduricii. Veți spune că v-ați rătăcit și vreți să vă duceți la sărbătoarea din Șeic Adi. În felul acesta veți abate atenția osmanlâilor, atrăgând-o asupra voastră. Restul ne privește pe noi. Plecați!

Cu ceilalți oameni formai două șiruri lungi, spate în spate, care aveau sarcina să împresoare păduricea din trei părți. Le dădui instrucțiunile cuvenite, după care ne culcarăm la pământ și ne târârăm înainte.

Firește că eu înaintam mai repede. Ajunsesem de vreo două minute la copacul meu, când auzii tropote de cai. Focul mai ardea, astfel că putui vedea ce se petrece. Probabil că în tot timpul lipsei mele cei doi ofițeri fumaseră și băuseră cafea.

— Șeic Adi este un cuib afurisit, îl auzii pe căpitan.

— Foarte afurisit! răspunse sublocotenentul.
— Oamenii se închină diavolului acolo.
— Diavolului, da! Dumnezeu să-l căsăpească și să-l zdrobească!

— Asta o vom face noi.
— Da, o să-i nimicim!
— Până la unul!

Până aici putui asculta convorbirea, căci apoi se auzi tropotul de cai de care am pomenit. Sublocotenentul ridică privirea.

— Vine cineva! zise el.
Căpitanul ciuli și dânsul urechea și întrebă:

— Cine să fie?
— Sunt doi călăreți; aud eu bine.

Se ridicară și soldații făcură la fel. În lumina pe care o împrăștia focul se iviră Halef și Selek. Căpitanul le ieși înaintea și își trase sabia.

— Stai! Cine sunteți? strigă la ei.

Turcii îi împresurară imediat. Micul meu Halef se uită din înălțimea calului spre cei doi ofițeri, abordând o mutră care mă lăsă să ghicesc că și asupra lui făcuseră aceeași impresie ca și asupra mea adineaori.

— Am întrebat cine sunteți? repetă căpitanul.
— Oameni.
— Ce fel de oameni?
— Bărbați.
— Ce fel de bărbați?
— Bărbați călare.
— Dracul să vă înghită! Răspundeți cum trebuie, altfel pun să vă bată la tălpi! Ei, cine sunteți?
— Suntem iezizi, răspunse Selek, cu glas șovăitor.
— Iezizi? Ah! De unde?
— Din Mecca.
— Din Mecca? *Allah il Allah!* Sunt și acolo închinători ai Diavolului?
— Vreo cinci sute de mii.

— Atât de mulți! *Allah kerihm!* El lasă multe buruieni să crească alături de grâu. Încotro vreți să vă duceți?

— La Șeic Adi.

— V-am prins! Ce căutați acolo?

— Se prăznuiește acolo o mare sărbătoare.

— Știm. Dănțuiți și cântați cu diavolul și vă închinați unui cocoș care a trecut prin focul Gheenei. Descălecați! Sunteți prizonierii mei!

— Prizonieri? Dar ce-am făcut?

— Sunteți fii ai diavolului. Trebuie să fiți bătuți până va ieși din voi tatăl vostru. Jos de pe cai!

Puse chiar el mâna și cei doi fură smulși de-a dreptul de pe cai.

— Dați armele înapoi!

Știam că Halef n-ar face asta niciodată, chiar în împrejurarea de față. El se uită cercetător spre foc și atunci eu ridicai capul atât de sus până mă zări. Acum știa că putea fi liniștit. Din foșnetele ușoare pe care le auzii îndărătul meu, îmi dădui seama că oamenii mei împresuraseră tabăra cu totul.

— Armele noastre? întrebă Halef. Îngăduie să-ți spunem ceva, izbașă!

— Ce?

— Asta n-o putem împărtăși decât ție și mûlasimului.

— Nu vreau să aflu nimic de la voi.

— Dar vezi că e ceva foarte important.

— Despre ce este vorba?

— Ascultă!

Îi șoptii câteva cuvinte la ureche, care avură drept rezultat că domnul căpitan se dădu un pas înapoi și se uită cu oarecare respect la cel ce vorbise. Mai târziu aflai că vicleanul Halef șoptise: „E vorba de punga voastră”.

— E adevărat? întrebă ofițerul.

— E adevărat.

— Vei tăcea în privința asta?

— Ca mormântul!

— Jură-mi!
— Cum să jur?
— Pe Allah și pe barba... ba nu, căci voi sunteți iezizi.
Atunci jură-mi pe diavolul căruia vă închinați!
— Bine. Diavolul știe că nu voi sufla o vorbă!
— Dar să știi că o să te sfâșie dacă spui minciuni. Haide!
Veniți, voi doi!

Cei patru bărbați se apropiară de foc; acum putui auzi fiecare cuvânt al lor.

— Ei, vorbește! porunci căpitanul.
— Dă-ne drumul! Îți vom plăti pentru asta.
— Aveți bani?
— Avem.
— Nu știți că banii aceștia sunt ai mei? Tot ce aveți asupra voastră este al nostru.
— N-o să-i găsești. Venim de la Mecca și cine face o astfel de călătorie știe să-și ascundă banii.
— Îi voi găsi eu.
— Nu-i vei găsi, chiar dacă ne vei ucide și vei pune să fim scotociți până la piele: Închinătorii Diavolului se pricep să-și facă banii nevăzuți.
— Allah este atotștiutor.
— Dar tu nu ești Allah.
— Nu pot să vă dau drumul.
— Pentru ce?
— Pentru că ne-ați trăda.
— Să vă trădăm? Cum adică?
— Nu vedeți că suntem aici cu o misiune războinică?
— Nu te vom trăda.
— Dar vreți să mergeți la Șeic Adi.
— Să nu mergem?
— Nu.
— Atunci trimite-ne unde vrei!
— Vreți să vă duceți la Baaveiza și să așteptați acolo două zile?
— Vrem.

— Cât ne plătiți pentru că vă dăm libertatea?
— Cât ceri?
— Cincisprezece mii de piaștri de fiecare...
— Suntem niște pelerini foarte săraci. Atâta n-avem la noi.

— Dar cât aveți?
— Cinci sute de piaștri ți-am putea da.
— Cinci sute? Vă bateți joc de noi!
— Poate că facem rost de șase sute.
— Veți da douăsprezece mii de piaștri și nici o para mai puțin. Și dacă nu vreți, mă jur pe Mahomed că pun să vă bată până-i veți da. Spuneți că aveți mijloace cu care să vă faceți banii nevăzuți; asta înseamnă că aveți mulți bani și eu am mijloace să-i scot la iveală.

Halef se prefăcu speriat:

— Stăpâne, chiar nu vrei să lași mai jos?
— Nu.
— Atunci trebuie să-ți dăm.
— Ticăloșilor, acum văd că aveți mulți bani la voi, așa că nu vă mai las liberi pentru douăsprezece mii de piaștri, ci îmi veți da cât am cerut la început, adică cincisprezece mii.

— Asta este prea puțin, stăpâne.

Căpitanul se uită la Halef cu niște ochi cât roata carului.

— Ce vrei să spui, păcătosule?

— Vreau să spun că fiecare din noi prețuiește mai mult decât cincisprezece mii de piaștri. Îngăduie să-ți dăm cincizeci de mii.

— Omule, ești nebun?

— Sau o sută de mii.

Izbașul făcu o mutră năucă, se uită la camaradul său și întrebă:

— Ce zici de asta, locotenente?

— Ce să zic, nimic, răspunse omul, cu toată sinceritatea.

— Și eu tot nimic. Oamenii ăștia trebuie să fie grozav de bogați.

Apoi se întoarse iar spre Halef:

— Unde aveți banii?

— Trebuie neapărat să știi?

— Da.

— Avem noi unul care plătește pentru noi. Nu-l poți vedea însă.

— Dumnezeu să ne ocrotească! Vrei să zici diavolul?

— Să vină?

— Nu, nu, niciodată! Eu nu-s iezid și nu mă pricep să stau de vorbă cu el. Aș muri de spaimă.

— Nu te vei speria, căci șeitanul ăsta vine sub înfățișare omenească. Uite-l!

Mă ridicasem îndărătul copacului și din doi pași fui în fața ofițerilor. Ei se dădură îngroziți înapoi, unul spre dreapta, altul spre stânga. Probabil însă că nu eram atât de fioros la vedere, căci rămaseră pe loc acolo și se holbară la mine.

— Am auzit tot ce ați vorbit aseară și azi-dimineață. Spuneți că Șeic Adi e un cuib afurisit.

Un suspin greu fu răspunsul.

— Spuneți ca Allah să-i căsăpească și să-i zdrobească pe cei de acolo.

— Oh, oh!

— Ați mai spus că aveți de gând să-i împușcați pe nelegiuiții, spurcații, nerușinații și câinii aceia și să faceți pradă mare.

Miilasimul era mai mult mort decât viu, iar tovarășul său nu putu face altceva decât să geamă.

— După aceea ziceți că veți fi înaintați în grad și veți fuma tutun de Șiraz.

— Știe totul! izbuti să îngăime căpitanul.

— Da, știu totul. Vă înaintez eu... Știi unde?

El clătină capul.

— La Șeic Adi, la spurcații și nerușinații pe care vroiați să-i ucideți. Acum vă spun vouă ceea ce ați spus înainte acestor doi oameni: sunteți prizonierii mei!

Soldații, care stăteau ghemuiți unii în alții, nu-și putură da seama de ceea ce se petrecea. Semnul pe care-l făcui odată cu ultimele cuvinte, fu de ajuns: iezizii țâșniră și-i împresurară. Nici unuia nu-i trecu prin gând să se împotrivească — erau năuciți. Ofițerii pricepură însă acum despre ce era vorba și dădură să scoată armele de la brâu.

— Stați! Fără împotrivire! le strigai eu, trăgând revolverul. Cine pune mâna pe armă va fi împușcat pe loc.

— Cine ești tu? întrebă căpitanul.

— Sunt prietenul vostru și de aceea doresc să nu fiți împușcați de iezizi. Dați armele!

— Dar avem nevoie de ele.

— Pentru ce?

— Trebuie să apărăm cu ele tunurile.

Pufnii în râs de atâta prostie. Apoi le zisei:

— Fiți fără grijă; vom păzi noi tunurile.

Se mai împotriviră ei câțva timp, dar până la urmă predară totuși armele.

— Ce veți face cu noi? întrebă bietul căpitan.

— Asta depinde de cum vă veți purta. Poate că veți fi omorâți, dar poate să dobândiți iertare, dacă sunteți ascultători.

— Ce trebuie să facem?

— Întâi de toate să răspundeți sincer la întrebările mele.

— Întreabă!

— Mai vin și alte trupe după voi?

— Nu.

— Sunteți numai voi aici?

— Da.

— Atunci miralaiul Omar Amed este un om foarte neiscusit. La Șeic Adi se află câteva mii de oameni înarmați și el trimite încoace treizeci de soldați cu patru tunuri. Trebuia să vă, dea cel puțin un alai emini cu două sute de infanteriști ca acoperire. Dumnezeu crede că pe iezizi îi prinzi și ucizi ca pe muște. Ce ordine v-a dat?

— Să ducem tunurile pe ascuns până la apă.

— Apoi?

— Apoi să pornim în susul acesteia până la o jumătate ceas de Şeic Adi.

— Mai departe!

— Acolo să aşteptăm până ne va trimite o ştafetă. După aceea urma să înaintăm până în vale şi să-i împrăşcăm pe iezizi cu ghiulele şi grenade.

— Înaintarea vă este îngăduită; veţi ajunge chiar şi mai departe decât intrarea văii — dar de împuşcat vor împuşca alţii în locul vostru.

Văzând că n-au încotro, turcii se împăcară cu soarta, ca nişte adevăraţi fatalişti ce erau. Se aşezară în rând şi fură escortaţi de iezizi. Tunurile — demontate cum erau — fură încărcate pe catări, iar noi încălecarăm când ajunserăm la locul unde ne lăsaserăm caii.

La vreo jumătate de ceas de drum înainte de valea din Şeic Adi lăsai tunurile în paza a douăzeci de oameni; asta o făcui ca să putem prinde ştafeta trimisă de Omar Amed.

Chiar la intrarea văii dădurăm peste o mare mulţime de oameni. Vestea despre expediţia noastră se răspândise repede printre pelerini şi ei se adunaseră aici ca să afle rezultatul mai devreme. Din cauza asta se opriseră şi orice fel de salve în vale, astfel că acum domnea linişte adâncă. Vroiau să audă împuşcăturile, în cazul că am fi ajuns la luptă cu turcii.

Beiul îmi ieşi cel dintâi înainte.

— În sfârşit! exclamă el, vădit uşurat. Dar fără tunuri? adăugă, cu îngrijorare. Şi văd că lipsesc şi oameni.

— Nu lipseşte nici un om şi nici rănit nu este vreunul.

— Dar unde sunt?

— Împreună cu Halef şi Selek la tunuri, pe care le-am lăsat afară, în câmp.

— Pentru ce?

— Pentru că izbaşul acesta mi-a spus că miralaiul va trimite o ştafetă acolo unde sunt tunurile acum. După aceea

urmau să înainteze și să bombardeze Șeic Adi cu ghiulele și grenade. Ai oameni care se pricep la tunuri?

— Am destui: slavă Domnului!

— Atunci trimite-i afară! Vor schimba hainele cu turcii, vor prinde ștafeta, apoi vor slobozi îndată o împușcătură. Aceasta va fi pentru noi semnul cel mai sigur că dușmanul este aproape, iar pe acesta îl vom îndemna la un atac pripit. Ce faci cu prizonierii?

— Îi expediez sub pază.

— În Valea Idiz?

— Nu; locul acesta nu trebuie văzut decât de iezizi. Avem însă o mică văgăună în care prizonierii pot fi păziți de puțini oameni. Haide!

În casa lui mă aștepta o cină îmbelșugată, pe care mi-o servi chiar soția sa. Beiul se duse să supravegheze transportarea prizonierilor și alegerea tunarilor, care porniră îndată la locul cu pricina.

Stelele începeau să pălească atunci când Ali veni la mine:

— Ești gata de plecare, emire?

— Încotro?

— Spre Valea Idiz.

— Dă-mi voie să rămân aici.

— Vrei să lupți și tu?

— Nu.

— Atunci vei numai să te alături nouă, ca să vezi dacă suntem viteji?

— Nici asta, ci voi rămâne aici în Șeic Adi.

— Dar ce-ți închipui, emire?

— Îmi închipui că așa este bine.

— Te vor omorî.

— Ba nu. Stau sub ocrotirea sultanului și a mutessarifului.

— Dar tu ești prietenul nostru; i-ai luat prizonieri pe artileriști și asta te va costa viața.

— Cine le va povesti turcilor aceasta? Eu rămân aici cu Halef și bașbuzucul. În felul acesta voi putea face mai mult pentru voi decât dacă aș lupta în rândurile voastre.

— Toate bune, emire, dar când vom împușca noi s-ar putea să fii nimerit și tu.

— Nu cred, căci mă voi feri să fiu în bătaia gloanțelor voastre.

O ușă se deschise și un bărbat intră înăuntru. Era dintre santinelele puse de beiul Ali.

— Stăpâne, raportă dânsul, ne-am retras, căci turcii se și află în Baadri. Într-un ceas vor fi aici.

— Întoarce-te înapoi și spune alor tăi să rămână mereu în apropierea turcilor, dar să nu se lase văzuți de ei.

Ieșirăm în fața casei. Femeile și copiii treceau pe dinaintea noastră și dispăreau îndărătul sanctuarului. O a doua ștafetă veni atunci în goană și raportă:

— Stăpâne, turcii au părăsit de mult Kaloni și mășăluiesc prin păduri. Până într-un ceas pot fi aici.

— Postați-vă de partea cealaltă a primei văi și retrageți-vă atunci când vor veni. Ai noștri vă vor aștepta sus.

Omul plecă și beiul se îndepărtă pentru câțva timp. Stăteam în fața casei și priveam la cei care treceau pe dinaintea mea. După femei și copii urmară șiruri lungi de bărbați, pe jos și călare, dar aceștia n-o luară prin spatele mormântului, ci urcară colinele dinspre Baadri și Kaloni, ca să lase turcilor valea liberă. Avui o impresie ciudată privind aceste fapte întunecate. Luminile fură stinse una după alta și numai mormântul cu cele două turnuri ale sale își mai înălța spre cer limba-i dublă de flăcări. Eram singur aici. Familia beiului plecase. Buluk eminiul dormea sus pe terasă, iar Halef nu se înapoiase încă. Deodată auzii însă galopul unui cal și iată-l pe Halef sosind. Când descălecă, răsunară de jos în sus două trosnete puternice.

— Ce-a fost asta, Halef?

— Cad copacii. Beiul a poruncit să fie retezați, ca să închidă jos valea și să apere tunurile împotriva unui atac al

turcilor.

— Foarte bine a făcut. Unde sunt ceilalți douăzeci?

— Din ordinul beiului au rămas la tunuri și el a mai trimis încă treizeci de oameni pentru ca să-i acopere.

— Așadar cincizeci. Țștia pot susține un asalt.

— Unde sunt prizonierii, sidi?

— Au fost duși la loc sigur.

— Și ăștia care trec se și duc la luptă?

— Da.

— Și noi ce facem?

— Rămânem aici. Sunt curios să văd mutrele turcilor când vor băga de seamă că au picat în cursă.

Ideea mea avu darul să-l mulțumească pe Halef, care nu părea să fie indispus de faptul că urma să rămânem pe loc, deși era ceva mai periculos decât să ne punem mintea cu războinicii.

— Dar Ifra unde este?

— Doarme pe acoperiș.

— Țșta își doarme zilele. Știe ceva din cele ce se întâmplă?

— Nu cred și nici nu este nevoie să știe în ce măsură suntem și noi amestecați. Pricepi?

Beiul se întoarse să-și ia calul. Mai încercă să mă abată de la planul meu, dar fiindcă nu izbuti se văzu silit să mă părăsească. Îmi dori din inimă să nu mi se întâmple nimic rău și mă încredința în repetate rânduri că va pune să-i împuște pe toți cei o mie cinci sute de turci dacă va fi să sufăr ceva de pe urma lor. La urmă mă rugă să atâr n pe terasa casei șalul mare alb care era în odaie, ca semn că sunt nevătămat și pe care el îl va vedea de pe colină. Dacă șalul va fi scos el va trage concluzia că mă aflu în primejdie și va proceda ca atare.

Își luă un ultim rămas-bun, încalecă și porni, cel din urmă dintre ai săi.

Începu să mijească de ziuă; cerul se lumineă și se puteau deosebi acum ramurile copacilor.

Deoarece și tălmaciul meu mă părăsise, eram singur cu cei doi servitori în valea aceea misterioasă. Singur? Chiar singur? Nu se auzeau oare pași în căsuța închinată lui El Șems?

O făptură lungă și albă ieși la iveală și privi în jur. Mă văzu și veni spre mine. O barbă neagră îi atârna peste piept, iar părul de pe cap, alb ca zăpada, cădea în valuri pe spate. Era Pir Kamek.

— Mai ești aici? mă întrebă el aproape cu asprime, când fu în fața mea. Când pornești după ceilalți?

— Rămân aici.

— Rămâi aici? Pentru ce?

— Pentru că în chipul acesta vă pot sluji mai bine decât altfel.

— Asta se poate, emire; totuși trebuie să pleci.

— Te întreb și eu: când pornești după ceilalți?

— Rămân aici...

— Pentru ce?

— N-ai văzut un rug acolo? zise el, posomorât. El mă reține.

— Cum vine asta?

— Se apropie vremea să aduc jertfa pentru care am ridicat rugul.

— Turcii te vor stingheri...

— Ba îmi vor aduce chiar ei jertfa și eu voi sărbători azi ziua cea mai de seamă din viața mea.

Auzind glasul acesta adânc, sinistru aproape, mă cuprinse un simțământ de neliniște; mi-l învinsei însă repede și întrebai:

— Parcă ziceai că vom sta de vorbă azi asupra cărții tale, pe care mi-a împrumutat-o beiul Ali?

— Îți poate face plăcere și aduce folos asta?

— Firește.

— Emire, eu sunt un preot sărman; trei lucruri sunt ale mele: viața, veșmântul de pe mine și cartea despre care vorbești. Viața i-o aduc înapoi Prea Curatului, Puternicului,

Milostivului, care mi-a împrumutat-o; veșmântul îl las elementului în care și trupul meu va fi îngropat, iar cartea ți-o dăruiesc ție, pentru ca spiritul tău să poată vorbi cu al meu, când ne vor despărți timpuri, țări, mări și lumi.

Mă simții străbătut de un fior la auzul acestor cuvinte, care păreau să exprime presimțirea unei morți apropiate.

— Pir Kamek, darul tău e atât de mare încât aproape că nu-l pot primi.

— Emire, te iubesc! Vei căpăta cartea și când privirea ta va cădea asupra cuvintelor pe care le-a scris mâna mea, gândește-te la ultimul cuvânt pe care această mână o va scrie în carte — în cartea în care va fi însemnată istoria sângeroasă a iezizilor, a disprețuiților și prigonitilor.

— Îți mulțumesc, Pir Kamek! îi zisei și într-o pornire caldă, îl îmbrățișai. Și eu te iubesc pe tine și când voi deschide cartea ta, făptura-ți îmi va apărea în față și voi auzi toate cuvintele gurii tale, pe care le-ai rostit către mine. Acum însă trebuie să părăsești Șeic Adi, cât nu este încă prea târziu.

— Privește colo sanctuarul, în care este îngropat acela care a fost prigonit și ucis. El n-a fugit. Nu stă scris și în kitab-ul tău să nu te temi de aceia care pot ucide numai trupul? Rămân aici, căci știu că osmanlâii nu-mi pot face nici un rău. Și chiar dacă m-ar omorî, ce-ar fi? Picătura nu trebuie să urce la soare? El Șems, strălucitorul, nu moare în fiecare zi, pentru ca să reînvie apoi tot în fiecare zi? Nu este oare moartea intrarea într-o lume mai luminoasă, mai curată? Ai auzit vreodată un iezid spunând despre altul că a murit? El spune numai că s-a transformat; căci nu există nici moarte, nici mormânt, ci viață, nimic altceva decât „viață”. De aceea știu bine că te voi revedea cândva.

După aceste cuvinte plecă repede și se făcu nevăzut îndărătul zidului exterior al mormântului.

Intrai în casă și urcai pe terasă. Auzii glasurile lui Halef și Ifra.

— Singur de tot? întrebă acesta din urmă.

— Da.

— Unde sunt ceilalți, cei mulți, miile?

— Cine știe!

— Dar de ce-au plecat?

— Au fugit.

— Din fața cui?

— Din fața voastră.

— Din fața noastră? Hagi Halef Omar nu pricep ce spui!

— Atunci ți-oi spune mai lămurit: au fugit de teama mutessarifului și a miralaiului tău Omar Amed.

— Dar pentru ce?

— Pentru că miralaiul vine să atace Șeic Adi.

— *Allah akbar*. Dumnezeu să atace Șeic Adi.

— *Allah akbar*. Dumnezeu este mare și mâna mutessarifului este puternică! Spune-mi dacă trebuie să rămân la emirul meu sau să lupt sub miralai.

— Trebuie să rămâi la noi.

— *Hamdulillah*, slavă lui Allah, căci este bine la emirul nostru, pe care eu am sarcina să-l ocrotesc.

— Tu? Dar când l-ai mai ocrotit?

— Mereu, atâta vreme cât umblă sub pavăza mea.

Halef izbucni în râs și răspunse:

— Chiar că ești omul potrivit pentru asta! Știi tu cine este ocrotitorul emirului?

— Eu!

— Ba nu, eu!

— Nu l-a dat însuși mutessariful în paza mea?

— Nu s-a pus el însuși sub ocrotirea mea? Și cine prețuiește mai mult, sidi sau netrebnicul de mutessarif?

— Halef Omar, păzește-ți limba! Dacă-oi spune cuvântul acesta mutessarifului...

— Crezi că m-aș teme de el atunci? Eu sunt Hagi Halef Omar Ben Hagi Abul Abbas Ibn Hagi Davud al Gossarah.

— Și eu mă numesc Ifra, fac parte dintre vitejii bașbuzuci ai sultanului și pentru faptele mele eroice am fost înălțat buluk emini. Pentru tine poartă de grijă numai o

persoană, de mine se îngrijește însă padișahul și statul osman întreg.

— Aș vrea să știu ce folos ai tu de pe urma acestei purtări de grijă?

— Ce folos am? Uite că te-oi lămuri. Capăt o soldă lunară de treizeci și cinci de piaștri și în fiecare zi două livre de pâine, șaptesprezece uncii de carne, trei de unt, trei de orez, una de sare, una și jumătate de condimente, pe lângă săpun, ulei și unsoare de cizme.

— Și în schimb faci fapte eroice?

— Da, foarte multe și foarte mari.

— Mult aș vrea să le văd!

— Ce? Nu crezi? Dar cum mi-am pierdut, de pildă, nasul, pe care nu-l mai am? Asta s-a întâmplat cu prilejul unei războiri între druzi și maroniții de pe Libanon. Am fost trimiși acolo ca să facem liniște și să impunem respectarea legilor. Într-una din lupte lovii ca un turbat în jurul meu; un dușman ridică arma să-mi dea în cap și cum dădeam să mă feresc, lovitura în loc să nimerescă în cap, îmi nimeri na... oooh... aaah... ce-a fost asta?

— Da, ce-a fost asta? O lovitură de tun!

Așa și era; o lovitură de tun, care... reteză lui Ifra sfârșitul povestirii sale. Fără îndoială că era semnalul dat de artileriștii noștri, ca să ne dea de veste că ștafeta miralaiului fusese prinsă. Cei doi servitori ai mei veniră în grabă de sus de pe terasă.

— Sidi, trag! zise Halef.

— Cu tunurile, adăugă Ifra.

— Bine! Aduceți caii înăuntru și băgați-i în curtea interioară!

— Și măgarul meu?

— Da. Apoi încuiați ușa!

Mă dusei să iau șalul alb și-l întinsei sus pe terasă; apoi pusei să mi se aducă câteva păături și mă așezai pe ele în așa fel încât să nu pot fi văzut de jos. Halef și Ifra luară loc ceva mai încolo de mine.

Într-acestea se luminase bine de ziua. Ceața se lăsase deasupra văii, dar luminile sanctuarului tot mai ardeau.

Să fi trecut vreo zece minute, când auzii, deodată, dinspre povârniș nechezând un cal, apoi încă unul, căruia îi răspunse un al treilea din partea cealaltă. Era limpede: trupele înaintau în același timp, din amândouă părțile, jos în vale. Ordinele miralaiului erau executate cu sfințenie.

— Vin! zise Halef.

— Da, vin! spuse Ifra. Stăpâne, dacă ne-or lua drept iezizi și-or trage asupra noastră?

— Atunci vei da drumul afară măgarului tău, după care te vor recunoaște îndată.

Dacă ar fi fost cavalerie ar fi trebuit să se audă tropot de cai, ceea ce nu se întâmplase; nechezaturile erau ale cailor ofițerilor. Încetul cu încetul ajunse până la noi un zgomot, care se făcea tot mai tare. Erau pași de oameni mulți, care se apropiau.

În cele din urmă răsunară glasuri dinspre mormânt și după două minute auzirăm pasul de mers al unei coloane. Ridicai puțin capul și privii în jos, unde văzui vreo două sute de arnăuți, oameni unul și unul, cu chipuri sălbatice, comandați de un alai emini și doi căpitani. Coborau valea în rânduri strânse, iar îndărătul lor venea o trupă de bașbuzuci care se împrăștiaseră la dreapta și la stânga, ca să-i caute pe locuitorii nevăzuți ai văii. Urma apoi o cavalcadă mică de ofițeri; doi iuzbașii, doi alai emini^[5], doi bimbași^[6], un caimacam^[7], câțiva kol agassi^[8] și în frunte un bărbat lung și slab, cu o mutră nespus de grosolană, purtând uniforma pompoasă, strălucitoare de aur, a unui comandant de regiment.

— Acesta e miralaiul Omar Amed! zise Ifra, pe un ton plin de respect.

— Cine e civilul de lângă el? întrebai eu.

Alături de colonel călărea un om a cărui înfățișare te izbea îndată, din cauza asemănării sale cu a unei păsări de pradă.

— Este makredșul^[9] din Mosul, omul de încredere al mutessarifului, răspunse Ifra.

Ce căuta acest domn președinte de tribunal aici, cu trupele? Nu mă putui gândi prea mult la asta, căci acum răsună deodată o lovitură de tun, apoi încă una. Se stârniră urlete, țipete, chemări, apoi auzii un tropot ca de mulți oameni în galop. Cavalcada se opri tocmai dedesubtul postului meu de observație.

— Ce-a fost asta? întrebă miralaiul.

— Două lovituri de tun, răspunse makredșul.

— Foarte adevărat! zise colonelul, batjocoritor. Unui ofițer i-ar fi fost greu să dea răspunsul acesta. Dar, Allah! ce-i asta?

Arnăuții, care abia mai adineaori mășăluiseră pe acolo, veneau în goană mare înapoi, în dezordine și strigând de zor; mulți dintre ei sângerău și aveau hainele sfâșiate, dar toți erau înspăimântați de moarte.

— Stați! urlă colonelul. Ce s-a întâmpla!?

— S-a tras asupra noastră cu obuze. Alai eminiul și unul din căpitani noștri sunt morți; celălalt zace rănit.

— *Allah onlari boza-uz* — Allah să-i prăpădească! Să tragă asupra propriilor lor oameni, îi voi biciui pe toți până la moarte! Nasir Agassi, ia-o înainte și deslușește-i pe câinii aceia!

Porunca aceasta era dată unuia din adjutanții escortei sale. Era același pe care-l surprinsesem la râul din Baadri și căruia îi ajutasem apoi să-și recapete libertatea. El dădu pintoni calului, dar după scurt timp se înapoie.

— Stăpâne, n-au tras ai noștri, ci iezizii, raportă el. M-au lăsat să mă apropiu și mi-au spus-o.

— Unde-s tunurile noastre?

— Se găsesc în mâinile lor: cu ele au și tras; le-au luat astă-noapte iuzbașului.

Colonelul scoase o înjurătură urâtă.

— Ticălosul ăsta mi-o va plăti. Unde este el?

— Prizonier împreună cu toți oamenii săi.

— Prizonier? Cu toți? Așadar fără să se fi împotrivit!

De furie își înfipse pintenii atât de adânc în coapsele calului, încât bietul animal se ridică în două picioare, ca o lumânare. Apoi urmă:

— Unde sunt iezizii, diavolii, acești ghiauri printre ghiauri? Am venit aici să-i prind, să-i biciuiesc, să-i ucid, dar nici unul nu iese, la iveală. Au dispărut? Îi vom găsi noi! Înainte de asta însă aduceți-mi înapoi tunurile! Soldații din Diarbekir au venit. Înainte cu ei, apoi câinii din Kjerkjuk în urmă!

Kol agassiul făcu stânga împrejur și imediat infanteriștii din Diarbekir se puseră în mișcare. Colonelul cu statul său major se dădu la o parte și ei mășăluiră pe dinaintea lui. Mai departe nu putui vedea, căci valea făcea un ocol, dar numai după un minut o lovitură de tun sparse văzduhul, apoi o a doua, a treia și a patra, după care urmă aceeași scenă ca înainte; cei nevătămați și răniți ușor veniră fuga înapoi, lăsându-i în părăsire pe morți și grav răniți. Colonelul pătrunsese cu calul în mijlocul lor și începu să-i lovească cu latul săbiei.

— Pe loc, lașilor, pe loc, altminteri vă trimit cu mâna mea în Gheena! Agassi, cavaleriștii în vale.

Adjutantul porni repede. Fugarii se adunară la un loc și mulți bașbuzuci veniră să raporteze că găsiseră pustii toate casele.

— Distrugeți cuiburile, dați foc la tot și căutați-mi arme! Trebuie să știu unde s-au ascuns acești necredincioși.

Acum venise momentul să ies la iveală, dacă vroiam să fiu de folos cu ceva.

— Halef, dacă mi se întâmplă vreun rău, scoți jos salul ăsta alb; va fi un semn pentru beiful Ali.

Apoi mă ridicai și fui zărit îndată.

— Ah! zise miralaiul, uite unul! Vino jos, fecior de câine!

— Halef, încui ușa după mine și nu lași pe nimeni înăuntru fără încuviințarea mea! Când te-oi striga pe nume, deschizi îndată!

Îl luai cu mine jos și ieșii în fața casei, după care auzii cum el încuie ușa. Ofițerii făcură îndată cerc în jurul meu.

— Vierme ce ești, răspunde la întrebările mele, altminteri pun să te taie! se răsti la mine colonelul.

— Vierme? întrebai liniștit. Poftim de citește!

El mă fulgeră cu privirea, dar luă totuși firmanul și când zări pecetea, apăsă, pergamentul pe frunte, foarte ușor însă și aproape cu dispreț, apoi îi citi cuprinsul.

— Tu ești un frânc?

— Un neamț.

— Totuna e. Ce cauți aici?

— Am venit să studiez obiceiurile iezizilor, răspunsei, luând înapoi pașaportul.

— La ce asta? Ce mă interesează pe mine acest budjeruldu? Ai fost la mutessariful din Mosul?

— Da.

— Ai căpătat de la el îngăduința să vii aici?

Îi întinsei documentul, pe care el îl citi și mi-l dădu îndărăt.

— Este adevărat, dar...

Își întrerupse vorba, căci acum se auzi răpăit de gloanțe dinspre povârniș și în același timp tropot de cai în goană.

— Șeitan! Cei asta colo sus?

Întrebarea îmi era adresată pe jumătate mie, astfel că răspunsei:

— Sunt iezizi. Ești împresurat și orice împotrivire este de prisos.

El se înalță în șa și răcni la mine:

— Câine!

— Lasă cuvântul ăsta, miralaiule! dacă-l mai spui o dată, plec.

— Ba rămâi!

— Cine mă va opri? Îți voi da orice lămuriri, dar să știi că nu-s obișnuit să mă supun ordinelor unui miralai. Ți-am arătat sub ce fel de ocrotire stau și dacă asta nu va ajuta, știu să mă ocrotesc singur.

— Ce? zise el, ridicând mâna să mă lovească.

— Halef!

Și rostind cuvântul acesta mă furișai printre cai, până ajunsei la ușă, care se deschise imediat. Abia intrasem înăuntru, că un glonț de pistol lovi în lemnul ei. Miralaiul trăsesese asupra mea.

— Hai sus, Halef!

În timp ce urcam scara, auzirăm de afară strigăte încâlcite, amestecate cu tropote de cai și când ajunsei sus văzui ariergarda cavaleriștilor dispărând pe după cotitura văii. Era o adevărată nebunie să-i împingi în bătaia tunurilor, care ar fi putut fi reduse la tăcere numai printr-un atac al infanteriei dinspre laturile muntelui. Miralaiul nu-și dădea seama de situație și norocul lui era că beiul vroia să cruțe viețile oamenilor, căci la mormânt și pe potecile până la jumătatea muntelui, turcii stăteau atât de îngrămădiți, încât orice glonț al iezizilor ar fi nimerit în plin.

Din nou bubuiră tunurile. Obuzele și grenadele făcură prăpăd printre călăreți, căci partea de jos a văii se acoperi cu oameni și cai care fugeau în cea mai mare zăpăceală.

Colonelul spumega de furie, dar era și țeapăn de groază. Probabil însă că acum își dădu seama că altfel trebuia să procedeze. El zări capul meu și-mi făcu semn. Mă ridicai și numai ce-l auzii:

— Vino jos!

— Pentru ce?

— Am să te întreb ceva. Nu în tine am tras.

— Bine, atunci întreabă! Îți voi răspunde de aici de sus și mă vei auzi tot atât de bine ca și când aș fi lângă tine. Dar îl vezi pe omul acesta? adăugai, făcând un semn lui

Halef, care mă pricepu imediat. E servitorul meu; are pușca în mână și țintește asupra ta. Îndată ce s-ar ridica o armă împotriva mea, te împușcă, miralaiule și atunci voi spune și eu cum ai spus tu: nu în tine s-a tras.

Halef se lăsă în genunchi pe marginea terasei și îndreptă pușca spre capul colonelului. Acesta făcu fețe-fețe, de mânie sau poate de frică.

— Arma la o parte! strigă el.

— Ba nu!

— Omule, am aici aproape două mii de soldați și te pot face una cu pământul.

— Și eu cu ăsta unul te pot trimite la strămoșii tăi cu un singur semn.

— Oamenii mei mă vor răzbuna îngrozitor.

— Mulți din ei s-ar prăpădi înainte de a izbuti să pătrundă în această casă. Și-apoi valea e împresurată de patru mii de războinici, pentru care ar fi o nimica toată să vă nimicească într-o jumătate de oră.

— Câți ai spus că sunt?

— Patru mii. Privește pe culmi! Nu vezi cum stau cap lângă cap? Uite un om care coboară, fluturând turbanul alb. Desigur că este un sol al beiului din Baadri, care vrea să trateze cu tine. Dă-i o escortă sigură și primește-l cum se obișnuiește în asemenea împrejurări. Asta va fi spre folosul tău.

— N-am nevoie de învățăturile tale. Să poftească numai rebelii! Unde sunt toți iezizii?

— Dacă vrei să știi, ascultă! Beiul Ali a aflat că aveai de gând să-i ataci pe pelerini. El a trimis iscoade și a urmărit mișcările trupelor din Mosul, Diarbekir și Kjerekjuk. Femeile cu copiii lor au fost adăpostite. N-a pus nimic în calea înaintării tale, dar a părăsit valea și a încercuit-o. Are mult mai mulți oameni ca tine și stă mai bine și din punct de vedere strategic. E în stăpânirea artileriei tale cu toată muniția ei, astfel că ești pierdut dacă nu tratezi prietenește cu tribul său.

— Îți mulțumesc, frâncule! Voi trata cu el, apoi și cu tine. Tu ai confirmarea sultanului și firmanul mutessarifului și totuși faci cauză comună cu dușmanii lor. Ești un trădător și-ți vei primi pedeapsa.

În clipa aceasta adjutantul își apropie calul de colonel și-i zise câteva cuvinte. Colonelul arătă spre mine și întrebă:

— Ăsta zici c-a fost?

— Da. Nu face parte dintre dușmani, ci e întâmplător oaspetele lor și el mi-a salvat viața.

— Atunci vom mai sta de vorbă în privința asta. Acum să mergem însă în clădirea aceea!

Își îndreptară caii spre Templul Soarelui, descălecară în fața lui și intrară înăuntru.

Într-acestea parlamentarul, sărind din stâncă în stâncă, coborâse în vale și trecuse râul. Intră și el în templu. Nici un glonț nu se trase; domnea liniște adâncă și nu se auzea decât pasul soldaților care se răspândeau mai în jos din partea de sus a văii, unde erau prea descoperiți.

Se scurse astfel vreo jumătate de oră, după care solul ieși iar afară, dar nu singur, ci... condus. Fusesse legat. Miralaiul, care se ivi și el la intrarea casei, văzu rugul și arătă spre el. Fură chemați zece arnăuți, care-l luară în primire pe bietul ieșid și-l târâră spre grămada de lemne. În timp ce câțiva îl țineau, ceilalți luară armele în mâini, ca să-l împuște.

— Oprește! strigai spre colonel. Ce vrei să faci! E un parlamentar, așadar o persoană inviolabilă.

— Este un rebel ca și tine. Mai întâi el, apoi tu; căci acum știm cine i-a atacat pe artileriștii noștri.

Făcu un semn, împușcăturile trosniră și omul rămase întins la pământ.

Atunci însă se petrecu ceva la care nu mă așteptam: printre soldați își făcu loc un om... Pir Kamek. Ajunse la rug și îngenunche în fața mortului.

— Ah, al doilea! exclamă colonelul și veni mai aproape. Ridică-te și răspunde la întrebări!

Mai mult nu putui auzi, căci depărtarea se făcuse prea mare. Văzui numai gesturile solemne ale lui Pir Kamek și cele mânioase ale miralaiului. Băgai de seamă apoi că sfântul își vârî mâinile în grămada de lemne și peste câteva clipe o flacără țâșni din aceasta. O bănuială mă străfulgera. Dumnezeu mare, vroia să se răzbune în felul acesta pe ucigașul fiilor săi și al soției sale?

Bătrânul fu înhățat și smuls de lângă rug, dar era prea târziu ca să se stingă focul, care se alimenta din catranul aflător acolo. Nu trecu nici un minut și-o vâlvătaie uriașă se ridică spre cer.

Pirul era împresurat și ținut strâns. Miralaiul părea că vrea să plece de acolo, dar se răzgândi, se întoarse și se apropie de preot. Vorbiră împreună, colonelul iritat, Pir Kamek însă liniștit și ținând ochii închiși. Deodată, însă, îi zvârli cât colo pe cei doi care-l țineau, și-l înhață pe colonel. Cu o forță de uriaș îl ridică și din două sărituri fu în fața rugului; încă un salt... și amândoi dispărură în vâlvătaia grozavă, care-i acoperi cu petalele ei de foc. Se mai putea vedea cum se zbăteau îndărătul lor, dar asta nu ținu mult...

Așadar pentru asta ziua de azi era „cea mai însemnată din viața sa”! Așadar răzbunarea aceasta frumoasă era „ultimul cuvânt” pe care mâna sa avea s-o înscrie în cartea aceea care cuprindea istoria disprețuiților și prigonitilor! Așadar focul acesta era „elementul” în care trupul său urma să fie îngropat și căruia vroia să-i lase și veșmântul său!

Îngrozitor! Închisei ochii... Nu mai vroiam să văd nimic, să știu nimic. Mă dusei jos în odaie și mă culcai pe pernă, cu fața la perete. Câtva timp domni oarecum tăcere afară, apoi însă împușcăturile reîncepură. Pe mine nu mă privea asta. Dacă mă va amenința vreo primejdie, cu siguranță că Halef îmi va da de veste. Nu mai vedeam acum decât părul alb, barba lungă neagră și uniforma strălucitoare dispărând în vâlvătaie... Dumnezeu, cât de prețioasă, cât de scumpă este o viață omenească și totuși... totuși...

Astfel trecu câțva timp; împușcăturile încetaseră și auzii pași pe scară. Halef intră în odaie.

— Sidi, vino pe acoperiș!

— Pentru ce?

— Un ofițer te cheamă.

Mă sculai și ieșii pe terasă. Dintr-o singură privire îmi dădui seama de situație. Iezizii nu mai ocupau colinele, ci coborâseră încetul cu încetul. Îndărătul fiecărui bolovan, al fiecărui copac, al fiecărei tufe stătea pitit unul, gata să tragă. În partea de jos a văii atinseseră chiar talpa ei, apărați de tunuri și se cuibăriseră în tufișul de lângă apă. Un lucru mai lipsea: dacă tunurile înaintau o bucată scurtă în sus, cu câteva salve puteau fi curățați toți turcii.

În fața casei stătea Nasir Agassi.

— Effendi, vrei să mai stai de vorbă cu noi? întrebă el.

— Ce vreți să-mi spuneți?

— Vrem să trimitem un sol la beiul Ali și pentru că miralaiul — căruia Allah să-i dăruiască paradisul! — a ucis pe solul iezizilor, nici unul dintre noi nu se poate duce. Vrei tu să mergi?

— Vreau, ce să-i spun?

— Caimacamul îți va porunci. El a preluat acum comanda și se află în casa aceea. Vino acolo!

— Să-mi poruncească? Caimacamul vostru nu are ce să-mi poruncească mie. Ceea ce fac, fac de bunăvoie. Caimacamul nu are decât să vină să-mi spună ce are de spus. Casa asta îi stă deschisă, dar numai lui și cel mult încă unei persoane. Dacă se mai apropie altcineva, pun să-l împuște.

— Cine mai este în casă afară de tine?

— Servitorul meu și un kavas al mutessarifului, un bașbuzuc.

— Cum îl cheamă?

— Este buluk eminiul Ifra.

— Ifra? Cu măgarul lui?

— Da, răspunsei eu, râzând.

— Atunci tu ești străinul care i-a scăpat pe ofițerii arnăuți de bătaia la tălpi și ai dobândit prietenia mutessarifului?

— Eu sunt.

— Atunci așteaptă puțin, stăpâne. Caimacamul va veni îndată.

Nu trecu mult și caimacamul ieși într-adevăr din templu și veni spre casa noastră, însoțit numai de makredș.

— Halef, deschide-le și du-i în odaie! Încui la loc ușa și te înapoiezi aici. Dacă se apropie de casă un nechemat, tragi asupra lui!

Zicând acestea coborâi și-i primii pe cei doi bărbați. Erau slujbași înalți, dar de asta puțin îmi păsa și le făcui semn să ia loc. Apoi îi întrebai de-a dreptul, fără altă introducere:

— Servitorul meu v-a dat drumul. V-a spus el și cum trebuie să mă numiți?

— Nu.

— Mi se spune aici Hagi Emir Kara Ben Nemsi. Cine sunteți voi, știu. Ce aveți să-mi spuneți?

— Ești un hagi? Întrebă președintele de tribunal.

— Da.

— Ai fost așadar la Mecca?

— Da. Nu vezi Coranul atârnat la gâtul meu și sticluța cu apă din Zem-Zem?

— Noi credeam că ești un ghiaur.

— Ați venit aici ca să-mi spuneți asta?

— Nu. Te rugăm să mergi la beiul Ali din însărcinarea noastră.

— Îmi veți da o escortă sigură?

— Da.

— Mie și servitorilor mei?

— Da.

— Și ce să-i spun beiului?

— Să-i spui să depună armele și să se supună mutessarifului.

— Și apoi? întrebai, curios să aud ce va mai urma.

— Apoi... pedeapsa pe care i-o va da guvernatorul va fi cât mai blândă cu putință.

— Tu ești makredșul din Mosul și dumnealui este Caimacamul și comandantul trupelor aflătoare aici. El e acela care urmează să-mi dea însărcinări, nu însă tu.

— Eu sunt cu el ca reprezentant al mutessarifului, răspunse președintele, izbindu-se cu pumnii în piept.

— Ai ceva scris?

— Nu.

— Atunci n-ai cuvânt aici.

— Caimacamul poate depune mărturie pentru mine.

— Numai un document scris are valoare, altceva nimic. Du-te și adu-ți-l! Mutessariful din Mosul va îngădui numai unui om priceput să-l reprezinte.

— Vrei să mă insultezi?

— Nu. Vreau numai să spun că nu ești ofițer, că nu pricepi nimic din chestiunile militare și că trebuie să-ți ții gura aici.

— Emire! strigă el, aruncându-mi o privire furioasă.

— Vrei să-ți dovedesc adevărul spuselor mele? Sunteți atât de împresurați încât nici unul din voi nu poate scăpa; nu este nevoie decât de o jumătate de oră ca să fiți curățați până la unul. Și când lucrurile stau astfel, vrei să spun beiului să depună armele? M-ar socoti drept nebun. Miralaiul — fie Allah milostiv cu el! — a sortit pierzaniei o mie cinci sute de războinici isteți prin neprevăderea sa. Caimacamului îi revine sarcina plină de cinste să-i cruțe de această soartă. Dacă izbutește în asta, înseamnă că a procedat ca un bun ofițer și ca un erou. Cu vorbe mari însă, îndărătul cărora se ascunde teamă și viclenie, nu va izbuti. Eu stau de vorbă numai cu el. În chestiuni militare numai un om de meserie are de hotărât.

— Totuși trebuie să mă ascuți și pe mine.

— Nu văd pentru ce ar fi nevoie.

— Sunt de discutat chestiuni care privesc legea și eu sunt un makredș.

— Poți fi ce poțesteți! Nu-mi poți arăta nici o împuternicire scrisă, așa că n-am ce sta de vorbă cu tine.

Simțeam o adevărată scârba pentru acest om, dar nu mi ar fi dat în gând totuși să mă port cu el așa cum m-am purtat, dacă atitudinea lui ar fi fost alta și dacă n-aș fi avut o bănuială că el avea cea mai mare vină pentru situația de acum. De ce se alăturase magistratul acestei expediții? Desigur numai pentru a-i face pe iezizi să simtă mai bine, în cazul unei înfrângerii, superioritatea osmanlâilor pe calea legilor musulmane.

Mă întorsei spre caimacam:

— Ce să-i spun beiului dacă mă întreabă pentru ce ați atacat Șeic Adi?

— Spune-i că doream să punem mâna pe cei doi ucigași și pentru că iezizii nu plătesc regulat haradșul ^[10].

— O să se mire mult aflând aceste motive. Ucigașii trebuie să-i căutați chiar la voi, lucru pe care el vi-l va dovedi; iar haradșul îl puteți încasa pe altă cale. Ce-i spun despre pretențiile tale de acum?

— Spune-i să-mi trimită un om cu care să pot trata asupra condițiilor de retragere.

— Și dacă mă întreabă care sunt aceste condiții?

— În numele mutessarifului cer înapoi tunurile noastre; pentru fiecare mort sau rănit al nostru cer o despăgubire; cer respectarea plății haradșului și achitarea unei sume, pe care o voi fixa, drept contribuție de război.

— *Allah kerihm*, Dumnezeu este milostiv. El ți-a dat o gură care se pricepe foarte bine să ceară. Nu mai este nevoie să vorbești mai departe; este destul și restul îl poți spune beiului Ali de-a dreptul. Mă duc chiar acum la el și răspunsul vi-l voi aduce sau eu însumi, sau vi-l voi face cunoscut printr-un sol.

— Hai spune-i numai că cerem să le dea drumul artileriștilor noștri și să plătească o despăgubire pentru spaima ce le-a provocat-o.

— Îi voi comunica și asta; dar mă tem că va cere și el de la voi o despăgubire pentru surpriza pe care i-ați făcut-o. Acum suntem gata; plec imediat, dar țin să vă previn că dacă faceți vreo pagubă în Șeic Adi, beiul va fi necruțător cu voi.

Mă ridicai, ei făcură la fel și plecară. Îi chemai jos pe Halef și Ifra și le spusei să înșeueze caii. Când fură gata, părăsirăm casa și încălecarăm.

— Stați aici! Vin îndată înapoi.

Mă hotărâsem să cobor în josul văii, pentru ca să-mi dau seama de efectul produs de loviturile de tun. Era groaznic și impresia ar fi fost și mai mare dacă iezizii n-ar fi ridicat răniții, ca să le dea ajutor pe cât le stătea în putință. Ce-ar fi fost dacă turcii ar fi izbândit în planul lor! Mă întorsei, îi luai pe Halef și Ifra și călării cu ei spre râu, ca să ajung pe drumul spre Baadri; căci acolo sus trebuia să fie beiul.

Când trecui pe dinaintea templului, caimacamul cu statul său major stătea în fața lui. Îmi făcu semn și îmi îndreptai calul spre el.

— Spune-i șeicului că mai are de plătit o sumă ca ispășire pentru moartea miralaiului.

— Mă tem că makredșul din Mosul își dă mare osteneală să descopere mereu cereri noi și presupun că beiul va pretinde o despăgubire foarte mare pentru parlamentarul său omorât. Totuși, îi voi împărtăși cuvintele tale.

— Ai la tine un bașbuzuc?

— După cum vezi.

— Cine ți l-a dat?

— Mutessariful.

— Mai ai nevoie de el?

— Da.

— Avem și noi nevoie de dânsul.

— Adu-mi ordin scris de la guvernator și ți-l dau.

Pornii mai departe și în drumul meu trecui numai pe lângă mutre întunecate. Câte unul pe ici, pe colo ducea mâna la pumnal, dar Nasir Agassi mă însoți până fui în siguranță.

Luându-și rămas-bun de la mine mă întrebă:

— Effendi, ne vom revedea?

— Allah știe totul, deci și asta, noi însă nu.

— Tu ești salvatorul meu: nu te voi uita niciodată și-ți mulțumesc. Dacă va fi să ne revedem cândva să-mi spui dacă te pot sluji.

— Dumnezeu să te ocrotească! Poate te mai văd vreodată ca miralai și atunci îți doresc o soartă mai bună ca aceea a lui Omar Amed.

Ne strânserăm mâinile și ne despărțirăm.

După câțiva pași numai întâlnirăm îndărătul unei tufe pe cel dintâi iezid, care se aventurase atât de departe pentru ca la începerea luptei să aibă o țintă sigură. Era fiul lui Selek, tâlmaciul meu.

— Emire, ești bine sănătos? mă întrebă el.

— Cât se poate de sănătos. Ai la tine cartea lui Pir Kamek?

— Nu: am ascuns-o într-un loc unde să nu i se poată întâmpla nimic.

— Dar dacă ai fi căzut, s-ar fi pierdut și ea.

— Nu, effendi. Am împărțășit câtorva oameni unde se află și aceștia ți-ar fi spus.

— Unde este beiul?

— Sus pe stâncă, de unde se poate vedea mai bine toată valea. Îngăduie să te călăuzesc la el!

Își puse pușca pe umăr și porni înainte. Ajunserăm pe colină și era interesant să privești în jos la ascunzătorile îndărătul cărora iezizii stăteau așezați în toate pozițiile, gata să înceapă lupta la un semn al șefului lor. De aici vedeau și mai bine că turcii erau pierduți, dacă nu izbuteau să cadă la învoială cu dușmanii lor.

Călărirăm mai departe spre stânga, până ajunserăm la o stâncă ce ieșea puțin în afară peste marginea văii. Aici se afla beiul cu statul său major, care se compunea din trei iezizi desculți. El îmi ieși înainte și zise cu căldură:

— Mulțumesc Atotmilostivului care te-a păstrat sănătos și nevătămat. Vino încoace!

Descălecai și pornii după el pe stâncă. De aici se putea vedea totul în chip lămurit, mormântul, casa beiului, tunurile și cei doi pereți laterali ai văii.

— Vezi pata albă de pe casa mea? Întrebă el.

— Da. Este șalul.

— Dacă ar fi dispărut, aș fi făcut un semn și cinci sute din oamenii mei ar fi dat năvală în jos, sub ocrotirea tunurilor care i-ar fi reținut pe dușmani.

— Îți mulțumesc, beiule. Nu mi s-a întâmplat nimic altceva decât că miralaiul a tras o dată după mine, fără să mă nimerească însă.

— Asta o va plăti el.

— A și plătit-o.

Îi povestii tot ce văzusem și pomenii și de cuvintele prin care Pir Kamek își luase rămas-bun de la mine. El ascultă cu luare-aminte și adânc mișcat; dar când sfârșii, spuse doar atât:

— A fost un erou!

Apoi căzu într-o reverie adâncă, din care se trezi abia după câțva timp.

— Și spui că l-au ucis pe solul meu?

— L-au executat prin împușcare.

— Cine a dat ordinul pentru asta?

— Desigur că miralaiul.

— Oh! dac-ar mai trăi! scrâșni el. Am presimțit eu că i se va întâmpla ceva solului. I-am spus că voi reîncepe lupta, dacă până într-o jumătate de oră nu va fi îndărăt. Dar îl voi răzbuna. Voi da acum semnalul pentru adevărata luptă.

— Mai așteaptă puțin, căci am de vorbit ceva cu tine. Caimacamul care comandă acum trupele, m-a trimis

încoace.

Îi povestii tot ce vorbisem cu locotenent-colonelul și cu makredșul; când pomenii de acesta din urmă, el încruntă sprâncenele, dar nu spuse nimic până la sfârșit.

— Așadar și makredșul e aici! Acum știu cui trebuie să-i mulțumim pentru toate acestea. El este cel mai aprig dușman al iezizilor, pe care-i urăște de moarte. Este vampirul lor și el a dat și acelei crime întorsătura care a devenit un pretext de a stoarce de la noi o nouă contribuție, prin atacul acesta. Dar delegația mea, care a plecat la

Stambul, se va duce și la Anadoli Kasi Askeri ^[11], ca să-i predea o scrisoare din partea mea, pe care a scris-o Pir Kamek. Se cunoșteau amândoi, iar Pir Kamek a fost mult timp oaspetele lui. El știe să deosebească minciuna de adevăr și ne va fi de ajutor.

— Îți doresc asta din toată inima. Dar pe cine-l vei trimite la caimacam? Nu trebuie să fie un om de rând, căci pe acesta l-ar păcăli.

— Pe cine voi trimite? Pe nimeni! Numai eu însumi voi sta de vorbă cu el. Eu sunt șeful oamenilor mei, el e căpetenia oamenilor săi, așa că noi doi trebuie să hotărâm. Dar eu sunt învingătorul și el e învinsul, așa că să vină el la mine!

— Așa este și drept.

— Îl voi aștepta aici. Îi voi da o escortă, dar dacă în treizeci de minute nu a sosit, dau ordin să se înceapă focul și nu mă opresc atâta timp cât un singur turc mai este în viață.

Se apropie de adjutanții lui și vorbi câțva timp cu ei. Doi dintr-unșii se îndepărtară. Unul din ei luă un șal alb, își puse armele jos și coborî la stânga, pe acolo pe unde urcasem eu; celălalt însă porni spre punctul unde se aflau tunurile.

Beiul Ali porunci acum câtorva iezizi să ridice un cort pentru noi. În vreme ce oamenii îi îndeplineau porunca,

băgai de seamă că jos tunurile erau scoase afară din ascunzișurile lor și înaintau de-a lungul râului până la linia acelora dintre iezizi care se instalaseră pe fundul văii. Acolo erau mai multe stânci, care împreună cu câțiva copaci retezați la rezezeală formau o nouă întăritură.

Nu trecuseră încă douăzeci de minute de la plecarea iezidului, că se și apropie caimacamul. Era însoțit de trei soldați turci și alături de el călărea... makredșul. Asta era o mare nesocotință din partea acestuia din urmă, lucru de care-mi dădui seama, văzând felul întunecat cu care-l privea Ali.

Beiul intră în cortul care fusese ridicat între timp și se lăsă jos pe covorul ce fusese întins acolo. Eu îi întâmpinai pe noii sosiți. Cei trei soldați rămaseră în fața cortului, în timp ce stăpânii lor intrară.

— *Sallam!* salută caimacamul.

Makredșul nu salută deloc. În calitate de președinte al unui tribunal împărătesc, se aștepta ca beiul închinătorilor Diavolului să-i ureze „bun venit”. Acesta însă nu se sinchisi de el, precum nu răspunse nici la salutul caimacamului. Arată numai spre covor și zise:

— Caimacam, *homar sen* — poți lua loc, caimacame. Ofițerul se așează și magistratul se lăsă și el jos, alături.

— Ne-ai rugat să venim la tine, începu locotenent-colonelul. De ce n-ai venit tu la noi?

— Te înșeli, răspunse beiul, nu te-am rugat, ci ți-am trimis numai vorbă că voi pune să se tragă asupra osmanlâilor, dacă nu vii. Este oare o rugămintă asta? Întrebi apoi de ce n-am venit eu la tine. Dacă aș veni eu de la Șeic Adi la Mosul, m-aș duce la tine și n-ar cere să te ostenești tu la mine; tu ai venit de la Mosul la Șeic Adi și vei fi cunoscând legile curteniei, care-ți poruncesc să te ostenești până la mine. Întrebarea ta mă îndeamnă, de altfel, să stabilesc poziția din care vom sta de vorbă unul cu altul. Tu ești un servitor, un slujbaș al sultanului și mutessarifului, un ofițer care în cel mai bun caz comandă

un regiment; eu însă sunt un prinț liber al kurzilor și comandant suprem al tuturor războinicilor mei. Așa că să nu crezi că rangul tău este mai înalt decât al meu...

— Eu nu-s un servitor al...

— Taci! Sunt deprins să fiu ascultat și lăsat să-mi sfârșesc vorba; ia aminte la asta. Caimacame! Tu ai pătruns în teritoriul meu fără nici un drept, fără să te anunți dinainte, ca un hoț, ca un bandit înarmat. Pe un bandit îl prind și-l ucid; deoarece tu ești însă un slujitor al sultanului și mutessarifului, vreau ca înainte de a-mi pune în joc puterea, să stau de vorbă în mod pașnic cu tine. Faptul că tu și ai tăi trăiți încă, se datorește blândeții și îndurării mele. Acum te rog să-mi spui cine are dreptul să se aștepte ca celălalt să vină la dânsul, tu sau eu?

Caimacamul făcu o mutră foarte mirată, căci nu se așteptase la o astfel de explicație. Părea că se gândește ce trebuie să răspundă, când makredșul, cu chipul schimonosit de furie, luă cuvântul.

— Beiule, cum de îndrăznești să vorbești astfel! Ne faci hoți și ucigași, pe noi care ne aflăm aici ca reprezentanți ai padișahului și guvernatorului general! Bagă de scamă, căci altfel te vei căi!

Liniștit de tot beiul se întoarce spre ofițer și-l întreabă:

— Caimacame, cine-i nebunul acesta?

— Păzește-ți limba, beiule! răspunse cel întrebat. Effendi acesta este makredșul din Mosul.

— Cred că glumești. Un makredș trebuie să fie în stăpânirea minții sale, Makredșul din Mosul l-a îndemnat pe mutessarif să pornească război împotriva mea; dacă n-ar fi nebun, n-ar cuteza să vină la mine, căci trebuie să știe ce-l așteaptă în cazul acesta.

— Nu glumesc. El e cu adevărat

— Văd că nici nu visezi, nici nu ești beat, așa că trebuie să te cred. Dar gândește-te că te-am chemat aici numai pe tine singur.

— A venit cu mine ca reprezentant și trimis al mutessarifului.

— Tot ce se poate, de vreme ce-o spui; dar mi-o poți dovedi?

— O spun și o mărturisesc.

— Asta nu poate avea valoare aici. Am încredere în tine; dar oricare altul care ar veni la mine într-o chestiune ca aceasta, trebuie să poată dovedi că are dreptul și împuternicirea să trateze cu mine, altfel riscă să mă port cu el așa cum v-ați purtat voi cu solul pe care vi l-am trimis eu.

— Un makredș nu poate ajunge niciodată într-o astfel de primejdie.

— Îți voi dovedi contrariul.

Bătu din palme și imediat intră în cort omul care-i adusesese pe cei doi.

— I-ai făgăduit caimacamului o escortă sigură?

— Da, stăpâne.

— Și mai cui?

— Nimănui.

— Nici celor trei soldați care stau afară?

— Nici lor, nici makredșului.

— Cei trei sunt prizonieri și-i duci de aici; la fel și pe omul acesta, care se dă drept makredșul din Mosul. El este vinovat de tot ce s-a întâmplat și de uciderea parlamentarului meu.

— Protestez! strigă caimacamul.

— Voi ști să mă apăr și să mă răzbun! amenință magistratul, trăgând pumnalul de la brâu.

În aceeași clipă, însă, beiul se ridicase cu iuțeala fulgerului și-l izbi în față cu atâta putere, încât nenorocitul se prăbuși pe spate.

— Câine, cutezi să ridici arma împotriva mea, în cortul meu? Afară cu el!

— Stai, porunci caimacamul. Am venit aici să mijlocim și nu trebuie să ni se întâmple nimic.

— Și trimisul meu a venit la voi să mijlocească și cu toate astea l-ați ucis, l-ați executat ca pe-un trădător. Afară cu omul acesta!

Iezidul îl înhață pe makredș și-l scoase din cort.

— Atunci plec și eu, amenință caimacamul.

— Pleacă! Vei ajunge nevătămat la ai tăi; dar înainte de a ajunge la ei, mulți dintr-unșii vor fi uciși. Emir Kara Ben Nemsi, ieși afară pe stâncă și ridică dreapta! Asta e semnalul pentru începerea canonadei.

— Rămâi! spuse repede caimacamul către mine. Nu trebuie să trageți!

— Pentru ce nu? întrebă Ali.

— Asta ar fi crimă, căci nu ne putem apăra.

— N-ar fi nici un fel de crimă, ci pedeapsă și răsplată. Voi vroiați să ne atacați fără ca noi să avem vreo bănuială despre asta; ați venit cu săbii, puști și tunuri, ca să ne măcelăriți. Și acum când tunurile voastre se află în mâinile noastre, spuneți că acela care trage este un ucigaș! Caimacame, nu te face de râs!

— Îi vei da drumul makredșului?

— El răspunde pentru parlamentarul executat de voi.

— Îl vei ucide?

— Probabil. Depinde dacă vom cădea la învoială noi doi.

— Ce anume ceri de la mine?

— Sunt gata să ascult mărturisirile tale.

— Mărturisiri? Noi am venit să punem condiții.

— Te-am mai rugat o dată să nu te faci de râs. Spune-mi înainte de toate pentru ce anume ne-ați atacat?

— Sunt și ucigași printre voi.

— Știu la ce le gândești, dar îți spun că ești greșit informat; nu doi de-ai noștri au ucis pe unul de-al vostru, ci trei de-ai voștri au ucis pe doi de-ai noștri. Am purtat de grijă să vă pot dovedi lucrul acesta, căci kiajahul localității unde s-a petrecut fapta va fi peste puțin timp aici împreună cu rubedeniile celor uciși.

— Poate că acesta este alt caz.

— Este același caz, numai că makredșul l-a încurcat. N-o să mai facă el dintr-astea. Și chiar dac-ar fi așa cum spui n-ar fi câtuși de puțin un motiv să ne atacați cu armele în mâini.

— Mai avem un motiv.

— Care?

— N-ați plătit haradșul.

— Ba l-am plătit. Dar ce numești tu bir? Suntem kurzi liberi și ceea ce plătim, plătim de bunăvoie. Am plătit impozitul personal, pe care toți nemusulmanii trebuie să-l plătească pentru scutirea de serviciul militar. Acum mai vreți și un bir, care nu este altceva decât impozitul acela personal, pe care l-am plătit. Și chiar dac-ați fi în dreptul vostru, chiar dacă i-aș fi rămas dator mutessarifului un impozit, e acesta un motiv îndestulător să ne atacați? Și-a găsit să atace tocmai Șeic Adi-ul, unde se găsesc acum mii de oameni, care nu aparțin de Mosul și care nu-i sunt datori nimic? Caimacame, noi amândoi știm foarte bine ceea ce vrea guvernatorul de la noi: bani și pradă. Nu i-a izbutit să ne jefuiască, așa că să nu mai vorbim despre temeiurile sale. Tu nu ești nici om de lege, nici încasator de impozite; ești ofițer și de aceea n-am de vorbit cu tine decât despre sarcina ta militară. Vorbește și te voi asculta.

— Cer de la tine birul și pe ucigași, altminteri, din ordinul mutessarifului, trebuie să distrug Șeic Adi și toate satele iezizilor și să ucid pe oricine mi se va împotrivi.

— Și să iei eu tine toate bunurile iezizilor, nu?

— Toate.

— Așa glăsuiește ordinul guvernatorului?

— Da.

— Și vrei să-l îndeplinești?

— Cu toate forțele de care dispun.

— Fă-o!

Beiul se ridică, în semn că se sfârșise convorbirea. Caimacamul făcu o mișcare ca să-l oprească.

— Ce ai de gând să faci, beiule?

— Tu vei distruge satele iezizilor și vei jefui pe locuitorii lor, iar eu, căpetenia iezizilor, voi ști să-mi apăr supușii. Ați năvălit în teritoriul meu și dați drept motive pentru aceasta niște minciuni; vreți să nimiciți și să pârjoliți, să jefuiți și să uciideți; l-ați omorât chiar pe solul meu, ceea ce este împotriva dreptului ginților. Din asta deduc că nu vă pot socoti drept soldați ci trebuie să vă tratez ca pe niște bandiți; și pe bandiți îi împuști pur și simplu. Atâta am avut să-ți spun. Suntem gata. Întoarce-te la ai tăi! Acum mai stai încă sub ocrotirea mea, dar după aceea treci în rând cu ceilalți.

Beiul ieși din cort și ridică brațul. Artileriștii așteptau de mult semnalul acesta, căci se auzi o detunătură, apoi încă una.

— Ce faci, omule! strigă caimacamul. Rupi armistițiul, în timp ce mai sunt la tine?

— Am încheiat vreun armistițiu? Nu ți-am spus că suntem gata? Auzi? Grenade și obuze! Aceleași care au fost hărăzite pentru noi — dar care acum se întorc împotriva voastră. Allah a judecat. El lovește pe păcătos cu armele cu care a păcătuț. Auzi strigătele oamenilor tăi? Du-te la ei și poruncește le să nimicească satele noastre!

A treia și a patra lovitură de tun păreau să fi avut un efect nimicitor, lucru ce se putea judeca după urletele sălbatice care urcau din vale.

— Oprește, beiule! Dă semnalul să se oprească focul, ca să putem trata mai departe!

— Tu cunoști porunca mutessarifului și eu îmi cunosc datoria mea; suntem gata!

— Mutessariful nu mi-a dat mie ordinele, ci miralaiului și acum este de datoria mea să nu las ca oamenii să-mi fie uciși fără apărare. Trebuie să încerc a-i salva.

— Dacă rămâi la gândul acesta sunt gata să reiau tratativele.

— Atunci vino înăuntru!

Beiul își desfășură turbanul alb și făcu semn cu el în jos, după care intră înapoi în cort

— Ce pretinzi de la mine? întrebă caimacamul.

Beiul privi gânditor în pământ, apoi răspunse:

— Nu împotriva ta sunt eu întărâtat și de aceea aș vrea să te cruț; dar orice înțelegere definitivă pe care am putea-o încheia, ar fi pierzania ta, deoarece condițiile mele pentru voi sunt cât se poate de grele. De aceea voi trata numai cu mutessariful însuși, astfel că tu ești scăpat de orice răspundere.

— Îți mulțumesc, beiule.

Caimacamul nu părea să fie om rău; era bucuros că situația luase o astfel de întorsătură, așa că mulțumirea lui venea din toată inima.

— Dar o condiție tot am să-ți pun, urmă Ali.

— Anume?

— Te consideri pe tine și trupele tale ca prizonieri de război și rămâi cu ei în Șeic Adi, până mă voi fi înțeles cu mutessariful.

— Primesc condiția aceasta, căci îmi pot lua răspunderea. Miralaiul este vinovat de totul; a procedat prea neprevăzător.

— Depui deci armele?

— Asta ar fi insultător.

— Puteți oare păstra armele ca prizonieri de război?

— Mă declar numai într-atâta prizonier, întrucât rămân la Șeic Adi și nu încerc să fug, până voi ști cum va dispune mutessariful de noi.

— Fuga ar fi pierzania voastră; v-aș nimici pe toți.

— Beiule, voi fi cinstit și voi mărturisi că situația noastră este grea; dar știi tu de ce sunt în stare o mie de oameni când sunt împinși de deznădejde?

— Știu, dar cu toate acestea nimeni din voi nu va scăpa.

— Dar vor cădea și din partea voastră. Și gândește-te că mutessarifului îi mai stă la dispoziție regimentul de cavalerie, a cărui cea mai mare parte a rămas în Mosul.

Mai adaugă la asta ajutorul pe care-l poate primi din Kjerkjuk și Diarbekir, din Sulimanijah și alte garnizoane; și mai adăugă încă artileria de care poate dispune și atunci îți vei da seama că deși ești acum stăpân pe situație, nu vei rămâne totuși mereu așa.

— Să renunț la izbândă și la roadele ei, pentru că s-ar putea să fiu bătut mai târziu? N-are decât să vină mutessariful cu regimentele sale — îi voi trimite vorbă că vă va costa viața dacă mă mai atacă o dată. Și dacă are la dispoziție alte ajutoare, află că nici eu nu stau mai prejos în privința asta. Știi prea bine că nu este nevoie decât de o proclamație de-a mea, ca să ridic împotriva lui unele triburi viteze de kurzi. Dar eu iubesc pacea și nu războiul. Se află acum adunați în jurul meu iezizi din întreg Kurdistanul și provinciile învecinate și mi-ar fi lesne să arunc printre ei torța răscoalei, dar n-o fac, deoarece mutessariful îmi îngăduie să apăr drepturile alor mei. Vă mai las deocamdată armele, ție și trupelor tale; dar am făgăduit arme unui aliat al meu și guvernatorul va trebui în orice caz să ni le furnizeze.

— Cine este acest aliat?

— Nici un iezid nu-și trădează prietenul. Așadar armele și le păstrezi, dar munițiile ni le predai și în schimb îți făgăduiesc să port de grijă pentru hrana de care ai nevoie.

— Dacă îți dau munițiile este la fel ca și cum ai avea și armele.

Beiul zâmbi.

— Bine, păstrează-ți și munițiile! Atâta îți spun însă; dacă oamenilor tăi li se face foame și mă vei ruga de hrană, ți-o voi da numai în schimbul puștilor, pistoalelor, săbiilor și cuțitelor. În felul acesta nu sunteți prizonieri de război, ci încheiem numai un armistițiu.

— Primesc.

— Precum vezi, sunt foarte îngăduitor. Acum însă ascultă condițiile mele: rămâneți în Valea Șeic Adi; rămâneți fără nici o legătură cu cei de afară; vă abțineți de

la orice act dușmănos împotriva oamenilor mei; respectați sanctuarele și locuințele noastre; în cele dintâi n-aveți voie să intrați deloc, în celelalte numai cu îngăduința mea; armistițiul durează până primiți un ordin din partea mutessarifului și acest ordin vă va fi dat de față cu mine; orice încercare de fugă, chiar a unuia singur și orice act potrivnic înțelegerii noastre, suspendă imediat starea de armistițiu; vă păstrați poziția de acum și eu pe a mea, în schimb îmi iau obligația ca până la data stabilită să mă abțin de la orice act dușmănos. Ne-am înțeles?

După o scurtă chibzuială și câteva mici obiecțiuni, caimacamul primi condițiile. Intervenii mult pentru makredș și ceru liberarea acestuia, dar Ali rămase neînduplecat. Se aduse hârtie și eu redactai înțelegerea pe care amândoi o subscriseră; după care ofițerul se în toarse în vale, fiindu-i îngăduit să-și ia și cei trei soldați cu el.

— Vrei să-mi scrii o scrisoare către mutessarif? întrebă Ali.

— Cu plăcere. Ce vrei să-i comunic?

— Situația în care se găsesc trupele sale. Să-i spui apoi că doresc să tratez cu dânsul și că-l aștept sau aici, sau să ne întâlnim la Djeraijah. Să n-aibă însă o escortă mai mare de cincizeci de oameni și să se abțină de la orice act dușmănos. Întrevederea va avea loc poimâine, până la prânz. Dacă întârzie, îl ucid pe makredșul său și trag în trupele sale cu propriile lor ghiulele. Același lucru se va întâmpla îndată ce bag de seamă că are de gând să continue ostilitățile. Poți scrie asta?

— Da.

— Îl voi mai da trimisului nostru și alte însărcinări speciale. Scrie cât mai repede cu putință, ca să poată pleca îndată!

Peste câteva clipe ședeam în cort și cu hârtia pe genunchi, scriam cu creionul, după felul oriental, adică de la dreapta la stânga, scrisoarea către guvernator, care cu siguranță că atunci când o va citi nu-i va da în gând că era

opera... favoritului său. Și numai după o jumătate de ceas, calul care-l ducea pe curier gonea pe drumul spre Baadri.

Sărbătoarea iezizilor fu tulburată de evenimentele descrise mai sus, dar regretul pentru aceasta nu fu atât de mare ca bucuria că izbutiseră să abată nenorocirea care amenințase adunarea din Șeic Adi.

— Ce se întâmplă acum cu serbarea? îl întrebai pe Ali. Osmanlâii s-ar putea să mai rămână câteva zile aici și atâta timp cred că iezizii nu vor vrea să aștepte.

— Le voi oferi o serbare cum nici nu s-au așteptat, răspunse el. Cunoști bine drumul spre Valea Idiz?

— Da.

— Tu ai timp. Pleacă într-acolo și adu-i înapoi pe Mir Șeic Khan cu toți șeicii și kavalii. Vom vedea dacă pot fi găsite rămășițele lui Pir Kamek, ca să le îngropăm în Valea Idiz.

Planul acesta nu se putea să nu-i înflăcăreze pe iezizi și eu eram bucuros că voi avea prilejul să văd o înmormântare de-a lor. Îl luai deci pe Halef cu mine și pornii.

Credeam că știu drumul spre Valea Idiz, dar uitasem că nu mă dusesem acolo de la Șeic Adi, ci de la Baadri. Cu toate astea izbutii să-l descopăr și când începui să cobor povârnișul mi se înfățișă o priveliște minunată.

Mii de femei și copii se aciuseră acolo jos în poienile acelea pitorești. Caii pășeau; vitele de asemenea; oi și capre se cățarau pe stânci; dar nu se auzea nici un zgomot, căci fiecare vorbea încet, pentru ca ascunzătoarea să nu fie trădată. Pe țărmul apei ședea Mir Șeic Khan cu preoții săi. Ei mă întâmpinară cu mare bucurie căci, deși aflaseră că atacul dușmanului dăduse greș, nu cunoșteau încă alte amănunte.

— Sanctuarul este nevătămat?

Asta fu cea dintâi întrebare pe care mi-o adresă khanul.

— Da și la fel toate celelalte clădiri, îi spusei.

— Am auzit împușcăturile; a curs mult sânge?

— Numai din partea dușmanului.

— Și ai noștri?
— N-am auzit vreunul să fi fost rănit în timpul luptei. Doi au murit totuși, dar nu în bătălie.

— Cine?

— Saradșul ^[12] Hefi din Baazani și...

— Hefi din Baazani! Un om cucernic, harnic și viteaz. N-a murit în luptă? Dar cum atunci?

— Beiul l-a trimis ca parlamentar la osmanlâi și aceștia l-au împușcat. Am fost de față, dar nu l-am putut salva.

Preoții înclinară capetele, împreună mâinile și rămaseră tăcuți. Numai Mir Șeic Khan zise cu glas profund:

— S-a transformat! El Șems nu-l va mai lumina aici, dar el umblă acum sub razele unui soare mai înalt, într-o țara unde-l vom revedea. Acolo nu există nici moarte, nici mormânt, nici dureri, nici necazuri; acolo este lumină și fericire veșnică, căci el se află la Dumnezeu.

Felul acesta de a întâmpina moartea unui prieten era mișcător. Nici un cuvânt de ură pentru ucigași!

— Și cine este celălalt? mă întrebă khanul.

— Te vei speria aflând.

— Un bărbat nu se sperie niciodată de moarte, căci moartea este prietenul omului, sfârșitul păcatului și începutul fericirii supreme. Cine este?

— Pir Kamek.

Ei tresăriră totuși, ca sub imboldul unei dureri puternice. Dar nimeni nu spuse un cuvânt. Tot Mir Șeic Khan vorbi întâiul și de data aceasta:

— *Evijja dejis tirmis* — sfântul s-a transformat! *Chüda bujurdi*. Așa a vrut Dumnezeu! Istorisește-ne moartea lui!

Le povestii cât mai amănunțit cu putință. Ascultară toți cu răsuflarea oprită, apoi khanul spuse:

— Fraților, să-i slăvim memoria!

Lăsară capetele în pământ și văzui că ochii multora se umeziră, deci tulburarea lor era sinceră și venea din adâncul inimii.

Abia după câțva timp își reveniră din emoția de care erau copleșiți și le putui vorbi din nou:

— Acum mă trimite beiul Ali să vă duc la el. Dorește să găsească rămășițele sfântului și în cazul când se va da peste ele să fie îngropate chiar azi.

— Da, asta este o sarcină însemnată pentru noi. Osemintele lui Pir Kamek nu trebuie să rămână împreună cu acelea ale miralaiului.

— Mă tem că nu vom găsi oseminte, ci numai cenușă.

— Atunci să ne grăbim!

— Pornirăm, adică toți preoții și kavalii; fachirii rămaseră acolo pentru supravegherea văii. Când ajunserăm la cortul beiului, acesta stătea de vorbă cu un om, pe care-l trimisese la caimacam ca să întrebe dacă turcii vor îngădui preoților iezizilor să scotocească prin cenușa rugului. Ofițerul dăduse încuviințarea, punând doar condiția ca persoanele respective să nu aibă arme asupra lor.

Ali nu-i putea însoți pe șeici, în schimb căpătai eu îngăduința să mă alătur lor. Aproape să se uite lucrul principal: un vas, în care să se pună cenușa sfântului. La o întrebare în privința aceasta beiul spuse:

— Mir Șeic Khan, tu știi că vestitul olar Rassat din Baazani a făcut tatălui meu o urnă în care să se depună cenușa lui, când va fi sosit vremea să fie scos din mormânt, pentru ca să nu se amestece cu rămășițele sicriului și să se spurce. Urna aceasta este o lucrare de artă a vestitului olar și merită desigur să primească într-unsa rămășițele sfântului. Ea se află în casa mea din Baadri și am trimis oameni s-o aducă. Va sosi încă înainte ca voi să fiți gata cu treaba la rug.

Procesiunea se puse în mișcare și în curând ajunserăm la locul unde sfântul și colonelul își găsiseră o moarte atât de tragică. Văzurăm o movilă de cenușă, din care ieșeau la iveală cioturi arse de lemn tare. În fața acesteia zăcea cadavrul solului împușcat. El fu îndepărtat de acolo.

Cenușa se răcise. În casele apropiate găsirăm uneltele trebuitoare și începu apoi curățirea învelișului de cenușă, operație care se îndeplini cu cea mai mare grijă, centimetru cu centimetru, în așa fel că dură foarte mult timp; la un moment dat sosi un iezid cu un catâr, pe spinarea căruia se afla urna, care se asemena cu un abajur de sticlă răsturnat, ca acelea puse pe lămpi.

După ce fu curățată cenușa până la pământ, ieșiră la iveală doi bulgări fără formă, cărora preoții le dădură toată atenția. Păreau să nu se poată dumiri și Mir Șeic Khan îmi făcu semn să mă apropii. Mă cam grăbisem când acceptasem sarcina aceasta, căci era aproape imposibil să deosebești rămășițele „sfântului” de cele ale rugului. Nu era ușor lucru să cercetezi mai de aproape aceste obiecte, căci trebuia să-ți astupi atât gura cât și nasul. Dădusem într-adevăr peste trupurile celor doi dușmani. Erau jumătate pârjolate, jumătate carbonizate, chircite la o treime din mărimea lor dinainte și înconjurate de o coajă tărișoară, care era formată din părțile neinflamabile ale catranului și din cenușa care se lipise de el.

— Acestea sunt cadavrele, zisei eu. Catranului trebuie să-i mulțumiți că-l puteți îngropa pe „sfântul” vostru.

— Dar care o fi?

— Căutați-l!

Vroiam să văd cât era de dezvoltat spiritul de pătrundere al acestor oameni. Ei își dădură cea mai mare osteneală, dar nu fură în stare să rezolve problema în aparență grea, dar în realitate foarte ușoară.

— Este cu neputință să-l recunoaștem pe pir, zise în cele din urmă hanul. Suntem nevoiți sau să renunțăm a da cinstea cuvenită cenușii, sau să punem amândouă trupurile în aceeași urnă, prietenul și dușmanul, cucernicul și păgânul. Ori poate știi tu un sfat mai bun, Emir Kara Ben Nemsi?

— Da, știu.

— Și anume?

— Să așezăm numai osemintele lui Pir Kamek în urnă.

— Dar ai auzit că nu le putem deosebi de acelea ale miralaiului!

— Cu toate astea nu e greu. Acesta de aici e „sfântul” și celălalt este turcul.

— De unde știi? Poți face dovada?

— Și încă cum! Pirul n-avea arme, în schimb miralaiul purta sabie, un pumnal și două pistoale. Vedeți lipite de trupul acesta țevile îndoită ale pistoalelor și tășurile cuțitelor? Tocurile și mânerurile au ars. Și aici sub dânsul iese afară din cenușă vârful săbiei. Așa că acesta este — sau a fost — miralaiul.

Iezizii se mirară acum nespun că nu le dăduse și lor asta în gând. Fură cu toți de părerea mea și începură să vâre în urnă rămășițele pământești ale pirului.

În tot timpul acesta caimacamul cu câțiva ofițeri de-ai săi stătuseră pe aproape. Li se lăsă cadavrul aceluia care le fusese superior, iar noi ne înapoiară pe colina noastră. Ali ceru hanului să-i comunice dispozițiile sale în privința ceremoniei înmormântării.

— Trebuie s-o amânăm pe mâine, răspunse acesta.

— Pentru ce?

— Pir Kamek a fost cel mai cucernic și cel mai înțelept dintre iezizi; el trebuie înmormântat în mod demn și pentru aceasta este prea târziu astăzi. Voi orându-i să i se ridice un mormânt în Valea Idiz și acesta nu poate fi gata mâine.

— Atunci vei avea nevoie de zidari și tâmplari.

— Nu. Vom ridica un mormânt simplu din blocuri de stâncă și fiecare bărbat, fiecare femeie și fiecare copil vor aduce o piatră, fiecare după puterile sale, astfel că toți pelerinii vor fi contribuit la cinstirea memoriei sfântului.

— Dar am nevoie de oameni pentru paza turcilor, obiectă Ali Bei.

— Vor face cu schimbul, astfel că nu vei duce lipsă. Acum să ne sfătuim ce formă să dăm mormântului.

Deoarece chestiunea aceasta nu mă privea pe mine, mă dusei să-l caut pe tălmaciul meu, ca să iau de la el manuscrisul răposatului. Îl ascunsese în trunchiul găunos al unui copac și ne așezarăm amândoi în apropierea acestuia, unde îmi puteam vedea în liniște de exercițiile mele lingvistice.

Astfel trecu ziua și se făcu seară. Pe înălțimile care înconjurau valea din Șeic Adi începură să se aprindă focurile de veghe. Noaptea trecu în liniște și a doua zi dimineață Pali se întoarse. Eu dormisem în cortul beiului și mă aflam încă acolo când intră solul.

— L-ai găsit pe mutessarif? întrebă Ali.

— Da, târziu seara.

— Ce spunea?

— La început era furios și vroia să mă biciuiască până la sânge. Apoi însă chemă mulți ofițeri și își întruni *divan effendisi*-ul ^[13], cu care se sfătui mult timp. După aceea mii se dădu voie să mă înapoiez.

— N-ai fost de față la consfătuire?

— Nu.

— Ce răspuns ai căpătat?

— O scrisoare către tine.

— Arat-o!

Pali scoase la iveală o scrisoare, pecetluită cu marele mehir mutessarifin ^[14]. Beiul o deschise și privi documentul. În scrisoarea mare se afla încă una, mai mică, deschisă. El mi le înmâna pe amândouă.

— Citește tu, emire! Sunt curios să aflu ce a hotărât mutessariful.

Scrisoarea era redactată de scribul guvernatorului și iscălită de acesta din urmă. El făgăduia să vină a doua zi dimineața cu o escortă de zece oameni la Djeraijah și punea condiția ca și Ali să fie însoțit tot numai de atâția oameni. Nădăjduia să se ajungă la o înțelegere pașnică și ruga să fie

predat caimacamului alăturatul ordin scris. În acesta se spunea ca orice act dușmănos să înceteze deocamdată, satul Șeic Adi să fie cruțat și iezizii să fie tratați ca prieteni. Ordinul acesta trebuia citit cu toată luarea-aminte — se spunea la sfârșit. Ali dădu mulțumit din cap.

— Am câștigat și i-am dat mutessarifului o lecție bună. Ai văzut, emire? Caimacamul să capete această scrisoare și mâine voi fi la Djeraijah.

— De ce să-l predăm caimacamului scrisoarea?

— Pentru că este a lui.

— E de prisos însă, deoarece el și-a luat obligația să facă ceea ce i se ordonă într-unsa.

— O va face cu atât mai multă credință, văzând că aceasta este și voința mutessarifului.

— Trebuie să-ți spun că ordinul acesta scris îmi trezește bănuieli.

— Pentru ce?

— Pentru că e de prisos. Și cât de ciudat sună ultimele cuvinte, ca ofițerul să citească ordinul cu toată luarea-aminte!

— Asta trebuie să ne încredințeze de bunăvoința mutessarifului și pe caimacam să-l îndemne la ascultare desăvârșită.

— Ascultarea desăvârșită este de la sine înțeleasă și de ideea ordinul acesta mi se pare mai mult decât de prisos.

— Scrisoarea aceasta nu-mi aparține; guvernatorul a încredințat-o cinstei mele și deci, caimacamul o va primi.

Ca și cum soarta ar fi vrut să-și dea încuviințarea pentru hotărârea beiului, un iezid care intră în cort raportă:

— Stăpâne, un călăreț urcă din vale.

Ieșirăm afară și recunoscurăm, în cel ce venea, pe însuși caimacamul, care sosea fără nici un însoțitor.

— *Seni selamlar-im* — te salut! zise el, descălecând, întâi beiului, apoi mie.

— *Choş geldin-sen*, effendi — fii bine venit, domnule! răspunse Ali. Ce dorință te aduce la mine?

— Dorința războinicilor mei, care n-au pâine de mâncare.

Ali zâmbi.

— Trebuia să mă aștept la asta. Dar îți amintești că ți-am spus că nu vând pâine decât pe arme?

— Așa spuneai; dar vei lua totuși bani.

— Când beiul iezizilor spune ceva, știe să-și țină cu vântul. Tu ai nevoie de mâncare și eu am nevoie de arme și muniții. Facem schimb și așa ne servim unii pe alții.

— Uiți că am singur nevoie de arme și muniții.

— Și nu uiți că și eu am nevoie singur de pâinea pe care mi-o ceri. Sunt strânși la mine multe mii de iezizi și toți vor să mănânce și să bea. Și la ce-ți trebuie armele? Nu suntem oare prieteni?

— Doar până la sfârșitul armistițiului.

— Poate și mai mult. Emire, te rog să-i citești scrisoarea guvernatorului!

— A sosit o scrisoare de la el? întrebă repede caimacamul.

— Da. Am trimis un sol care s-a întors acum. Citește, emire!

Citii scrisoarea și mi se păru că observ o expresie de dezamăgire pe chipul ofițerului.

— Așadar va fi pace între noi, zise el.

— Da, răspunse beiul. Și până atunci te vei purta prietenește față de noi, după cum îți ordonă în mod deosebit mutessariful.

— În mod deosebit?

— A adăugat o scrisoare pentru tine.

— O scrisoare? Pentru mine? Unde este?

— Emirul o are. Ți-o va da.

Eram gata să-i dau scrisoarea, dar graba cu care dădu s-o ia mă făcu să șovăi.

— Dă-mi voie să ți-o citesc! îi zisei.

O citii, dar fără observația de la urmă, care-mi stârnise bănuiala.

— Asta-i totul? întrebă caimacamul. Altceva nu mai este scris?

— Mai sunt două rânduri. Ascultă-le și pe astea!

Citii până la urmă și-mi ațintii privirea asupra lui. O clipă numai ochii săi se deschiseră mai mult decât de obicei, dar asta îmi fu de ajuns ca să-mi dau seama că fraza cu pricina avea o însemnătate necunoscută nouă

— Scrisoarea aceasta este a mea. Arată-mi-o! zise ofițerul și dădu să mi-o smulgă aproape.

— De ce atâta grabă, caimacame? îl întrebai, privindu-l țintă. Au aceste cuvinte o însemnătate atât de mare încât îți pierzi toată stăpânirea de sine?

— Ele n-au nici o însemnătate, dar scrisoarea este totuși a mea.

— Mutessariful a trimis-o beiului și acesta are de hotărât dacă să ți-o dea sau să-ți comunice numai cuprinsul ei.

— Dar el ți-a și spus să-mi dai scrisoarea.

— Deoarece hârtia aceasta pare să fie atât de însemnată pentru tine, deși ai și luat cunoștință de cuprinsul ei, îmi vei îngădui s-o cercetez mai întâi cu luare-aminte.

Bănuiala mea se întărise și mai mult. Ținui hârtia vertical între ochi și soare, dar nu putui observa nimic deosebit. O pipăii și o mirosii, fără nici un rezultat însă. O ținui apoi orizontal, în așa fel încât să pot prinde cu ochiul razele de soare care cădeau pe ea și în cele din urmă observai câteva pete, vizibile numai unei priviri ascuțite, care deși se pierdeau în culcarea hârtiei, păreau totuși să ascundă forme de litere.

— Nu vei căpăta scrisoarea! zisei caimacamului.

— Pentru ce?

— Fiindcă cuprinde o scrisoare secretă, pe care voi căuta s-o descifrez.

El făcu fețe-fețe.

— Te înșeli, effendi.

— Ba nu mă înșel deloc.

Și ca să-l încerc, adăugai:

— Scrierea asta secretă poate fi citită dacă hârtia este ținută în apă.

— N-ai decât s-o ții! răspunse el, cu satisfacție vădită.

— Te-ai trădat prin liniștea cu care ai rostit aceste cuvinte. Nu voi ține hârtia în apă, ci deasupra focului, caimacame.

Cu asta nimerisem: pe chipul său se întipări o expresie de spaimă.

— În felul acesta vei arde scrisoarea și o vei distruge, zise el.

— N-avea teama! un effendi din țările apusului se pricepe să umble cu astfel de lucruri.

Beiul era uimit peste măsură.

— Crezi într-adevăr că această scrisoare cuprinde o scriere secretă? mă întrebă el.

— Pune să se aprindă un foc și ți-o voi dovedi.

Pali mai era acolo. La un semn al lui Ali el aduse niște vreascuri și le dădu foc. Mă ghemuii la pământ și ținui hârtia ușurel deasupra flăcărilor. Atunci caimacamul făcu o săritură spre mine și încercă să mi-o smulgă. Mă așteptasem la asta, mă dădui tot atât de repede în lături și el se rostogoli la pământ. Ali îi puse îndată genunchiul în piept.

— Stai, caimacame! îi strigă el. Ești prefăcut și necredincios. Ai venit acum la mine fără să-mi ceri dinainte ocrotirea, astfel că ești prizonierul meu.

Ofițerul se împotrivi cât îi stătu în putere, dar noi eram trei și apoi mai veniră și alți iezizi care se aflau prin apropiere. El fu dezarmat, legat și dus în cort.

Acum puteam să-mi văd înaintea de experiență. Flacăra a încălzit hârtia până aproape de ardere și acum ieșiră la iveală cuvinte pe marginea rândurilor.

— Vezi c-am avut dreptate, Ali!

— Emire, ești un vrăjitor!

— Nu-s vrăjitor dar mă pricep în lucruri dintr-astea. Există unele materii cu ajutorul cărora se poate face o

cerneală care dispare după ce s-a scris cu ea și este făcută iarăși vizibilă, prin alte mijloace. Știința care se ocupă cu aceste mijloace se numește chimie.

Cunoaștem multe soiuri de scrieri secrete, care sunt foarte greu de descoperit; ale voastre însă sunt atât de simple, încât nu e nevoie de mare deșteptăciune ca să le dai de rost. Ia ghici cu ce au fost scrise aceste cuvinte!

— Spune!

— Cu urină.

— Cu neputință!

— Dacă scrii cu urina unui animal sau a unui om, scrierea dispare îndată ce s-a uscat. Dacă ții apoi hârtia deasupra focului, literele, devin negre și le poți citi.

— Cum glăsuiesc aceste cuvinte?

— „Sosesc poimâine ca să înving”.

— Este adevărat? Nu te înșeli oare?

— Nu mă înșel deloc. Așa e cum îți spun.

— Bine, atunci dă-mi scrisoarea.

Se plimbă câțva timp foarte iritat de colo-colo, apoi se opri în fața mea și zise:

— Este sau nu este trădare asta, emire?

— Este viclenie.

— Să-lucid pe mutessariful acesta? Stă în puterea mea s-o fac.

— Vei avea atunci de-a face cu padișahul.

— Effendi, rușii au o vorbă care glăsuiește așa: „cerul este înalt și țarul este departe”. Așa stau lucrurile și cu padișahul. Voi învinge.

— Dar vei vărsa mult sânge. Nu spuneai de curând că ești iubitor de pace?

— Iubesc pacea, dar să-mi și fie lăsată! Turcii aceștia au venit să ne răpească libertatea, bunurile și viața; cu toate astea eu i-am cruțat. Acum urzesc o nouă trădare împotriva noastră. Și eu să nu mă apăr?

— Să te aperi, însă nu cu spada.

— Dar cu ce?

— Cu această scrisoare. Înfățișează-te cu ea mutessarifului și el va fi învins și bătut.

— Îmi va întinde o cursă și mă va lua prizonier când mă voi duce mâine la Djeraijah.

— Cine te împiedică să faci și cu el asta? Îl ai mai bine în mână decât te are el pe tine, căci dânsul n-are nici o bănuială că-i cunoști gândurile.

Ali rămase câțva timp pe gânduri, apoi răspunse:

— Mă voi sfătui cu Mir Șeic Khan. Vrei să mergi cu mine în Valea Idiz?

— Merg, de ce nu.

— Înainte de asta vreau să-i fac nevătămători pe oamenii aceia de jos. Nu intra cu mine și așteaptă-mă aici!

De ce să nu intru cu el în cort? Își ținea mâna pe pumnal și în privirea sa se citea hotărâre. Vroia să mă împiedice să-l opresc de la ceea ce plănuise.

Rămăsei singur vreo jumătate de ceas și în vremea aceasta auzii dinăuntru o convorbire foarte agitată. În cele din urmă el ieși afară, ținând în mână o hârtie, pe care mi-o dădu.

— Citește! Vreau să aud dacă e fără prefăcătorie.

Era un ordin scurt către ofițerul comandant, de a preda toate armele și munițiile acelor iezizi al căror conducător va prezenta hârtia aceasta.

— Este în regulă. Dar cum ai căpătat asta?

— Dacă nu mi-ar fi dat-o, l-aș fi împușcat atât pe el cât și pe makredș și aș fi dat ordin să se înceapă canonada, într-un ceas am fi fost gata cu ei.

— Acum rămâne prizonier?

— Da, va fi păzit împreună cu makredșul.

— Și dacă oamenii săi nu se supun?

— Atunci îmi voi pune în aplicare amenințarea. Rămâi aici până mă întorc și vei vedea dacă turcii mă respectă sau nu.

Mai dădu unele porunci, apoi coborî spre locul unde era bateria de tunuri. Numai după zece minute toți iezizii erau

gata de luptă. Pușcașii stăteau cu armele la ochi în ascunzătorile lor, iar artileriștii erau gata de luptă la tunuri. Întăritura, îndărătul căreia se aflau, se deschise, ca să lase loc de trecere la vreo 200 de iezizi și 30 de catâri. Convoiul se opri la oarecare depărtare, pe când conducătorul lui înainta până la locul unde se găseau ofițerii turci.

De acolo unde stăteam puteam vedea foarte bine toate acestea. Tratatивele ținură cam mult. Apoi însă soldații se aliniară și unul câte unul se duseră să-și depună armele în apropierea catârilor.

După vreun ceas se întoarse și Ali. După el veneau catării încărcăți cu arme, care urmau să ducă prețioasa pradă până în Valea Idiz. Caimacamul fu dus și el la loc sigur, adică acolo unde se și afla makredșul și cei doi ofițeri de artilerie care fuseseră prinși de la bun început.

Acum pornirăm și noi la drum. Halef ne însoțea. Bașbuzucul meu intrase ca-n pământ; probabil că din plictiseală își dusesese măgarul la plimbare. În drum spre Valea Idiz întâlnirăm un șir lung de iezizi care se întorceau. Ei își dăduseră contribuția la construirea mormântului și acum urmau să se schimbe cu un număr egal de camarazi de-ai lor. Ne vestiră că lucrul mergea repede.

Când ajunserăm la intrarea văii ni se înfățișă o priveliște plină de însuflețire. În mijloc se adunaseră multe femei care măcinau făină pe niște pietre mari, netede; altele încălzeau niște gropi, pentru a coace pâinea în ele; iar altele făceau torțe sau curățau lămpile și felinarele, pe care le luaseră din Șeic Adi, cu prilejul sărbătorii. Dar cea mai mare însuflețire domnea în partea de sus a văii, unde se înălța mormântul lui Pir Kamek. Acesta avea forma unei piramide uriașe, ale cărei laturi din spate se sprijineau pe peretele stâncii. Fundamentul era format din blocuri mari al căror transport și așezare ceruse eforturi uriașe. La mijloc se lăsase un spațiu gol, care avea forma unui soare cu douăsprezece raze și unde urma să fie așezată urna.

Câteva sute de bărbați lucrau acolo, pe lângă alte sute de femei și copii, care făceau treburile mai ușoare.

Preoții se îndeletniceau care cu supravegherea lucrului, care punând ei înșiși mâna. Mir Șeic Khan stătea în apropierea piramidei. Ne duserăm la el. Ali îi povesti întâmplările zilei, arătându-i în același timp cele două scrisori ale mutessarifului. Khanul căzu pe gânduri, apoi întrebă:

— Ce ai de gând să faci, beiule?

— Tu ești mai bătrân și mai înțelept; vin la tine să cer sfat.

— Spui că sunt mai bătrân. Bătrâneții îi place liniștea și pacea. Spui că sunt mai înțelept. Cea mai mare înțelepciune este gândul către Atotputernic și Atotmilostiv. El face puternic pe cel slab; ocrotește pe cel împilat; el nu vrea ca omul să verse sângele fratelui său.

— Sunt turcii aceștia frații noștri? Ei, care se năpustesc ca animalele sălbatice asupra noastră?

— Ei sunt frații noștri, deși nu se poartă cu noi ca frații. Ucizi tu oare pe un frate care-ți vrea răul?

— Nu.

— Vorbești cu el prietenos sau aspru, dar nu-i ceri viața. Tot așa să vorbești și cu mutessariful.

— Și dacă nu ține seamă de vorbele mele?

— Atotmilostivul a dat omului minte cu care să gândească și inimă cu care să simtă. Cine nu chibzuiește la vorbele altuia și cine nu vrea să știe de simțămintele fratelui său, acesta l-a părăsit și l-a tăgăduit pe Cel Prea Milostiv și abia atunci mânia și pedeapsa trebuie să se abată asupra lui.

— Mir Șeic Khan, voi face după cum spui.

— Atunci repet întrebarea: ce ai de gând să faci?

— Voi pleca cu zece oameni la Djeraijah, dar voi pune să mă urmeze destui războinici, ca să-l iau prizonier pe mutessarif. Înainte de asta însă, adică chiar azi, voi trimite iscoade la Mosul, Kufjundik, Telkeif, Baaveiza, Rassul Ain și

Khorsabad, care mă vor încunoștința la timp despre planurile sale. Voi vorbi prietenește cu el și dacă nu va înțelege, voi fi aspru. Dacă nici atunci nu va ține seama, îi voi arăta scrisoarea secretă și voi da semnalul să fie înhățat. În timp ce eu voi fi cu el, oamenii mei vor împresura Djeraijah și astfel nu-mi va putea scăpa.

— Poate că va trimite și el iscoade pentru a vedea cum te pregătești pentru întâlnirea cu dânsul.

— Nu va afla nimic, pentru că oamenii mei vor pleca de aici încă în cursul nopții și anume nu pe șoseaua care duce la Baadri, ci o vor lua la dreapta, până aproape spre Boza. Dimineața vor fi la râul care este la apus de Djeraijah.

— Și în lipsa ta cine va avea comanda în Șeic Adi?

— Vrei tu s-o preiei?

— Da.

Iată cum preda puterea stăpânul iezizilor către regenții săi spirituali: fără vâlvă, invidie, neîncredere sau gânduri ascunse.

Se mai discută, apoi, problema hranei pentru turcii închiși în Șeic Adi, apoi a sărbătorii din ziua aceea. În vremea asta, eu umblam din grup în grup, ca să mai fac vreo descoperire lingvistică; deodată, auzii ceva rostogolindu-se îndărătul meu și un glas gâfâind care striga:

— În lături, sidi!

Mă întorsei și-l văzu pe Halef al meu încordându-și toată puterea ca să împingă înaintea sa un bolovan cât toate zilele.

— Ce cauți aici? Îl întrebai eu, mirat.

— Îmi dau contribuția la monument.

— Dar tu nu ești iezid! Ți-o primesc?

— Cu plăcere chiar. Am întrebat.

— Atunci aduc și eu o piatră.

Nu departe de locul unde ne aflam se găsea un bloc de stâncă destul de mărișor. Îmi dezbrăcai haina și lăsai armele jos, apoi începui să împing de el. Șeicii îl primiră cu

mulțumire și după ce îmi scrijelii numele cu pumnalul într-unsul, fu ridicat cu ajutorul funiilor și așezat tocmai deasupra soarelui de care am pomenit.

Ali tocmai sfârșise cu treaba pentru care venise. Vroia să plece și mă întrebă dacă țineam să mai rămân acolo sau să-l însoțesc.

— Cum voi putea vedea mai bine serbarea?

— Mergând cu mine, îmi răspunse el. Urna va fi transportată astă-seară la lumina făcliilor și felinarelor, de la Șeic Adi în Valea Idiz.

— Credeam că se și află aici!

— Nu. E în pădure lângă apa rece și va fi dusă mai întâi în sanctuar.

— Cu toate că turcii se găsesc acolo?

— Ei nu ne pot împiedica.

— Ai timp până seara. Vrei să-mi faci un serviciu?

— Atunci plec cu tine.

— Cu plăcere, dacă este cu putință.

— Știi că i-am făgăduit arme căpeteniei kurzilor badinan. Vei găsi locul unde își are el colibe?

— Foarte ușor. În orice caz nu este nevoie să călărim până acolo, deoarece fusese vorba ca el să ocupe trecătoarea și văile lăturalnice. De altminteri, e și timpul să-i dăm vreo veste.

— Vrei tu să iei în seama ta asta?

— Da.

— Și să-i duci armele?

— Dacă mi le încredințezi...

— Vei căpăta o sută și muniții trebuitoare. Trei catări sunt de-ajuns pentru transport. Câți oameni dorești ca însoțitori?

— E de așteptat vreun atac sau ceva asemănă lor?

— Nu.

— Atunci dă-mi zece oameni, îl voi lua și pe Mohammed Emin, pe care-l și văd venind.

Aflasem mai înainte că șeicul haddedihiilor plecase la vânătoare. În ultimele zile nu mă întâlnisem deloc cu el. Ținea să se arate cât mai puțin, pentru ca să nu se vorbească de dânsul și pe de altă parte nu-și învinsese cu totul prejudecata împotriva Închinătorilor Diavolului.

De aceea, primi cu plăcere să plece din nou la drum, cu mine.

Nu dură mult și catării erau gata încărcăți, iar micul nostru convoi se puse în mișcare. La început, mersem în direcția spre Șeic Adi, apoi o luasem la stânga, ca să ieșim pe drumul care ducea la Kaloni. Presupunerea mea se adeveri; găsim un număr de kurzi badinan pe cea dintâi colină de dincolo de Șeic Adi și fui condus de ei la căpetenia lor, care de data aceasta mă primi cu mult respect. Fui nevoit să rămân acolo, ca să iau masa pe care ne-o pregăti soția sa. Era foarte mulțumit cu armele și fu cu deosebire bucuros de sabia caimacamului, pe care Ali i-o trimisese în dar. Mohammed Emin se simți atât de bine printre kurzii badinan, încât se hotărî să rămână la ei și să mă aștepte, deși nu înțelegea limba kurdă. N-am încercat să-i schimb hotărârea, căci turcii ar fi putut să afle de existența lui în Șeic Adi, împiedicându-ne să ne urmăm scopul călătoriei noastre în munți. M-am înapoiat deci fără dânsul. Ziua trecuse aproape când ajunsei îndărăt la Adi și-i raportai cum mersese treaba. Băgai de seamă că turcii se retrăseseră spre mijlocul văii, lăsând astfel liber sanctuarul.

— Când începe serbarea? îl întrebai pe bei.

— Îndată ce se va întuneca. Ia-ți armele, căci se trage mult.

— Dă-mi una de-a ta; trebuie să-mi cruț gloanțele, căci n-am cum să le înlocuiesc aici. Eram curios să asist la ceremonia înmormântării, căci probabil nici un alt european nu fusese martor la funeraliile unuia din cei mai de seamă adoratori ai diavolului.

Sedeam pe marginea văii și priveam în jos până se lăsară umbrele nopții. Deodată se aprinseră iar focurile de veghe de jur-împrejur, și în același timp, se înalță încetișor deasupra sanctuarului o dublă piramidă de lumini, întocmai ca în prima seară pe care o petrecusem în Șeic Adi. Cele două uși ale mormântului fură împânzite cu lămpi.

— Vino! îmi zise Ali, oare încălecaseră împreună cu câțiva din apropiatii lui.

Bașbuzucul meu rămase acolo. Halef, însă, veni cu noi. Coborâram valea și ajunserăm în fața sanctuarului, care era luminat în întregime. Spațiul din fața acestuia era împresurat de un șir dublu de iezi înarmați, pentru a opri apropierea turcilor. În sanctuar nu era decât Mir Șeic Khan cu preoții; altora decât lui Ali și mie le era oprită intrarea. În curtea interioară stăteau doi catâri lipiți unul de altul, care purtau de-a curmezișul, pe spate, un pedestal pe care se afla urna. În jurul acestor animale preoții făcuseră cerc. La ivirea noastră ei intonară un cântec monoton, în care reveneau adesea cuvintele „*diyan dedim* — îmi dăruiesc sufletul”. Apoi, catârii fură adăpați cu apă din fântâna sfântă și căpătară câțiva pumni de grăunțe, pentru a arăta că acela pe care-l purtau urma să plece într-o călătorie lungă. Mir Șeic Khan făcu acum câteva semne cu mâna, al căror înțeles îmi era străin și imediat începu un alt cântec, încet și armonios. Fiecare parte din cele patru începea cu cuvintele „*tu chode de habâni, Keif inim* — tu, cel mai iubit de Dumnezeu odihnește-te în pace”.

Când se sfârși și cântecul acesta, khanul făcu un semn. El se așeză în frunte, doi șeici luară catârii de căpestre și după ei veneau, doi câte doi, ceilalți șeici și kavalii, căroră ne alăturarăm și noi: eu și beiul. Cortegiul se puse în mișcare și când ieși din sanctuar fu întâmpinat de o salvă trasă de cei care stăteau de pază.

De pe înălțimi răspunseră sute de împușcături și alte sute duseră vestea că porniserăm spre Valea Idiz.

Când ajunserăm pe drumul care ducea în vale, ni se înfățișă o priveliște măreață. Iezizii formaseră de la Șeic Adi până la Idiz un spalier, ale cărui șiruri stăteau la vreo treizeci de pași unul de altul. Fiecare bărbat purta o făclie și o flintă și fiecare om din șir se alătură în spatele nostru, slobozind arma. În felul acesta se formă un cortegiu, care se făcea tot mai lung, cu fiecare împușcătură. Lumina făcliilor dădea o înfățișare panoramică pădurii întunecate și tunetul salvelor era repetat de adâncurile codrului nesfârșit.

Dar priveliștea deveni cu adevărat impunătoare când ajunserăm în vale. Aceasta se putea asemui cu un crater de vulcan, pe fundul căruia pâlpâiau flăcări uriașe, printre care rătăceau mii de spiriduși cu lumini sclipitoare. Un strigăt din mii de piepturi ne întâmpină cu urarea de bun venit și numai în câteva clipe toate luminile se rânduiau pe amândouă laturile podișului văii. Întinsa vâlcea era luminată ca ziua. Cea mai mare lumină o răspândeau însă două focuri uriașe, ale căror flăcări, alimentate de ruguri înalte, se cățarau pe peretele golaș al văii, de ambele laturi ale piramidei de piatră.

Coborârăm povârnișul, printre valurile unduitoare ale făcliilor și oprirăm în fața monumentului. În gaura în formă de soare a acestuia stăteau doi preoți ale căror veșminte albe contrastau izbitor cu piatra de culoare închisă. Sus de tot se postaseră doi bărbați, care țineau funiile cu care urma să fie trasă urna.

Îndată ce catării ajunseră în fața piramidei, împușcăturile încetară și se făcu tăcere adâncă. Urna fu descărcată și prinsă de funii. O altă funie, legată în partea de jos a urnei, împiedica vasul să se spargă de piatră. Mir Șeic Khan făcu un semn și funiile fură trase. Urna începu să plutească în aer, din ce în ce mai sus; până atinse „soarele”. Preoții puseră mâna și o traseră înăuntru. O așezară la locul convenit, apoi se agătară ei înșiși de funie, ca să coboare.

Khanul făcu semn că vrea să vorbească. Cuvintele sale, rostite lămurit și foarte tare, răsunau pe întreaga vale și deși pricepeam prea puțin din ele, mă simții totuși adânc mișcat. Când sfârși, corul preoților intona un cântec de bucurie, din care nu pricepui decât refrenul diferitelor strofe „*ro dehele* — soarele răsare”. La ultimul sunet toți ridicară mâinile și atunci răsună o salvă din toate armele, o salvă atât de puternică cum nu mai auzisem alta până atunci.

Cu asta solemnitatea propriu-zisă se sfârșise. Acum, însă, începu adevărata însuflețire. N-aș putea asemui cu nimic această noapte din Valea Idiz, această noapte a flăcărilor și torțelor înălțate spre cer, această noapte petrecută printre închinătorii unei dogme religioase, a cărei trăsătură fundamentală constă în credința îndrumată pe căi greșite și de aceea, nesatisfăcută; conduși de o lumină ce apăruse odinioară celor trei magi, porniți poate din aceeași țară în care mă aflam eu acum și ajunși în pelerinaj la Bethlehem, ei se spovedeau în fața ieslelor sfinte: „i-am văzut steaua în Răsărit și am venit să ne închinăm lui”.

Până târziu după miezul nopții am stat acolo împreună cu preoții — apoi făcliile se stinseră și focurile la fel. Numai cele două flăcări de la monument mai ardeau când mă înfășurai în burnus și mă culcai sub un copac. Și în somn îmi apărură schelete care dansau în jurul meu, adică al creștinului, rânjind și încercând să mă prindă; atunci apăru Pir Kamek, care le alungă și rosti cu glas puternic:

— *Oghuldsikler, sizi oranidze sevin-iz* — copii, iubiți-vă unul pe altul.

2. Ogarul

„Prezbiter Ioan, din mila lui Dumnezeu și a Domnului nostru Iisus Hristos, rege al regilor, către Alecios Komnenos, guvernator la Constantinopol. Sănătate și sfârșit fericit.

Maiestatea noastră a aflat că ați auzit despre suveranitatea noastră și că vi s-a adus la cunoștință despre măreția noastră. Ceea ce dorim să știm este dacă vă aflați împreună cu noi pe linia credinței adevărate și dacă credeți în toate privințele în Domnul nostru Iisus Hristos.

Dacă doriți să cunoașteți măreția și puterea noastră și ce întindere are țările noastre, atunci aflați și credeți, fără a vă îndoii, că noi suntem prezbiter Ioan, slujitorul lui Dumnezeu, că întrecem în bogății tot ce se găsește sub cer și în virtute și putere pe toți regii pământului. Șaptezeci de regi ne sunt birnici. Suntem un creștin cucernic și ocrotim și ajutăm cu pomeni pe orice sărman creștin care se află în cuprinsul milosteniei noastre. Am făcut jurământ solemn să vizităm mormântul Domnului nostru, așa cum se cuvine gloriei maiestății noastre, cu o armată mare și să purtăm război împotriva dușmanilor crucii lui Hristos, să-i umilim și să-i slăvim sfântul său nume.

Suveranitatea noastră cârmuiește peste cele trei Indii și posesiunile noastre se întind dincolo de cea din urmă Indie, în care odihnește trupul sfântului apostol Toma; de acolo peste ținuturile sălbatice care se întind spre răsăritul soarelui și merge înapoi, spre apusul soarelui, până la Babilon, cel părăsit, ba chiar până la Turnul lui Babel.

Șaptezeci și două de provincii ascultă de noi, dintre care unele sunt provincii creștine, fiecare având un rege al ei. Și toți regii lor ne sunt birnici. În țările noastre se găsesc elefanți, dromadere, cămile și aproape toate soiurile de animale care trăiesc sub cer. În țările noastre curge lapte și

miere. Într-o parte a statului nostru nici o otravă nu poate fi vătămătoare; într-o alta cresc toate soiurile de piper; o alta este acoperită cu crânguri atât de dese încât seamănă cu o pădure și în toate părțile sale mișună șerpii. Acolo este și un lac nisipos, fără apă. La trei zile de drum de acest lac sunt munți din care curg în jos fluvii de pietre. În apropierea acestor munți se află un pustiu printre coline golașe. Dedesubtul acestora curge un râu subpământean, la care nu există nici un drum și acest râu se varsă într-o apă mai mare, în care intră locuitori de pe teritoriile noastre și găsesc acolo pietre prețioase în mare număr. Dincolo de acest fluviu locuiesc zece triburi de evrei care, deși susțin că au proprii lor regi, sunt totuși slujitorii și birnicii noștri.

În altă provincie de-a noastră, în apropierea zonei calde, sunt viermi care în limba noastră se numesc salamandre. Viermii aceștia pot trăi numai în foc și fac în jurul lor o găoace, ca viermii de mătase. Această găoace este țesută cu hărnicie de doamnele noastre nobile și se capătă astfel materialul pentru veșmintele noastre. El nu poate fi spălat însă decât în foc viu.

În fruntea armatei noastre sunt purtate treisprezece cruci mari din aur și pietre prețioase; când însă ieșim călare fără escortă, este purtată în fruntea noastră numai o singură cruce, care nu este împodobită cu figuri, aur și nestemate, pentru ca să ne gândim mereu la Domnul nostru Iisus Hristos, — și un vas de argint umplut cu aur, pentru ca toți oamenii să știe că noi suntem regele regilor.

În fiecare an facem o vizită la trupul sfântului Daniel, care se află în pustiiul Babilonului. Palatul nostru este din lemn de abanos și nu poate fi vătămat de foc. La fiecare capăt al acoperișului său sunt două mere de aur și în fiecare măr două rubine, pentru ca aurul să strălucească în timpul zilei, iar rubinele noaptea. Porțile mai mari simt din

sardonyx ^[15] amestecat cu corn pentru ca nimeni să nu

poată intra în ogradă; cele mai mici sunt din abanos. Ferestrele însă sunt din cristal, iar mesele din aur și ametist cu picioarele din fildeș. Odaia în care dormim este o minunată operă de artă din aur, argint și tot soiul de nestemate. Într-unsă arde mereu tămâie. Patul nostru este din safir. Avem cele mai frumoase femei. Zilnic dăm de mâncare la treizeci de mii de oameni, afară de oaspeții întâmplători. Și toți aceștia primesc în fiecare zi sume din tezaurul nostru pentru întreținerea cailor și pentru alte nevoi. În fiecare lună suntem slujiți de șapte regi (fiecare cum îi vine rândul) șaizeci și cinci de duci și trei sute șaizeci și cinci de conți. În sala noastră de mâncare iau masa zilnic la dreapta noastră doisprezece arhiepiscopi, iar la stânga noastră douăzeci de episcopi, afară de asta patriarhul din Sankt Thornas, protopopul din Salmes și arhiprotopopul din Susa, în care oraș se află tronul gloriei noastre și puiuțul nostru împărătesc. Ecumeni, în număr egal cu zilele anului, îndeplinesc slujba religioasă în fața noastră, în capelă. Patriarhia noastră este un mitropolit și un rege; intendentul nostru este un episcop și un rege, mareșalul nostru este un arhimandrit și un rege și bucătarul nostru este un ecumen și un rege; noi însă ne luăm un rang mai mic și un nume mai umil, ca să ne dovedim marea umilință”.

Astfel glăsuiește în rezumat o scrisoare pe care vestitul, dar istoricește îndoielnicul rege prezbiter Ioan a scris-o, sau ar fi scris-o, împăratului grec. Fie că scrisoarea e plăsmuită sau nu, ea cuprinde pe lângă diferite ciudățenii hazlii, care își iau temeiul în concepțiile greșite ale veacurilor trecute și unele fapte și amănunte care au fost adevărate de Marco Polo, Sir John Mandeville și alți călători sau cercetători și îmi adusei aminte de ea, când mă oprii acum pe colina de la răsărit de Șeic Adi, și-mi îndreptai privirea spre răsărit, unde se înălțau munții din Surgh,

Zibar, Havr, Tura Ghara, Baz, Djelu, Tkhoma Karitha și Tijari.

În văile dintre acești munți, locuiesc ultimii din acei sectanți creștini din rândurile cărora făcea parte acest rege tânăr. Pe vremea lui ei erau puternici și aveau multă trecere; sediile mitropoliilor lor erau împrăștiate peste întreg continentul asiatic de la coastele Mării Caspice până la mările chinezești și de la granițele cele mai de miazănoapte ale Scitiei, până la capătul cel mai de miazăzi al peninsulei indiene. Ei au fost sfetnicii lui Mohammed și ai urmașilor săi. Reminiscențele creștine ale *Coranului* sunt în cea mai mare parte scoase din cărțile și învățăturile lor. Dar odată cu căderea califilor s-a prăbușit și puterea lor și încă cu o repeziciune tumultuoasă; căci constituția lor lăuntrică, spirituală, era lipsită de neprihănirea divină, care dă puterea unei împotriviri de neînvins. Chiar sub domnia lui Kassan, care a fost un fiu al lui Arghun și un nepot al vestitului cuceritor din Bagdad, Hulaku Khan, au început prigonirile împotriva lor. Apoi însă marele Tamerlan s-a năpustit fără milă asupra lor. Cu o furie nesățioasă el i-a urmărit, le-a distrus bisericile și i-a nimicit cu sabia pe toți aceia care nu izbutiseră să fugă în munții inaccesibili ai Kurdistanului. Strănepoții acestor fugari mai trăiesc și astăzi în locuri care sunt adevărate fortărețe. Ei — urmașii atât de puternicului popor asirian de odinioară — văd lucind din când în când spada turcilor și pumnalul kurzilor deasupra lor și în vremurile mai noi au avut de îndurat cruzimi în față cărora ți se face părul măciucă. O mare parte de vină pentru aceasta o poartă acei misionari care au dat școlilor și caselor lor de rugăciuni înfățișare de fortărețe, trezind prin asta neîncrederea stăpânitorilor de acolo.

În drumul meu spre Amadiya, trecui și prin locuri care fuseseră ocupate de acești chaldei, creștini; motiv îndestulător să mă gândesc la acea scrisoare, care ilustrează cum nu se poate mai bine trecutul lor. Odinioară

miniștri și sfetnici de prinți și califi, ei sunt azi — în măsura în care nu s-au întors la sfânta biserică creștino-catolică — atât de lipsiți de orice putere lăuntrică și exterioară, încât bărbați ca vestitul Beder Han Bei și aliatul său Abd el Summit Bei au putut făptui în rândurile lor măcelurile cele mai înflorătoare, fără să întâmpine cea mai slabă împotrivire. Și totuși, teritoriul greu accesibil pe care-l locuiesc ar fi trebuit să le dea putința unei apărări cât se poate de bune.

Cu cât mai bărbătește s-au comportat iezizii în comparație cu ei!

După noaptea aceea luminoasă din Valea Idiz, beiul Ali plecase călare la Djeraijah, însoțit numai de zece oameni. Dar încă înainte de plecare trimisese un număr însemnat de războinici în apropiere de Bozan.

Mutessariful sosise și el cu o escortă tot numai de zece oameni, dar Ali aflate prin iscoadele sale că între Scio Han și Rasul Aiin se adunaseră trupe multe, care trebuiau să înainteze chiar în aceeași zi spre Șeic Adi. În fața acestei vești el pusese să fie înlocuit mutessariful și-l făcuse prizonier. Ca să-și redobândească libertatea, acesta se văzu nevoit să renunțe la toate planurile sale viclene și să primească propunerile pașnice ale beiului.

Urmarea fu că sărbătoarea întreruptă a iezizilor fu reluată, cu un fast cum nu mai văzuse niciodată Șeic Adi.

După sfârșitul acestor serbări vrui să pornesc spre Amadiya, dar aflai că Mohammed Emin își scrântise piciorul în munții din Kaloni și astfel fui nevoit să aștept trei săptămâni până să se vindece. Vremea asta nu mi-o pierdui în zadar, ci căutai să învăț cat mai bine limba kurdă.

În cele din urmă haddedihnul îmi trimise vorbă că este gata de plecare astfel că pornii la drum în zori, ca să mă întâlnesc cu el la căpetenia kurzilor. Despărțirea mea de iezizi fu nespus de călduroasă și trebui să făgăduiesc că voi mai rămâne câteva zile la ei, la înapoiere. Deși renunțai la orice escortă, Ali ținu totuși să mă însoțească cel puțin

până la badinanii, pentru a-și lua rămas bun și de la Mohammed Emin.

Ne aflam așadar acum pe colina răsăriteană din Șeic Adi și treceam în revistă întâmplările săptămânilor din urmă. Ce vor aduce zilele următoare? Cu cât înaintezi mai departe spre nord-est, cu atât mai sălbatici devin oamenii de la munte, care nu cunosc agricultura și trăiesc numai din jaf și creșterea vitelor. Beiul citi gândul acesta pe fruntea mea, căci zise:

— Emire, pornești pe drumuri grele și primejdioase. Până unde ai de gând să mergi în munți?

— Deocamdată numai până la Amadiya.

— Va trebui să mergi mai departe.

— Pentru ce?

— Fie că vei izbuti sau nu în ceea ce ai de făcut la Amadiya, fuga este soarta ce te așteaptă. Se cunoaște drumul pe care a pornit Mohammed Emin ca să ajungă la haddedihi săi și pe acest drum va întâlni piedici. Cum vrei atunci să mergi mai departe?

— Mă voi călăuzi după împrejurări. Am putea merge spre miazăzi și să ne strecurăm pe Zab Ala, sau călare de-a lungul fluviului Okra. Am putea merge și spre miazănoapte, peste munții din Tijari și Maranan-Dagh și să străbatem apoi Khaburul și Tigrisul, pentru ca să ajungem prin pustiul de nisip în Sindjar.

— În felul acesta nu te vom revedea niciodată.

— Dumnezeu călăuzește gândurile și pașii omului; totul se face după voia lui.

Pornirăm mai departe. Halef și Ifra ne urmau. Calul meu avusese tot timpul să se odihnească. Înainte mâncase numai curmale și acum trebuise să se obișnuiască cu alt nutreț, astfel că se cam îngrășase și avea un prisos de forțe. Eram curios și îngrijorat, în același timp, cum va merge treaba cu el când va fi să străbatem munții înzăpeziți ai Kurdistanului.

Ajunserăm cu bine la badinani, care ne primiră cu multă ospitalitate. Mohammed Emin era gata de drum și după ce mai stăturăm cu toții la taifas câtva timp, o luarăm din loc. Ali ne strânse mâna tuturor — mie la urmă. În ochiul lui strălucea o lacrimă.

— Emire, mă crezi când ți-oi spune că te iubesc? întrebă el, mișcat.

— Te cred; dar și eu mă despart cu tristețe de tine, pe care sufletul meu te-a îndrăgit.

— Tu pleci și eu rămân; dar gândurile mele te vor însoți, dorințele mele vor zăbovi pe urmele pașilor tăi. Ți-ai luat rămas-bun de la Mir Șeic Khan, dar el mi-a dat pentru tine binecuvântarea sa, ca s-o pun pe capul tău în clipa despărțirii. Dumnezeu fie cu tine și să rămână de-a pururi cu tine, pe toate cărările; mânia lui să-i nimicească pe dușmanii tăi și harul lui să-i lumineze pe prietenii tăi. Vei întâmpina mari primejdii în drumul tău și Mir Șeic Khan ți-a făgăduit ocrotirea sa. El îți trimite acest Melek Taus ca să-ți slujească de talisman. Știu că nu consideri pasărea aceasta ca un idol, ci ca un semn după care vei fi recunoscut drept prietenul nostru. Fiecare iezid căruia îi vei arăta acest Taus, își va jertfi pentru tine bunul său și viața sa. Ia darul acesta și nu-l încredința nimănui altuia, căci el îți este hărăzit numai ție. Și acum mergi cu bine și nu-i uita niciodată pe aceia care te iubesc!

Mă îmbrățișă, urcă repede pe cal și plecă fără să-și mai întoarcă privirea. Aveam impresia că o parte din inima mea plecase odată cu dânsul. Era un dar prețios acela pe care mi-l făcuse prin el Mir Șeic Khan și o dovadă de încredere cu totul neobișnuită.

Talismanul — confecționat din cupru — înfățișa o pasăre cu aripile desfășurate, iar în partea de jos era săpat cuvântul *Hemdșer*, adică prieten sau tovarăș. Avea un șnur de mătase, cu care se putea atârna de gât.

Badinanii ne petrecură o bucată de drum, până în satul Kalahoni, la patru ceasuri depărtare de Șeic Adi. Aici ne

luarăm rămas-bun și călărirăm în patru mai departe.

Pe un drum foarte prăpăstios, care dădu mult de furcă animalelor noastre, ajunserăm în sătucul Bebozi, așezat pe creștetul unei coline. Aici se înălțase o biserică catolică, deoarece locuitorii erau chaldei convertiți. Furăm primiți cu multă prietenie și ni se dădu mâncare și băutură.

Drumul ne duse apoi printr-o pădure de stejari pitici, coborând după aceea în valea în care se află Cheloki. În satul acesta făcurăm un scurt popas și-l luai în primire pe bașbuzucul meu:

— Buluk emini, ascultă ce-ți spun!

— Ascult, emire!

— Mutessariful din Mosul ți-a dat poruncă să porți de grijă pentru toate de care voi avea nevoie. Până acum nu mi-ai fost de nici un folos; de azi încolo însă îți vei lua slujba în primire.

— Ce trebuie să fac, effendi?

— Noaptea asta o vom petrece la Spandareh. O iei înainte și porți de grijă ca la sosirea mea să fie pregătit totul pentru mine. M-ai înțeles?

— Foarte bine, emire! răspunse el, cu mândrie. Mă voi grăbi și când vei veni tot satul te va întâmpina cu triumf.

Își înfipse călcâiele în coapsele măgarului și o luă din loc.

De la Cheloki până la Spandareh nu este departe, totuși se lăsase noaptea când ajunserăm în acest sat mare al kurzilor. El își datorește numele marelui număr de ploi care sunt acolo; căci spidar, spindar și spandar înseamnă în limba kurdă numele plopului argintiu. Întrebarăm de locuința kiajahului, dar în loc de răspuns ne întâmpină priviri dușmănoase.

Pusesem întrebarea pe turcește; o repetai acum în limba kurdă, întrebând de malkoegund, adică bătrânul satului. Pe moment oamenii deveniră mai prietenoși. Furăm duși în fața unei case mărișoare, în care intrarăm. Într-una din

încăperi se durea o convorbire zgomotoasă ce care o putui auzi foarte bine.

— Cine ești tu, câine, lașule? striga un glas mânios. Ești un bașbuzuc, care călărește pe un măgar, ceea ce pentru tine este o cinste, dar pentru măgar o rușine; căci poartă un individ mai prost decât el. Și vii aici să mă alungi pe mine?

— Dar cine ești tu, ai? răspunse glasul lui Ifra al meu. Ești un arnăut, un tăietor de beregate, un ticălos! Gura ta arată ca gura unei broaște, ochii tăi sunt ochi de broscoi; nașul tău seamănă cu un castravete și glasul tău sună ca țipătul prepeliței. Eu sunt un buluk emini al sultanului — dar tu ce ești? Un kavas, un simplu kavas, atât și nimic mai mult!

— Omule, îți răsucesc fața la spate dacă nu taci! Ce te privește pe tine nasul meu? Tu n-ai nici măcar atâta. Spui că stăpânul tău este un effendi foarte mare, un emir, un șeic din țările apusului? Este de ajuns să se uite cineva la tine ca să știe cu cine are de-a face. Și vii să mă alungi pe mine de aici?

— Și cine este stăpânul tău? Tot un mare effendi din apus, spuneai. Eu însă îți spun că în tot apusul nu există decât un singur mare effendi și acesta este stăpânul meu. Ia aminte!

— Ascultați, interveni atunci un al treilea glas, foarte liniștit, mi-ați anunțat doi effendi. Unul are o scrisoare de la consulul frâncilor, care a fost iscălită de mutessarif; asta e bună. Celălalt însă stă în Giölgeda padişahnün; are scrisori de la consul, de la sultan, de la mutessarif și are dreptul la *diş-parassi*; asta este ceva și mai bun. Acesta din urmă va locui aici cu mine; pentru celălalt voi pune să se pregătească un culcuș în altă casă. Cel dintâi va căpăta totul pe gratis; celălalt însă va plăti.

— Asta nu se poate! se auzi glasul arnăutului. Ce se întâmplă cu unul se va întâmpla și cu celălalt.

— Ascultă, eu sunt aici nezanum ^[16] și stăpân, ceea ce spun eu, asta se întâmplă și nici un străin nu-mi poate porunci. *Seiledim* — am spus!

Deschisei ușa și intrai înăuntru cu Mohammed Emin.

— *Jvari'lkher* — bună seara! salutai. Tu ești primarul din Spandareh?

— Eu sunt, răspunse bătrânul satului.

— Omul acesta este servitorul meu, zisei, arătând spre buluk emini. L-am trimis la tine ca să te rog de ospitalitate. Ce-ai hotărât?

— Tu ești acela care stai sub ocrotirea sultanului și ai dreptul asupra *diş-parassi*-ului?

— Eu sunt.

— Și omul acesta este însoțitorul tău?

— Prietenul și tovarășul meu.

— Aveți mulți oameni cu voi?

— Pe acest buluk emini și încă un servitor.

— *Ser sere men at* — îmi sunteți bineveniți!

Se ridică și ne întinse mâna.

— Așezați-vă la focul meu și socotiți-vă ca acasă! Veți căpăta o odaie după rangul vostru. La cât prețuiești dreptul tău?

— Pentru noi doi și servitorul nostru nu vrem nimic, dar acestui başbuzuc îi vei da cinci piaștri. El este împuternicitul mutessarifului și eu n-am dreptul să-l lipsesc de ce-i al lui.

— Stăpâne, ești îngăduitor și bun; îți mulțumesc. Nu, vei duce lipsă de nimic din ce-ți va trebui. Îngăduie însă să mă îndepărtez puțin cu acest kavas.

Era vorba de arnăut. Acesta ascultase cu mutra foarte întunecată și acum își dădu drumul:

— Nu plec de aici! Cer același drept pentru stăpânul meu.

— Atunci rămâi! zise nezanumul, simplu. Dacă însă stăpânul tău nu va găsi locuință, va fi din vina ta.

— Ce sunt aceștia doi care spun că stau sub ocrotirea sultanului? Sunt arabi, care jefuiesc și fură în pustiu și aici în munți o fac pe boierii...

— Hagi Halef! strigai.

Istețul meu servitor intră.

— Halef, kavasul acesta îndrăznește să ne batjocorească; dacă mai spune un singur cuvânt care nu-mi place, îl dau pe mâna ta.

Arnăutul, care era înarmat până în dinți, privi cu dispreț vădit în jos la Halef.

— De piticul ăsta să mă tem, eu care...

Mai mult nu putu spune, căci și zăcea la pământ, iar micul meu Halef se lăsase cu genunchii peste el, ținând în mâna dreaptă pumnalul, iar cu stânga strângându-l de gât.

— Să-i fac de petrecanie, sidi?

— Deocamdată este de ajuns; spune-i însă că este pierdut dacă mai face un singur gest dușmănos.

Halef îi dădu drumul și arnăutul se ridică. Ochii săi zvârleau fulgere de mânie, dar nu cuteză să mai facă nimic.

— Haide! zise el primarului.

— Vrei să te duc la locuință? întrebă acesta.

— Da, deocamdată! Dar când va sosi stăpânul meu, îl voi trimite înapoi și se va vedea cine va dormi în casa ta. El va face și judecată între mine și acest servitor al celor doi arabi.

Plecară, în timpul lipsei nezanumului, ne ținu tovărășie unul din fiii săi și în curând ni se aduse la cunoștință că odaia în care urma să dormim era gata.

Furăm conduși într-o încăpere în care Se făcuseră din covoare două culcușuri moi; în mijlocul odăii era pregătită cina. Repeziciunea cu care se făcuse întregul aranjament! dovedea că primarul era om cu stare. Fiul său rămase cu noi, dar nu mănă, ceea ce era un semn de respect. Soția și o fiică a bătrânului ne serveau.

La început ni se dădu șerbet, pe care-l gustarăm din niște *findşani serjuri* ^[17] foarte frumoase, ceva rar aici, în Kurdistan. Apoi căpătarăm *valqua pamasi*, pâine de grâu prăjită în miere, la care nu se prea potrivea *findika* ^[18] ce ne fu servită odată cu ea. Urmă apoi *vizihn* ^[19] cu găluște de orez și *ber aş* ^[20] care își meritau pe drept cuvânt numele. Bucățile de friptură servite la sfârșit îmi păzură foarte gustoase. Erau bine rumenite și puteam jura că sunt porumbei. Totuși, gustul lor îmi părea străin.

— Asta e *kewuk* ^[21]? îl întrebai pe tânăr.

— Nu. E *bartşemik* ^[22] răspunse el.

Hm! Frumoasă surpriză gastronomică!

Acum intră primarul în odaie. La invitația mea el se așază alături de noi și luă parte la masă, în tot timpul căreia ardea pe o tavă de tablă mastic mirositor. Acum că stăpânul era de față se aduse un castron cu *Quapameh*, friptură de berbec prăjită în lapte acru, la care se servi orez fiert cu ceapă. După ce mâncasem pe săturate, primarul făcu un semn și se aduse un castron acoperit, pe care îl luă în primire cu un aer grav.

— Ghici ce-i asta? îmi spuse mie.

— Să văd!

— E o mâncare pe care n-o cunoști. Se poate gusta doar în Kurdistan, unde sunt oameni voinici și curajoși.

— Mă faci curios.

— Cine mănâncă din ea își sporește puterile și nu se mai teme de nici un dușman. Ia miroase!

Ridică puțin capacul și mă lăsă să miros.

— Zici că numai în Kurdistan se poate mânca friptură din asta?

— Da.

— Te înșeli; căci eu am mâncat de multe ori din carnea aceasta.

— Unde?

— La uruși și celelalte popoare, dar mai cu seamă într-o țară căreia îi spune America. Acolo animalul crește mult mai mare și este și mai sălbatic și mai primejdios decât la voi.

— Tu ești acela care te înșeli, nu eu; căci acest animal trăiește numai aici în Kurdistan.

— Eu n-am fost niciodată până acum în Kurdistan, totuși recunosc animalul acesta chiar după mirosul fripturii; așa că trebuie să fi mâncat dintr-unsa și în alte țări.

— Ce fel de animal este?

— Urs! Am ghicit?

— Da, așa este! spuse el, mirat.

— Îl cunosc chiar mai bine decât îți închipui. N-am aruncat încă nici o privire în castron și totuși pun rămășag cu tine că e labă de urs.

— Ai ghicit. Ia și mănâncă!

Acum veniră la rând poveștile vânătorești. Ursul se întâlnește foarte des în Kurdistan, dar nici pe departe nu este atât de primejdios ca marele urs cenușiu din America de Nord. Ca garnitură la friptura asta din labă de urs, ni se servi un soi de magiun gros din pere și prune, după care urmară raci fierți și ca desert, o mâncare ce mi se păru cu totul necunoscută și complicată. Îndrăznii să întreb ce este și nevasta primarului mă lămură îndată:

— Ia dovleci și fierbe-i până se fac terci; adaugă zahăr și unt, amestecă înăuntru brânză și usturoi tăiat și mai adaugă dode strivite și semințe de floarea soarelui — și capeți mâncarea asta, care n-are pereche.

Gustai din acest amestec de dovleac și semințe de floarea soarelui, brânză și zahăr, unt, dode și usturoi și găsii că nu avea gust chiar atât de rău cum m-aș fi putut aștepta, ținând seamă de felurimea ingredientelor. Drept

încheiere ni se dădură mere uscate și struguri, la care se bău o înghițitură de rachiu. Apoi veniră pipele.

În timp ce dădurăm foc tutunului tare și foarte puțin fermentat de Kelekova, se auzi de jos o discuție aprinsă. Primarul ieși afară să afle pricina și deoarece lăsă ușa deschisă, puturăm prinde fiecare cuvânt..

— Cine-i acolo? întrebă el.

— Ce vrea? auzii alt glas, în englezește.

— Întreabă cine-i acolo, răspunse un al treilea, tot în englezește.

— Cum se numește pe turcește: „eu”?

— „Ben”.

— *Well! Ben!!!* strigă glasul celălalt în sus spre bătrân.

— *Ben?* zise acesta. Cum este numele tău?

— Ce vrea! întrebă același glas hodorogit, care mi se păru atât de cunoscut încât sării în sus de mirare că dau de omul acesta aici.

— Întreabă cum vă numiți.

— *Sir David Lindsay!* strigă el în sus.

În clipa următoare fui jos alături de dumnealui pe coridor. Da, dânsul era, luminat de focul din vatră... Același joben înalt, cenușiu, același cap lung și subțire, aceeași gură largă, același nas „Sierra-Morena”, același gât uscățiv și golaș, același guler larg de cămașă, aceeași fundă în careuri cenușii, pantalonii în careuri cenușii, jambiere în careuri cenușii și cizme acoperite cu praf cenușiu... Iar în mâna dreaptă ținea toporișca, care avea nobila menire să dezgroape — vorba vine — *fowling-bull*-uri și alte antichități.

— Master Lindsay! exclamai.

— *Well!* Ah, cine este? Oh... oh... dumneata ești?

Făcu niște ochi cât cepele și o gură cât o șură și mă privi ca pe unul care înviase din morți.

— Cum ai ajuns la Spandareh, *sir?* îl întrebai, aproape tot atât de uimit ca și el.

— Eu? *Well!* Călare.

- Firește. Dar ce cauți aici?
- Eu? Oh! Hm! pe dumneata și *fowling-bull*.
- Pe mine?
- Yes. Voi povesti. Înainte însă trebuie să mă cert.
- Cu cine?
- Cu primarul din sat. Grozav individ!
- Pentru ce?
- Nu vrea să primească englezi, vrea să aibă arabi. Mizerabil! Unde este individ, ei?!
- Uite-l aici, răspunsei eu, arătând spre bătrânul satului, care se apropiase.
- Ceartă la el, ți-pă! porunci Lindsay tălmaciului, care stătea alături.
- Dă-mi voie, *sir*, să iau pe seama mea asta, zisei eu. Cei doi arabi de care te necăjești nu-ți vor sta în cale. Ei sunt cei mai buni prieteni ai dumitale.
- Ah! Unde sunt?
- Unul sunt chiar eu, iar celălalt este Mohammed Emin.
- Moh... ah! Emin... ah! Unde este?
- În casă. Haide sus!
- *Well!* Ah, asta extraordinar, *immense*, de neînțeles!
- Îi împinsei pe scărița îngustă și-i oprii atât pe tălmaci cât și pe arnăut, care vroiau să ne urmeze. Ivirea lunganului „cenușiu” le cam îngrozi pe conیțele kurde, care se pitiră în ungherul cel mai îndepărtat al odăii. Mohammed Emin însă, care de felul său era atât de serios, izbucni în râs, când văzu craterul întunecos pe care-l forma gura căscată a englezului năucit.
- Ah, *good day, sir*, Master Mohammed! Cum te simți?
- *Maschallah!* Cum a ajuns inglisul aici? întrebă șeicul.
- O vom afla noi.
- Îl cunoști pe omul acesta? mă întrebă gazda.
- Îl cunosc. Este străinul care l-a trimis înainte pe kavasul său, ca să-i dăm adăpost. Este prietenul meu. Te-ai îngrijit de o locuință pentru el?
- Dacă este prietenul tău, poate rămâne în casa mea.

— Ai loc pentru atâția oameni?

— Pentru oaspeți care sunt bine veniți se găsește totdeauna. Să ia loc la masă și să mănânce.

— Ia loc, *sir*, îi zisei lui Lindsay, și spune-ne ce te-a făcut să părăsești terenurile de pășune ale haddedihiilor și să vii la Spandareh.

— *Well!* Dar înainte îngrijește de servitori.

— Să se îngrijească ei înșiși, căci pentru asta sunt servitori.

— Caii!

— Țștia vor fi îngrijiți de servitori. Începe, Master!

— Hm! A fost grozav de plictisitor.

— N-ai făcut săpături?

— Mult, foarte mult.

— Și ai găsit ceva?

— *Nothing*, nimic, absolut nimic! Grozav!

— Mai departe!

— Fost dor, dor grozav...

— După cine?

— Hm! După dumneata, *sir*.
Pufnii în răs.

— Așadar ți-a fost dor de mine?

— *Well, very well, yes! Fowling-bull* nu găsește, dumneata nu acolo, eu plecat.

— Dar bine, *sir*, am hotărât doar să rămâi acolo până la întoarcerea noastră.

— N-avut răbdare, nu putut rezista.

— Aveai doar destulă distracție.

— Cu arabi? Pfui! Ei nu pricep la mine.

— Păi aveai un tălmaci!

— Plecat, cărat, dezertat.

— Ah, grecul, Kolettis acela a fugit? Era rănit doar!

— Gaură în picior, crescut la loc. Ticălos plecat în zori.

— Ei da, așa cred și eu că nu te puteai înțelege. Dar cum ai dat de mine?

— Știam că mergi la Amadiya. Plecat la Mosul, consul dat pașaport, guvernator iscălit, dat la mine tălmaci și kavas. Apoi plecat Dohuk.

— La Dohuk? De ce-ai făcut ocolul acesta?

— Fost război cu oamenii diavolului, nu puteam trece. De la Dohuk la Duliah și de la Duliah la Mungeyși. Apoi aici. *Well!* Găsește pe dumneata. Foarte bine! Minunat!

— Și acum?

— Rămânem împreună, facem aventuri, săpături! Trimitem *fowling-bull-uri*, *Traveller Club*, *London*, *yes!*

— Foarte bine, master Lindsay! Dar acum avem altele de făcut.

— Ce?

— Cred că cunoști motivul care ne duce la Amadiya?

— Cunosc. Frumos motiv, viteaz motiv, aventură! Liberați master Amad el Ghandur. Ajut și eu.

— Cred că nu ne vei fi de mare folos.

— Nu? Pentru ce?

— Pentru că știi numai englezește.

— Am tălmaci.

— Vrei să-l faci și pe el părtaș la taina aceasta? Sau te pomenești că i-ai și vorbit?

— Nici un cuvânt.

— Bine ai făcut, căci altminteri am fi fost foarte primejduiți. Trebuie să-ți mărturisesc deschis că doream să te revăd mai târziu, nu acum.

— Dumneata? Pe mine? *Well*, plec! Credeam că ești prieten al meu. Asta însă nu, așa că plec! Plec la... la... la...

— Nu pleci nicăieri, master! Este de la sine înțeles că ești prietenul meu și la fel eu al dumitale, dar trebuie să recunoști totuși că ne aduci pagubă.

— Pagubă? Pentru ce?

— Prea bați la ochi.

— *Well!* N-o să mai bat la ochi. Ce trebuie să fac?

— Hm! Asta este o chestiune foarte gingașă. Înapoi nu te pot trimite; aici nu te pot lăsa — așa că trebuie să te iau cu

mine. Într-adevăr, nu se poate altfel.

— Bine, foarte bine!

— Dar va trebui să te conduci după noi.

— Conduc? *Well*, așa voi face!

— Îi alungi pe tălmaci și pe kavas.

— Îi alung, să se ducă la dracu', da!

— Și îmbrăcămintea asta a dumitale trebuie s-o lepezi.

— S-o lepăd? Unde?

— Oriunde, numai s-o lepezi! Trebuie să umbli îmbrăcat ca un turc, sau ca un kurd.

El mă privi cu niște ochi care nu se pot descrie, ca și cum i-aș fi dat sfatul să se mănânce pe el însuși.

— Ca un turc? Ca un kurd? Grozav!

— Altfel nu merge!

— Ce să îmbrac?

— Șalvari turcești sau pantaloni kurzi negru cu roșu.

— Negru cu roșu! Ah, frumos, foarte frumos! Negru și roșu cu pătrățele.

— Fie cu pătrățele! Cum vrei să te îmbraci, ca turc sau kurd?

— Kurd.

— Atunci trebuie să-ți pui negru-roșu, căci asta este culoarea lor națională. Așadar pantaloni kurzi. O vestă, o cămașă, care se poartă peste pantaloni.

— Negru cu roșu?

— Da.

— Cu pătrățele?

— Fie și cu pătrățele! Trebuie să ajungă de la gât până la glezne. Apoi un surtuc sau o manta pe deasupra.

— Tot negru cu roșu?

— Firește.

— Cu pătrățele?

— Fie și cu pătrățele! Apoi un turban mare de tot, așa cum poartă kurzii de seamă.

— Roșu cu negru?

— Da.

— Cu pătrățele?

— Fie și cu pătrățele! Apoi un brâu, ciorapi, ghete, arme...

— Negru cu roșu?

— N-am nimic împotrivă.

— Și cu pătrățele?

— Din partea mea vopsește-ți și fața negru cu roșu și cu pătrățele, eu nu te opresc.

— Unde cumpăr toate lucrurile astea?

— Nici eu n-aș putea să-ți spun. Un bazar nu găsim decât la Amadiya. Poate însă că aflăm și aici un negustor, căci Spandareh este un sat mare. Și... Nu-i așa că ai bani, bani mulți?

— Mulți, foarte mulți. Eu plătesc totul.

— Uite c-o să întreb.

Mă adresai primarului:

— Este pe aici vreun croitor?

— Nu.

— Dar un om care să plece la Amadiya și să cumpere îmbrăcăminte pentru acest străin?

— Da, însă bazarul va fi deschis abia mâine, așa ca hainele pot sosi târziu.

— Sau este vreunul pe aici care să ne împrumute o haină până la Amadiya?

— Tu ești oaspetele meu; am un costum din stofă de lână nou, pe care i-l împrumut cu dragă inimă.

— Și un turban?

— Nu există pe aici nici un om care să aibă două turbane; dar o căciulă poți căpăta lesne.

— Ce fel de căciulă?

— Îți dau un kulik (o căciulă din pâslă de păr de capră). Este roșie cu dungi negre.

— Atunci te rog să te îngrijești de asta pentru mâine dimineață. Ne dai un om care să meargă cu noi, căruia îi vom plăti. La Amadiya îi vom da înapoi costumul tău. Dar doresc să nu se pomenească nimic de lucrul acesta.

— Vom tăcea, atât eu cât și omul meu.

Acum sosi cina pentru englez. El căpătă niște resturi rămase de la noi și cărora li se dăduse o nouă înfățișare. Părea să-i fie tare foame, căci mancă aproape tot ce i se dăduse. Cu satisfacție lăuntrică băgai de seamă că i se servi și lui ceea ce crezusem că este porumbel, iar englezul nu lăsă nici un oscior... Mai târziu i se puse înaintea, printre altele, un taler de lemn frumos lucrat, care avea o mâncărică apetisantă, de forma unui biftec și care răspândea un miros atât de plăcut, încât mi se făcu și mie poftă, deși, împotriva obiceiului, mâncasem foarte mult în seara aceea.

— Sidna, ce mâncare este asta? o întrebai pe femeia care servea pe englez.

— Este *tşekurdşek*, răspunse ea.

— Cum se gătește?

— Lăcustele sunt prăjite, tăiate mărunt și puse în pământ, până încep să miroasă. Apoi aluatul astfel format îl prăjesc în ulei de măsline.

— Nu-i rău!...

Și în timp ce David Lindsay mânca încă, mă dusei jos, ca să văd de cai. Constatai că avuseseră grijă de ei. Cu dânșii erau Halef, tălmaciul, Ifra și arnăutul, care se certau de zor; la ivirea mea însă ei încetară sfada.

— De ce vă sfădiți, Halef? îl întrebai pe acesta. El arătă spre arnăut și răspunse:

— Omul acesta te insultă, sidi. Amenință că ne va ucide pe amândoi, adică pe tine și pe mine, pentru că la porunca ta l-am trântit la pământ.

— Lasă-l să vorbească! De făcut n-o să facă nimic.

— Taci! Sau poate vrei să te întâlnești astăzi încă în Gheena cu omul acesta al tău!

— Fii liniștit, câine! Cred că ești cu totul orb, îi răspunsei în albaneză. Nu vezi primejdia în care te azvârli?

— Care primejdie?

— *Male ti puške ne gadjaju dobo* — pistoalele astea nu nimeresc bine, îi răspunsei, arătând spre armele sale.

— Pentru ce?

— Pentru că eu știu să trag mai bine.

Zicând aceasta scoasei revolverul și i-l ținui în față. Cunoscusem îndeajuns violența acestor soldați arnăuți, ca să nu iau prea ușor chiar un caz atât de simplu. Arnăutul n-are nici un respect pentru viața omului. Pentru o înghițitură de apă împușcă un om fără să se tulbure și cu aceeași liniște întinde apoi capul spadei călăului. Noi îl insultasem pe acest kavas și ne puteam aștepta din partea lui să tragă. Totuși, îl văzui luând mâna de pe pistoale și întrebând cu mirare nespusă:

— Vorbești graiul din Albania?

— După cum auzi.

— Ești albanez?

— Nu.

— Dar ce atunci?

— Sunt un neamț și îți spun că oamenii din Nemția se pricep să se poarte cum trebuie cu de-alde tine.

— Numai un neamț ești? Nu ești maghiar, rus, sârb și nici turc? Du-te dracului!

Ridică pistolul cu iuțeala fulgerului și apăsă pe trăgaci.

Dacă n-aș fi ținut ochiul ațintit pe țeava armei sale, glonțul mi-ar fi găurit țeasta; așa însă dădui repede capul la o parte și glonțul nimeri în gol. Înainte ca ticălosul să poată trage a doua oară îi prinsei brațele și i le lipii de trup.

— Să-l împușc, sidi? întrebă Halef.

— Nu. Legați-l!

Pentru ca să-i aduc mâinile la spate trebuia să-i dau drumul o clipă. El se folosi de acest prilej, se smulse și o luă la fugă. În clipa următoare dispăruse printre copacii care despărteau casele. Toți cei de față se luară după el, dar se înapoiară curând; fără să-l fi putut zări.

Împușcătura îi scoase și pe ceilalți afară din casă.

— Cine a tras, *sir*? întrebă Lindsay.

- Kavasul dumitale.
- Asupra cui?
- Asupra mea.
- Ah! Grozav! Pentru ce?
- Din răzbunare.
- Adevărat arnăut. Nimerit?
- Nu.
- Eu îl împuşc pe el îndată.
- A fugit.
- Lasă-l să fugă! Nici o pagubă!

Cu asta avea dreptate. Arnăutul nu mă nimerise, aşadar de ce să vărs sânge? Înapoi cu siguranţă că nu va veni şi nici de vreun atac viclean nu trebuia să mă tem. Englezul nu mai avea nevoie nici de el, nici de tălmaci, aşa că şi acesta din urmă fu concediat şi i se puse în vedere să părăsească a doua zi dimineaţa localitatea, întorcându-se la Mosul.

Restul serii îl petrecurăm împreună cu gazdele, stând de vorbă şi la urmă, se organizează o horă în cinstea noastră. Pentru aceasta furam poftiţi să ieşim în curte, care avea o formă pătrată şi era înconjurată de o estradă scundă, unde luaseră loc toţi bărbaţii. Stăteau trântiţi aici în poziţiile cele mai pitoreşti, în timp ce vreo treizeci de femei se adunaseră în curte pentru horă.

Ele formară un cerc dublu, în mijlocul căruia stătea un prim dansator, oare rotea o sulită de azvârlit. Orchestra se compunea dintr-un flaut, un soi de vioară şi două tamburine. Primul dansator dădu semnalul de început, printr-un chiot. Arta lui consta din cele mai felurite mişcări ale braţelor şi picioarelor, pe care le executa mereu pe acelaşi loc. Femeile îl imitau întocmai. Priveliştea acestor femei, cu şalurile aruncate pe spate, unduindu-se în văpaia făcliilor era minunată.

Când acest dans simplu se sfârşi, bărbaţii îşi manifestară mulţumirea printr-un murmur zgomotos, iar eu scosei la iveală o brăţară şi o chemai la mine pe flica

primarului, care mă servise la masă și care acum se găsea printre dansatoare. Brățara era din bucățele de sticlă galbenă, care semăna aidoma cu chihlimbarul — un obiect ieftin de tot, dar care aici în Orient era foarte, căutat și prețuit. Într-o prăvălioară germană ai fi dat pe ea 50-60 de pfenigi, dar aici avea o valoare deosebită.

Fata veni. Toți bărbații auziseră că o chemasem la mine și știau că este vorba de o răsplată. Trebuia să-mi arăt mulțumirea pentru ospitalitate gazdelor mele și spusei:

— Vino încoace, tu cea mai drăgălașă fică a kurzilor din Missouri. Pe obrazii tăi strălucește lumina aurorei și chipul tău este încântător ca potirul sumbulului (zambilei). Părul tău lung miroase ca răsuflarea florilor și glasul tău sună ca și cântecul privighetoarei. Tu ești prietena ospitalității, fica unui erou și vei fi soția unui kurd înțelept și a unui războinic viteaz. Mâinile și picioarele tale m-au bucurat ca picătura care potolește setea celui însetat. Ia această brățară și gândește-te la mine când te vei împodobi cu ea!

Ea roși de bucurie și stingherită nu știa ce să răspundă.

— Eu sunt a ta, o, stăpâne! îngăimă ea în cele din urmă.

Aceasta este o formulă de curtenie pe care o folosesc femeile și fetele kurde față de un bărbat de seamă. Bătrânul satului era atât de bucuros de darul oferit ficei sale, încât uită cu totul de rezerva orientală și ceru să i se dea obiectul, ca să-l privească de aproape.

— O, ce minunat, ce prețios! exclamă el și dădu brățara din mână în mână. Asta este chihlimbar, chihlimbar bun, cum nici sultanul nu are mai scump la pipa lui. Fiica mea, tatăl tău nu-ți poate da un dar de nuntă ca acesta pe care ți l-a dat emirul. Din gura lui se aude glasul înțelepciunii și din firele de păr ale mustății sale picură bunătatea. Întreabă-l dacă îți îngăduie să-i mulțumești așa cum mulțumește o fică tatălui ei.

Ea roși mai mult ca înainte, dar întrebă totuși:

— Îngădui, stăpâne?

— Da, îngădui.

Atunci ea se aplecă spre mine, care stăteam jos și mă sărută pe gură și pe amândoi obraji, după care fugi repede.

Nu eram deloc mirat de felul acesta de a-și arăta recunoștința, căci știam că fetelor le este îngăduit să-i salute pe cunoscuți și cu o sărutare. Pentru unul mai suspus o astfel de intimitate ar fi fost o insultă, de aceea bunătatea mea era de două ori mai mare, îngăduind sărutarea. Primarul își exprimă îndată mulțumirea:

— Emire, milostenia ta luminează casa mea, precum lumina soarelui încălzește pământul. Tu ai făcut un dar ficei mele, pentru ca ea să-și amintească de tine; îngăduie ca și eu să-ți dau o amintire, pentru ca să nu uiți Spandarehul.

Se aplecă peste marginea estradei și strigă în curte cuvântul „șoim”. Imediat se auzi un lătrat vesel; o ușă se deschise și văzui că cei de jos făceau loc unui câine, pentru ca să poată urca pe scară sus la noi. După o clipă numai animalul era în fața bătrânului, gudurându-se. Era unul din acei câini prețioși de culoare galben-cenușie, neobișnuit de mari și puternici, care în India, Persia și Turkestan și până în Siberia sunt numiți „slogi”. Kurzii numesc rasa aceasta rară „tazi”. Ei ajung din urmă gazelele cele mai repezi, prind adesea măgarul sălbatic și iute ca vântul nu se tem nici de panteră, nici de urs. Trebuie să mărturisesc că vederea acestui câine mă umplu de admirație. Era tot atât de prețios, în felul lui, ca și calul meu.

— Emire, zise primarul, câinii kurzilor missuri sunt vestiți dincolo de munții noștri. Am crescut câțiva tazi, cu care m-aș putea mândri; nici unul nu se aseamănă însă cu acesta de aici. Să fie al tău!

— *Nezanum*, darul acesta este atât de prețios, încât nu-l pot primi, răspunsei eu.

— Vrei să mă insulti? întrebă el, foarte serios.

— Nu, nu vreau asta, replicai eu. Vroiam numai să spun că bunătatea ta e mai mare decât a mea. Îngăduie să

primesc taziul, dar dă-mi voie și mie să-ți dau sticluța aceasta.

— Ce este? Un miros frumos din Persia?

— Nu. A fost cumpărată de mine la Beith Allah în orașul sfânt Mecca și conține apă din fântâna Zem-Zem.

O desprinsei de la gât și i-o dădui. El era atât de uimit încât uită să întindă mâna ca s-o ia, astfel că i-o pusei în poală.

— O, emire, ce faci? exclamă, în cele din urmă, vrăjit. Tu aduci în casa mea darul cel mai minunat pe care l-a dat Allah pământului. Este adevărat că-mi dăruiești asta?

— Ia-l, căci ți-o dau din toată inima.

— Binecuvântată să-ți fie mâna și norocul să fie veșnic în calea ta! Veniți încoace, bărbați și pipăiți sticla aceasta, pentru ca bunătatea marelui emir să vă ferească și pe voi!

Sticluța trecu din mână în mână. Le făcusem cu ea cea mai mare bucurie ce se poate închipui. După ce însuflețirea primarului se mai potoli, el mi se adresă din nou:

— Stăpâne, câinele acesta este acum al tău. Scurpă-i de trei ori în bot și i-al sub mantila ta azi, când te duci la culcare și atunci nu te va mai părăsi niciodată.

Englezul văzuse totul, fără să priceapă mare lucru, așa că mă întrebă acum:

— Dăruit Zem-Zem, master?

— Da.

— Scăpat de ea. Apa este apă!

— Știi ce am primit în schimb?

— Ce?

— Câinele ăsta.

— Cum? Ce? Nu se poate!

— Pentru ce să nu se poată?

— Prea prețios. Cunosc eu la ei. Acesta face cincizeci de lire.

— Ba mai mult. Dar cu toate acestea este al meu.

— Pentru ce?

— Pentru că i-am dăruit brățara ficei primarului.

— Strașnic individ! Colosal noroc! Întâi cal de la Mohammed Emin, care nici nu se poate plăti, apoi copoi! Eu în schimb am ghinion. N-am găsit măcar un singur *Fowling-bull*. Îngrozitor!

Mohammed admiră și el câinele și cred că mă și pizmuia puțin. Trebuie să recunosc că aveam noroc.

Înainte de a mă duce la culcare, mersei din nou la cai, unde dădu peste mine primarul.

— Emire, îmi dai voie să-ți pun o întrebare? zise el cu glas încet.

— Vorbește!

— Vrei să pleci la Amadiya?

— Da.

— Și mai departe?

— Asta nu știu încă.

— Este vreo taină la mijloc!

— Bănuiești așa ceva?

— Da.

— Pentru ce?

— Ai cu tine un arab care nu prea este prevăzător. Și-a suflecat mâneca veșmântului și atunci am văzut tatuajul brațului său. El este un dușman al kurzilor și al mutessarifului; este un haddedihi. Așa este?

— Este un dușman al mutessarifului, nu însă și al kurzilor, răspunsei.

Omul acesta era cinstit, așa că nu-l puteam minți. Chiar dacă i-aș fi spus un neadevăr, el n-ar fi crezut.

— Arabii sunt totdeauna dușmanii kurzilor, dar el este prietenul tău și oaspetele meu, așa că nu-l voi trăda. Știu eu ce caută la Amadiya.

— Spune!

— Sunt multe zile de când soldați de-ai mutessarifului au adus pe aici un prizonier. Au poposit la mine. Prizonierul era fiul șeicului haddedihiilor și urma să fie ținut închis la Amadiya. Semăna atât de bine cu prietenul tău cum numai un tată și un fiu pot semăna.

— Astfel de asemănări se văd adesea.

— Știu și nici nu vreau să-ți răpesc taina; un lucru țin să-ți spun însă; dacă te întorci de la Amadiya, vino la mine, fie că este ziuă sau toiul nopții, în taină, sau pe față. Îmi ești bine venit, chiar dacă va fi cu tine și tânărul arab despre care vorbeam mai adineaori.

— Îți mulțumesc.

— N-ai ce să-mi mulțumești! Tu mi-ai dat apa sfintei Zem-Zem, așa că te voi ocroti în orice nevoie și primejdie. Dar dacă drumul te duce în altă direcție, atunci trebuie să-mi împlinești o rugămintă.

— Și anume?

— În Valea Beryari se află castelul Gumri. Acolo locuiește fiul vestitului Abd el Summit Bei; una din fiicele mele este nevasta lui. Salută-i pe amândoi din partea mea. Îți voi da un semn, după care vor recunoaște că ești prietenul meu.

— O voi face.

— Împărtășește-le orice rugămintă ai pe inimă; ei ți-o vor îndeplini cu bucurie, căci nici un kurd isteț nu-i iubește pe turci și pe mutessariful din Mosul.

După ce spuse acestea intră în casă. Știam ce urmărea. Ghicise ce plănuiam noi și vroia să ne fie de folos. Mă dusei și eu la culcare și luai ogarul cu mine. A doua zi dimineață aflarăm că tălmaciul englezului plecase din Spandareh, pornind pe drumul spre Bebozi.

Dormisem cu Mohammed Emin în aceeași încăpăre; englezului i se dăduse altă odaie. Când intră acum la noi, fu întâmpinat cu un hohot de râs. Nimeni nu-și poate închipui înfățișarea pe care o avea scumpul nostru master David Lindsay. De la gât până la picioare era numai roșu și negru — cei drept fără pătrățele deocamdată — și pe căpățâna ascuțită stătea cușma kurdă de care atârnav panglici ca brațele unui polip.

— *Good morning*. De ce râdeți? întrebă el foarte serios.

— De bucurie pentru înfățișarea dumitale atât de amuzantă, *sir*.

— *Well!* Încântat!

— Ce porți sub brațe?

— Aici? Hm! Un pachet, așa cred.

— Asta văd și eu. Dar ce conține?

— Este *hat-box*-ul meu, cutia de pălării.

— Ah!

— Am învelit pălăria, de asemenea și jambierele și cizmele.

— Le puteai lăsa aici.

— Aici? Pentru ce?

— Vrei să le cari după dumneata nimicurile astea nefolositoare?

— Nefolositoare? Nimicuri? Grozav! Mai am nevoie de ele.

— Dar nu chiar imediat.

— Ne întoarcem pe aici?

— Nu prea este sigur.

— Atunci iau cu mine *hat-box*!

Veșmântul larg fâlfâia în jurul trupului său slab, ca o zdreanță în jurul unei sperietoare de păsări, dar asta nu-l stingherea deloc. El se așează alături de mine și zise:

— Acum sunt kurd. *Well!*

— Un kurd veritabil.

— Faimos, minunat! Strașnică aventură!

— Ceva îți mai lipsește însă.

— Ce?

— Graiul.

— Voi învăța.

— Asta nu merge atât de repede și dacă nu vrei să ne păgubești, atunci ești nevoit să te hotărăști pentru una din două...

— Anume?

— Ori treci drept mut...

— Mut? *Dumb*? Fioros! Nu merge!

— Da, drept mut, sau surdo-mut.

— *Sir*, ești nebun!

— Mulțumesc. Așa rămâne totuși. Care vasăzică sau treci drept mut, sau ai făcut un jurământ...

— Jurământ? *Well!* Bună idee! Interesant! Ce fel de jurământ?

— Să nu vorbești.

— Să nu vorbesc? Nici un cuvânt? Ah!

— Nici un singur cuvânt!

— Nici o silabă?

— Nici una! Asta numai atunci când suntem observați. Dacă ne aflăm singuri însă, poți vorbi cât poțesteți.

— Bine. Nu este chiar așa de rău. Voi face jurământ. Când începe asta?

— Îndată ce vom pleca din Spandareh.

— *Well!* Suntem înțeleși.

După cafeaua de dimineață ni se dădură fel de fel de merinde pentru drum, apoi încălecarăm. Ne luasem rămas-bun de la toți ai casei, afară de stăpânul însuși. Primarul pusese să i se înșeueze calul, ca să ne însoțească o bucată de drum.

La ieșirea din Spandareh începea un drum foarte anevoios pentru cai, care ducea în sus spre Munții Tura Ghara. Cu toate acestea ajunserăm cu bine în creștet; aici bătrânul opri, scoase din desagă un pachet și-mi zise:

— Te rog să-i dai acest pachet soțului ficei mele, dacă vei ajunge la Gumri. I-am făgăduit ei un șal persian și lui un ham pentru armăsarul, așa cum au kurzii din Pir Mani. Dacă le duci aceste lucruri, ei vor ști că ești prietenul și fratele meu și te vor primi ca pe mine însumi. Dar pentru binele tău doresc totuși să te întorci iar la mine.

Arătă spre un călăreț care venise în urma noastră și care stătea acum cu Halef și Ifra.

— Acesta este omul care-mi va aduce înapoi veșmântul pe care-l poartă străinul. Lui îi poți da și pachetul dacă vei vedea că drumul nu te duce la Gumri. Și acum ne

despărțim! *Aaleik sallam, u rahhmet Allah* — pacea și îndurarea fie cu tine!

Ne îmbrățișarăm și ne sărutarăm, apoi strânse și celorlalți mâna și porni înapoi. Cunoscusem într-unsul un om la care astăzi mă gândesc cu respect și plăcere.

3. În fortăreață

Drumul cobora în Valea Amadiyei. Valea aceasta este formată din gresie și e brăzdată de numeroase văgăuni în care curg râuri spumegânde, purtându-și apele spre Zab. Văgăunile și terenurile sunt acoperite cu păduri de stejari, care dau o recoltă bogată de gogoși de ristic, permițând locuitorilor un negoț însemnat cu aceste produse ale naturii.

La șes se află numeroase așezări chaldee, din păcate puțin populate sau chiar pustii și părăsite, deoarece chaldeii se retrag în munți din cauza terorii dezlănțuite de turci sau a jafurilor pricinuite de triburile kurde.

Prin ținutul acesta călăream acum spre ținta noastră.

— Pot vorbi? mă întrebă Lindsay, încetișor.

— Da. Că doar nu ne aude nimeni.

— Dar kurdul din spatele nostru?

— El nu poate auzi.

— Satul acela se numește Spandareh?

— Cum ți-a plăcut dumitale?

— Foarte mult. Și dumitale, sir, nu?

— Minunat! Gazde bune, mâncare faină, dans frumos, câine admirabil!

Și privirea i se îndreptă spre copoiul care mergea alături de calul meu și pe oare fusesem destul de prevăzător să-l leg cu o frânghioară de scara șei. De altminteri câinele părea să se fi împrietenit cu calul și ghicea că devenisem stăpânul lui.

— Da, îi răspunsei lui Lindsay, totul a fost bun, mai cu seamă mâncarea.

— Excelentă! Eu am căpătat chiar și porumbel.

— Hm! Crezi într-adevăr că era porumbel?

— *Well!* De ce nu?

— Pentru că n-a fost.

- Nu? N-a fost porumbel? Ba a fost!
- Ba n-a fost.
- Dar ce atunci?
- A fost ceea ce zoologii numesc pe latinește...

vespertilio murinus sau *myotis*.

- Eu nu-s zoolog. Nici latinește nu știu.
- „Porumbelul” acesta se numește liliac.
- Lili...

La auzul acestui cuvânt el făcu o strâmbătură cum nici un alt om de pe pământ n-ar fi putut-o face. Gura i se deschise cât intrarea unei peșteri, iar vârful nasului căpătă acea culoare albă despre care poetul ar fi cântat: „Nu știu ce să-nsemne că sunt atât de trist”...

- Da, liliac a fost, sir, liliac ai mâncat, dacă vrei să știi.

Își opri calul și privi în sus, spre cer. În cele din urmă auzii un clămpănit puternic: gura i se închise.

- ...ac!!!

Cu această silabă completă cuvântul început înainte „lili...”, apoi se întinse de pe cal spre mine și mă prinse de braț:

- *Sir!*
- Ce este?
- Nu uita respectul pe care-l datorezi unui gentleman.
- L-am uitat oare față de dumneata?
- Într-o mare măsură!
- De ce?
- Cum poți susține că *sir* David Lindsay mănâncă lilieci?
- Lilieci? Am spus numai de unul singur.
- Tot aia e. Unul sau mai mulți, insulta rămâne aceeași.

Îmi vei da satisfacție, să știi!

- O și ai.
- O am? Ah! Cum?
- Ai căpătat o satisfacție care îți va fi de ajuns.
- Care? Nu știu de nici una.
- Și eu am mâncat liliac și Mohammed Emin.
- Și voi? Dumneata și el? Ah!

— Da. Și eu credeam că este porumbel. Când am întrebat însă, mi s-a spus că este liliac.

— Liliacul are aripi.

— Au fost retezate.

— Așadar este adevărat?

— Foarte adevărat.

— Nu este o glumă?

— Este cât se poate de serios.

— Grozav! Oh, capăt colici, holeră, tifos, oh!

Făcu într-adevăr o mutră de holeric.

— Te simți rău, sir?

— Foarte rău, da!

— Pot să te ajut?

— Repede! Cu ce?

— Cu un leac homeopatic.

— Ai vreunul? Mi-e într-adevăr rău. Ce leac ai?

— *Similia simiubus*.

— Iar zoologie?... Latinește?

— Da. E pe latinește: cui pe cui se scoate. Și este și zoologie: adică lăcuste.

— Ce? Lăcuste?

— Da, lăcuste.

— Împotriva răului la stomac? Să mănânc lăcuste?

— Nu mai este nevoie să le mănânci, căci le-ai și mâncat.

— Le-am mâncat? Eu?

— Da.

— *Dulness*. Prostie! Cu neputință. Când?

— Aseară.

— Ah! Explică!

— Spuneai înainte că biftecul a fost foarte bun.

— Foarte! Strașnic de bun!

— N-a fost biftec.

— N-a fost? Sunt *englishman*! Cunosc bine.

— N-a fost totuși. Am întrebat.

— Dar atunci ce a fost?

— Au fost lăcuste prăjite în ulei de măsline.

— Lă...

Iarăși rămase cu vorba în gură, dar de data aceasta își ținu buzele strânse tare și colțurile lor ajunseră până aproape de urechi. Când în cele din urmă și le desfăcu, își întregi cuvântul:

— ...custe!

— Da, lăcuste ai mâncat, *sir*.

— Ah! îngrozitor! Dar nici nu miroseau!

— Parcă știi cum miroase? Ai mâncat vreodată din ele?

— *No, at no time*. Niciodată!

— Te asigur c-au fost lăcuste. Se prăjesc și se taie bucățele, apoi se pun în pământ, până capătă gust bun, după aceea sunt prăjite în untdelemn de măsline, cum ți-am spus. Am luat rețeta de la nevasta primarului, așa că știu foarte bine ce zic.

— Groaznic! Capăt crampe...

— Ei, ești mulțumit cu satisfacția pe oare ți-am dat-o?

— Ai mâncat și dumneata lăcuste?

— Nu.

— Nu? Pentru ce nu?

— Pentru că nu mi s-a dat.

— Numai eu?

— Numai dumneata singur. E o atenție care ți s-a acordat.

— Și ai știut?

— La început nu. Dar pe când mâncai am întrebat.

— De ce nu mi-ai spus îndată?

— Pentru că atunci ai fi făcut ceva care ar fi supărat-o pe gazdă.

— Master, asta nu dau voie! Da! Șiretlic! Viclenie! Viclenie! Mă voi bate cu dumneata! Voi boxa, sau...

Își întrerupse vorba, căci se auzi o împușcătură și glonțul îmi smulse o fâșie din turban.

— Jos și pitiți-vă îndărătul cailor! strigai.

Mă aruncai în aceeași clipă de pe cal și tocmai la timp, căci răsună o a doua împușcătură și glonțul trecu deasupra mea. Repede dezlegai câinele și strigai:

— *Sert* — pe el!

Câinele scoase un lătrat scurt, ca și cum ar fi vrut să spună că m-a înțeles, apoi țâșni în tufiș.

Ne aflam într-o strungă ale cărei margini erau acoperite cu stejari tineri, apropiați unul de altul. A pătrunde acolo ar fi fost primejdios, căci ne-am fi expus gloanțelor pușcașului nevăzut; ne adăpostirăm deci îndărătul cailor și ciulirăm urechile.

— *Maschallah!* Cine-o fi? întrebă Mohammed Emin.

— Arnăutul, răspunsei eu.

Deodată se auzi un țipăt și imediat după asta un chelălăit puternic al câinelui.

— Doyan l-a prins! spusei eu foarte liniștit.

— Ifra, du-te și adu-l încioace pe ticălos!

— *Allah illa Allah!* Emire, nu mă duc; s-ar putea să fie zece sau chiar o sută și atunci sunt pierdut.

— Și măgarul tău ar deveni orfan, nătărăule! Bagă de seamă la cai! După mine!

Pătrunserăm în mărcinișul des și n-avurăm mult de mers. Nu mă înșelasem: era arnăutul. Câinele stătea deasupra lui și într-o poziție care mă umplu de uimire pentru inteligența extraordinară a animalului. Arnăutul scosese pumnalul ca să se apere, astfel că ogarul îl culcase la pământ și se așezase în așa fel pe brațul drept al arnăutului încât acesta să nu și-l poată mișca. În același timp îl ținea cu dinții de gât, nu prea tare, însă așa încât la cea mai mică mișcare ticălosul ar fi fost pierdut.

Îi luai lașului pumnalul din mână, apoi unul din pistoalele de la brâu; celălalt, descărcat, zăcea la pământ.

— *Geri* — înapoi!

La porunca aceasta, Doyan dădu drumul arnăutului. Acesta se ridică și își duse mâna la gât.

— Vrei să ucizi oameni, ai! îi zisei. Ce să-ți fac acum?

— Sidi, poruncește și-l spânzur imediat! spuse Halef.

— N-a nimerit pe nici unul din noi. Lăsați-l să-și vadă de drum!

— Emire, zise Mohammed, ăsta este un animal sălbatic, care trebuie făcut nevătămător.

— A tras asupra mea și nu va mai avea prilej s-o facă.

— Cară-te, ticălosule!

Cât ai clipi din ochi dispăru printre tufe. Câinele dădu să se ia după el, dar eu îl oprii.

— Sidi, trebuie să-l prindem, zise Halef. E un arnăut și rămâne primejdios pentru noi.

— Unde ne-ar putea fi primejdios? La Amadiya cumva? Acolo nu se poate arăta, căci l-aș da pe mâna autorităților.

Mohammed și englezul se împotriviră și ei, dar eu mă întorsei la cai și încălecai. Câinele mă urmă supus; băgai de seamă că nu mai era nevoie să-l leg și-l lăsai liber.

Spre amiază ajunserăm la un sătuc numit Bebadi; părea foarte sărăcăcios și după cât îmi dădui seama, avea locuitori nestorienii. Făcurăm un scurt popas și îmbucărăm ceva.

Acum aveam în fața noastră muntele în formă de con, pe-care se află așezat Amadiya; ajunserăm foarte curând acolo. La dreapta și la stânga drumului văzurăm grădini fructifere care păreau neîngrijite; orașul însuși nu făcea nici el o impresie impunătoare pe dinafară. Intrarăm printr-o poartă care fusese cândva năruită de tot și apoi reparată ca vai de lume. Câțiva arnăuți zdrențăroși stăteau acolo, având grijă ca nici un dușman să nu atace localitatea... Unul din ei îmi prinse calul și un altul îl apucă de frâu pe acel al haddediului.

— Stați! Cine sunteți voi? mă întrebă el.

Arătai spre buluk emini și zisei:

— Nu vezi că avem cu noi un soldat al sultanului? El îți va da răspunsul.

— Eu te-am întrebat pe tine, nu pe el.

— La o parte! În lături!

La aceste cuvinte îmi săltai calul în sus; el făcu o săritură și omul căzu la pământ. Mohammed îmi urmă pilda și... p-aci ți-e drumul! Îndărătul nostru îl auzirăm însă pe arnăut înjurând și pe Ifra certându-se cu el. Ne întâlnirăm apoi față în față cu un om care purta un caftan lung și o basma veche înfășurată în jurul capului.

— Cine ești tu, omule? îl întrebai.

— Sunt un evreu. Ce poruncești?

— Știi unde locuiește comandantul?

— Da, știu.

— Du-ne la seraiul lui!

În Orient, cu cât te arăți mai bățos, cu atât ești mai bine văzut. Evreul ne călăuzi printr-un șir de ulițe și bazare, care toate erau dărăpănate.

Această însemnată fortăreață de graniță părea lăsată în părăsire. Viața lipsea cu totul de pe străzi și din dughene; întâlnirăm numai puțini oameni și aceia pe care-i văzurăm aveau o înfățișare bolnăvicioasă și mohorâtă și erau mărturii vii ale climatului nesănătos al acestui oraș.

Seraiul, judecând după înfățișare, nu merita câtuși de puțin numele de palat. Semăna cu o ruină reparată și nu se vedea nici măcar o santinelă la intrare. Descălecarăm și lăsarăm caii în seama lui Halef, a kurdului și a lui Ifra, care ne ajunsesse din urmă. Dădurăm evreului un bacșiș apoi intrarăm.

Abia după ce străbăturăm câteva ganguri ne ieși înaintea un om, care atunci când ne văzu începu să alerge în întâmpinarea noastră.

— Cine sunteți voi? Ce căutați aici? întrebă el cu glas mânios.

— Omule, vorbește mai frumos, altminteri îți arăt eu îndată ce înseamnă curtenia! Cine ești tu?

— Eu sunt supraveghetorul acestui palat.

— Se poate vorbi cu mutesselimul?

— Nu.

— Unde este el?

— A ieșit călare.
— Aceasta înseamnă că este acasă și-și face keful.
— Vrei să-i poruncești ce să facă și ce nu?
— Nu; dar vreau să-ți poruncesc să-mi spui adevărul.
— Cine ești tu, de vorbești așa cu mine? Ești un necredincios, de cutezi să intri cu un câine în palatul comandantului?

Avea dreptate, căci lângă mine stătea ogarul și mă privea cu niște ochi care-mi spuneau lămurit că nu aștepta decât un semn al meu ca să se năpustească asupra turcului.

— Pune paznici la poartă, îi răspunsei, și atunci nu va intra nimeni care nu trebuie să intre. Când pot sta de vorbă cu mutesselimul?

— Pe la apusul soarelui.
— Bine. Să-i spui că voi reveni.
— Și dacă mă întreabă cine ești?
— Atunci spune-i că sunt un prieten al mutessarifului din Mosul.

El rămase cam stingherit — noi însă ne întoarserăm la caii noștri și pornirăm să ne căutăm locuință. Nu era greu de găsit așa ceva, căci băgarăm de seamă că multe case erau goale; totuși nu vroiam să mă instalez cu japca în vreuna din ele.

Cum călăream așa, privind casele, ne ieși înainte o făptură uriașă, marțială. Omul mergea înțepat, ca un cal de paradă. Surtucul său de catifea precum și pantalonul său erau acoperite cu fireturi; armele sale erau de mare preț și din ciubucul din care fuma țănoș în mers, atârnav — cum văzui mai târziu — paisprezece ciucuri de mătase. Se opri locului și contemplă calul meu cu ochi de cunoscător. Oprii și eu și-l salutai:

— *Sallam!*
— *Aaleikum!* răspunse el, înclinând capul cu semeție.
— Sunt străin aici și n-aș vrea să stau de vorbă cu vreun om de rând, zisei, cel puțin tot atât de semeț, îngăduie-mi să mă informez la tine.

— Vorbirea ta îmi arată că ești un effendi. Voi răspunde la întrebările tale.

— Cine ești tu?

— Eu sunt Selim Aga, comandantul albanezilor care apără această vestită fortăreață.

— Și eu simt Kara Ben Nemsi, un ocrotit al padișahului și trimis al mutessarifului din Mosul. Caut o casă în Amadiya, unde să pot locui câteva zile. Îmi poți arăta una?

El făcu un gest de respect și zise:

— Allah să binecuvânteze măreția ta, effendi! Tu ești un domn mare, care trebuie să găsească adăpost în palatul mutesselimului.

— Supraveghetorul palatului m-a alungat și... îmi căzu în vorbă Selim Aga.

— Mă duc să-l rup în bucăți.

Zicând aceasta rostogoli ochii și agită brațele. Omul acesta era desigur numai un fanfaron de rând.

— Lasă-l în pace! Să n-aibă cinstea de a avea la el oaspeți care dau mult bacșiș.

— Bacșiș? Întrebă viteazul. Tu dai mult bacșiș?

— Foarte mult.

— Oh, atunci știu o casă în care vei putea locui și fuma ca șahul Persiei. Să te duc acolo?

— Da.

Făcu stânga-mprejur și porni înainte, iar noi îl urmarăm. Ne duse prin câteva ulicioare pustii, până ajunserăm într-o piață mică, unde oprirăm.

Acesta era Maidan Judșelikum („Piața celor mari”).

Piața cu pricina avea toate însușirile, numai mare nu era și poate că tocmai din această cauză i se dăduse acest nume pompos. Vedeam aici foarte bine că mă aflam într-un oraș turcesc, căci hoinăreau vreo douăzeci de câini fără stăpân pe acest Maidan Judșelikum, dintre oare unii erau râioși. La vederea ogarului meu ei izbucniră într-un concert de lătrături, căruia însă Doyan nu-i dădu nici o atenție.

— Aici este casa despre care ți-am vorbit, zise aga — și arată spre o clădire mare ce ocupa o latură întreagă a pieței și n-avea deloc înfățișare urâtă. Spre partea din afară erau câteva ferestre prevăzute cu zăbrele de lemn, iar în jurul acoperișului orizontal se afla un parapet, ceea ce constituia un lux pentru locurile acestea.

— Cine locuiește în casa asta? întrebai.

— Chiar și eu, effendi, răspunse el.

— Și a cui este?

— A mea.

— Ai cumpărat-o sau ai închiriat-o?

— Nici una, nici alta. A fost proprietatea vestitului Ismail Pașa și a stat fără stăpân până am luat-o eu în stăpânire. Haide să ți-o arăt.

Domnul comandant al arnăuților ținea mult la bacșișul meu, după cât se vedea. Dar și mie îmi era bine venită oferta lui, deoarece slujba sa îl punea în măsură să mă informeze asupra a tot ce-aș fi dorit.

Intrarăm în casă. În coridor stătea pe vine o femeie bătrână care curăța ceapă și mesteca cu lacrimi în ochi cojile care cădeau. După înfățișare părea să fie sau străbunica jidovului răătăcitor, sau mătușa uitată de moarte a legendarului Matusalem.

— Ascultă, dulcea mea Mersinah, îți aduc bărbați, îi zise el, cu ton foarte drăgăstos.

Din pricina lacrimilor nu ne putea vedea, astfel că-și șterse ochii cu ceapa pe care tocmai o avea în mână, ceea ce o făcu să lăcrămeze și mai mult.

— Bărbați? întrebă ea cu un glas care suna înăbușit, ca răspunsul unui duh într-o ședință de spiritism.

— Da, bărbați, care vor locui în această casă.

Ea zvârli cepele cât colo și se ridică de jos cu o repeziciune tinerească.

— Să locuiască în această casă? Ești nebun, Selim Aga?

— Da, drăguța mea Mersinah, vei fi gazda acestor domni și-i vei sluji.

— Gazdă? Să-i slujesc? *Allah kerihm!* Cu adevărat că ai înnebunit. N-am oare și așa de lucru ziua și noaptea, numai ca să te slugăresc pe tine? Alungă-i, alungă-i imediat! Ți-o poruncesc!

El se simți cam stingherit — se vedea bine. „Dulcea”, „drăguța” Mersinah părea să parte sceptrul în această casă.

— Munca ta nu va fi mai mare, porumbița mea. Le voi lua o servitoare, care-i va servi.

— O servitoare? Întrebă ea, cu glas cu totul schimbat. O servitoare! Și desigur una tânără, frumoasă, nu?

— Asta depinde de acești bărbați, Mersinah.

Ea își înfipse brațele în șolduri, un gest tot atât de obișnuit în Orient ca și în Apus și răsuflă adânc. Asta era un semn că avea nevoie de o rezervă însemnată de aer, ca să-și poată impune cum trebuie voința.

— De acești bărbați depinde? Ba de mine depinde, nu de ei! Aici sunt eu stăpână. Numai eu poruncesc aici! Eu hotărâsc ce se face și eu îți ordon să-i alungi pe acești bărbați. Auzi tu, Selim Aga? Să plece, imediat!

— Dar nici nu sunt bărbați, scumpa mea Mersinah.

Mersinah, care se numește „floare de mirt”, își șterse ochii din nou și se uită la noi cu luare-aminte. Eram și eu cam surprins de această afirmație a lui Selim Aga, căci ce alta puteam fi dacă nu bărbați?

— Nu, zise el, nu sunt bărbați, ci effendi, effendi mari, care stau sub ocrotirea sultanului.

— Ce-mi pasă mie de sultan! Aici sunt eu sultană și ceea ce spun...

— Dar ascultă, Mersinah, ei vor da bacșiș foarte bun.

Cuvântul „bacșiș” are în Orient un efect magic. „Floare de mirt” lăsă mâinile să-i cadă, schiță un zâmbet care însă se transformă într-un rânjel și se întoarce spre sir David Lindsay:

— Un bacșiș bun? Este adevărat?

Cel întrebat clătină capul și arată spre mine.

— Ce-i cu ăsta? mă întrebă ea. E sărit la minte?

— Nu, răspunsei eu. Ascultă cine suntem noi, tu suflet al casei! Acest bărbat, pe care l-ai întrebat acum, este un pelerin foarte evlavios din Londonistan; el sapă pământul cu toporișca sa, pe care o vezi aici, pentru a asculta graiul celor morți și a făcut jurământ să nu scoată o vorbă, până nu va căpăta dezlegare pentru aceasta.

— Un evlavios, un sfânt, un vrăjitor? întreabă ea speriată.

— Da. Te previn să nu care cumva să-l insulti! Cestălalt bărbat este căpetenia unui mare popor care se află departe spre apus de aici, iar eu sunt un emir al acelor războinici care respectă femeile și dau bacșiș. Tu ești sultana acestei case. Îngădui-ne s-o vedem, ca să ne dăm seama dacă putem locui într-unsa câteva zile.

— Effendi, vorbirea ta miroase a trandafiri și garoafe. Gura ta e mai înțeleaptă decât botul acestui Selim Aga, bare uită mereu să spună ce trebuie și mâna ta este ca mâna lui Allah, care dăruiește binecuvântare. Ai mulți servitori cu tine?

— Nu, căci brațul nostru este destul de puternic ca să ne ocrotim singuri. Avem numai trei însoțitori: un servitor, un kavas al mutessarifului din Mosul și un kurd, care va părăsi încă azi Amadiya.

— Atunci îmi sunteți bineveniți! Vizitați casa și grădina mea și dacă vă place la mine, atunci ochiul meu va veghea asupra voastră și vă va lumina.

Și ca să poată veghea și să ne lumineze cu ei, dânsa și-i șterse încă o dată, apoi strânse de pe jos cepele, ca să ne netezească drumul. Viteazul agă al arnăuților părea să fie mulțumit cu deznodământul acesta. El ne duse mai întâi într-o odaie, care-i slujea de locuință. Era foarte încăpătoare și ca singură „mobilă” avea un covor, care era folosit ca sofa, pat, scaun și masă. De pereți atârnavu câteva arme și pipe și pe podea se afla o sticlă, în apropierea căreia se puteau vedea coji de ouă.

— Fiți bineveniți, domnilor, zise el. Să ciocnim în semn de prietenie.

Zicând aceasta se aplecă pentru a ridica atât sticla cât și cojile de ouă, din care ne dădu fiecareia în mână câte una. Apoi turnă din sticlă, care avea rachiul. Noi băurăm din aceste cupe... găinărești, în timp ce el duse de-a dreptul sticla la gură și n-o luă până n-o goli. Apoi ne luă „cupele” din mână, sorbi ce mai rămăsese pe fundul lor, după care le, puse cu băgare de seamă jos.

— Propria mea invenție! zise el cu mândrie. Vă miră că nu am pahare?

— Cred că preferi această frumoasă invenție, paharelor, răspunsei eu.

— O prefer pentru că n-am pahare. Eu sunt aga al albanezilor și am de primit drept soldă și tain trei sute treizeci de plăști pe lună; dar au trecut unsprezece luni de când tot aștept acești bani. *Allah kerihm*; Padișah... Dumnezeu este milostiv și sultanul are nevoie el însuși de ei!

Nu trebuia deci să mă mire că pentru albanez cuvântul „bacșiș” avea o atracție atât de mare.

Aga ne plimbă acum prin toată casa. Era clădită încăpător, dar cam ruinată. Ne luarăm patru odăi, câte una pentru fiecare din noi și una pentru Halef și Ifra. Prețul era mic: cinci plăști pe săptămână pentru fiecare odaie.

— Vreți să vedeți și grădina? ne întrebă el apoi.

— De ce nu! Este frumoasă?

— Foarte frumoasă; la fel de frumoasă ca grădinile paradisului. Veți vedea într-unso tot soiul de copaci, buruieni și ierburi pe care nici nu le cunosc. Ziua lucește deasupra ei soarele, iar noaptea sclipesc peste ea ochii stelelor. Este foarte frumoasă.

— Dar ploaia cade și ea asupra ei? întrebai eu, ca să-mi bat joc

— Când plouă își primește și dânsa partea ei; ba uneori a căzut și zăpadă peste ea. Vino s-o vezi!

În curte era un șopron, pe care-l închinaram pentru cai. Grădina era pătrată și măsoara cam vreo patruzeci de pași de fiecare latură, ceea ce nu era deloc mult. Văzui într-una un chiparos pipernicit și un măr sălbatic. „Felurile buruieni și ierburi” constau din cânepă, pătrunjel și talpa găștei; minunea cea mare a acestei grădini era însă o brazdă pe care flămânzeau într-o pașnică armonie, una lângă alta, ceapa, usturoiul și varza, un agriș, câteva nebunarițe și câteva micșunele prăpădite.

— *Bir güzel bagtşe* — frumoasă grădină; nu-i așa? întrebă aga, suflând un nor uriaș de fum.

— Strașnic de frumoasă! răspunsei eu.

— *Pek bereketli*. Foarte rodnică.

— *Gaiyet bereketli*. Nespus de rodnică.

— *Iyle sok güzel dikekler*. Și multe plante frumoase, nu?

— *Syz fainiyu*. Nenumărate.

— Știi tu cine s-a plimbat pe aici?

— Cine?

— Cel mai frumos trandafir din Kurdistan. N-ai auzit niciodată de Esma Han, care n-avea pereche de frumoasă ce era?

— A fost soția lui Ismail Pașa, ultimul fiu legitim al califului abasidic?

— Da, văd, că știi! Ea purta titlul de noblețe „Han”, ca toate femeile din această familie de seamă. Ismail Pașa a fost asediat de Mohammed; acesta a zvârlit în aer zidurile castelului, care a fost luat apoi cu asalt.

În urma acestui fapt Ismail și Esma Han au fost duși la Bagdad ca prizonieri. Aici a trăit și a respirat ea. Emire, aș vrea ca dânsa să mai fie aici!

— Tot ea a sădit și pătrunjelul și usturoiul acesta?

— Nu, răspunse el foarte serios. Asta a făcut-o Mersinah, menajera mea.

— Atunci mulțumește-i lui Allah, că în locul Esmei Han o ai pe această dulce Mersinah aici.

— Effendi, vezi că uneori ea este foarte arțăgoasă.

— Nu trebuie să cârtești împotriva acestui lucru, căci Allah împarte darurile în chip felurit. Și a fost scris în cartea vieții ca să respiri mireasma acestei flori de mirt.

— Asta așa este. Dar spune-mi, emire, nu vrei să iei în arendă această grădină?

— Cât ceri pentru ea?

— Îmi plătești zece piaștri pe săptămână și atunci puteți să vă plimbați cu toții prin ea și să vă gândiți la Esma Han cât veți pofti.

Șovăii cu răspunsul. Grădina era lipită de zidul din fundul unei clădiri în care văzui două șiruri de găuri mici; asta mirosea a închisoare. Trebuia să mă informez.

— Nu cred că voi închiria această grădină, răspunsei.

— Pentru ce?

— Pentru că zidul acesta mă supără.

— Zidul acesta? De ce, effendi?

— Nu-mi place să stau în apropierea unei închisori.

— Oh, oamenii care stau acolo înăuntru nu te pot supăra cu nimic. Găurile lor sunt atât de adânci încât ei nici nu pot ajunge la aceste ferestruici.

— Aceasta este singura închisoare din Amadiya?

— Da. Cealaltă s-a prăbușit. Sergentul meu este însărcinat cu supravegherea arestaților.

— Și crezi că aceștia nu mă vor tulbura?

— Cătuși de puțin. Nici nu-i vei auzi, nici nu-i vei vedea.

— Atunci îți dau cei zece piaștri. Vei primi așadar de la noi treizeci de piaștri pe săptămână, în total. Îngăduie-mi să-ți plătesc chiar acum pentru prima săptămână.

Chipul lui străluci de bucurie auzind aceasta. Englezul băgă de seamă că vâram mâna în buzunar ca să plătesc. El clătină capul, își scoase propria pungă și mi-o întinse. Știam că nu conta pentru dânsul, așa că luai din ea trei țechini și-i dădui agăi.

— Ține! Restul este bacșiș pentru tine.

Aceasta era mai mult decât de două ori suma pe care o avea de primit. De aceea el făcu o mutră foarte fericită și

zise plin de respect:

— Emire, *Coranul* spune: „cine dă dublu, va fi binecuvântat de Allah de o suită de ori”. Allah este datornicul tău; el te va răsplăti din belșug.

— Avem nevoie acum de covoare și pipe pentru odăile noastre. De unde le putem împrumuta, agă? îl întrebai.

— Stăpâne, dacă mai dai două piese de aur din astea vei căpăta tot ce-ți dorește inima.

— Ține-le!

— Alerg să vă aduc ce vă trebuie!

Părăsirăm grădina; în curte dădurăm peste Mersinah, sufletul palatului. Măinile ei erau acum înnegrite de funingine. Amesteca cu degetul într-un vas plin cu unt topit.

— Emire, vrei să iei odăile? întrebă ea.

În timp ce punea această întrebare își scoase degetul din cratiță și-l linse cu limba pe care avusese grijă s-o scoată afară de-un cot.

— Le iau, răspunsei. De asemenea și șopronul și gradina.

— A și plătit totul, spuse aga.

— Cât? întrebă ea.

— Treizeci de piaștri pentru prima săptămână.

De bacșiș nu pomeni deloc. Mai scosei încă un țechin din pungă și i-l dădui ei.

— Ia de aici, tu perlă a ospitalității! Acesta este cel dintâi bacșiș pe care-l capeți. Dacă vom fi mulțumiți de tine îți vom da mai mult.

Ea luă repede moneda și o vârî în buzunar cu aceeași grabă.

— Îți mulțumesc, stăpâne! Voi purta de grijă ca să te simți în casa mea tot atât de bine ca în poala patriarhului Ibrahim. Văd acum că tu ești emirul vitejilor războinici care cinstesc femeile și dau bacșiș. Duceți-vă sus în odăile voastre! Vă voi face un pirindș vârtos, cu mult unt topit pe deasupra.

Zicând aceasta vârî iar degetul în cratiță și începu să amestece de zor.

— Bunătatea ta este nețărmurită, răspunsei eu, dar din păcate n-avem timp să ne folosim de ea, căci trebuie să ieșim acum.

— Dar doreai ca să vă fac de mâncare, emire?

— Spuneai doar că ai de lucru zi și noapte numai ca să-l servești pe aga al tău, așa că nu trebuie să te mai supărăm și noi. Afară de asta ne așteptăm să fim poftiți mereu la masă de prieteni de-ai noștri și când nu va fi cazul vom trimite să ni se aducă mâncare de la birt.

— Dar ospățul de onoare nu trebuie să-l refuzi.

— Bine, atunci fierbe-ne câteva ouă: altceva nu trebuie să mâncăm azi.

— Ouă? Bine, le veți căpăta, effendi, răspunse ea cu grabă. Dar când le mâncați, vedeți să păstrați găoacele, căci Selim Aga le folosește ca pahare.

Ne retraserăm pentru câțva timp în odăile noastre, unde Selim veni îndată cu pături, covoare și lulele pe care le închiriasse de la negustorii respectivi. Erau noi, astfel că erau și curate; puteam fi deci mulțumiți. Nu trecu mult și se ivi și Mersinah, cu un capac de la o cutie veche de lemn, care servea de tavă. Pe acesta se aflau ouăle „ospățului de onoare”. Alături se puteau vedea câteva plăcinte pe jumătate arse precum și... cratiță de pomină, cu unt, înconjurată de câteva coji de ouă în care se găsea sare murdară, piper măcinat gros și niște chimen foarte îndoielnic. Cât despre cuțite sau lingurițe nici pomeneală.

„Ospățul”, la care o poftirăm, din curtenie și pe Mersinah, se sfârși cu bine. Ea mulțumi respectuos pentru cinstea neașteptată ce i-o făcusem, apoi plecă cu „vesela” în bucătărie. Selim se ridică și el și întrebă:

— Știi tu, stăpâne, unde mă voi duce acum?

— Ia s-aud!

— La mutesselim. Trebuie să afle ce oaspete de seamă ești tu și cum s-a purtat cu tine supraveghetorul palatului

său.

Își șterse mustața de resturile de unt topit pe care-l consumase numai el cu Mersinah, apei plecă, lăsându-ne linguri.

— Pot vorbi, *sir*? întrebă Lindsay.

— Da, mister.

— Cumpără haine!

— Acum?

— Da.

— Cu pătrățele roșii?

— Firește.

— Atunci să mergem la bazar.

— Dar eu nu vorbesc. Dumneata trebuie să cumperi, *sir*, uite bani!

— Cumpărăm numai haine?

— Dar mai ce?

— Ceva veselă de care avem nevoie și pe care o vom dăruia la plecare lui Selim sau gospodinei lui. Apoi tutun, cafea și altele de care avem nevoie.

— *Well*, plătesc totul.

— Ne vom folosi deocamdată de punga dumată, apoi ne vom socoti.

— Plătesc totul! S-a făcut.

— Merg și eu? întrebă Mohammed Emin.

— Cum vrei. Cred însă c-ai face mai bine să te arăți cât mai puțin cu putință. Și în Spandareh ai fost recunoscut drept haddedihi, fără să mai spun că semeni foarte bine cu fiul tău, ceea ce-mi spunea și primarul de acolo.

— Atunci rămân acasă.

Ne aprinserăm ciubucurile și plecarăm. Gangul casei era plin de fum și în bucătărie tușea „Florica”! Când ne zări, ea ieși o clipă afară.

— Unde sunt oamenii noștri? o întrebai.

— La cai. Pleci?

— Ne ducem la bazar să cumpărăm de unele. Nu te deranja, tu paznică a bucătăriei! Uite că-ți dă apa în foc!

— Las o să dea, mâncarea tot va fi gata.
— Mâncare? În cazanul ăsta mare o fierbi?
— Da.
— Atunci nu este pentru tine și aga Selim?
— Nu. Gătesc pentru arestați.
— Așa! Pentru cei care sunt aici alături?
— Da.
— Sunt mulți nenorociți dinte-ăștia acolo?
— Cam la vreo douăzeci.
— Toți din Amadiya?
— O, nu! Sunt câțiva soldați arнауți care au greșit, câțiva chaldei, un kurd, câțiva locuitori din Amadiya și un arab.
— Un arab? Păi pe aici nici nu sunt arabi!
— A fost adus din Mosul.
— Ce capătă ei de mâncare?
— Pâine, pe care o coc chiar eu, apoi la prânz sau după-amiază, cum îmi vine mai bine, mâncarea este caldă.
— Ce fel de mâncare este?
— Făină cu apă amestecată cu făcălețul.
— Cine le-o duce?
— Eu însumi. Sergentul îmi deschide celulele. Ai văzut vreodată o închisoare, emire?
— Nu.
— Dacă vrei s-o vezi, să-mi spui numai și te iau cu mine.
— Dar sergentul n-o să-mi dea voie.
— Ba o să-ți dea, căci eu sunt stăpâna lui.
— Tu?
— Da, eu. Nu sunt eu stăpâna lui aga al lui?
— Asta este adevărat. Mă voi gândi dacă face de un emir ca mine să viziteze o închisoare și să dea un bun bacșiș acelor care o îngăduie.
— Face, stăpâne, cum să nu facă! Poate că-ți vei arata și mărinimia față de arestați, pentru ca să poată cumpăra, de la mine, ceva de-ale mâncării și tutun pe care nu au de unde le căpăta altfel.

Nimic nu m-ar fi putut bucura mai mult decât ceea ce aflasem acum. Fui însă destul de prevăzător să nu mai pun alte întrebări, căci aş fi putut stârni bănuieli. Halef, Ifra şi kurdul din Spandareh fură chemaţi să ne însoţească, apoi plecarăm.

Bazarurile erau pustii. Abia dacă găsirăm o cafenea, unde ni se servi o licoare care avea gust de orz prăjit. Acolo aflarăm pricina pustietăţii care domnea acum în Amadiya. Cu toţi munţii înalţi din jurul acestui oraş, el este totuşi foarte nesănătos, astfel că odată cu sosirea anotimpului mai călduros încep să bântuie friguri lente. Atunci locuitorii părăsesc localitatea şi se refugiază în pădurile învecinate, unde trăiesc în locuinţe de vară, numite „jilak”.

După ce băurăm misterioasa licoare şi ne îndopărăm ciubucurile, plecarăm să vedem de haine. Cafegiul ne dădu o adresă unde puteam găsi ce ne trebuia. Târguiala fu făcută în prezenţa englezului şi spre deplina sa mulţumire. Pentru un preţ relativ ieftin, el căpătă un veşmânt roşu şi negru cu pătrăţele. Făcurăm apoi şi restul cumpărăturilor, cu care-i trimisem pe servitori acasă. Kurdul căpătă în dar o pungă din mărgelă pentru tutun, pe care şi-o atârna imediat de brâu, ca să se poată fâli cu ea faţă de oricine.

Şi acum pornirăm prin oraş, ca să-l cunoaştem cât de cât, iar eu mă convinsei că această fortăreaţă de graniţă, atât de însemnată odinioară, putea fi uşor luată cu asalt de câteva sute de kurzi isteţi. Puţinii soldaţi pe care-i întâlneam, arătau flămânzi şi bolnavi de friguri, iar fortificaţiile se aflau într-o stare atât de jalnică, încât n-aveau dreptul la numele acesta.

Când ne întoarserăm acasă îl găsirăm pe aga Selim aşteptându-ne.

- Emire, te aştept de multă vreme, îmi zise el.
- Pentru ce?
- Trebuie să te duc la mutesselim.
- Să mă duci? întrebai, apăsând pe ultimul cuvânt.

— Nu, ci să te însoțesc. I-am povestit totul, iar supraveghetorului palatului său i-am ținut pumnii sub nas. Allah l-a ocrotit, altminteri poate că l-aș fi ucis sau gătit.

Zicând aceasta dădu ochii peste cap și îndoi cele zece degete ca niște clești.

— Ce-a spus comandantul?

— Emire, să-ți spun adevărul?

— Cred și eu!

— Nu prea este bucuros de vizita ta.

— Așa! Și de ce adică?

— Nu iubește pe străini și primește foarte rar vizite.

— Dar ce, este pustnic?

— Nu, însă în calitatea lui de comandant capătă pe lângă locuință șase mii șapte sute optzeci de piaștri pe lună și i se întâmplă ca nouă tuturor: de unsprezece luni n-a primit nici un ban și nu știe ce să mănânce și să bea. Cum s-ar putea bucura deci când primește oaspeți de seamă?

— Vreau numai să-l văd și să-i vorbesc, nu însă să și mănânc la el.

— Asta nu se poate. El trebuie să te primească așa cum cere rangul și de aceea... a... a...

— Ei! Ce a... a...?

— A chemat la el pe evreii din oraș ca să se împrumute de la ei cu cinci sute de piaștri. Are nevoie de suma aceasta ca să cumpere ceea ce se cere pentru primirea ta.

— Și i-au dat banii?

— *Allah il Allah*, nici ei nu mai au, căci până acum au trebuit să dea totul. Așa că și-a împrumutat un berbec și încă multe altele pe lângă el. Asta este foarte rău, mai ales pentru mine, emire.

— De ce pentru tine?

— Pentru că trebuie să-i împrumut acești cinci sute de piaștri, sau... sau...

— Ei, sau...?

— Sau să te întreb dacă... dacă...

— Haide, vorbește odată!

— Dacă ești bogat. Ah, emire, nici eu n-aș fi avut măcar o singură para, dacă nu mi-ai fi dat tu astăzi. Și din asta a trebuit să dau Mersinei treizeci de piaștri.

Ca să împrumut mutesselimului cinci sute de piaștri însemna să-i dăruiesc. Era o sumă destul de frumoasă; din banii ce-i găsisem în desaga calului lui Abu Seif, aveam încă cea mai mare parte și bunăvoința mutesselimului putea să ne fie de mare folos pentru scopul nostru. Cinci sute de piaștri puteam să dau și cam tot atâta socoteam că scot de la master Lindsay, care pentru o aventură ar da cu plăcere această sumă. Mă dusei deci în odaia englezului, lăsându-l pe Selim să mă aștepte.

Sir David era ocupat cu îmbrăcatul. Chipul său lunguiet strălucea de mulțumire.

— Cum arăt, mă întrebă el.

— Ești un kurd sadea.

— *Well*, bun, foarte bun! Minunat! Dar cum înfășor turbanul?

— Ia dă-l încoace!

În viața lui nu avusese încă un turban în mână. Îi pusei cușma pe cap și-i înfășurai pânza roșu cu negru în jurul acesteia, cu o artă desăvârșită. Izbutii astfel să fac unul din acele turbane uriașe cum purtau aici demnitarii și bărbații de seamă. O astfel de acoperitoare de cap măsoară adesea patru picioare (33 cm) în diametru.

— Așa, uite că am fabricat un mare khan kurd.

— Admirabil! Strașnic. Frumoasă aventură! Totul plătesc eu! Plătesc foarte bine!

— Vorbești serios?

— De ce n-aș vorbi serios!

— Ce-i drept știu că ești foarte bogat și te pricepi să folosești la timp potrivit...

El mă privi repede și cercetător, apoi întrebă:

— Vrei bani?

— Da, răspunsei eu, simplu.

— Bun! Vei căpăta! Pentru dumneata?

— Nu. Cred că nu așa m-ai cunoscut.

— Adevărat. Așadar pentru cine?

— Pentru mutesselim.

— Ah! Pentru ce! La ce?

— Omul acesta este foarte sărac. Sultanul îi datorează leafa pe unsprezece luni. Din această cauză s-a folosit de sistemul cunoscut aici și i-a cam stors pe localnici. Dar acum toți au sărăcit și nimeni nu-i mai poate împrumuta ceva. Vizita mea îl pune deci în mare încurcătură, căci trebuie să mă primească așa cum se cuvine, însă nu are mijloacele trebuitoare pentru aceasta. De aceea a împrumutat un berbec și altele și mă întreabă în mod indirect dacă nu i-aș putea împrumuta cinci sute de piaștri. Este și acesta un sistem turcesc, căci la înapoierea banilor nu trebuie să ne așteptăm. Deoarece însă avem tot interesul să-l câștigăm de partea noastră, am luat hotărârea...

Sir David mă întrerupse cu o mișcare repede a mâinii.

— Bine! Îți dau o bancnotă de o sută de lire!

— Asta este prea mult, *sir*. După cursul din Constantinopol ar însemna unsprezece mii de piaștri. Eu vreau să-i dau de la mine cinci sute de piaștri și te rog să-i dai și dumneata aceeași sumă. Cu aceasta va fi mulțumit.

— O mie de piaștri! Prea puțin! Dacă iei și pe mine plătesc totul. Dumneata nu dai nimic.

— Fie și așa!

— Spune Selim lasă pe noi facem ce știm.

— Și ce vom face?

— Cumpărăm în drum, dar punem înăuntru bani.

— Dar nu prea mult, *sir*.

— Cât? Cinci mii piaștri?

— Două mii este mai mult decât destul.

— Bun! Atunci două mii! Gata!

Mă întorsei la agă și-i zisei:

— Spune-i comandantului că voi veni cu unul din însoțitorii mei.

— Când?
— Curând de tot...
— Numele tău îl și cunoaște; ce nume să-i mai spun?
— Hagi Lindsay-Bei.
— Hagi Lindsay-Bei! Bine! Și piaștrii, emire?
— Îl rugăm să ne îngăduie să-i aducem un dar.
— Atunci trebuie să vă dea și el unul.
— Noi nu suntem săraci; avem tot ce ne trebuie și ne vom bucura mult dacă nu ne va dăruia altceva decât prietenia sa. Te rog să-i spui asta!

Aga plecă mulțumit.

După cinci minute eram călare, cu și englezul. Îi dădusem de înțeles să nu rostească nici un cuvânt. Halef și Ifra veneau după noi. Pe kurd îl trimiseseam înapoi la Spandareh, cu veșmântul împrumutat și multe complimente. Mersem prin bazaruri, de unde cumpăram o stofă brodată pentru un veșmânt de sărbătoare și o pungă frumoasă în care englezul puse douăzeci de medgidii de câte o sută de piaștri fiecare. În astfel de chestiuni master Lindsay era foarte larg, lucru ce avusesem prilejul să-l constat adesea.

Cumpărăturile odată făcute ne îndreptarăm spre palatul mutesselimului. În fața acestuia stăteau vreo două sute de albanezi în ținută de paradă, conduși de doi mulasimi și sub comanda supremă a viteazului nostru Selim Aga. El își scoase sarrasul și comandă:

— Stați drepti!

Ei își dădură toată osteneala să facă ce li se ceruse, dar formară totuși un soi de linie șerpuitoare, care se sfârșea într-o coadă foarte încovoiată.

— Muzica! Fluierați!

Trei flaute începură să se tânguie și o tobă turcească produse un huruit care se auzea ca o râșniță de cafea.

— Mai tare, mai cu inimă!

Și în timp ce ni se făcea această primire atât de măgulitoare pentru noi, ne îndreptarăm caii spre intrare,

ca să descălecăm. Cei doi locotenenți alergară și ne ținură scările. Vârâi mâna în buzunar și dădui fiecăruia din ei o monedă de argint de zece piaștri. Ei le primiră cu bucurie, fără să se simtă jigniți în onoarea lor de ofițeri.

Agăi îi dădui stofa și punga, spunându-i:

— Anunță-ne și dă-i comandantului darul acesta!

El păși înainte, plin de demnitate, iar noi îl urmarăm. Sub poartă stătea nazargiul palatului, care ne primi acum cu totul altfel decât prima oară. Încrucișa brațele pe piept, se înclină adânc și murmură umil:

— *Bendeniz el oprir*, servitorul vostru vă sărută mâna; stăpânul meu vă salută.

Trecui pe lângă el fără să-i răspund și Lindsay se prefăcu și el că nici nu-l băgase în seamă.

Trebuie să recunosc că domnul meu, cu toată culoarea țipătoare a veșmântului său, făcea o impresie impunătoare. Costumul se potrivea parcă-ar fi fost făcut pe măsura lui și conștiința că este englez și încă bogat, dădea ținutei sale o siguranță care era foarte la locul ei aici.

Supraveghetorul palatului, cu tot disprețul pe care-l arătasem, porni totuși înainte și ne călăuzi la etaj, într-o încăpere care părea să fie vestibulul. Acolo ședeau slujbașii comandantului pe niște covoare sărăcăcioase. La intrarea noastră se ridicară și ne salutară cu respect. Cei mai mulți erau turci și câțiva kurzi. Aceștia din urmă făceau o impresie mai bună decât cei dintâi, care nu păreau să fie într-o situație materială strălucită. La una din ferestre stătea un kurd în oare ghiceai îndată pe unul din acei bărbați liberi din munți. El privea afară, cu mutra posacă și nerăbdătoare. Unul din turci se apropie de mine și întrebă:

— Tu ești emirul Hagi Kara Ben Nemsî, pe care-l așteaptă mutesselimul?

— Eu sunt.

— Și acest effendi e Hagi Lindsay-Bei, care a făcut jurământ solemn să nu vorbească?

— Da.

— Eu sunt grefierul comandantului. El te roagă să aștepti câteva clipe.

— Pentru ce? Eu nu-s deprins să aștept și el știa că vin.

— Este reținut de o chestiune însemnată, dar nu va dura mult.

Ce era această „chestiune însemnată”, putui vedea curând, când un servitor ieși ca o furtună din odaia mutesselimului și se întoarse peste câțva timp înapoi cu două cutii cărora le lipseau capacele. Cea mai mare conținea tutun, iar cealaltă boabe de cafea prăjită. Comandantul nu putuse face rost de aceste obiecte trebuitoare decât după ce primise banii noștri. Înainte de întoarcerea servitorului, Selim ieși din odaia mutesselimului și-mi spuse:

— Effendi, mai îngăduie o clipă! Vei putea intra îndată.

Kurdul care stătea la fereastră se întoarse atunci spre el.

— Și când Dumnezeu voi putea intra eu?

— Vei fi primit încă astăzi.

— Încă astăzi? Am fost aici înaintea acestui effendi și înaintea tuturor celorlalți. Problema mea este importantă și trebuie să plec înapoi chiar azi.

Aga Selim rostogoli ochii și zise:

— Acești effendi sunt un emir și un bei, tu însă ești numai un kurd. Vii abia după ei.

— Am același drept ca dâșii, căci sunt trimisul unui om viteaz, care este și el un bei.

Felul sincer și curajos al acestui kurd îmi plăcu nespus, deși plângerea lui era îndreptată indirect împotriva mea. Pe agă, însă, păru să-l supere foarte mult, căci își dădu ochii peste cap și răspunse:

— Tu vii mai târziu la rând și poate chiar deloc. Dacă nu-ți place poți pleca. Tu nu cunoști nici măcar strictul necesar, ca să poți păși în fața unui om mare și puternic.

Aha! Kurdul uitase așadar „strictul necesar”, adică bacșișul. El nu se dădu însă bătut și răspunse:

— Știi tu ce este strictul necesar pentru un kurd bervari? Sabia, asta este!

Zicând acestea lovi mânerul armei.

— Vrei să fac o probă? urmă el. Pe mine mă trimite beiul din Gumri; este o insultă pentru dânsul să fiu amânat mereu și să trebuiască să aștept; va ști el cum să răspundă la asta. Plec!

— Stai! spusei eu.

Kurdul și ajunsese la ușă. Beiul din Gumri, la care mă trimisese primarul din Spandareh? Era un prilej minunat să înnod legătura cu el.

— Ce vrei? mă întrebă kurdul, cu asprime.

Mă apropiat de dânsul și-i întinsei mâna.

— Vreau să te salut, căci făcând asta este la fel ca și cum l-aș saluta pe bei.

— Îl cunoști?

— Nu l-am văzut încă, dar mi s-a vorbit de el. Este un războinic foarte viteaz, căruia i se cuvine toată stima. Vrei să-i duci o solie din partea mea?

— Dacă pot, da.

— Poți. Dar mai întâi îți voi dovedi că știu să-l respect pe bei; vei intra înaintea mea la mutesselim.

— Vorbești serios?

— Cu un kurd viteaz nu se glumește.

— Auziți? se adresă el către ceilalți. Acest emir străin știe ce înseamnă curtenia și respectul. Dar și un bervari nu este mai prejos.

Și întorcându-se spre mine adăugă:

— Emire, îți mulțumesc! Tu mi-ai bucurat inima. Dar acum voi aștepta cu plăcere până vei fi vorbit tu cu mutesselimul.

Îmi întinse mâna și eu i-o strânsei călduros.

— Primesc, căci știu că nu vei avea mult de așteptat. Spune-mi însă dacă după convorbirea cu comandantul vei mai avea timp să vii cu mine?

— Voi veni și voi câștiga apoi timpul călătorind mai repede.

— Locuiesc la Selim Aga, comandantul arnăuților.

Înclină capul în semn de încuviințare și se dădu înapoi, căci în clipa aceasta un servitor deschise ușa ca să ne lase înăuntru, pe mine și pe Lindsay.

Odaia în care intrarăm era căptușită cu un tapet vechi de hârtie și la peretele din fund avea o ridicătură înaltă ca de vreun picior, care era acoperită cu un covor. Acolo stătea mutesselimul. Era un bărbat lung și slab, cu o figură isteată, îmbătrânită înainte de vreme. Privirea îi era adumbrită și nu prea trezea încredere. La intrarea noastră el se ridică și ne arătă cu o mișcare din mâini să luăm loc la dreapta și la stânga sa. Pentru mine nu era greu. Lui mister Lindsay însă îi veni cam anevoie să se așeze cu picioarele îndoite, adică „turcește”. Cui nu este deprins, îi amortesc curând vârfurile picioarelor, așa ca e nevoit să se ridice iar. Din considerație pentru englez trebuia deci să am grijă ca întrevederea să nu dureze prea mult.

— Bine veniți să fiți; viața voastră fie lungă! Ne întâmpină comandantul.

— La fel și a ta! îi răspunsei eu. Am venit de departe, ca să-ți spunem că ne bucurăm să-ți vedem chipul. Belșugul să sălășluiască în casa ta și să-ți izbutească tot ce pui la cale!

— Și eu vă doresc noroc și izbândă în toate. Cum se numește țara care te-a văzut născându-te, emire?

— Germanistan.

— Are un sultan mare?

— Are mulți padișahi.

— Și mulți războinici?

— Când padișahii din Germanistan își adună războinicii, ei văd câteva milioane de ochi ațintiți asupra lor.

— Eu n-am văzut încă țara aceasta, dar trebuie să fie mai mare și vestită, de vreme ce tu stai sub oblăduirea sultanului.

Aceasta era o aluzie ca să mă legitimez — ceea ce mă grăbii să fac.

— Cuvântul tău este drept. Uite aici budjeruldiul padişahului!

El luă documentul, îl lipi de frunte, gură şi piept şi-l citi.

— Aici numele tău stă scris altfel decât Kara Ben Nemsi.

Ah, această nepotrivire era neplăcută. Faptul că-mi păstrasem aici numele dat de Halef, putea să devină periculos pentru noi; dar mă reculesei repede şi zisei:

— Vrei să-mi citeşti numele care stă scris pe pergament?

El încercă dar nu prea izbuti. Iar cât priveşte numele localităţii de origine trecu cu totul peste el, poticnindu-se.

— Vezi! spusei eu. Nici un turc nu poate citi şi exprima cum trebuie un nume din Germanistan; nici vin muftiu şi nici un mollah nu reuşeşte, căci graiul nostru este foarte greu şi se scrie cu alte litere decât al vostru. Eu sunt Hagi Kara Ben Nemsi şi lucrul acesta ţi-l va dovedi şi scrisoarea pe care mi-a dat-o către tine mutessariful din Mosul.

Zicând aceasta îi întinsei scrisoarea. După ce o citi el rămase mulţumit şi-mi dădu înapoi budjeruldiul, cu ceremonia obişnuită.

— Şi acest effendi este Hagi Lindsay-Bei? întrebă apoi.

— Aşa este numele lui.

— Din care ţară este el?

— Din Londonistan, răspunsei, ca să evit numele cunoscut de „Anglia”.

— A făcut jurământ să nu vorbească!

— Da.

— Şi poate face vrăji?

— Mutesselime, despre magie nu este bine să vorbeşti, cel puţin faţă de cineva pe care nu-l cunoşti încă.

— Ne vom cunoaşte noi, căci eu sunt un mare prieten al magiei. Crezi tu că se pot face bani?

— Da, bani se pot face.

— Şi că există o piatră filozofală?

— Există una, dar ea nu se află în pământ ci în inima omenească, așa că nu poate fi fabricată prin chimie.

— Vorbești foarte nelămurit; dar văd că ești un cunoscător al magiei. Există una albă și una neagră; le cunoști pe amândouă?

— Ba cunosc eu și toate celelalte soiuri de magie.

— Mai sunt și altele? Care?

— Una albastră, una verde și galbenă, apoi una roșie și cenușie. Acest Hagi Lindsay-Bei a fost la început un adept al celei cenușii cu pătrățele, acum însă a îmbrățișat-o pe cea neagră cu roșu.

— Aceasta se și vede după îmbrăcămintea lui. Selim Aga mi-a povestit că el duce cu sine o toporișcă, cu care sapă pământul, ca să cerceteze graiul morților.

— Așa și este. Dar să nu mai vorbim astăzi despre asta. Eu sunt un războinic și un effendi, nu însă un profesor care-i învață pe alții.

Viteazul comandant secase toate izvoarele provinciei sărăcite și acum își căuta norocul în magie. Nu-mi putea da în gând să-l încurajez în superstiția sa, dar în împrejurările de față nu aveam nici un motiv să-l dezamănesc.

La cele din urmă cuvinte ale mele el bătu din palme și porunci să se ducă pipe și cafea.

— Am auzit că mutessariful a avut război cu iezizii? Începu el alt subiect de vorbă.

— Și eu am auzit, îi răspunsei, și ca să preîntâmpin o altă întrebare din partea sa, adăugai:

— Desigur că i-o fi bătut în lege și acum vor veni la rând încăpățânații arabi.

El ciuli urechea și mă privi cercetător:

— De unde bănuiești asta, emire?

— A vorbit el însuși cu mine despre aceasta.

— El însuși? Mutessariful?

— Da.

— Când?

— Când am fost la el, firește.

- Cum ați ajuns la asta? întrebă el, cam neîncrezător.
- Probabil pentru că avea încredere în mine și este dispus să-mi dea o sarcină în legătură cu această campanie.
- Ce fel de sarcină?
- Ai auzit vreodată ceva despre politică și diplomatie, Mutesselime?
- El zâmbi cu semeție și răspunse:
  - Aș fi eu oare comandant al fortăreței Amadiya dacă n-aș fi diplomat?
  - Ai multă dreptate. Dar atunci de ce nu-mi arăți că ești chiar?
  - N-am fost cumva diplomat?
  - N-ai fost.
  - Întrucât?
  - Pentru că mă întrebi de misiunea mea așa de-a dreptul, ceea ce mă uimește nespus. Eu nu trebuie să pomenesc nimic despre ea și tu ai fi putut afla despre ce este vorba, căutând să mă descoși pe departe.
  - De ce n-ai voie să-mi spui? Mutessariful nu are taine față de mine.
  - Trebuie să mă întrebi, ca să afli ceva asupra acestei chestiuni; asta este doar cea mai sigură dovadă că mutessariful a fost mai sincer față de mine decât față de tine. Ce-ai zice dacă aș fi venit la Amadiya tocmai într-o chestiune care stă în legătură cu invazia lui în teritoriul arabilor?
  - Asta nu e cu puțință!
  - Ba este foarte cu puțință. Atâta îți voi trăda, că după întoarcerea mea din Amadiya guvernatorul mă va trimite la pășunile arabilor, cu misiunea ca să studiez acolo în taină terenul și să-i pot face propunerile mele.
  - Este adevărat?
  - Ți-o spun în secret, așa că este adevărat.
  - Atunci ești un om de încredere al lui.
  - Probabil.
  - Și ai înrâurire asupra sa.

— Dacă-ar fi așa, nu ar trebui s-o spun, căci altminteri aş putea pierde ușor această înrâurire.

— Emire, mă neliniștești.

— Pentru ce?

— Eu știu că harul mutessarifului nu luminează asupra mea. Spune-mi dacă ești într-adevăr prietenul și omul său de încredere?

— El mi-a împărtășit lucruri pe care altora nu cred că le-ar spune — mi-a vorbit înainte chiar de expediția împotriva iezizilor; dacă sunt prietenul său, aceasta este o întrebare la care să nu-mi ceri să-ți răspund.

— Te voi pune la încercare, ca să văd dacă știi într-adevăr mai mult ca alții.

— Fă-o! zisei plin de încredere, deși în sinea mea eram puținel îngrijorat.

— Pe care trib al arabilor îl are mai mult în vedere?

— Pe șammari.

— Și pe care ramură a acestora?

— Pe haddedihni.

Chipul său căpătă o expresie pânditoare:

— Cum îl cheamă pe șeicul acestora?

— Mohammed Emin. Îl cunoști?

— Nu. Dar am auzit că mutessariful l-ar fi luat prizonier. Cu siguranță că ți-a vorbit de asta, deoarece ți-a dăruit încrederea lui și vrea să te trimită la arabi.

Deșteptul de el se căznea într-adevăr să fie diplomat. Eu însă îi râsei în față:

— O, Mutesselime, mă pui la grea încercare. E Amad el Ghandur atât de bătrân încât să-l confunzi cu Mohammed Emin, tatăl său?

— Cum pot să-l confund, de vreme ce n-am văzut încă pe nici unul din ei?

Mă ridicai și zisei:

— Să sfârșim convorbirea! Eu nu-s copil pe care să-l duci de nas. Dacă vrei să-l vezi pe prizonier, du-te la închisoare și ceaușul ți-l va arăta. Un lucru îți zic: să nu spui nimănui

cine este și nu-l lăsa s-o șteargă! Atât timp cât viitorul șeic al haddedihiilor se găsește în puterea mutessarifului, acesta din urmă poate pune arabilor condiții. Și acum îngăduie să plec.

— Emire, nu voiam să te insult. Rămâi te rog!

— Mai am și alte treburi astăzi.

— Trebuie să rămâi, căci am pus să-ți pregătească o masă.

— Pot mânca în locuința mea și-ți mulțumesc. Afară de asta, așteaptă afară un kurd care are de vorbit grabnic cu tine. A fost aici înaintea mea și vroiam să-i las întâietatea, el însă a fost curtenitor și n-a primit.

— Este un trimis al beiului din Gumri; poate aștepta.

— Mutesselime, îngăduie să împiedic să faci o greșală.

— Care anume?

— Te porți cu acest bei cum te-ai purta cu un dușman, sau cu unul pe care nu trebuie să-l respecti sau, de care să te temi.

Văzui lesne că-și dădea osteneala să-și stăpânească mânia.

— Vrei tu să-mi dai lecții, emire, tu, pe care nici nu te cunosc?

— Cum aş putea cuteza să fac una ca asta, cu tine care ești mai bătrân ca mine? Chiar de când vorbeam despre magie ți-am arătat că te consider prea înțelept ca să te mai învăț ceva. Dar un sfat tot poate da unul mai tânăr altuia mai în vârstă.

— Știu eu singur cum trebuie să mă port cu acești kurzi. Tatăl lui a fost Abd el Summit Bei, care le-a dat atâta de furcă înaintașilor mei și mai ales bietului Selim Zillahi.

— Și fiul lui să vă dea tot atât de furcă? Mutessariful are nevoie de trupele sale împotriva arabilor și o parte din acestea trebuie să le țină mereu pregătite contra iezizilor, în care nu poate avea încredere. Ce va spune el când îi voi împărtăși că te porți astfel cu kurzii din Bervari, încât este de temut și aici o răscoală, când aceștia vor observa că

guvernatorul nu are pentru moment puterea s-o potolească? Fă ce poțtești, Mutesselime! Eu nu-ți voi da nici lecții, nici sfaturi.

Argumentul acesta își făcu efectul.

— Crezi că trebuie să-l primesc pe kurdul acela?

— Îți repet: fă ce poțtești!

— Dacă-mi făgăduiești să mănânci cu mine, îl voi lasă să intre de față cu tine.

— În condițiile acestea rămân, căci vroiam să plec numai pentru ca el să nu fie nevoit să aștepte din cauza mea.

Mutesselimul bătu din palme și în odaie intră un servitor căruia îi porunci să-l introducă pe kurd.

Acesta păși mândru înăuntru și salută cu un „sallam” scurt, fără să se aplece.

— Ești un sol al beiului din Gumri? îl întreabă comandantul.

— Da.

— Ce are să-mi spună stăpânul tău?

— Stăpânul meu? Un kurd liber nu are stăpân. El este beiul meu, căpetenia mea în luptă, nu însă stăpânul meu. Cuvântul acesta îl cunosc numai turcii și perșii.

— Nu te-am chemat aici ca să ne certăm. Ce ai să-mi spui?

Kurdul ghici poate că eu eram pricina pentru care nu trebuise să mai aștepte afară. Îmi aruncă o privire plină de înțeles și răspunse foarte serios:

— Mutesselime, aveam să-ți comunic ceva, dar pentru că am fost nevoit să aștept atât de mult, am uitat despre ce este vorba. Beiul îți va trimite deci un alt sol, care cred că nu va uita, dacă nu va fi nevoit să aștepte.

Ultimul cuvânt îl rostise de la ușă, apoi se făcu nevăzut. Comandantul făcu o mutră năucă. La așa ceva nu se așteptase, iar eu îmi spusei că nici un ambasador european n-ar fi procedat mai corect ca acest tânăr și simplu kurd.

— Ticălosul! strigă mutesselimul, sărind în sus. Îl voi...

Se răzgândi însă și rămase locului. Eu îmi îndopai ciubucul, nepăsător, și-l aprinsei.

— Ce zici de asta, emire? întrebă el.

— Zic că am prevăzut-o. Un kurd nu se lasă insultat atât de ușor. Ce va face beiul din Gumri și ce va spune mutessariful?

— Îi vei povesti?

— Eu voi tăcea, dar el va vedea urmările.

— Îl chem înapoi pe acest kurd.

— Nu va veni însă.

— Nu vreau să-l cert.

— Nu va crede asta. Unul singur l-ar putea îndemna să se întoarcă și acesta sunt eu.

— Tu?

— Da. Eu sunt prietenul lui și probabil că va asculta de mine.

— Ești prietenul lui? Îl cunoști?

— L-am văzut pentru întâia oară în odaia de alături. Dar i-am vorbit ca unui om care este trimisul unui bei și prin asta cu siguranță că l-am câștigat de prieten.

— Dar nu știi unde se află!

— Ba știu.

— Unde este? A plecat din oraș. Calul său stătea jos.

— Este acasă la mine, unde l-am poftit.

— L-ai poftit? Va mânca la tine?

— Îl voi primi ca oaspete; lucrul principal este, însă, că am să-i încredințez o solie pentru beiul său.

— Ce fel de solie?

— Credeam că ești diplomat! Întreabă-l pe mutessarif.

— Emire, vorbești numai în enigme.

— Înțelepciunea ta va ști să le dezlege curând. Țin să-ți spun deschis că ai făcut o greșală și deoarece nu vrei să primești nici lecții, nici sfaturi de la mine, îngăduie-mi cel puțin să repar această greșală, trimițând beiului din Gumri o solie foarte pașnică.

— Și eu nu trebuie s-o cunosc?

— Ți-o voi împărtăși în taină, deși este vorba de un secret diplomatic: am să-i trimit un dar.

— Un dar? De la cine?

— Asta nu pot să spun, dar poate că vei ghici, dacă îți voi mărturisi că slujbașul de la care vine locuiește la apus de Amadiya și ține foarte mult ca beiul din Gumri să nu-i fie dușman.

— Emire, acum văd într-adevăr că ești omul de încredere al mutessarifului din Mosul, căci de la el vine darul, fie c-o spui ori nu.

Individul acesta era un prost și pe deasupra, cu totul incapabil pentru slujba sa. Aflai mai târziu că era o creatură a înaintașului său, care și el făcuse un salt de la funcția de nefus emini din Zilla, în Asia Mică, până la aceea de mutesselim la Amadiya.

Vizita mea la acest comandant luase o întorsătură cu totul neașteptată. Nu puteam ști cu siguranță drept cine mă lua, ci puteam face doar presupuneri. Discuția mă făcu să-i spun sau să-l las să bănuiască lucruri care ar fi dat în vileag scopul prezenței noastre acolo. Nu avea deloc stofă de înțelept al statului și cu atât mai puțin de mutesselim. În sinea mea îmi era milă de el, căci mă gândeam că reușita planului nostru îl va băga în bucluc. Mi-ar fi plăcut să-l scutesc de necazuri, însă nu mai aveam cum s-o fac.

Convorbirea ne fu întreruptă de aducerea mâncării. Ea se compunea din câteva bucăți de friptură de berbec și un pilaf slab. Comandantul îmbuca cu poftă, uitând să mai vorbească; după ce se satură, însă, întrebă:

— Te vei întâlni într-adevăr cu acel kurd la tine acasă?

— Da, căci cred că-și va ține cuvântul.

— Și-l vei trimite la mine?

— Dacă vrei, da.

— Te va aștepta?

Aceasta era o aluzie ușoară, care nu putea fi pusă pe seama lipsei de ospitalitate, ci pe aceea a fricii ca solul să nu-și piardă răbdarea și la mine. De aceea răspunsei:

— Vrea să plece curând, așa că ar fi nimerit să nu-l țin prea mult. Îngădui să plecăm?

— Cu condiția să-mi făgăduiești că vei fi și diseară oaspetele meu.

— Îți făgăduiesc. Când dorești să vin?

— Îți voi trimite vorbă prin Selim Aga. Îmi ești bine venit oricând și ori de câte ori vei veni.

Masa noastră nu ținuse așadar prea mult.

Furăm conduși de el până afară la poartă, unde ne așteptau cei doi însoțitori cu caii.

— Ai un bașbuzuc cu tine? întrebă comandantul.

— Da, drept kavas. Mutessariful mi-a oferit o escortă mare, dar eu sunt deprins să mă apăr singur.

Acum zări armăsarul.

— Ce cal! exclamă el. L-ai cumpărat sau l-ai crescut?

— Este un dar.

— Un dar? Emire, acela care ți l-a dăruit a fost un prinț. Cine era?

— Și asta este o taină; dar poate că-l vei vedea curând.

Încălecasem și imediat Selim Aga porunci oamenilor săi, care ne așteptaseră:

— Ochiți cu armele!

Ei duseră puștile la ochi, dar nici măcar două din ele nu erau în linie.

— Muzica, faceți zgomot!

„Concertul” dinainte se repetă.

Când ajunserăm acasă, îl găsii pe kurd în odaia mea, stând pe covorul meu, fumând din pipa mea tutunul meu. Asta mă bucură, căci îmi dovedi că părerile noastre asupra ospitalității erau aceleași.

— *Reyir ati, hemşer!* Fii binecuvântat, prietene! îl salutai.

— Cum, vorbești limba kurdă? întrebă el, bucuros.

— Numai puțin, dar vom încerca să ne înțelegem.

Dădusem lui Halef însărcinarea să caute ceva de mâncare la vreun birt, pentru mine și oaspetele meu, așa

că mă putui dedica solului beiului din Gumri. Îmi aprinsei și cu pipa și mă așezai alături de el.

— Te-am lăsat să aștepti mai mult decât aş fi vrut, îi zisei. Trebuia să iau masa cu mutesselimul.

— Am așteptat cu plăcere, răspunse el. Frumoasa fecioară care este gazda ta a trebuit să îmi dea o pipă și am luat și tutunul tău. Ți-am văzut chipul și știam că nu-mi vei lua în nume de rău asta.

— Tu ești un războinic al beiului din Gumri; ceea ce este al meu este și al tău. Trebuie să-ți mulțumesc apoi pentru plăcerea pe care mi-ai făcut-o când mă aflu la mutesselim.

— Care plăcere?

— Ești tânăr, dar te-ai purtat ca un bărbat, când i-ai răspuns așa cum i-ai răspuns.

El zâmbi și zise.

— Aș fi vorbit altfel cu el dacă aş fi fost singur.

— Mai aspru?

— Nu, mai blând. Deoarece era de față un martor, trebuia să apăr onoarea aceluia care m-a trimis.

— Ți-ai atins scopul. Mutesselimul dorește să te înapoiezi la el ca să-ți îndeplinești misiunea.

— Nu-i voi face plăcerea asta.

— Nici mie?

— O dorești?

— Te rog chiar. I-am făgăduit să-ți fac această rugămintă.

— Îl cunoști? Ești prietenul lui?

— Nu l-am văzut niciodată până astăzi.

— Atunci îți voi spune eu ce fel de om este. De fapt ți l-aș zugrăvi mai bine dacă ți-aș zice numai că impozitul pe avere aduce acum la Amadiya abia douăzeci de mii de plăștri și că el nu are, cum s-ar fi convenit, arenda impozitelor, căci i-a fost luată. Sultanul nu prea ascultă plângerile supușilor săi, dar pe asta de aici a trebuit s-o asculte, căci prea era strigătoare la cer. El îi jefuia pe

locuitori în așa măsură, încât ei rămâneau și în timpul iernii în munți și nu cutezau să se întoarcă în oraș. Acum întreg ținutul a sărăcit și foamea este tovarășul nedespărțit al tuturor. Mutesselimul are mereu nevoie de bani și se împrumută de la toți, iar cine nu-i dă trebuie să se aștepte la răzbunarea lui. Altfel, este un laș, care nu-și arata curajul decât în fața celor slabi. Soldații săi flămânzesc și degeră de frig, pentru că nu capătă nici hrană, nici îmbrăcăminte, iar puștile bune ce le aveau le-a schimbat cu altele proaste, pentru, ca să vâre în buzunar câștigul și atunci când sosește pulberea pentru cele câteva tunuri care apără fortăreața, el ne-o vinde nouă, ca să capete bani.

Aceasta era o adevărată gospodărie turcească! Nu mai aveam de ce să mă mir de imprecizia exercițiilor de tragere, la care fusesem martor.

— Și cum stă el cu beiul tău? îl întrebai.

— Nu stă bine. Vin kurzi mulți în oraș, pentru a face cumpărături ori pentru a vinde alimente. Pentru aceștia a pus un impozit, pe care beiul nu-l aprobă. Apoi mai face multe lucruri de-a dreptul revoltătoare. Doi kurzi au cumpărat de curând la Amadiya plumb și pulbere și la ieșirea din oraș li s-a cerut o dare pentru asta. Așa ceva nu se mai întâmplase; ei n-aveau destui bani pentru plata acestei dări, care era mai mare decât prețul mărții chiar, astfel că au fost vârați la închisoare. Beiul a cerut să fie eliberați și a consimțit să li se ia plumbul și pulberea — dar mutesselimul nu era de acord. El pretindea marfa confiscată, o amendă în bani și plata cheltuieli lor de judecată și închisoare, astfel că din douăzeci de piaștri s-au făcut o sută și patruzeci. Până nu se plătește suma aceasta nu se dă drumul arestaților și le socotește câte zece piaștri pe zi drept cheltuieli de întreținere.

— În privința aceasta vroiai să stai de vorbă cu el?

— Da.

— Vrei să plătești suma?

— Nu.

— Atunci ce altceva?

— Am însărcinarea să-i spun că orice om din Amadiya care va călca teritoriul nostru, va fi arestat și reținut până când cei doi kurzi se vor întoarce la noi.

— Așadar represalii. Asta nu va avea mare rezultat, căci lui îi e totuna dacă un locuitor din Amadiya este sau nu prizonierul vostru. Afară de aceasta trebuie să țineți seamă de faptul că de aici ar putea lua naștere conflicte grave. Cel mai bun lucru ar fi dacă acești doi oameni ar izbuti să evadeze.

— Asta spunea și beiul; dar fuga este cu neputință.

— De ce? Este atât de severă paza?

— Cât despre asta nu avem nici o grijă. Sunt acolo un sergent și trei soldați, de care ne putem scăpa ușor, dar larma care s-ar stârni ne-ar putea fi primejdioasă.

— Primejdioasă! Nu văd.

— Principalul lucru însă este că nu se poate pătrunde în închisoare.

— Pentru ce?

— Zidurile sunt prea groase și intrarea este închisă cu două uși bine ferecate. Închisoarea se învecinează cu grădina acestei case, în care locuiește aga arnăuților; orice zgomot neobișnuit îi poate atrage atenția. Trebuie să renunțăm la gândul evadării.

— Chiar dacă s-ar găsi cineva care să fie dispus să vă ajute?

— Cine ar fi acesta?

— Eu.

— Tu, emire? Ah, asta ar fi minunat. Cum ți-aș mulțumi! Cei doi sunt tatăl și fratele meu.

— Cum te cheamă pe tine?

— Dohub. Mama mea e kurdă, din tribul dohubilor.

— Trebuie să-ți spun că eu însumi sunt străin aici și nu știu cum s-ar putea pune la cale o evadare; dar beiul tău mi-a fost recomandat și țin și la tine. Voi cerceta chiar mâine ce se poate face în chestiunea aceasta.

Îndărătul acestei făgăduieli era și un interes personal. Se prea putea să avem nevoie de sprijinul beiului din Gumri și pe acesta ni-l asiguram mai bine ajutându-i pe oamenii lui.

— Crezi așadar că trebuie să mă duc la mutesselim?

— Da, du-te, la el și mai încearcă o dată prin tratative; mi-am dat silința să-l influențez, așa că poate îi va elibera pe ai tăi.

— Ai făcut într-adevăr asta?

— Da.

— Cum ai procedat?

— Ca să-ți spun aceasta ar trebui să mergem prea departe; dar îți voi scrie câteva cuvinte care-ți vor fi probabil de folos, dacă-mi urmezi sfatul.

— Ce mă sfătuiești?

— Nu-i pomeni de represalii. Spune-i numai că dacă nu le dă drumul încă astăzi celor doi arestați, vei pleca imediat la mutessariful din Mosul și-i vei spune că kurzii bervari se vor răscula. Cu acest prilej îi vei aminti în treacăt că vei călări prin ținutul iezizilor și vei sta de vorbă cu beiul Ali, căpetenia lor.

— Emire, asta este prea cutezător.

— Totuși fă-o! Te sfătuiesc s-o faci și am motivele mele pentru asta. Probabil că-i ține arestați pe cei doi mai mult ca să vă stoarcă bani, de care are nevoie grabnică; acum însă motivul acesta cade, pentru că i-am făcut un dar însemnat în bani.

— Atunci mă voi duce la el.

— Și chiar îndată. După aceea te întorci aici, pentru ca să-ți pot încredința solia mea către bei.

Scrisei pe o foaie din carnetelul meu următoarele cuvinte în turcește: „îngăduie-mi să te rog să iei în cercetare cererea acestui kurd și ferește-te să-l superi pe mutessarif”. După ce-mi pusei iscălitura, înmânai biletul lui Dohub, care plecă imediat cu el.

Halef tocmai se întorcea încărcat cu atâtea merinde și fructe, de parcă ar fi vrut să ne aprovizioneze pentru o săptămână întreagă.

— Foarte mult, îi zisei.

— Allah este mare, sidi, dar foamea mea este și mai mare. Știi tu că eu și Ifra n-am mâncat nimic de azi-dimineață din Spandareh?

— Atunci mâncați! Dar înainte de toate servește la masă, pentru ca oaspetele meu să nu plece flămând de aici. Vin ai?

— Nu. Ai devenit un credincios adevărat și tot mai vrei să bei băutura necredincioșilor? Allah, eu sunt un musulman și vrei să cer vin la Amadiya?

— Atunci o să-mi fac rost singur.

— Nu, sidi, asta să nu faci; dar aici vorbesc mulți limba kurdă, pe care n-o pricep deloc și turceasca o știu prea puțin. Pot cumpăra deci numai lucruri al căror nume îl știu.

— Vin se numește pe turcește „șarab” și în limba kurdă, „șerab”; este ușor de reținut. Lui master Lindsay i s-a făcut poftă. Așadar du-te și adu!

Plecă. Când se deschise jos ușa auzii glasul furios al Mersinahei, în care se amesteca vocea rugătoare a unui bărbat și imediat Halef se întoarse înapoi.

— Sidi, jos este un om pe care gazda nu vrea să-l lase sus.

— Cine este?

— Un locuitor din Amadiya, a cărui fiică este bolnavă.

— Și ce-are asta de-a face cu mine?

— Dă-mi voie să-ți spun, sidi! Pe când cumpăram înainte pâine, veni un om în fuga mare, fiind cât pe ce să mă răstoarne. L-am întrebat de ce aleargă atât de vijelios și el mi-a spus că se duce să caute un medic pentru fika sa-care se îmbolnăvisese subit și trăgea să moară. L-am sfătuit atunci să vină la tine, dacă nu va putea găsi un medic și uite c-a venit.

— Rău ai făcut, Halef. Știi prea bine că nu mai am mica farmacie cu care vindecam când eram la Nil.

— Oh, sidi, tu ești un mare învățat și poți tămădui un bolnav și fără grăunțe dintr-acelea pe care le dădeai atunci.

— Dar nici nu sunt medic!

— Te pricepi la toate însă.

Ce era de făcut? În amintirea bacșișului de atunci Halef o fi îndrugat cine știe ce minuni despre mine și acum trebuia să plătesc oalele sparte.

— Gazda noastră este mai deșteaptă ca tine, Halef. Dar du-te și cheamă-l sus pe omul acela!

Plecă și se întoarce îndată cu un bărbat căruia îi șiroia sudoarea pe față. Era un kurd, ceea ce se putea vedea după părul care îi cădea pe frunte de sub turban; totuși purta îmbrăcăminte turcească.

— *Sallam!* salută el, grăbit. O, domnule, vino repede, altminteri moare fiica mea, care a și început să vorbească despre cer.

— Ce-i lipsește?

— Este stăpânită de un duh rău, care o va prăpădi.

— Cine a spus asta?

— Bătrânul hekim turc pe care l-am adus. El i-a atârnat o amuletă, dar spunea că nu va ajuta.

— Ce vârstă are fiica ta?

— Șaisprezece ani.

— Suferă de colici sau epilepsie?

— N-a fost niciodată bolnavă până azi.

— Ce face duhul rău cu ea?

— I-a intrat în gură, căci se plânge că-l zgârie gâtul; apoi i-a făcut ochii mai mari, pentru ca să se poată uita afară (duhul). Gura ei este roșie și fața la fel și acum zace și vorbește de frumusețile cerului, în care poate privi.

În cazul de față era nevoie de ajutor grabnic, căci cu siguranță că era vorba de o otrăvire.

— Voi încerca să te ajut. Locuiești departe de aici?

— Nu.

— Mai este vreun medic afară de hekimul cel bătrân?

— Nu.

— Atunci haide repede!

Plecarăm. El mă duse prin trei străzi, apoi intrarăm într-o casă care pe dinafară părea destul de arătoasă. Proprietarul acesteia trebuia să fie un om cu stare. Trecurăm prin două odăi și intrarăm în a treia. Pe o saltea sedea întinsă o fată iar lângă ea îngenuncheaseră câteva femei care plângeau; în apropiere un bătrân care-și scosese turbanul și cu fața spre bolnavă, stătea ghemuit rostind rugăciuni.

— Tu ești medicul? îl întrebai.

— Da.

— Ce i lipsește acestei bolnave?

— Diavolul a intrat în ea, domnule.

— Prostii! Dacă diavolul ar fi într-unsa, n-ar vorbi despre cer.

— Tu nu pricepi asta, domnule. El a oprit-o pe fată să mănânce și să bea. Era, ce-i drept, foarte frumoasă.

— Stăpâne, scap-o de la moarte pe fiica mea, se tânguia una din femei, și-ți vom da tot ce avem.

— Da, zise și bărbatul care mă adusese, totul, totul vei căpăta, căci ea este singura noastră copilă, viața noastră.

— Salveaz-o! se auzi un glas din fundul încăperii. Vei căpăta bogății și vei fi favoritul lui Dumnezeu.

Privii într-acolo și zării o bătrână a cărei înfățișare mă făcu să mă cutremur. Părea să aibă peste o sută de ani; trupul ei, încovoiat până la pământ, era numai piele și oase, iar chipul făcea impresia unui cap de mort; din creștet îi atârnavu aproape până la glezne niște cozi grele de păr alb.

— Da, salveaz-o, salveaz-o pe strănepoata mea! repetă dânsa, ridicând rugător mâinile împreunate, de care atârnavu niște mătănii. Voi îngenunchea și o voi ruga pe Maica Domnului ca să izbutești.

O catolică! Aici printre kurzi și turci!

— Roagă-te! îi spusei eu mișcat. Voi încerca, dacă mai este cu putință, să-i dau un ajutor.

Bolnava zăcea cu ochii deschiși, senini, dar pupilele îi erau lărgite. Fața îi era aprinsă, respirația și pulsul repezi și gâtul i se mișca în prada unei înecăciuni convulsive. Nici nu întrebai când se ivise boala, dar eram încredințat că fata mâncase mătrăgună sau stramoniu.

— A vomat fiica ta? întrebai pe tatăl ei.

— Nu.

— Ai o oglindă?

— Una mică.

— Dă-o încoace!

Bătrânul râse înfundat.

— Duhul rău să se oglindească în sticlă!

Nu-i răspunsei de fel și lăsai lumina soarelui care apunea să cadă astfel pe oglindă prin fereastră, încât să se răsfrângă pe chipul bolnavei. Raza strălucitoare nu avu nici un efect asupra irișilor fetei.

— Când a mâncat fiica ta pentru ultima oară?

— Asta nu știu, răspunse tatăl. A fost singură.

— Unde?

— Aici.

— N-a intrat nici un duh rău într-unsa, ci a mâncat sau a băut o otravă.

— *Allah il Allah!* E adevărat, emire?

— Da.

— Să nu credeți! zise hekimul. Diavolul este în ea.

— Taci, nătărău bătrân! Aveți lămâi aici?

— Nu.

— Cafea?

— Da.

— Puteți face rost de gogoși de ristic?

— Dintr-astea cresc din belșug în pădurile noastre. Avem câteva în casă.

— Preparați repede o cafea tare și fierbinte și fierbeți gogoși de ristic în apă. Trimiteți și după lămâi!

— Aoleu, vrea să-l hrănească pe diavol cu gogoși de ristic, lămâi și cafea! exclamă hekimul, împreunând mâinile de groază.

În lipsă de altceva vârâi degetul în gura bolnavei, ca s-o fac să vomite. După oarecare osteneală încercarea izbuti, deși cu eforturi neînchipuite din partea fetei. Repetai experiența, dar de data asta n-am mai reușit.

— Este vreo farmacie prin apropiere? întrebai, deoarece era nevoie de un vomitiv.

— Chiar în strada aceasta.

— Du-mă repede acolo!

Plecarăm: călăuza mea se opri în fața unei drogherii.

— Aici locuiește attar ^[23]-ul, zise el.

Intrai în prăvălioară și mă pomenii printre tot felul de lucruri folositoare și nefolositoare: pomezi râncede, ciubucuri, plasturi uscați și lumânări de seu, revent și zahăr în aceeași ladă, cafea lângă flori de tei, piper boabe și cretă pisată, foi de muștar într-o cutie de tablă pe care se putea citi „miere”; apoi cuie, inibahar și sulfat de cupru, săpun, tutun și sare, ochelari, oțet, antimoniu, cerneală, semințe de cânepă, ață, gumă, nasturi și catarama, catran, nuci și smochine.

Erau grămadite aici laolaltă, claie peste grămadă, într-o conviețuire pașnică și peste toate veghea un omuleț murdar, care avea o mutră ce te făcea să bănuiești că ar fi încercat pe socoteală proprie toate bunătățile din prăvălia lui. Câte nenorociri n-o fi cășunat până acum acest attar!

Pentru scopul meu nu putui căpăta decât sulfat de cupru și o sticlă de amoniac. Ne întoarserăm la bolnavă și făcui încercarea cu sulfat, care dădu rezultate mulțumitoare, îi dădui apoi cafea tare cu zeamă de lămâie și după aceea zeama de gogoși de ristic. Ca să evit un posibil atac de inimă pusei pe o rubedenie s-o zgâlțâie, s-o stropească cu apă rece și să-i dea să miroasă din amoniac, ca să nu adoarmă; plecai promițându-le că mă înapoiez curând.

Tratamentul acesta n-o fi fost cel mai bun, dar la altul nu mă pricepeam și.... el avu succes. Acum când primejdia cea mare trecuse, mă puteam gândi și la altele. Privii cercetător prin odaie și văzui într-un colț un coșuleț, care era încă aproape plin cu duche. Printre acestea văzui câteva... boabe de mătrăgună.

— Vrei să vezi duhul rău care a intrat în bolnavă? îl întrebai eu pe hekim.

— Un duh nu poate fi văzut. Și chiar dac-ar fi cu putință nu mi l-ai putea arăta, deoarece nu crezi în el. Dacă fata nu moare, înseamnă că amuleta mea i-a ajutat.

— N-ai văzut că i-am luat-o îndată de la gât? Uite-o aici, o voi deschide.

— Asta nu trebuie să faci! exclamă el, întinzând repede mâna.

— Dă drumul, bătrâne! Mâna mea este mai puternică decât a ta. De ce n-am voie s-o deschid?

— Pentru că este o vrajă înăuntru. Vei fi îndată stăpânit de același duh care zace în fată.

— Ia să vedem!

El dădu să mă împiedice, dar eu deschisei bucatăica pătrată de piele de vițel cusută pe margini și... găsii înăuntru o muscă moartă.

— Nu te face de răs cu vîetatea asta nevinovată, îi spusei, zvîrlind musca jos și călcînd-o în picioare. Ei, unde este duhul acela al tău care trebuia să intre în mine?

— Așteptă numai că va veni el!

— Îți voi arăta eu diavolul care este vinovat de boala fetei. Ia privește aici! Ce-i asta? Tu ești un hekim și trebuie să cunoști poamele acestea.

Îi ținui mătrăguna în față și-l văzui înspăimîntîndu-se.

— Allah să aibă milă de noi! Asta este Elum Kires!^[24]. Cine o mănîncă trebuie să moară, este pierdut, nu poate fi salvat!

— Din poama aceasta a mâncat bolnava, am văzut după ochii ei. Cine gustă din ea i se dilată ochii, ține minte și tu! Și acum pune-ți turbanul și cară-te de aici, altminteri te silesc să mănânci, din aceste cireșe ale morții, ca să vezi dacă o sinek^[25] îți poate salva viața.

Zicând acestea, luai boabele în mâna și mă apropiai de el. Cuprins de o groază de moarte el își puse repede turbanul pe cap și se cărăbăni fără să-și mai ia rămas bun.

Cei de față văzură că am dreptate. Chiar și fără cuvintele mele ei își dădură seama de asta după schimbarea în bine care se produsese cu bolnava. Începură să mă copleșească cu mulțumiri, de care nu putui scăpa decât plecând repede. Lăsați însă vorbă să mă cheme îndată ce starea bolnavei s-ar înrăutăți.

Când ajunsei acasă, dădui peste Mersinah, care tocmai țâșnea din bucătărie făcând gesturi furioase și ținând un linguroi mare în mână. Îndărătul ei zbură o cârpă mare udă, care fusese ținută atât de bine, încât îi nimeri capul și se învălătuci artistic în jurul lui. În același timp se auzi dinăuntru alături glasul lui Hagi Halef Omar.

— Stai tu, diavoliță bătrână! strigă el. Să te mai prind o dată că-mi iei din cafeaua mea bună!

Mersinah își dezvălătuci cârpa umedă din jurul capului și o făcu ghem, cu scopul ca s-o arunce în direcție contrară — dar atunci mă zări pe mine.

— Oh! Emire, ce bine c-ai venit! Scapă-mă de acest turbat!

— Dar ce s-a întâmplat, trandafir din Amadiya?

— Spunea c-ar fi găsit în cutia ta cafeaua mea și în punga mea pe a ta.

— Cred că este adevărat, nu?

— Adevărat? Jur pe Ayeșă, mama tuturor sfinților, că nu m-am atins de cutia ta.

— Așa, tu bunică a tuturor mincinoaselor și hoațelor! se auzi din bucătărie. Zici că nu te-ai atins de cafeaua noastră,

pentru care am plătit douăzeci și cinci de piaștri? Lasă că-i dovedesc eu lui sidi!

Și ieși din bucătărie, ținând în mână dreaptă cutia de cafea nou-nouță și în cea stângă o pungă mare, deschisă.

— Sidi, tu cunoști cafeaua din Harimah?

— Știi prea bine că o cunosc.

— Ia vezi unde este!

Examinei cutia și punga cu atenție și zisei:

— E în amândouă, dar amestecată cu boabe mai proaste și cu coji arse.

— Acum vezi, effendi! Eu am cumpărat Harimah bun și mama și străbunica asta de hoțomani face numai cafea proastă, amestecată cu coji. Vezi deci că a dat peste cutia mea?

— Sidi, tu ești un mare războinic, un învățat de seamă și cel mai înțelept dintre toți judecătorii, replică „Florica”, fâlfâind cârpa pe dinaintea nasului lui Halef. Te rog să-l pedepsești cum trebuie pe acest tată de răufăcător și fiu de defăimător!

— Să mă pedepsească! exclamă Halef, uimit. Chiar așa?

— Da! Zise ea cu hotărâre. Căci el este acela care a dat peste punga mea și m-a înșelat. Numai el a amestecat cafeaua, ea să mă dea de rușine în fața ta.

— O, tu model al celor treizeci și nouă de plăgi ale omenirii! strigă Halef, scos din fire. Îndrăznești să mă faci pe mine hoț, pe mine? Dacă n-ai fi femeie, te-aș...

— Stai, Halef, lasă cearta, căci sunt eu aici și voi face judecată dreaptă. Mersinah, tu susții că acest Halef Omar a amestecat laolaltă cele două soiuri de cafea?

— Da, emire.

— Atunci el și-a făcut partea lui de datorie în această pricină grea. Acum fă-ți-o și tu pe a ta și desparte iarăși cele două soiuri. Voi vedea îndată ce s-a făcut și voi da sentința.

Ea deschise gura vrând să spună că este gata să facă apel sau recurs, dar Halef i-o luă înainte:

— Asta trebuie însă să se întâmple îndată, căci avem nevoie grabnică de cafea.

— Pentru ce?

— Ai oaspeți sus.

— Pe cine?

— Trei kurzi, care te așteaptă. Printre dâșii este și acela care a fost adineaori.

— Atunci, până una alta, du-te și cumpără altă cafea.

Urcai repede scara, căci cei doi kurzi nu puteau fi decât arestații. Așa și era. Când intrai, ei se ridicară și Dohub vorbi:

— Acesta este emirul care ne-a salvat. O, effendi, mutesselimul a citit cuvintele tale și mi i-a dat înapoi pe tata și pe fratele.

— I-ai spus că vei pleca la Mosul?

— Da. Sfatul tău a fost bun, căci comandantul s-a făcut îndată mai prietenos și când i-am dat rândurile tale, l-a chemat pe Selim Aga, care i-a adus apoi pe prizonieri.

— Și ce-a rămas cu vama și amenda?

— Ne-a iertat de totul, dar pulberea și plumbul nu le recăpătăm. Emire, cum putem să-ți mulțumim?

— Îl cunoști pe nezanumul din Spandareh?

— Poarte bine chiar. Fiica lui este soția beiului nostru și el vine foarte adesea la Gumri, ca să-i viziteze pe amândoi.

— El este și prietenul meu. Până azi-dimineață am fost oaspeții lui și m-a rugat să-l vizitez pe bei dacă mă voi duce la Gumri.

— Vino, vino la noi, emire! Te vom primi mai bine decât dac-ar veni mutesselimul sau mutessariful.

— Poate că vei veni, dar nu chiar așa de repede. Nezanumul mi-a dat un pachet pe care să-l predau beiului. Nu trebuie să rămână prea mult aici, de aceea vă rog să-l luați cu voi la Gumri. Salutați-l pe bei din partea mea și spuneți-i că sunt prietenul lui și-i doresc tot norocul și tot binele.

— Asta-i solia pe care ne-o dai?

— Da.
— Este prea puțin, emire.
— Poate că mai încolo îmi veți putea face un serviciu.
— Cu dragă inimă. Vino numai și poruncește ce dorești de la noi.

— I-ați da ocrotire unui prieten de-al meu dacă ar fi prigonit de mutesselim și s-ar refugia la voi?

— Comandantul nu va izbuti să-l descopere.

Mă întoarsei spre cel mai bătrân din cei doi, pe chipul căruia se putea citi suferințele pe care le îndurase în închisoare, și-l întrebai:

— Știți cine era arestat împreună cu voi?

— Nu, răspunse el. Eram într-o celulă întunecoasă, unde intra foarte puțină lumină și nu puteam nici auzi, nici vedea nimic.

Cu fiul său lucrurile se petrecuseră la fel.

— Sergentul care vă păzea este un om rău?

— N-a vorbit niciodată cu noi. Singurul glas omenesc pe care l-am auzit, a fost acela al bătrânei murdare care ne aducea mâncarea.

— Cum sunt drumurile de aici la Gumri?

— Trebuie să cobori întâi în valea de la Bervari și asta pe o potecă atât de răpoasă, încât nu se poate călări, ci trebuie să duci caii de căpăstru. Valea este bogat împădurită cu stejari și cuprinde sate locuite unele de kurzi și altele de chaldei nestorieni. Vei trece și prin câmpie, pe care noi o numim Nevdașt și unde se află satul kurd Maglana; ajungi apoi în cătunul kurd Hayis, în care locuiesc doar câteva familii sărace. Trebuie să treci peste multe ape, care toate se varsă în Zab și zărești Gumri încă de departe, deoarece este cocoțat pe o stâncă înaltă care stă singuratică în câmpie.

După ce mai stăturăm de vorbă câțva timp, îi poftii la masă. Cei doi arestați mâncară cu o poftă care mă făcu să ghicesc cât de bine îi îngrijise „Florica”. Halef aduse și

cafea precum și tutun, lucruri de care bieții oameni duseseră cea mai mare lipsă în închisoare.

În cele din urmă plecară, tocmai când Selim Aga intră să-mi spună că mutesselimul este gata să mă primească. Dohub luă pachetul dat mie de primar și rămăsei încredințat că-mi câștigasem prieteni pe care mă puteam bizui în caz de nevoie.

Mă dusei mai întâi să-mi vizitez bolnava și fui întâmpinat cu bucurie în odaia din față de părinții ei.

— Cum se simte fica voastră? îi întrebai.

— Oh, mult, mult mai bine, emire, răspunse bărbatul, înțelepciunea ta este mai mare decât mulțumirea noastră, căci fata a început să vorbească iar normal și ne-a spus chiar că a mâncat din cireșele morții. Și bunătatea ta este mai mare decât am meritat și ne-am închipuit, căci am aflat că nu ești un medic care se duce pentru plată la bolnavi, ci un mare emir; favorit al sultanului și prieten al mutessarifului.

— Cine ți-a spus asta?

— Știe întreg orașul. Selim Aga nu mai încetează să te laude; mutesselimul te-a primit cu paradă și la porunca ta a dat chiar drumul din închisoare unor arestați. Unul o spunea celuilalt și astfel am aflat-o și noi.

— Tu ești un fiu al acestui oraș? După cum văd pari să fii kurd!

— Ai ghicit, effendi. Sunt un kurd din Lizan și m-am strămutat pentru scurtă vreme la Amadiya, pentru că acasă nu mă simțeam în siguranță.

— Și de ce nu te simțeai în siguranță?

— Lizan face parte din ținutul Tijari și este locuit în cea mai mare parte de creștini nestorieni. Aceștia au avut mult de suferit, așa că de curând este fierbere printre ei, ca și cum ar vrea să se răskoale și să se răzbune. Deoarece eu nu-s creștin, ci mahomedan, m-am pus la adăpost și-mi pot vedea aici de treburi, până ce va fi trecut primejdia.

— Cu ce te ocupi?

— Cumpăr gogoși de ristic și le trimit spre Tigru, de unde sunt expediate mai departe.

— Tu ești un musulman, dar bătrâna mamă pe care am văzut-o la tine este creștină. Cum se face?

— Emire, asta este o istorie, care ne îndurerează mult, pe mine și pe soția mea. Străbunul a fost un melek ^[26] vestit al tiyarișilor și și-a însușit învățătura lui Hristos, răstignitul. Soția sa, străbuna, pe care ai văzut-o, a făcut la fel. Dar fiul lor a fost un adept credincios al Profetului și s-a despărțit de tata. Acesta din urmă a murit și fiul l-a urmat mai târziu, după ce a pierdut demnitatea de melek. Sărăcise din dragoste pentru Profet, cu toate că tatăl său fusese unul din prinții cei mai bogați din țară. Copiii lui au rămas și ei săraci și când m-am însurat cu soția mea, care este nepoata lui, abia avea o rochie cu care să-și acopere goliciunea. Dar ne iubeam și Allah ne-a binecuvântat; am devenit bogați.

— Și străbuna?

— N-am văzut-o niciodată, până când a venit într-o bună zi la noi în Lizan. Avea peste o sută de ani, își simțea sfârșitul aproape și vroia să-și vadă nepoții. De atunci ne-a vizitat de două ori pe an, dar nu știu dincotro vine și încotro merge.

— N-ați întrebat-o?

— O singură dată, dar nu ne-a răspuns și a dispărut pentru multă vreme. De atunci nu i-am mai pus această întrebare. Acum este la bolnavă. Vrei s-o vezi pe aceasta?

— Da, hai să mergem la ea!

O găsirăm pe fată mult mai bine. Roșeața dispăruse, pulsul era mai liniștit și vorbea mai normal decât înainte. Pupilele se îngustaseră, dar înghițea încă cu greutate. Se uită curioasă la mine și ridică mâna să-mi mulțumească.

Îi sfătuii să urmeze a-i da cafea cu zeamă de lămâie și recomandai și o baie fierbinte la picioare. Când dădui să plec, bătrâna se ridică și zise:

— Domnule, te-am crezut un hekim. Iartă-mă dacă ți-am făgăduit plată.

— Plata mea este mulțumirea că ți-am putut păstra în viață strănepoata.

— Dumnezeu ți-a binecuvântat mâna, emire. El este puternic în cel slab și milostiv în cel tare. Cât va mai zace bolnava?

— Câteva zile sunt de ajuns să-și învingă slăbiciunea.

— Emire, eu trăiesc, dar nu în mine, ci în această copilă. Am murit de mulți, mulți ani; dar am reînviat în aceea pe care aș dori s-o văd cruțată de orice suferință sufletească și trupească. Nu numai ei i-ai păstrat tu viața, ci și mie și tu nu știi ce bine este asta pentru mulți pe care nici nu-i cunoști, nici nu i-ai văzut vreodată. Te mai întorci pe aici?

— Da, mâine.

— Atunci nu mai am ce-ți spune astăzi.

Se întoarce și se așază pe locul ei dinainte. Vorbea atât de misterios, încât și pentru rubedeniile ei era o enigmă. Mă poftiră la masă, dar eu tocmai mâncasem și la mutesselim mă aștepta desigur alt ospăț, așa că fui nevoit să refuz.

4. Evadarea

Când sosi la comandant, toți slujbașii și toți ofițerii din garnizoană erau strânși în jurul lui. Eu căpătai locul de cinste alături de el. Ne aflam într-o încăpere mai mare, asemănătoare unui salon; ar fi fost spațiu destul ca să ne mișcăm liber, dar fiecare stătea liniștit pe locul lui, își fuma pipa, sorbea din cafea și vorbea în șoaptă cu vecinul său. Când, însă, mutesselimul spunea ceva, toți întindeau capetele să asculte, ca în fața unui stăpânitor puternic.

Și convorbirea mea cu el fu dusă cu glas încet. După câteva schimburi de cuvinte neînsemnate, dânsul zise:

— Mi s-a spus că ai vindecat azi o fată care era stăpânită de diavol. Hekimul meu l-a văzut intrând în ea; și acum mi-a cerut să te alung din oraș pentru că ești un vrăjitor.

— Hekimul tău este un prost, Mutesselime. Fata aceea a mâncat o poamă otrăvită și eu i-am dat un leac cu ajutorul căruia otrava să fie făcută nevătămătoare. Nici nu poate fi vorba de diavol sau de un duh.

— Așadar ești hekim?

— Nu. Știi doar cine și ce sunt. Dar la apus de aici, mult dincolo de Stanbul, acolo unde sunt născut, fiecare om stăpânește mai multe cunoștințe despre boli decât hekimul tău, care a vrut să-l alunge pe diavol cu ajutorul unei muște moarte.

În acel moment mutesselimul mă întrebă:

— Așadar cunoști toate bolile?

— Toate! răspunsei eu, hotărât.

— Și poți face și toate băuturile?

— Toate!

— Sunt și băuturi pe care un bun musulman n-are voie să le bea?

— Da.

— Care sunt acestea?

— Băuturile preparate din produse a căror consumare a fost oprită de Profet, cum ar fi untura de porc și vinul.

— Dar și vinul este o doctorie, nu?

— Chiar una foarte însemnată.

— Când se bea dânsa?

— La anumite boli ale sistemului circulator și nervos, precum și ca întăritor și stimulent al mistuirii.

Convorbirea lânzezi iarăși. Cei de față începură din nou să stea de vorbă în șoaptă și după câțva timp mutesselimul mi se adresează, tot încetișor:

— Effendi, sunt bolnav, foarte bolnav.

— Ah, este cu puțință? Allah să-ți dea înapoi sănătatea!

— Probabil c-o va face, căci eu sunt un bun musulman și un adept credincios al Profetului.

— De ce boală suferi?

— Am întrebat pe mulți medici până acum și toți spun că sufăr de anumite boli ale sistemului circulator și nervos, precum și de mistuire grea.

Anevoie îmi putui opri râsul, față de această introducere care ținea la o mică cerșetorie.

— Ți-au dat medicii leacuri? Îl întrebai.

— Da, însă nu mi-au ajutat. Oamenii aceia nu erau atât de deștepți și învățați ca tine. Nu crezi că am nevoie de întăritoare și stimulente?

— Sunt încredințat de asta.

— Mi-ai da un astfel de leac?

— N-am voie.

— Pentru ce?

— Profetul mă oprește.

— Profetul n-a vrut ca adevărații credincioși să se prăpădească din cauza bolilor sistemului circulator și nervos. Ai citit *Coranul* cu luare-aminte?

— Cu foarte multă luare-aminte.

— Atunci spune-mi dacă ai găsit măcar un singur medicament pe care *Coranul* să-l oprească?

— Nici unul.

— Ei, vezi! Atunci îmi vei da un întăritor?
— Nu am cele trebuitoare pentru prepararea acestuia.
— Iar glumești, căci le ai.
— De unde știi asta?
— Servitorul tău a cumpărat azi astfel de lucruri de la un evreu.

Care vasăzică mutesselimul pune să ne supravegheze! Aflase de-acum că Halef cumpărase vin pentru englez. Trebuia deci să fim prevăzători, dacă nu vroiam ca planul nostru să fie trădat.

— Pentru aceasta trebuie mai multe decât ceea ce a cumpărat servitorul meu, îi răspunsei.

— Puțin este mai bine decât deloc. Tocmai pentru că sunt foarte slab, nu trebuie să amesteci multe lucruri. Vrei să-mi trimiți un întăritor simplu?

— Bine, îl vei căpăta.

— Cât?

— O sticlă de doctorie plină.

— Emire, asta este mult prea puțin. Eu sunt comandant și un bărbat foarte înalt, astfel că băutura se via sfârși înainte de a fi trecut prin tot corpul. Nu-ți dai seama de asta?

— Ba îmi dau seama și de aceea îți voi trimite o sticlă mare.

— Una? Un bolnav ia o singură dată medicamentul?

— Bine, vei căpăta două sticle.

— Eu zic să iau în fiecare zi câte o sticlă, timp de o săptămână.

— Mă tem că atunci vei deveni prea puternic, Mutesselim.

— Oh, emire, de asta nu trebuie să-ți fie teamă!

— Atunci zici să încercăm cu o săptămână?

— Dar mai am o rugămintă pe lângă asta.

— Care?

— Supușii unui mutesselim nu trebuie să știe că stăpânitorul lor are un sistem nervos bolnav.

- Ai dreptate.
- Așa că vei împacheta bine medicamentul, pentru ca nimeni să nu vadă că el este în sticle.
- Îți voi împlini dorința aceasta.
- Ai și tu nervi bolnavi, emire?
- Nu. De ce-aș avea?
- Pentru că ai trimis să-ți cumpere doctoria.
- N-a fost pentru mine.
- Dar pentru cine? Pentru mutul Hagi Lindsay-Bei?
- Spuneai înainte că un mutesselim nu trebuie să lase să se afle că are un sistem bolnav. Sunt și alți oameni care nu trebuie să lase să se afle asta.
- Sau o fi fost pentru cel de-al treilea, care nu se arată deloc? Trebuie să fie foarte bolnav, de vreme ce nu iese din odaia lui.
- Asta suna a interogatoriu. Se interesa de Mohammed Emin.
- Da, este bolnav, răspunsei eu.
- Ce boală are?
- O boală de inimă.
- Îl poți lecu?
- Cred că da.
- Îmi pare rău că din pricina bolii nu l-ai putut aduce aici. Este un prieten de-al tău?
- Un prieten foarte bun.
- Cum îl cheamă?
- M-a rugat să nu-ți spun încă numele lui. Îl cunoști foarte bine și vrea să-ți facă o surpriză.
- Ah! O surpriză? Când?
- Îndată ce se va fi vindecat.
- Cât mai ține asta?
- Numai câteva zile.
- N-ar fi mai bine să-l vizitez, deoarece nu poate veni la mine?
- Vizita aceasta l-ar irita foarte mult. Bolile de inimă sunt primejdioase.

— Atunci trebuie să aștept.

Iarăși tăcu câțva timp, după care spuse:

— Știi tu că ești o taină pentru mine?

— Și tu pentru mine.

— Pentru ce?

— Pentru că mă găsești misterios. Spune-mi dacă până acum a cutezat cineva să vorbească cu tine atât de limpede și de deschis, atât de sincer și fără teamă ca mine?

— Acesta este adevărul, effendi. Nici nu l-aș sfătui pe altul s-o facă. Tu însă ești un emir, stai în umbra sultanului și mi-ai fost recomandat foarte călduros de mutessarif — așa că am răbdat purtarea ta.

— Și cu toate acestea sunt un mister pentru tine?

— Da.

— Ți voi ajuta să dezlegi acest mister. Întreabă-mă!

— În primul rând aș vrea să știu cum ai ajuns sub ocrotirea sultanului, ce gândește sultanul despre mine și ce planuri are cu tine și cu mine? Dar pentru asta n-avem vreme azi. Vom vorbi mâine, când vom fi singuri.

Asta și vroiam. Convorbirea încetă cu totul acum, căci intră un medah ^[27] pe care comandantul îl angajase pentru distracția oaspeților săi. Pipele fură umplute din nou, ceștile la fel, apoi ascultarăm cu toți cuvintele povestitorului de meserie.

Acesta se așează în mijlocul odăii și îndrugă cu glas cântător și plângăreț poveștile de o mie de ori repetate ale lui Abu-Szaber. Învățătorul cu gura strâmbă, despre Nureddin Ali și Bedred din Hassan. Pentru asta câpătă doi piaștri, după care plecă.

Apoi mutesselimul se ridică, în semn că frumoasa petrecere se sfârșise. Oaspeții își luară rămas-bun, se înclinară unul în fața altuia și fură fericiți că pot pleca. Eu mai avui plăcerea, pe deasupra, să fiu luat de braț de Selim și însoțit acasă.

— Emire, îngăduie-mi să ți iau brațul, mă rugă el.

— Păi l-ai și luat!

— Știu că de fapt nu trebuia s-o fac, căci tu ești un mare emir, un effendi înțelept și un favorit al Profetului; dar eu te iubesc și nu trebuie să te gândești că sunt un arnăut de rând, ci un agă foarte viteaz, care ar apăra această fortăreață împotriva a cincizeci de mii de dușmani.

— Știu asta. Și eu te iubesc. Haide să mergem!

— Cine-i ăsta?

Arată spre o făptura care stătuse la pândă după colț și acum trecu pe lângă noi și dispăru în întuneric. Eu îl recunoscui îndată: era arnăutul care ne atacase; preferai să nu pomenesc însă de el acum.

— O fi fost unul din arnăuții tăi, zisei.

— Da, cu toate astea n-am văzut încă chipul acesta.

— Lumina lunii înșelă.

— Știi tu, emire, ce vroiam să-ți spun acum?

— Ce?

— Hm!... Sunt bolnav!

— Ce-ți lipsește?

— Sufăr de sistemul circulator și nervos.

— Selim Aga, cred că ai tras cu urechea.

— O, nu, effendi! Dar am auzit convorbirea voastră, căci eram cel mai aproape de mutesselim.

— Totuși, atât de departe încât trebuia să tragi cu urechea ca să poți auzi.

— Cum să nu tragi cu urechea, când ai nevoie de un întăritor?

— Cred că nu vrei să-l ceri de la mine?

— Dar de la cine, de la hekimul acela bătrân? El mi-ar da muște moarte.

— O vrei într-o sticlă de medicamente sau într-una mare?

— Vrei să spui în câteva sticle mari.

— Când?

— Chiar acum, dacă nu te superi.

— Atunci să ne grăbim să ajungem acasă.

— O nu, emire, căci acolo îmi stă în cale Mersinah. Ea nu trebuie să știe că sufăr de mistuire grea.

— Ba tocmai că trebuie să știe, căci ea îți face de mâncare.

— Ar lua doctoria în locul meu. Eu cunosc un loc unde se poate bea în liniște și siguranță.

— Unde?

— Effendi, un astfel de loc nu poate fi decât la un evreu sau grec.

— Dar vei fi văzut și atunci află orașul întreg că nu te prea bucuri de un „sistem” sănătos.

— Nu vom fi decât noi doi. Evreul acela are o odăiță în care nici măcar lună nu poate privi.

— Bine, să mergem! Dar să fim cu luare-aminte, ca să nu ne observe nimeni.

Așadar iar un atac la punga mea! Lucrul însă îmi convenea de minune, căcii o mică-beție îmi putea aduce foloase.

După ce străbăturăm câteva ulicioare strâmte și întortocheate, oprirăm în fața unei căsuțe sărăcăcioase. Intrarăm în gangul întunecos, unde Selim începu să bată din palme. Imediat apăru o făptură cu un felinar, luminându-l pe agă în față.

— Dumneavoastră sunteți, alteță? Vai, cum m-am speriat, când am văzut două făpturi în loc de una, a voastră, pe oare sunt deprins să am onoarea s-o primesc în fiecare zi cu plăcere și cu supunere în casa mea.

— Deschide, bătrânule!

— Să deschid? Ce? Odaia? Cea mică, sau cea mare?

— Cea mică.

— Pot să fiu sigur că omul pe care l-ați adus în casa mea nu-și va da drumul la gură și-i va spune tot mutesselimului?

Bătrânul dădu în lături câteva scânduri, îndărătul cărora ieși la iveală o ușă. Ea ducea într-o încăpere foarte mică, a cărei podea eră acoperită cu o rogojină. Câteva perne de mușchi înlocuiau scaunele.

— Să aprind lampa? întrebă evreul.

— Firește!

— Ce doresc domnii să bea?

— Ca de obicei.

Se făcu lumină și bătrânul mă putu vedea mai bine acum.

— Katera Musa ^[28], ăsta este un effendi înalt și un mare erou al războiului, căci este acoperit cu *silah* ^[29]-uri strălucitoare, poartă un Coran de aur la gât și are un *simbehl* ^[30] ca Jehoșua, cuceritorul Canaanului. Așa că nu se cuvine să servesc din cel obișnuit și trebuie să mă duc în ungherul pivniței, unde este îngropată o băutură pe care n-o capătă oricine.

— Ce fel e? întrebai.

— E vin de Tirbeldi Haidari, dintr-o țară pe care nimeni n-o cunoaște și unde cresc struguri ale căror boabe sunt mari cât merele și al căror suc poate năruia zidurile unui oraș întreg.

— Adu o sticlă! porunci aga.

— Ba nu, adu două căni! Trebuie să știi că vinul de Tirbeldi Haidari se păstrează numai în căni mari de pământ și se bea din ulcele, zisei eu.

— Îl cunoști? întrebă evreul.

— L-am băut adesea.

— Unde? În ce țară?

— Numele pe care l-ai spus este al unui oraș care se află în Terbidiyan, în Persia. Vinul este bun și nădăjduiesc că te-ai priceput să-l păstrezi cum trebuie. Cum îl vinzi?

— Tu ești un om de seamă, de aceea îl vei căpăta aproape degeaba. Vei plăti treizeci de piaștri pe cană.

— Asta se cheamă aproape degeaba? Adu cele două căni, ca să-l gust. Apoi îți voi spune cât dau.

Evreul plecă. Într-un ungher se aflau câteva pipe, alături de o lădiță cu tutun. Ne așezarăm jos și luarăm câte o pipă,

fără țeava prin care trecea, fumul. Scosei țeava mea din buzunar și o înșurubai; apoi încercarăm tutunul: era tutun persan bun.

— Ce este dincolo, de partea cealaltă a casei, Selim Aga? îl întrebai eu.

— O băcănie și o cafenea. În spate este o tavernă de opium și o cârciumă pentru popor; aici la noi însă nu intră decât persoane de seamă.

Trebuie să spun că mă bucuram de întâmplarea cu vinul acesta. Este un vin natural roșu, gros și foarte tare, din care ajung trei înghițituri pentru ca să amețească ușor pe un om neobișnuit cu băutura. Selim îndrăgea băutura lui Tata Noe, dar eram încredințat că o cană îl va da gata.

Cârciumarul veni cu două cani, cam de câte un litru fiecare. Hm, bietul de tine, Selim Aga! Gustai o înghițitură... Vinul suferise în călătorie, era însă, bun de băut.

— Ei, alteță, cum este? întrebă evreul.

— Este așa încât îți voi da douăzeci de piaștri de cană.

— Este puțin, zău este puțin! Pentru douăzeci de piaștri îl voi lua înapoi și-ți voi aduce altul.

— În țara de unde vin dau pe o cană ca asta patru piaștri. Vezi că vreau să plătesc bine, dar dacă nu ți-e de ajuns, poți să-l iei înapoi.

Zicând acestea mă ridicai.

— Din care să aduc?

— De nici un fel. Îl beau numai pe acesta pentru douăzeci de piaștri, pe care mi-l vei lăsa și cu cincisprezece. Dacă nu vrei, plec și n-ai decât să-l bei singur!

— Atunci îl va bea alteța sa Selim Aga.

— El merge cu mine.

— Dă douăzeci și nouă de piaștri!

— Nu dau.

— Douăzeci și opt!

— Noapte bună, bătrâne!

Deschisei ușa.

— Vino încoace effendi! Ți-l cu douăzeci de piaștri, căci este o cinste pentru mine să te am de oaspete în casa mea.

Evreul luă banii și zâmbi mulțumit, în timp ce aga gustă puțin, apoi trase o dușcă.

— *Allah illa Allah! Wallah, Billah, Tallah!* Așa vin n-am băut încă. Crezi tu că e bun pentru un „sistem” bolnav, emire?

— Foarte bun!

— Oh, dac-ar ști asta „Florica”!

— Are și ea un „sistem”?

— Și încă unul foarte însetat, effendi.

Trase a doua înghițitură, apoi a treia.

— Nici nu-i de mirare, zisei eu, are multe griji.

— Nu pentru mine, știe Allah!

— Dar pentru arestații tăi.

— Le duce o dată pe zi mâncarea: pâine și apă amestecată cu făină.

— Cât îți dă mutesselimul pentru fiecare arestat?

— Treizeci de parale pe zi

O nimica toată! Și din astea desigur că jumătate rămâneau lipite de mâinile lui Selim.

— Și cât capeți tu pentru supraveghere?

— Doi piaștri pe zi, pe care însă nu i-am primit niciodată. E de mirare deci că nu cunosc deloc încă acest medicament minunat?

Mai trase o înghițitură.

— Doi piaștri? Asta este foarte puțin, cu atât mai mult cu cât arestații trebuie să-ți dea multă bătaie de cap și osteneală.

— Osteneală? Cătuși de puțin! Ce osteneală să-mi dau cu ticăloșii aceștia? Mă duc o dată pe zi la închisoare, ca să văd dacă nu cumva o fi murit vreunul.

— Cam pe la ce ceas faci asta?

— Când îmi vine la îndemână.

— Și noaptea?

— Da, dacă am uitat s-o fac ziua și am drum pe acolo. *Wallah*, tocmai îmi dă în gând că n-am dat încă azi pe acolo!

— Sosirea mea te-a împiedicat.

— Așa este, *effendi*.

— Atunci trebuie să te mai duci.

— Nici prin gând nu-mi trece.

— Pentru ce nu?

— Nu merită ticăloșii să mă ostenesc pentru ei.

— Ai dreptate. Dar n-o să-ți pierzi prin asta respectul?

— Care respect?

— Ești doar agă, un ofițer superior. Arnăuții și subofițerii tăi trebuie să aibă teamă de tine. Nu?

— Da, trebuie, sigur că trebuie! Pe Allah, asta așa e!

— Și sergentul, care este în închisoare, nu?

— Și acela, firește! Mazirul ăsta este chiar un câine încăpățânat. Trebuie să aibă frică!

— Atunci trebuie să-l supraveghezi bine, să-l surprinzi uneori, da să vezi dacă-și face datoria cu conștiință, altminteri nu se va teme niciodată de tine.

— Așa voi face; da, pe Allah, așa voi face!

— Dacă este sigur că nu vii, te pomenesti că șade la cafenea sau cu dansatoarele și își râde de tine.

— Să îndrăznească numai! Îl voi surprinde, mâine sau chiar astăzi încă! Emire, vrei s-o facem amândoi?

Mă ferii să-i dau de înțeles că n-aveam dreptul să intru în închisoare; dimpotrivă, făcui în așa fel încât să creadă că-i făceam onoare însoțindu-l.

— Merită un asemenea individ să vadă chipul unui emir?

— Doar nu mă însoțești de dragul lui, ci o faci pentru mine.

— Atunci trebuie să mi se arate și mie cinstea care se cuvine unui emir și *effendi* care a studiat legile.

— Asta se-nțelege! Va fi așa ca și cum însuși *mutesselimul* m-ar însoți. Vei inspecta închisoarea.

— Atunci merg, căci sunt încredințat că arnăuții aceia nu mă vor lua drept un *kavas*.

Mai avea o mică rămășiță pe fundul cării și eu nu mă lăsasem mai prejos ca el. Ochii i se micșoraseră și vârfurile mustăților stăteau pe ceartă.

— Mai luăm o cană, Selim Aga? îl întrebai.

— Nu, effendi, dacă nu te superi. Trebuie doar să-l surprind pe mazarul acela. Vom mai veni mâine aici.

Adevărul era că nu sergentul îi dădea bătaie de cap, ci bietul agă începuse să simtă primejdia vinului din Tirbeldi Haidari. Puse pipa de-o parte și se ridică puținel cam nesigur pe picioare.

— Cum a fost tutunul, effendi? mă întrebă el.

Ghicii care era motivul, așa că-i răspunsei.

— Prost. Provoacă dureri de cap și amețeli.

— Pe Allah, ai dreptate! Tutunul acesta slăbește sistemul circulator și cel nervos, pe câtă vreme eu am venit aici ca să le întăresc. Hai să mergem!

— Trebuie să-l înștiințăm pe negustor că plecăm?

— Da.

Bătu din palme. Acesta era semnalul; apoi ieșirăm afară, la aer curat.

— Haide, emire, dă-mi brațul! Știi doar că te iubesc. Nu era atât iubirea, cât slăbiciunea „sistemului” care-l făcu să-și exprime dorința aceasta; căci atunci când îl izbi în față aerul proaspăt al nopții, începu să facă niște acrobații care mă puseră pe gânduri.

— Nu-i așa, emire, că Mahomed a fost un băiat deștept? întrebă el atât de tare, încât un trecător se opri, ca să ne privească mai bine.

— De ce spui asta?

— Pentru că n-a oprit medicamentele. Dacă ar fi făcut-o și pe asta, atunci ar fi trebuit să facem cerneală din struguri. Știi tu unde este închisoarea?

— În spatele casei noastre.

— Da; tu ai totdeauna dreptate, emire. Dar unde este casa noastră?

— Tocmai în fața închisorii, agă.

El se opri, sau mai curând încercă să stea locului și mă privi surprins.

— Emire, ești taman un individ tot atât de deștept ca bătrânul Mahomed. Dar eu una îți spun: tutunul acela mi s-a urcat atât de tare la cap, încât văd închisoarea și la dreapta și la stânga. Care este adevărul?

— Nici una, nici alta. La dreapta este un stejar și la stânga sus este un nor.

— Un nor? *Allah illa Allah!* Îngăduie să te țin ceva mai strâns!

Bietul agă mă duse, sau mai bine zis se lăsă dus, până când în cele din urmă izbutii să ajung cu el înaintea clădirii pe care o țineam drept închisoare, deși n-o văzusem încă din față.

— Asta e închisoarea? îl întrebai.

El își împinse turbanul pe ceafă și privi în toate părțile.

— Hm! Cam seamănă. Emire, nu vezi pe nimeni prin apropiere pe care să-l putem întreba? Am fost nevoit să te țin atât de strâns încât mi se învârtesc ochii și asta e rău, căci casele astea aleargă pe dinaintea mea ca o caravană în galop.

— Nu văd nici un om. Dar aici trebuie să fie.

— Ia să încercăm!

Își vârî mâna în brâu căutând ceva peste care nu putea da.

— Ce cauți? îl întrebai.

— Cheia de la ușa închisorii.

— O ai la tine?

— Totdeauna. Ia pune și tu mâna și vezi poate o găsești.

Căutai și găsii cheia îndată. Ar fi trebuit să dea de ea de la început, căci era atât de mare cât un pistol.

— Uite-o! Să descui?

— Da, haide! Dar mă tem că nu vei găsi gaura, căci „sistemul” tău a suferit mult.

Cheia se potrivea și ușa scârțâi îndată în balamale.

— S-a găsit! zise el, sunetele astea le cunosc eu foarte bine. Hai să intrăm!

— Să încui ușa la loc?

— Se înțelege. Într-o închisoare trebuie să fii prevăzător.

— Cheamă-l pe paznic!

— Pe sergent? Pentru ce?

— Ca să ne lumineze.

— Nici prin gând nu-mi dă. Doar vreau să-l surprind pe ticălos.

— Atunci trebuie să vorbești mai încet.

Dădu s-o ia înainte, dar se poticni și era să cadă, dacă nu l-aș fi ținut cu amândouă mâinile.

— Ce-a fost asta? Emire, să știi că am intrat într-o casă străină.

— Unde e încăperea în care se află sergentul? La parter?

— Nu, la etaj.

— Și scara unde este: în față sau în dos?

— Hm! Unde o fi! Cred că în față. De la ușă mai faci șase până la opt pași.

— La dreapta sau la stânga?

— De... unde stau eu? încolo sau încoace? O, emire, sufletul tău nu suportă bine doctoria, căci m-ai așezat atât de strâmb încât gangul acesta nu merge drept, ci de jos în sus.

— Ia vino încoace! Îndărătul tău este ușa; aici e dreapta și aici stânga. De care parte merge scara în sus?

— Aici, la stânga.

Pășirăm cu băgare de seamă înainte și în curând izbii într-adevăr cu piciorul de prima treaptă a unei scări.

— Uite treptele, agă!

— Da, astea sunt. Vezi să nu cazi, emire! Tu n-ai fost niciodată în casa asta: te voi călăuzi cu băgare de seamă.

Se atârână cu toată greutatea de mine, astfel că fui nevoit să-l trag pe sus pe scara pe care n-o cunoșteam.

— Acum suntem sus. Unde este odaia sergentului?

— Vorbește mai încet, căci aud totul. La dreapta, prima ușă!

El mă trase după dânsul, dar drept înainte, în loc spre dreapta; îl răsucii deci împrejur și după câțiva pași dădui peste o ușă, pe care o pipăii.

— Simt două zăvoare, dar nici o broască.

— Nu există broască.

— Zăvoarele sunt trase.

— Atunci să știi că tot am nimerit într-o casă străină.

— Voi deschide.

— Da, fă-o, ca să văd cum stau cu tine.

Trăsei zăvoarele grele și ușa se deschise în afara. Intrarăm.

— Există vreo lumină în odaia sergentului?

— Da. Lampa și scăpărătoarea se află la stânga, într-o gaură din zid.

Îl sprijinii de perete și începui să caut. Descoperii gaura cu cele de trebuință și aprinsei lampa.

Încăperea era strâmtă și mică. Pe podea era întinsă o rogojină, care servea drept „mobilă la toate”. O oală spartă, o pereche de ghete rupte, un papuc, un urcior de apă gol și-un bici zăceau de-a valma pe pământ.

— Nu-i aici. Unde-o fi omul ăsta? întrebă aga.

— O fi la arnăuți, care fac și ei de pază aici.

Luă lampa și porni înainte, clătinându-se, dar se izbi de ușă.

— Nu mă împinge, emire! Haide, ține lampa! Mai bine te călăuzesc eu, căci altminteri m-ai putea rostogoli pe scări în jos. Te iubesc și-ți sunt prieten, cel mai bun prieten; de aceea te sfătuiesc să nu mai bei niciodată doctoria aceea persană. Te faci violent de tot.

E drept că trebuia să mă folosesc de oarecare violență, ca să-l aduc nevătămat jos. Când ajunserăm în fața ușii pe care mi-o arătă, o găsii și pe aceasta închisă și când o deschisei, văzui că și odaia asta era goală. Semăna mai mult cu un grajd decât cu odaia de locuit a unui om și te

făcea să bănuiești lucruri triste cu privire la adăpostirea bieților arestați.

— Și de aici au plecat! Emire, aveai dreptate. Ticăloșii aceștia s-au cărăbănit, în loc să stea de pază. Dar îi voi învăța eu să le fie frică de mine. Voi pune să li se dea bastonada; ba voi pune chiar să-l spânzure.

Încearcă să-și dea ochii peste cap, cum îi era năravul, dar nu izbuti; vinul își făcea efectul din ce în ce mai mult; ochii i se închideau.

— Ce facem acum? întrebai eu.

— Tu ce crezi, emire?

— Eu, în locul tău aş aştepta, pentru ca să-i întâmpin pe arnăuți așa cum merită.

— Firește că așa voi face. Dar unde aşteptăm?

— Aici sau sus.

— Aici. Nu mai urc, effendi, căci devii prea greu pentru mine. Ia te uită cum te clatini. Şezi jos!

— Păi era vorba să inspectăm închisoarea?

— Da, așa vom face, zise el cu glas obosit. Dar oamenii aceștia n-o merită. Sunt ticăloși, hoți și bandiți, kurzi și un arab, care este cel mai păcătos dintre toți.

— Unde se află individul ăsta?

— Aici, alături, pentru că trebuie supravegheat cu cea mai mare strășnicie. Stai jos!

Mă așezai alături de el, deși pardoseala era din pământ și de o murdărie fără seamăn. Selim căscă.

— Ești obosit? mă întrebă el.

— Puțințel.

— De aceea căști așa. Dormi, până vin ei. Te voi trezi eu. *Allah illa Allah*, ai devenit foarte slab. Eu o să mă fac cât mai comod cu puțință. Se întinse, își sprijini cotul în pământ și puse capul în palmă. Se făcu liniște deplină și după câțva timp capul îi căzu cu totul în jos. Comandantul închisorii adormise.

De câte ori nu citisem că un arestat scăpase din temniță din cauza îmbătării paznicilor săi! Și uite că acum, datorită

unei beții, aveam în puterea mea pe toți arestații din închisoare. Să-i dau drumul haddediului? Asta n-ar fi fost înțelept. Nu eram pregătiți să părăsim imediat orașul. La poartă stăteau santinele, care cu siguranță că ar fi intrat la bănuială. Întreaga vină ar fi căzut pe bietul agă și toată lumea m-ar fi arătat pe mine drept făptuitor, ceea ce mi-ar fi provocat mari neplăceri. Era mai bine ca prizonierul să dispară în așa fel încât fuga lui să rămână neînțeleasă. Aveam acum puțința aceasta și îmi era lesne să îndepărtiez orice bănuială. Hotărâi deci ca azi să vorbesc numai cu haddediul și evadarea să se producă atunci când va fi fost pregătită îndeajuns.

Selim Aga stătea întins pe jos și sforăia tare, cu gura deschisă. Îl zgâlțâii la început încet, apoi mai tare, dar el rămase ca un buștean. Luai lampa și părăsii odaia, a cărei ușă o închisei încetișor. Pusei și unul din zăvoare, pentru a evita orice surpriză. Băgasem de seamă înainte că toate ușile erau fără broaște, fiind prevăzute numai cu câte două zăvoare. Așa că n-aveam nevoie să caut vreo cheie.

Mă simții totuși puțin cam neliniștit când mă pomenii singur pe coridorul întunecos, unde lampa mică pe care o aveam în mână abia dacă făcea o pată de lumină. Dar eram pregătit pentru toate. Dacă ar fi intervenit ceva, aș fi cutezat orice ca să nu plec fără prizonierul meu. Trăsei zăvorul, deschisei și lăsai ușa larg căscată, ca să pot auzi orice zgomot după ce voi fi intrat înăuntru.

Mă pomenii în fața unui adevărat bârlog, mai bine zis o gaură. Fără nici o treaptă, încăperea din fața mea era cu vreo doi coți în pământ. Avea o lungime de patru și o lățime de doi pași, fără nici o tencuială și fără nici un fel de podea. Sus, sub tavan, era una din acele găuri pe care le văzusem ziua din grădina casei și afară de un urcior cu apă, nu văzui nimic altceva decât pe prizonier în bârlogul său.

Zăcuse pe pământ umed, dar la intrarea mea se ridicase. Cu ochii adânciți în orbite și slab ca un cadavru, avea totuși

o ținută mândră și ochiul său fulgeră mânios când mă întrebă:

— Ce vrei? Nu se mai poate nici dormi aici?

— Vorbește încet! Eu nu-s paznic. Cum te numești?

— De ce întrebi?

— Vorbește mai încet, ca să nu fim auziți! Cum te cheamă?

— Asta o știi, răspunse el cu glas încet.

— Bănuiesc, dar vreau să aflu din gura ta cine ești.

— Mi se spune Amad el Ghandur.

— Atunci ești acela pe care îl caut. Făgăduiește-mi să rămâi liniștit de tot, orice s-ar întâmpla!

— Făgăduiesc.

— Mohammed Emin, tatăl tău, este pe aproape.

— *Allah ill Al...*

— Taci! Putem fi trădați.

— Cine ești tu?

— Un prieten al tatălui tău. Am venit ca oaspete la haddedihni și am luptat alături de părintele tău împotriva dușmanilor voștri. Am aflat atunci că ești arestat și am pornit amândoi să te eliberăm.

— Allah fie lăudat! Dar nu pot crede.

— Ba să crezi! Uite, fereastra asta da într-o curte, care răspunde într-o grădină, ținând de casa în care locuim noi.

— Câți oameni sunteți?

— Numai patru. Tatăl tău, eu, încă un prieten și servitorul meu.

— Cine ești tu și cine este acest prieten?

— Lasă asta pe mai târziu, căci acum trebuie să ne grăbim.

— Plecăm?

— Nu, căci nu suntem încă pregătiți și am venit aici întâmplător, fără să fi știut dinainte. Știi să citești?

— Da.

— Însă n-ai lumină pentru asta.

— Numai la amiază este destulă lumină.

— Atunci ascultă: te-aș putea scoate chiar acum de aici, dar asta ar fi prea primejdios; te asigur însă că nu va trece mult timp și vei fi liber. Nu știu încă ce vom hotărî; dacă însă vei auzi o piatră căzând prin fereastră, s-o ridici, căci de ea va fi legată o hârtie în care va sta scris ce să faci.

— Domnule, îmi redai viața, căci eram deznădăduit. Cum ați aflat că am fost dus la Amadiya?

— Mi-a spus-o un iezid, cu care te-ai întâlnit la apă.

— Așa e, zise el repede. Oh, acum văd că spui adevărul. Voi aștepta, dar salută-l pe tata din parte-mi!

— O voi face încă azi. Ți-e foame?

— Foarte tare.

— Ai putea ascunde pâine, lumânare și scăpărătoare?

— Da. Scurm cu mâinile o gaură în pământ.

— Ține pumnalul meu pentru asta. Este bine oricum să ai o armă. Dar țin mult la el și vezi să nu fie descoperit.

El îl luă repede și-l lipi de buze.

— Domnule, Allah să te răsplătească pentru asta! Acum am o armă și voi fi liber chiar dacă voi nu veți putea veni.

— Ba vom veni! Să nu te pripești! Graba te-ar putea aduce în primejdie, pe tine și pe tatăl tău.

— Voi aștepta o săptămână întreagă. Dacă până atunci nu vei fi venit, voi lucra singur.

— Bine! Dacă se va putea, îți voi aduce încă în noaptea asta prin fereastră mâncare, lumânări și o scăpărătoare. Poate că vom putea sta și de vorbă. Dacă nu va fi primejdios vei auzi și glasul tatălui tău. Acum rămâi cu bine, căci trebuie să plec!

— Domnule, dă-mi mâna!

Îi întinse mâna și el mi-o strânse cu putere.

— Allah să binecuvânteze această mână! Acum du-te, ca să nu ți se întâmple nimic!

Încuiai ușa la loc și mă întorsei la agă. El mai dormea, sforăind și mă așezai lângă dânsul. Statui așa ca la vreun ceas, până auzii pași, care se opriră în fața închisorii, închisei repede ușa noastră, care stătuse deschisă până

acum, și-l zgâlțâii pe agă. Nu era lucru ușor, mai ales că trebuia făcut repede. Izbutii să-l pun pe picioare și el mă privi mirat.

— Tu, emire? Unde suntem?

— În închisoare! Haide, vino-ți în fire!

— În închisoare? Ah! Cum am ajuns aici?

— Adu-ți aminte de evreu și de doctorie! Adu-ți aminte și de sergentul pe care trebuia să-l surprindem!

— De serg... *Maschllah*, acum știu! Am adormit. Unde este el? N-a venit încă?

— Vorbește mai încet! Auzi? Stau după ușă și vorbesc între ei.

Bietul Selim arăta foarte prăpădit; dar cel puțin își recăpătase memoria și putea sta drept pe picioare. Și acum, când ușa casei fu încuiată, el luă lampa în mână, deschise ușa noastră și ieși afară pe gang. Eu îl urmai. Arnăuții rămaseră speriați locului, în timp ce el se îndrepta spre ei.

— De unde veniți, câinilor? se răsti la dânșii.

— De la cafenea, răspunse sergentul, după oarecare șovăială.

— De la cafenea, ai! În loc să stați de veghe, ai! Cine v-a dat voie să plecați?

— Nimeni...

Oamenii tremurau de spaimă și-mi era milă de ei. Neascultarea lor îmi fusese mie de mare folos. La lumina slabă a lămpii putui vedea totuși cum aga își rostogolea ochii. Probabil însă că-și dădu seama că nu stătea încă bine pe picioare, așa că se răzgândi și zise:

— Mâine vă veți căpăta pedeapsa.

Puse lampa pe una din treptele scării și se întoarse spre mine:

— Sau crezi, poate, emire, ca să dau chiar azi sentința? Vrei să-i pun să se biciuiască ei între ei?

— Amână până mâine pedepsirea lor, Selim Aga! Tot nu scapă ei de dânsa.

— Îți fac pe plac. Hai să plecăm!

Deschise ușa și o încuie la loc pe dinafară.

Ne duserăm acasă, unde ne aștepta „Florica”.

— Atât de mult ai stat la mutesselim? întrebă ea, bănuitoare.

— Mersinah, răspuse el, îți spun că ne-a poftit să rămânem până dimineată, dar te știam pe tine singură acasă și de aceea am renunțat la ospitalitatea comandantului. Nu vreau ca rușii să-ți taie capul. Vom avea război.

Ea împreună mâinile, speriată:

— Război? Între cine?

— Între turci, ruși, perși, arabi și kurzi. Rușii se și află la vreo patru ceasuri de aici, la Serahru, cu o sută de mii de oameni și trei mii de tunuri.

— O, Allah! Mor... am și murit! Trebuie să lupți și tu?

— Da! Unge-mi încă în noaptea asta cizmele! Dar să nu suflă o vorbă față de nimeni! Războiul este încă secret și oamenii din Amadiya nu trebuie să afle decât mâine, când rușii vor fi împresurat orașul.

Ea se clătină, pe picioare și se așeză pe cea dintâi oală pe care o găsi la îndemână...

— Chiar mâine? Vor fi aici mâine?

— Da.

— Și vor împușca?

— Da.

— Selim Aga, nu-ți voi unge cizmele! zise ea categoric.

— Pentru ce nu?

— Tu nu trebuie să mergi la război; nu vreau să fii împușcat.

— Bine! Asta îmi convine de minune, căci atunci înseamnă că mă pot duce la culcare. Noapte bună, effendi! Noapte bună, dulcea mea Mersinah!

El plecă și „Florica” privea cam mirată după dânsul, apoi mă întrebă:

— Emire, este adevărat că vin rușii?

— Nu e sigur încă. Cred că aga a luat lucrurile ceva cam prea în serios.

— Oh, tu picuri balsam în inima mea rănită. Nu este cu putință să fie ținută departe de Amadiya?

— Ne vom mai gândi la asta. Ai ales boabele de cafea?

— Da, stăpâne. A fost o muncă foarte grea; dar diavolul acela de Hagi Halef Omar nu mi-a dat răgaz până n-am isprăvit. Vrei să vezi?

— Ia arată-mi!

Aduse cutia și punga și văzui că într-adevăr își dăduse multă osteneală.

— Și cum va fi judecata ta, emire?

— Deoarece mâinile tale gingașe au trebuit să atingă de atâtea ori boabele astea, cafeaua să fie a ta. Și vasele pe care le-am cumpărat azi sunt tot ale tale; paharele însă le dăruiesc lui Selim Aga.

— O, effendi, tu ești un judecător drept și înțelept. Tu ai mai multă bunătate decât aveam eu oale și cafeaua asta aromată e o dovadă de mărinimia ta. Allah să călăuzească inima rușilor, ca să nu vină și să nu te împuște. Crezi tu că voi mai putea dormi liniștită azi?

— Vei putea, te asigur.

— Îți mulțumesc, căci odihna este singurul lucru de care se mai poate bucura o femeie chinuită.

— Tu dormi aici jos, Mersinah?

— Da.

— Nu însă în bucătărie, ci mai în față?

— Effendi, o femeie se cuvine să stea la bucătărie și tot acolo trebuie să și doarmă.

Hm! Asta era neplăcut. Și-apoi, gluma proastă a lui Selim îmi încurca socotelile. Cu siguranță că „Florica” nu va adormi azi îndată ce va pune capul jos. Urcai sus și mă dusei în odaia lui Mohammed Emin. El se culcase, dar se trezi imediat. Îi povestii aventura mea în închisoare și dânsul fu uimit la culme.

Împachetarăm ceva merinde, o lumânare și o scăpărătoare și ne furișarăm într-o odaie goală, care dădea spre curtea casei. Avea numai o fereastră, adică o deschizătură pătrată, prevăzută cu un oblon. Acesta era întredeschis și când privii afară văzui streășină care înconjura această parte a curții mici, numai la cinci picioare sub mine. Ieșirăm afară pe fereastră și de pe streășină jos în curtică. Poarta acesteia din urmă era încuiată; ne găseam așadar singuri și mersem în grădina în care șezuse cândva frumoasa Esma Han. Acum ne mai despărțea de închisoare numai un zid, a cărui creastă o puteam atinge cu mână.

— Așteaptă! îi zisei șeicului. Vreau să văd întâi dacă nu vom fi observați.

Mă săltai pe zid și mă lăsai jos de partea cealaltă. Din prima ferestruică de la dreapta, de la parter, văzui ieșind o rază slabă de lumină. Acolo era odaia în care dormise Selim și acolo ședea desigur acum arnăuții, care de teamă nu puteau dormi. A doua ferestruică era a încăperii în care ne aștepta Amad el Ghandur.

Cercetai curtica strâmtă, fără să descopăr ceva suspect și găsii încuiată și ușa care ducea din închisoare în curte. Mă întorsei la locul unde îl lăsasem pe șeic și-l chemai pe nume.

— Mohammed!

— Cum este?

— Totul în regulă. Poți veni dincoace?

— Da.

— Însă încet!

Într-o clipă fu lângă mine.

Străbăturăm curtea și ajunserăm sub curtica pe care aproape c-o puteam ajunge cu mână.

— Apleacă-te șeicule, sprijină-te de perete și opintește-ți mâinile pe genunchi.

El făcu întocmai și eu mă urcai pe spatele său; ajunsei cu fața tocmai în dreptul ferestruicii carcerii.

— Amad el Ghandur! șoptii înăuntru, apoi îmi întorsei repede urechea să ascult.

— Tu ești, emire? se auzi de jos.

— Da.

— Este și tata aici?

— Este. Îți va lăsa în jos merinde și lumânare și va vorbi cu tine. Așteaptă! Va fi îndată-sus.

Mă dădui jos de pe spatele arabului și-l întrebai:

— A fost greu?

— Mult nu se putea sta așa, căci poziția nu prea e comodă!

— Atunci vom face altfel, ca să poți sta mai mult cu fiul tău: te vei urca pe umerii mei, ca să pot sta în picioare și să rămâi acolo cât vei vrea.

— Te-a auzit?

— Da. A întrebat de tine. Am în buzunar o sfoară, cu care vei putea lăsa pachetul în jos.

Sfoara fu fixată; din mâinile împreunate la spate făcui o treaptă, pe care bătrânul puse piciorul și se urcă. După ce îi prinsei genunchii cu mâinile, ca să nu alunece, el îngenunche pe umerii mei, fără nici o teamă. Dădu drumul pachetului în jos și acum se încinse o convorbire în șoaptă, din care nu putui auzi decât cele spuse de șeic. Din când în când el mă întreba dacă nu-mi era prea greu. Era un om înalt și voinic, așa că fui mulțumit când după vreo cinci minute sări jos.

— Emire, trebuie să iasă de aici; nu mai pot aștepta, zise el.

— Până una-alta să plecăm! Ia-o înainte și eu voi purta de grijă să șterg urmele de picioare, ca să nu fie văzute în timpul zilei.

— Pământul este tare ca piatra!

— Prevederea este mama înțelepciunii.

El porni înainte și eu îl urmai curând. Peste puțin ne aflam amândoi în casă. Dorea să-mi împărtășească imediat

planul de eliberare a fiului său, dar l-am sfătuit să doarmă puțin.

A doua zi dimineața mă dusei înainte de orice s-o vizitez pe pacienta mea și văzui că nu mai era nimic de temut. Făcui apoi o plimbare prin oraș, ca să descopăr un loc în zidul acestuia, pe unde ar fi fost cu putință să ieșim dintr-unsul fără să trecem prin poartă. Găsii unul, dar nu era pentru cai, ci numai pentru oameni pe jos.

Când mă întorsei acasă, Selim Aga tocmai se sculase.

— Emire, acum este ziuă, zise el.

— De mult, îi răspunsei.

— Vreau să zic că putem sta de vorbă mai bine ca ieri despre problema noastră.

— Problema noastră?

— Da, a noastră; doar ai fost și tu de față. Să raportezi, sau nu?

— Eu în locul tău aș renunța.

— Pentru ce?

— Pentru că este mai bine să nu se vorbească de faptul că ai fost la închisoare noaptea trecută. Oamenii tăi au băgat de seamă că mersul tău nu era prea sigur și la un eventual interogatoriu ar putea pomeni de asta.

— E adevărat. Când m-am trezit adineauri, hainele mele arătau foarte rău și a trebuit să frec mult până să le curăț de murdărie. E de mirare că Mersinah n-a băgat de seamă. Așadar ești de părere să nu raportezi?

— Întocmai. Ai putea să-i dojenești pe oamenii tăi și mărinimia asta a ta îi va orbi ca o rază de soare.

— Da, effendi, voi începe prin a le ține o cuvântare grozavă.

Ochii i se rotiră ca roata unui ventilator. Apoi rămaseră deodată nemișcați și chipul său luă o expresie foarte blândă.

— Și după aceea îi voi grația, ca un padișah care dăruiește milioanele sale de supuși viața și bunurile.

Dădu să plece, dar se opri în uşă, căci afară descălecaser un călăreţ şi auzii un glas cunoscut întrebând:

— *Sallam*, domnule! Eşti tu cumva Selim Aga, comandantul albanezilor?

— Da, eu sunt. Ce doreşti?

— Locuieşte la tine un effendi, căruia îi zice Hagi Emir Kara Ben Nemsi şi are cu el alţi doi effendi, precum şi un servitor şi un başbuzuc?

— Da şi ce-i cu asta?

— Îngăduie-mi să vorbesc cu el.

— Uite-l aici!

Selim se dădu în lături, astfel că omul mă putu vedea. Nu era nimeni altul decât Selek, iezidul din Baadri.

— Effendi, zise el cu mare bucurie, îngăduie să te salut!

Ne strânserăm mâinile şi acum văzui că venise cu un cal al beifului Ali, din care ieşeau aburi. Era de presupus că-mi aducea o solie şi încă una foarte însemnată.

— Du-ţi calul în curte şi vino apoi sus la mine! îi zisei.

Când furăm singuri în odaia mea, el scoase de la brâu o scrisoare pe care mi-o întinse.

— De la cine? îl întrebai:

— De la beiul Ali.

— Cine i-a scris-o?

— Mir Şeic Khan, căpetenia preoţilor.

— Cum ai găsit locuinţa mea?

— Am întrebat la poarta oraşului de tine.

— Şi de unde ştii că sunt doi effendi la mine? Când am fost la voi era numai unul singur.

— Am aflat asta la Spandareh.

Deschisei scrisoarea; cuprindea lucruri interesante, câteva veşti bune, care-i priveau pe iezizi şi una proastă, care mă privea pe mine.

— Ce? Un astfel de succes a avut delegaţia lui Ali? întrebai eu. Anadoli Kasi Askeri ^[31] a venit cu ea la Mosul?

— Da, emire. El îl iubește pe Mir Șeic Khan al nostru și a făcut o anchetă severă. Mutessariful va fi înlocuit.

— Și makredșul din Mosul a fugit?

— Da. El era vinovat de toate greșelile pe care le-a făcut mutessariful. Au ieșit la iveală lucruri foarte rele. De unsprezece luni nici un subguvernator n-a primit sumele trebuitoare și nici un comandant și soldat nu și-a primit solda. S-a renunțat la umilirea arabilor, care a fost poruncită de Înalta Poartă, pentru că el a vârât în buzunar toate sumele care erau trebuitoare pentru asta. Și multe altele la fel. Kavasii, care trebuiau să-l aresteze pe makredș, au sosit prea târziu, căci el fugise. Toți beii și kiaiyahii din împrejurimi au primit ordinul să pună mâna pe el îndată ce s-ar arăta pe undeva. Anadoli Kasi Askeri bănuiește că a fugit la Bagdad, pentru că era prieten cu veliul ^[32] de acolo.

— Cred că greșește. Individul a fugit cu siguranță în munți, unde este mai greu să pună mâna pe el și se va duce mai curând în Persia decât la Bagdad. De banii de drum își va face rost ușor, în calitatea sa de judecător.

— Ai dreptate, effendi. Chiar aseară s-a aflat la noi că în dimineața zilei de ieri a fost la Alkoș și seara la Mungaysi. Se pare că vrea să vină la Amadiya, dar pe cale ocolită, pentru că se teme să treacă prin ținuturile iezizilor, pe care le-a atacat.

— Beiul Ali bănuiește pe bună dreptate că sosirea makredșului aici mi-ar putea pricinui greutate mari. Și eu nu pot dovedi cu nimic că el însuși este un fugar urmărit.

— O, emire, beiul Ali e înțelept. Când a auzit de fuga makredșului, mi-a poruncit să încalec cel mai bun cal al său și să călăresc toată noaptea, ca să ajung înaintea lui aici, dacă într-adevăr ar avea de gând să vină la Amadiya. Și când am plecat din Baadri, mi-a dat două scrisori pe care le-a primit din Mosul. Iată-le! Vezi dacă te poți folosi de ele!

Le desfăcui și le citii. Una era din partea lui Anadoli Kasi Askeri către Mir Șeic Khan, prin care i se aducea acestuia la cunoștință îndepărtarea din slujbă a mutessarifului și a makredșului. A doua cuprindea împuternicirea oficială dată lui Ali, de a-l aresta pe makredș și de a-l transporta la Mosul îndată ce se va arăta prin ținuturile sale. Amândouă erau prevăzute cu semnătura și sigiliul Kasi Askeri.

— Hârtiile acestea îmi sunt de mare preț, zisei. Cât timp le pot păstra?

— Sunt cu totul ale tale.

— Așadar alaltăieri seară makredșul a fost la Mungaysi?

— Da.

— Atunci poate sosi azi aici și eu n-am nevoie de scrisori decât pentru ziua de astăzi. Poți aștepta atâta?

— Aștept cât poruncești, emire.

— Bine. Acum du-te cu două uși mai departe și vei da acolo de cunoscuți, anume de Hagi Halef și de Ifra.

Vestea că makredșul ar putea veni la Amadiya mă îngrijorase la început; îndată, însă, ce mă văzui în stăpânirea celor două scrisori, îngrijorarea asta dispăru și puteam aștepta în liniște venirea sa. Eram încredințat că vestea demiterii mutessarifului putea să aibă drept urmare eliberarea haddedihnului, însă îmi schimbai părerea după ce citii în scrisoare că ostilitățile împotriva arabilor nu erau o chestiune personală a mutessarifului, ci veneau chiar din ordinul de la Poartă.

După-amiază, „Florica” veni în odaia mea:

— Effendi, vrei să vii cu mine în închisoare?

Asta îmi convenea, dar trebuia să vorbesc mai întâi cu Mohammed Emin; de aceea, îi răspunsei:

— Acum n-am vreme.

— Dar mi-ai făgăduit și ai spus că vrei să îngădui arestaților să cumpere câte ceva de la mine?

— Îmi voi ține cuvântul; dar abia peste un sfert de ceas voi avea timp.

— Atunci aștept, emire. Însă nu putem merge împreună.

— Este și aga Selim de față?
— Nu, căci el este de serviciu acum la mutesselim.
— Atunci spune-i sergentului să mă lase să intru când voi veni. Așa că tu poți pleca de pe acum, iar eu vin mai târziu.

O luă din loc foarte încântată. Nici nu-și dădu osteneala să se gândească dacă sergentul mă va lăsa să intru, având în vedere că nu aveam permisiunea superiorului său.

Mă dusei imediat la șeic și-i adusei la cunoștință despre apropiata mea vizită la închisoare. Îl sfătui să fie gata de fugă și să-l trimită pe Halef să cumpere în taină veșminte turcești pentru fiul său. Apoi, îmi aprinsei un ciubuc și pornii cu pași țănoși pe străzile orașului. Când ajunsei aproape de închisoare, văzui ușa acesteia deschisă și pe sergent... așteptându-mă.

— *Sallam!* salutai scurt și cu semeție.

— *Sallam aaleikum!* răspunse el. Allah să binecuvânteze intrarea ta în această casă. Trebuie să-ți mulțumesc mult.

Intrai înăuntru și el închise ușa după mine.

— Să-mi mulțumești? întrebai într-o doară. Pentru ce?

— Aga Selim a fost aici. Era foarte mânios. A vrut să pună să ne biciuiască, dar în cele din urmă ne-a spus că ne iartă, pentru că tu te-ai rugat pentru noi. Fii atât de bun și urmează-mă!

Urcărăm scara pe care în ajun aga o găsisese cu atâta greutate. Pe coridor - se afla Mersinah cu un cazan de tablă în care era „ciorba” aceea faimoasă, iar pe jos stăteau împrăștiate pâinile frământate de mânuțele ei gingașe. Vai, ce pâini! Alături de ea stăteau arnăuți, ținând în mâini niște străchini goale, care păreau să fi fost culese de la gunoi. Ei se înclinară până la pământ, rămaseră însă muți.

— Emire, poruncești să începem? întrebă Mersinah.

— Da.

Imediat fu deschisă prima ușa. Încăperea pe care o văzui avea și ea o gaură, însă podeaua se afla la același nivel cu coridorul. Înăuntru era un turc.

El nu se ridică și nu ne învrednici cu nici o privire.

— Dă-i două porții, căci este un musulman! îi spusei eu sergentului.

Omul căpătă două polonice cu „ciorbă” într-o strachină mai mare și o bucată de pâine. În celula alăturată se afla tot un turc, care capătă o porție asemănătoare. Locatarul din a treia celulă era un kurd.

— Câinele ăsta capătă numai o singură porție, căci este un om din Balan [\[33\]](#).

Îmi venea să-l trag de urechi pe „domnul sergent” pentru acest sistem, pe care-l aplică peste tot. După ce se sfârși cu celulele de sus, coborâram în gangul de jos.

— Cine se află aici? întrebai.

— Cei mai răi. Un arab, un evreu și doi kurzi din tribul Bulamuh. Vorbești limba kurdă, emire?

— Da.

— Cred că nu vrei să stai de vorbă cu arestații?

— Nu, căci nu merită.

— Ai dreptate. Dar noi nu știm nici kurda, nici araba și câinii ăștia au totuși mereu ceva de spus.

— Atunci voi încerca să stau de vorbă cu ei. Asta și vroiam; numai că nu crezusem că voi face și plăcere paznicilor prin aceasta.

Celula unuia din kurzi fu deschisă. El stătea chiar lângă ușă, nenorocitului îi era desigur foame, căci când i se dădu lingura cu „ciorbă”, rugă să i se dea o bucată de pâine mai mare decât de obicei.

— Ce vrea? întrebă sergentul.

— Mai multă pâine. Dă-i!

— Va căpăta, pentru că te rogi tu pentru el. Ajunserăm și la evreu. Nu spusei nimic, că acesta putea vorbi turcește. Avea unele plângeri îndreptățite însă nimeni nu le lua în seamă.

Al doilea kurd era un bărbat bătrân. El nu ceru decât să fie dus în fața judecătorului. Sergentul îi făgădui și râse.

În cele din urmă fu deschisă ultima celulă. Amad el Ghandur stătea ghemuit într-un ungher și părea că n-are de gând să se miște de acolo, dar când mă zări se ridică.

— Acesta este arabul? întrebai.

— Da.

— Nu vorbește turcește?

— Nu vorbește deloc.

— Niciodată?

— Nici un cuvânt. De aceea nici nu capătă mâncare caldă.

— Să vorbesc cu el?

— Încearcă!

Mă apropiiai și-i zisei:

— Să nu vorbești cu mine!

El mă ascultă și rămase tăcut.

— Vezi că nu răspunde! spuse sergentul, furios. Spune-i că ești un mare emir și atunci cred că va vorbi.

Acum știam bine că paznicii nu pricepeau araba. Și chiar dacă ar fi știut, dialectul haddedihiilor le era străin.

— Fii pregătit astă-seară! îi spusei lui Amad. Poate că voi fi în măsură să mai vin o dată azi.

El rămase tăcut și nici o fibră nu se clinti pe chipul său.

— Nici acum nu vrea să vorbească! spuse sergentul. Nu va căpăta pâine astăzi, dacă nici lui effendi nu-i răspunde.

Inspekția celulelor era sfârșită. Fui poftit să vizitez și restul clădirii și mă supusei, deși nu mă interesa. Când furăm gata, Mersinah se uită la mine cu o privire întrebătoare.

— Poți face cafea pentru arestați? o întrebai.

— Da.

— Și le dai o porție mare de pâine la asta?

— Da.

— Cât costă?

— Treizeci de piaștri, effendi.

Scosei banii și-i dădui, spunând:

— Ține! Dar vreau să capete toți.

— Toți vor căpăta, effendi.

Dădui bătrânei și sergentului câte cincisprezece piaștri, iar arnăuților câte zece, un bacșiș la care nu se așteptaseră. Ei nu mai știau cum să-mi mulțumească și nu încetară să facă plecăciuni chiar atunci când ajunsesem de mult în stradă.

Acasă, mă dusei îndată la Mohammed Emin. Îl găsii acolo și pe Halef, care-i adusese costumul. Nimeni nu văzuse, căci nici aga, nici Mersinah nu fuseseră acasă.

Îi povestii șeicului cum decursese vizita și el zise bucuros:

— Așadar, astă-seară!

— Dacă va fi cu putință, da.

— Dar cum vrei s-o faci?

— Dacă întâmplarea nu-mi aduce ceva mai bun, voi căuta să capăt cheia de la agă și...

— Nu ți-o va da.

— O iau! Apoi aștept până adorm paznicii și deschid lui Amad celula.

— Asta e prea primejdios, emire. Te vor auzi.

— Nu cred. În cursul nopții trecute n-au dormit, așa că vor fi obosiți. Apoi le-am mai dat și un bacșiș pe care cu siguranță că-l vor plasa în rachiu și acesta îi va face și mai somnoroși. De altminteri am băgat de seamă că broasca ușii de la intrare se deschide fără zgomot. Dacă voi fi cu luare-aminte nu se poate să nu izbutesc.

— Dar dacă te prind?

— Tot nu mi-e teamă. Față de paznici am un pretext, iar dacă mă găsesc cu arestatul, atunci trebuie lucrat repede...

— Unde-l vei duce pe Amad?

— Va părăsi îndată orașul.

— Cu cine?

— Cu Halef. Plec acum cu el călare, ca să caut prin împrejurimile orașului un loc care să slujească de ascunzătoare. Halef își va întipări drumul în minte și-l va conduce acolo pe fiul tău.

— Dar paznicii de la poartă?

— Aceștia nu-i vor vedea pe cei doi, căci eu știu un loc pe unde se poate trece de partea cealaltă a zidului.

— Și vom pleca și noi în același timp, nu?

— Ba vom rămâne cel puțin o zi încă, pentru ca să nu cadă nici o bănuială asupra noastră.

— Dar în vremea asta Amad va fi în cea mai mare primejdie, căci va fi căutat prin toate împrejurimile orașului.

— M-am îngrijit și de asta. Nu departe de una din porți stânca pe care este așezat Amadiya formează o prăpastie în care prea puțini ar cuteza să coboare. Vom duce acolo câteva zdrențe ale vechiului său veșmânt, după ce-l vom fi rupt în bucăți. Acestea vor fi găsite și se va presupune că a căzut în prăpastie în timpul nopții.

— Unde își va schimba hainele?

— Aici. Și barba trebuie să-i fie rasă imediat.

— Atunci, trebuie să-l văd! Vai, emire, ce bucurie!

— Cu condiția să taci din gură!

— Dar gazda noastră îl va vedea venind, căci ea stă mereu în bucătărie, cu ușa deschisă.

— Vei căuta să împiedici asta. Halef te va înștiința când vine Amad și atunci te vei duce jos și vei face astfel încât gazda noastră să nu-l vadă. Lucrul nu este greu și în vremea asta Halef îl va duce în odaia ta, pe care o vei încuia până mă întorc eu acasă.

Îl auzii pe Halef scoțând afară caii și ieșii. Trecând pe lângă ușa englezului, care era deschisă, îl văzui pe Lindsay făcându-mi semn să intru.

— Pot vorbi, sir?

— Da.

— Aud cai. Pleacă? Încotro?

— Afară din oraș.

— *Well!* Merge și eu.

— Am de gând să fac o partidă de călărie prin pădure. Vei fi silit să te tăvălești puținel prin tufe.

— Mă voi tăvăli.

Cât ai clipi din ochi el fu gata. Calul lui fu și el înșeuat și în curând trecurăm prin poarta care ducea la Asi și Mia. Era întocmai cum îmi spusese kurdul. Dohub: poteca, foarte râpoasă, ne obliga să ducem caii de căpăstru. La poartă nu ne oprise nimeni, deoarece acolo stăteau de pază arnăuți, care mă cunoșteau de la parada din ajun.

Ajunși jos în vale, dacă am fi luat-o la dreapta am fi dat de locuitorii din Amadiya, care se retrăseseră în munți. De aceea o luarăm spre stânga, de-a dreptul în pădure. Aceasta era aici atât de rară, încât nu ne împiedica să călărim și după un sfert de ceas ajunserăm într-un luminiș unde descălecarăm, ca să ne întindem la pământ.

— De ce ați venit aici? întrebă Lindsay.

— Caut o ascunzătoare pentru Amad el Ghandur.

— Ah! Liber curând?

Îi împărtășii planul meu.

— Admirabil! exclamă el. Primejdie frumoasă! Prinde! Boxează! Împușcă! *Well!* Iau parte și eu la liberare.

— Oh, master, nu mi-ai putea fi de nici un folos.

— Nu? Pentru ce? Culc la pământ oricine vrea să se împotrivească. Eu *englishman* liber! *Yes!*

— Ei, lasă, o să vedem! Aici sus la stânga este locul pe unde se trece peste zid. În ținutul acesta trebuie deci să ne căutăm o ascunzătoare. Vrei să căutăm împreună?

— Sigur! Sigur!

— Atunci să ne despărțim. Dumneata mergi drept înainte iar eu merg mai mult pe de lături. Cine a găsit un loc bun, trage cu pistolul și așteaptă acolo până vine celălalt.

Halef rămase cu caii, iar noi pornirăm înainte. Pădurea devenea mai deasa, dar căutai mult timp, fără să găsesc un loc potrivit care să ofere siguranță deplină. Deodată auzii o împușcătură la stânga mea. Pornii în direcția de unde venise și auzii curând o a doua foarte aproape de mine. Englezul stătea într-un măraciniș din care se înălțau patru

stejari uriași. Era desculț și-și scosese veșmântul de deasupra. Turbanul era și el azvârlit la pământ.

— Am tras de două ori. Puteam să greșesc, căci ecoul înșeală în pădure. Găsit ascunzătoare?

— Nu.

— Am eu una.

— Unde?

— Ghicește! N-o să ghicești.

— Ia s-o vedem!

Era desculț și pe jumătate dezbrăcat; asta însemna că se cățăraseră și ascunzătoria trebuia deci căutată pe vreunul din stejari. Dar aceștia erau atât de groși încât ar fi fost cu neputință să te cațeri pe ei. Totuși, lângă unul dintr-unșii se înălța trunchiul subțire al unui coconar, împletindu-și coroana în formă de umbrelă cu ramurile întinse ale stejarului. Sus de tot trunchiul se sprijinea de o creangă puternică de stejar, astfel că aceasta putea fi ajunsă de pe coconar și deasupra locului unde atingea trunchiul, văzui o scorbură în stejar.

— Am găsit, *sir!* zisei eu.

— Unde?

— Colo sus. Trunchiul este găunos.

— *Well!* Găsit. Fost sus eu.

— Te cațeri bine, după cum văd.

— Ca șopârla! *Yes!*

— Dar în orice caz copacul trebuie să fie găunos de tot.

— Foarte găunos.

— Și cine intră înăuntru cade jos și nu mai poate ieși.

— Așa este, nu mai poate ieși.

— Atunci toată ascunzătoria nu mai face două parale.

— Ascunzătoria este bună, foarte bună. Numai trebuie să poarte grijă să nu cadă jos om.

— În ce fel?

— Ah, nu știi? Hm, master Lindsay om deștept! Frumoasă aventură! Minunat! Eu plătește, plătește bine. Taie rețevei și priponește în scorbură, de-a curmezișul.

Mult mușchi aici. Pune deasupra mușchi. Așa nu poate cade jos. Ascunzătoare gata. Vilă frumoasă. Minunată vilă!

— Ai dreptate. Cât de mare este diametrul scorburii?

— Cam patru picioare. Mai jos și mai mult. Dumneata poți cățara?

— Da. Mă voi duce să văd cum stau lucrurile.

— Nu urcă mâinile goale. Ia retevei cu dumneata.

— Așa voi face. Sunt destule crengi de stejar pe aici.

— Dar cum aduce sus? Cațără și duce cu dumneata? Nu merge.

— Am lasoul. În toate călătoriile mele l-am luat cu mine, căci este unul din obiectele cele mai folositoare.

— *Well!* Atunci începem tăiem crengi.

— Dar să fim cu băgare de seamă, master. Mai întâi să ne încredințăm că suntem singuri. Convorbirea noastră în englezește n-o poate pricepe nimeni aici, așa că prin asta nu ne-am putea trăda. Dar înainte de a începe lucrul, trebuie să ne punem la adăpost.

— Atunci cercetează! Eu tai crengi în vremea asta.

Făcui un ocol în jurul locului și mă încredințai că nu eram observați. Apoi îi ajutai englezului să construiască o „vilă” sus în copac. Tăiarăm vreo duzină de trunchiuri subțirele, lungi ca de patru picioare, din tufișuri, dar în așa fel încât să nu lăsăm nici o urmă, apoi îmi desfășurai brâul, sub care purtam lasoul petrecut în jurul trupului. Până la cea dintâi ramură a coconarului ajungea el. În timp ce englezul strânse împreună rămurelele și le legă cu unul din capetele curelei împletită în opt, eu luai între dinți celălalt capăt și mă cățarai în copac Firește că mă dezbrăcasem în parte, ca să nu fiu stingherit în mișcări. Ajuns pe prima cracă trăsei legăturica în sus. Lindsay veni în urmă și astfel aduserăm materialul până în fața scorburii, unde fu legat. Cercetai scorbura și văzui că avea lărgimea arătată, devenea din ce în ce mai mare în jos și ajungea până la pământ.

Începurăm acum să fixăm rămurelele, ca să facem din ele o podea. Lucrul trebuia făcut cu băgare de seamă, pentru ca să nu se surpe. Cu ajutorul cuțitelor izbutirăm să facem treaba după câtva timp.

— Acum mușchi, paie și frunziș!

Coborârăm înapoi și strânserăm din materialele, acestea atâtea cât ne trebuia. Le transportarăm sus în două rânduri și în curând scorbura fu transformată într-o ascunzătoare în care putea sta foarte bine un om.

— Bine lucrat! Zise englezul, ștergându-și sudoarea de pe frunte. Amad va locui minunat aici. Acum trebuie încă mâncare și băutură, pipă și tutun și divanul gata.

Ne întoarserăm la Halef, care începuse să fie îngrijorat văzând că lipsisem atât de mult.

— Master Lindsay, acum rămâi dumneata cu caii, căci trebuie să-i arăt și lui Hagi Halef Omar ascunzătoarea.

— *Well!* Dar vii îndată înapoi! *Yes!*

— Știi să te cațeri? îi întrebai pe Halef, când ajunserăm la stejari.

— Da, sidi. Am cules eu multe curmale din palmieri. De ce?

— Asta este cu totul altfel de cățărare. Aici este vorba de un trunchi neted, care nu oferă nici un sprijin. Vezi gaura în trunchiul stejarului, acolo deasupra ramurii?

— Da, sidi.

— Ia cațără-te sus și te uită la ea! Trebuie să te urci pe coconarul acesta și apoi de-a lungul crengii de stejar.

El încercă și izbuti.

— Effendi, ăsta este un adevărat chioșc, zise dânsul, când se întoarce jos. Acum l-ați construit?

— Da. Știi unde este fortul din Amadiya?

— La stânga, aici.

— Atunci ascultă ce-ți spun! Cred că astă-seară îl voi putea scoate din închisoare pe Amad el Ghandur. El trebuie scos din oraș încă în cursul nopții și asta o vei face tu.

— Sidi, paznicii ne vor vedea.

— Ba nu. Există un loc unde zidul e atât de dărăpănat încât puteți ajunge neobservați de partea cealaltă. Îți voi arăta locul acesta când ne vom înapoia. Acum însă se pune chestiunea ca să dați de copacul acesta și în timpul nopții, căci gaura dintr-unsul trebuie să-i slujească haddedihiului drept ascunzătoare până-l vom scoate dintr-unsă. De aceea vei porni de aici în sus spre stânga, pentru ca să cunoști bine drumul pe care veți merge la noapte, apoi te întorci îndărăt la noi. Întipărește-ți bine terenul în minte! După ce îl vei fi pus la adăpost pe Amad, va trebui să te întorci neobservat în locuința noastră, căci nimeni nu trebuie să știe că unul din noi a părăsit orașul.

— Sidi, îți mulțumesc!

— Pentru ce?

— Pentru că îmi îngădui iarăși să fac ceva singur; căci e multă vreme de când stau cu mâinile în sân.

El plecă și eu mă întorsei la Lindsay, care stătea tolănit pe mușchi și privea la cer.

— Încântător în Kurdistan! Lipsește numai ruine! zise englezul.

— Ruine sunt destule pe aici, chiar dacă nu din cele vechi de mii de ani, ca la Tigru. Poate că vom fi siliți să umblăm prin ținuturi în care te vei putea încredința de existența ruinelor. Din văile Kurdistanului s-a ridicat spre cer vâlvătaia satelor incendiate și aburul valurilor de sânge vărsat. Ne aflăm într-o țară în care viața, libertatea și proprietatea sunt mai primejduite decât în oricare alta. Să ne dorim să nu fim nevoiți a ne încredința de asta pe propria noastră piele.

— Eu însă vreau să mă încredințez, master! Vreau să am aventuri! Doresc să lupt, să boxez, să împușc! Plătesc!

— Se poate găsi prilej pentru asta și fără plată, sir. Căci îndată ce ieșim din Amadiya se sfârșește teritoriul turcesc și încep acele ținuturi locuite de kurzi, care sunt supuse Sublimei Porți numai cu numele, sau îi plătesc tribut. Acolo pașapoartele noastre nu mai fac două parale; ba se poate

chiar să fim priviți cu dușmănie tocmai pentru că avem recomandății din partea turcilor și consulilor.

— Atunci nu le arătăm.

— Cred și eu. Cel mai bun lucru ca să câștigi de partea ta aceste hoarde pe jumătate sălbatice, este să te lași cu încredere în seama ospitalității lor. Un arab mai poate avea gânduri ascunse când primește pe un străin în cortul său — un kurd însă niciodată. Dacă totuși s-ar întâmpla vreodată așa ceva și dacă n-ar exista altă putință de salvare, atunci te pui la adăpostul femeilor și ești în deplină siguranță.

— *Well*, mă voi lăsa ocrotit de femei! Admirabil! Foarte bună idee, master!

După vreun ceas Halef se întoarce înapoi. El mă asigură că va găsi ascunzătoarea chiar noaptea, numai să izbutească să iasă afară din oraș. Scopul plimbării noastre era astfel atins și ne întoarserăm la Amadiya. Orându-i lucrurile în așa fel încât să trecem pe acolo unde zidul era dărăpănat.

— Acesta este locul despre care ți-am vorbit, Halef. Când vei ieși mai târziu, vezi să cercetezi cu luare-aminte spărtura asta, dar așa încât să nu bată la ochi.

— Asta va trebui s-o fac curând sidi, căci nu mai avem mult până să însereze.

Într-adevăr, când ajunserăm acasă ziua era pe sfârșite. Nu mai avui răgazul să mă odihnesc, căci Selim mă întâmpină în ușă:

— *Hamdulillah*, slavă lui Allah că vii în sfârșit! zise el. Te-am așteptat cu durere.

— Cu durere? Pentru ce?

— Mutesselimul mă trimite să te aduc la el.

— Ce să fac acolo?

— Nu știu.

— Nici nu bănuiești?

— Vrea să stai de vorbă cu un effendi, care tocmai a sosit.

— Cine este?

— Mutesselimul m-a oprit să-ți spun.
— Ei așa! Mutesselimul nu-mi poate ascunde nimic. Știam de mult că acest effendi va veni.
— Știai? Dar este o taină!
— Îți voi dovedi că eu cunosc această mare taină. Makredșul din Mosul a venit — așa este?
— Într-adevăr, știi! zise el, uimit. Dar nu este singur la mutesselim.
— Cine mai este?
— Un arnăut.
Bănuiam cine este, astfel că spusei:
— Și asta știu. Îl cunoști?
— Nu.
— Nu-i așa că n-are arme?
— *Allah akbar!* Așa este! Effendi, tu știi totul.
— Cel puțin vezi că mutesselimul nu e omul care să-mi poată ascunde mie ceva.
— Dar, emire, ei trebuie să fi vorbit rău, de tine.
— Pentru ce?
— N-am voie să pomenesc de asta.
— Bine, Selim Aga, văd acum că ești prietenul meu și mă iubești.
— Da, te iubesc, emire; dar serviciul cere să mă supun.
— Atunci află că-ți voi da încă azi porunci față de care te vei supune la fel ca și cum le-ai fi primit de la comandantul tău. De când se află makredșul aici?
— De aproape două ceasuri.
— Și de atâta timp mă aștepti?
— Ba nu. Makredșul a venit singur, în taină și fără nici o escortă. Eu tocmai mă aflam la mutesselim când el a intrat. Spunea că vine în secret deoarece călătorește într-o problemă foarte însemnată, de care nimeni nu trebuie să afle nimic. Au stat de vorbă și atunci comandantul a pomenit de tine și de tovarășii tăi. Makredșul trebuie să te cunoască, pentru că l-am văzut devenind foarte atent și i-a cerut mutesselimului să te descrie. „El e!”. Exclamă dânsul

apoi și-l rugă pe comandant să mă trimită afară. Ceva mai târziu m-a chemat înăuntru și mi-a poruncit să te aduc și...

— Ei, și?...

— Și... Emire, firește că este adevărat că te iubesc și de aceea îți voi spune... Dar mă vei trăda?

— Nu; îți făgăduiesc.

— Mi-a poruncit să iau cu mine câțiva arnăuți, cu care să ocup piața aceasta, pentru ca tovarășii tăi să nu poată pleca. Și pentru tine stau în palat pregătiți câțiva din arnăuții mei. Spunea să te arestez și să te vârlă la închisoare.

— Ah, asta este foarte interesant! Așadar una din celulele tale a și fost pregătită pentru mine?

— Da, vei sta alături de arab și am pus câțiva saci cu paie înăuntru! Căci mutesselimul spunea că tu ești un emir și trebuie să fii tratat altfel decât ceilalți arestați.

— Pentru atenția aceasta îi sunt într-adevăr recunoscător. Și tovarășii mei urmează să fie închiși?

— Da, însă în privința lor nu mi s-au dat încă ordine.

— Ce spune Mersinah despre asta?

— Stă în bucătărie și plânge întruna.

— Săraca de ea! Dar spuneai și despre un arnăut?

— Da; el era acolo încă înainte de sosirea makredșului și a stat de vorbă mult timp cu mutesselimul. Apoi am fost chemat și întrebat dacă effendi acela îmbrăcat în roșu și negru nu vorbește nimic nici acasă.

— Și ce-ai răspuns?

— Adevărul. Nu l-am auzit scoțând nici o vorbă.

— Bine! Hai să mergem!

— Emire, e adevărat că am căpătat ordinul să te aduc, dar vezi că eu te iubesc... N-ai vrea mai bine să fugi?

Arnăutul acesta de treabă îmi era într-adevăr prieten.

— Nu, nu vreau să fug, Selim, căci n-am nici un motiv să mă tem de mutesselim sau de makredș. Te-aș ruga însă să mai iei pe unul odată cu mine.

— Pe cine?

— Pe solul care a venit la mine.

— Îl voi chema. Este în curte.

Intrai în bucătărie. O găsi pe Mersinah stând ghemuită la pământ și având o mutră atât de întristată încât mă simții mișcat.

— Oh, ai venit, effendi! exclamă ea, ridicându-se. Grăbește-te, grăbește-te! i-am poruncit lui Selim Aga să te lase să fugi!

— Ți mulțumesc pentru asta, Mersinah! Dar nu voi fugi.

— Atunci te vor închide, emire!

— Vom vedea!

— Dacă o vor face, effendi, voi plânge tot timpul și-ți voi face ciorbele cele mai bune care există.

— Nu vei avea nevoie să gătești pentru mine, căci nu mă vor închide; te încredințez de asta!

— Emire, îmi redai viața spunând cuvintele acestea. Dar totuși ar putea-o face și atunci îți vor lua tot ce ai. N-ai vrea să-mi lași mie banii și celelalte lucruri care-ți sunt scumpe? Ți voi păstra totul și nu voi sufla nici un cuvânt.

— Te cred, înger ocrotitor al acestei case. Dar nu este nevoie de o asemenea prevedere.

— Atunci fă cum vrei! Acum du-te și Allah fie cu tine!

Plecarăm. Când străbătui piața, văzui îndărătul ușilor câtorva case pe arnăuții de care pomenise aga. Așadar lucrul era serios. Soldați stăteau și în palat, pe gang și pe scara acestuia, ba chiar și în vestibul.

Comandantul nu era singur în odaia lui, ci la intrare stăteau cei doi locotenenți, iar Selim Aga nu se retrase nici el, ci se așeză jos acolo.

— *Sallam aaleikum!* salutai nepăsător de tot.

— *Aaleikum!* răspunse comandantul rezervat și arătă spre un covor din apropiere:

Mă prefăcui că nu văzusem, sau nu pricepusem semnul lui și mă așezai alături de el, unde mai șezusem și înainte.

— Am trimis după tine, începu el, dar n-ai venit. Unde ai fost, effendi?

— Am plecat la plimbare.

— Unde?
— Afară din oraș.
— Ce căutai acolo?
— Să-mi mai dezmořesc calul. Știi că un armăsar nobil trebuie îngrijit.

— Cine a mai fost cu tine?
— Hagi Lindsay-Bei.
— Acela care a făcut jurământ să nu vorbească?
— Da.
— Am auzit că nu prea respectă jurământul acesta.
— Așa!
— El vorbește.
— Așa!
— Și cu tine.
— Așa!
— Știu asta foarte sigur.
— Așa!

Acest „Așa” îl cam scoase din sărite pe mutesselim.

— Păi trebuie să știi și tu asta, zise el.
— Cine ți-a spus că el vorbește?
— Unul care a fost dintr-ai lui.
— Cine este?
— Un arnăut, care a venit azi să vă acuze.
— Ce-ai făcut tu?
— Am trimis după tine.
— Pentru ce?
— Pentru ca să-ți iau un interogatoriu.
— *Allah illa Allah!* Așadar pe temeiul acuzației unui ticălos de arnăut trimiți la mine, pentru ca să mă tratezi — pe mine, un emir și un effendi — ca pe un păcătos, ca el! Mutesselime, Allah să-ți binecuvânteze mintea, ca să nu ți-o pierzi!

— Emire, roagă-l pe Dumnezeu pentru propria ta minte, căci vei avea nevoie de ea.

— Asta sună a amenințare.
— Și cuvântul tău sună ca o insultă.

— După ce mai întâi m-ai insultat tu. Dă-mi voie să-ți spun ceva, Mutesselime! Aici în pistolul ăsta sunt șase gloanțe și în celălalt tot atâtea. Vorbește ce ai de vorbit cu mine, dar gândește-te că un emir din Germanistan nu este un arnăut și nici nu se lasă asemuit cu unul dintr-aceștia. Dacă tovarășul meu nu-și ține jurământul, ce-l privește asta pe un arnăut? Unde este omul acesta?

— E în slujba mea.

— De când?

— De mult.

— Mutesselime, nu spui adevărul! Ieri încă acest arnăut nu era în serviciul tău. Este un om de care îți voi povesti eu și altele. Dacă Hagi Lindsay-Bei vorbește, asta privește conștiința sa, nu e treaba altuia.

— Ai avea dreptate, dacă aș ști despre el numai asta.

— Dar ce mai este?

— Este prietenul unui om care-mi este foarte suspect.

— Cine este acest om?

— Tu însuți!

Mă prefăcui foarte mirat.

— Eu? *Allah kerihm*, Dumnezeu este milostiv, el va fi mărinimos și cu tine.

— Mi-ai vorbit despre mutessarif și mi-ai spus că ar fi prietenul tău.

— Așa și este.

— Ba nu este adevărat.

— Ce? Mă faci mincinos? Atunci nu mai pot rămâne aici. Îți voi da prilejul să dovedești această insultă.

Mă ridicai, ca și cum aș fi vrut să părăsesc selamlâcul.

— Stai! strigă comandantul. Rămâi!

Mă întorsei spre el.

— Mi-o poruncești?

— Da.

— Ai vreun drept să-mi poruncești?

— Aici ești sub ordinele mele și când îți poruncesc să rămâi, trebuie să te supui.

— Și dacă nu rămân?

— Atunci te silesc. Ești prizonierul meu.

Cei doi locotenenți se ridicară; Selim Aga făcu la fel, dar foarte încet și cu neplăcere, după cum putui observa.

— Prizonierul tău? Ce-ți dă în gând? *Sallam!*

Mă îndreptai iar spre ușă.

— Opriți-l! porunci el.

Cei doi locotenenți mă înhățară, unul de o parte, altul de alta. Rămăsei pe loc și râsei în față întâi celui din dreapta, apoi celui din stânga; după aceea zburară unul în urma celuilalt prin încăperea respectivă și se prăbușiră la pământ în fața mutesselimului.

— Ia-i în primire, Mutesselim! Ridică-i de jos! Îți spun că voi pleca de aici când voi pofti și nici unul din arnăuții tăi nu mă va opri! Dar acum voi rămâne, căci mai am de vorbit cu tine. Întreabă deci mai departe ce ai de întrebat!

O asemenea împotrivire nu i se mai întâmplase viteazului comandant; el era obișnuit ca fiecare să se închine în fața sa și se părea că nu prea știe ce are de făcut acum.

— Spuneam, zise iar în cele din urmă, că nu ești prieten cu mutessariful.

— Dar ai citit scrisoarea lui.

— Și ai luptat împotriva sa.

— Unde?

— La Șeic Adi.

— Dovedește!

— Am un martor.

— Să poftească!

— Îți voi îndeplini această dorință.

La un semn al său Selim Aga părăsi încăperea. După câteva clipe se întoarse cu... makredșul din Mosul. Acesta nu mă învrednici cu nici o privire, trecu pe dinaintea mea și se așeză lângă comandant pe locul unde șezusem eu înainte, luând în mână ciubucul narghilelei care se afla acolo.

— Acesta este omul de care spuneai, effendi? îl întreabă mutesselimul.

El aruncă o privire disprețuitoare asupra mea și răspunse:

— El este!

— Vezi? spuse comandantul. Makredșul din Mosul, pe care-l cunoști, e martor că ai luptat împotriva mutessarifului.

— Este un mincinos.

Magistratul ridică ochii spre mine și scrâșni:

— Vierme!

— Vei face îndată cunoștință cu acest vierme! răspunsei eu, liniștit. Repet: ești un mincinos, căci n-ai văzut că am tras armele împotriva trupelor mutessarifului.

— Au văzut-o alții.

— Dar tu nu. Și comandantul mai spunea că tu însuși ai văzut-o. Numește martorii!

— Topșizii au povestit-o.

— Atunci au mințit și ei. Eu n-am luptat cu dânșii; nici o picătură de sânge n-a curs. S-au predat fără nici o împotrivire, ei și tunurile lor. Apoi, când ați fost împresurați în Șeic Adi, l-am îndemnat pe bei să fie bun și mărinimos, astfel că numai mie trebuie să-mi mulțumiți că n-ați fost împușcați cu toții. Din asta vrei să scoți dovada că aș fi un dușman al mutessarifului?

— Ai atacat tunurile și le-ai capturat.

— Asta recunosc cu plăcere.

— Dar pentru aceasta vei răspunde la Mosul.

— Ei aș!

— Da. Mutesselimul te va aresta și te va trimite la Mosul, pe tine și pe toți care sunt cu tine. Există un singur mijloc să vă salvați.

— Care?

Făcu un semn și ofițerii intrară.

— Tu ești un emir din Frankistan, căci nemsii sunt frânci, începu acum makredșul. Știu că stai sub ocrotirea

consulilor lor și că deci n-avem voie să te ucidem. Dar ai făcut o crimă care se pedepsește cu moartea. Trebuie să te trimitem prin Mosul la Stambul, unde vei căpăta în mod sigur pedeapsa.

Făcu o pauză. Se părea că nu-i vine atât de ușor s-o întoarcă așa cum voia.

— Spune mai departe! îl îndemnai eu.

— Ai fost însă un favorit al mutessarifului și pe de altă parte și mutesselimul te-a primit prietenește, astfel că aceștia doi nu vor să ai parte de o soartă atât de tristă.

— Allah să le țină în seamă asta în ceasul lor din urmă.

— Da! De aceea este cu putință să renunțăm a urmări mai departe chestiunea aceasta, dacă...

— Ei, dacă?

— Dacă ne spui cât prețuiește viața unui emir din Germanistan.

— Nu prețuiește nimic.

— Nimic? Glumești!

— Ba vorbesc foarte serios. Nu prețuiește nimic.

— Întrucât?

— Pentru că Allah îl poate chema la dânsul și pe un emir în orice moment.

— Ai dreptate; viața stă în mâna lui Allah; dar ea este un bun care poate fi ocrotit și păstrat.

— Nu prea pari să fii un bun musulman, căci altminteri ai ști că drumurile omului sunt înscrise în cartea vieții.

— Și cu toate astea omul poate pierde viața dacă nu ascultă de această carte. Vrei tu să faci asta?

— Bine, makredşe! La cât ai prețuit tu propria ta viață?

— Cel puțin zece mii de piaștri.

— Atunci viața unui nemsî prețuiește tocmai de zece mii de ori mai mult, adică o sută de milioane de piaștri. Cum se face că un turc are un preț atât de scăzut?

El se uită la mine mirat:

— Ești tu un emir atât de bogat?

— Da, de vreme ce posed o viață atât de scumpă.

— Atunci cred că vei prețui viața ta aici în Amadiya la douăzeci de mii de piaștri.

— Firește.

— Și pe aceea a lui Hagi Lindsay-Bei tot la atâta.

— Întocmai!

— Și zece mii pentru al treilea.

— Nu este prea mult.

— Și sluga ta?

Ce-i drept el e arab, dar un om viteaz și credincios, care prețuiește tot atâta cât oricare altul.

— Atunci crezi că și el merită zece mii?

— Da.

— Ai făcut socoteala cât face împreună?

— Șaizeci de mii de piaștri. Nu?

— Da. Aveți atâția bani la voi?

— Suntem foarte bogați, effendi.

— Când vreți să plătiți?

— Nu vrem deloc.

Era nostim să vezi cu ce mutră mă priviră cei doi, întâi pe mine, apoi ei între ei.

— Ce vrei să zici cu asta, effendi?

— Vreau să zic că eu sunt de fel dintr-o țară în care domnește dreptatea. La noi, cerșetorul prețuiește tot atâta în fața judecătorului cât și regele. Și când padișahul nostru păcătuiește, el este pedepsit de lege. Nimeni nu-și poate răscumpăra viața, căci nu există nici un judecător care să fie ticălos. Osmanlâii însă n-au altă lege decât punga și de aceea fac negoț cu dreptatea. Eu nu-mi pot plăti viața, dacă am meritat să-mi fie luată.

— Atunci o vei pierde.

— Nu cred. Un nemsî nu face negustorie cu viața sa, în schimb știe să și-o apere.

— Effendi, apărarea îți este cu neputință.

— Pentru ce?

— Vina ta este dovedită și ai și mărturisit-o.

— Nu-i adevărat. N-am mărturisit nici o vină, ci am recunoscut numai că v-am luat tunurile. Și asta e o faptă care nu va fi pedepsită.

— Așa crezi tu. Refuzi deci să primești propunerea noastră mărinimoasă.

— N-am nevoie de nici o mărinimie.

— Atunci trebuie să te arestăm.

— Încercați!

Comandantul mai stăruie și el pe lângă mine, dar pentru că refuzai și de data asta, el bătu din palme și cei trei ofițeri se iviră iarăși.

— Duceți-l de aici! le porunci el. Nădăjduiesc, effendi, că nu te vei împotrivi să mergi cu ei. Afară stau destui oameni ca să înfrângă orice împotrivire. În timpul cât vei sta închis o vei duce bine...

— Taci, Mutesselime! îl întrerupsei eu. Aș vrea să-l văd pe acela care ar avea puterea să mă biruie. Unul ca mine vă face praf pe voi cinci în trei secunde, iar arnăuții tăi bolnavi de friguri o rup la fugă când o să mă vadă. Că aș duce-o bine ca arestat cred și eu, căci este în propriul vostru interes. La Mosul nu voi fi trimis, căci asta nu-i poate fi de folos makredșului; el vrea doar să-mi răscumpăr viața, căci are nevoie de bani ca să treacă granița.

— Să treacă granița? întrebă mutesselimul. Cum trebuie să înțeleg cuvintele tale?

— Întreabă-l pe el însuși!

Îl privi pe makredș, care făcea fețe-fețe.

— Ce vrea să zică? îl întrebă el.

— Nu-l pricep! răspunse magistratul.

— Ba mă pricepe foarte bine, replicai eu. Mutesselime tu m-ai insultat; vrei să mă arestezi; mi-ai făcut o propunere care ar avea urmări foarte rele pentru tine, dacă aș vorbi despre asta. Amândoi m-ați amenințat; dar acum voi lua eu arma în mână, după ce am văzut cât de departe cutezați să mergeți. Știi tu cine este omul acesta?

— Makredșul din Masul.

— Te înșeli. Nu mai este, căci a fost destituit.

— Destituit!

— Omule, te gâtui! strigă makredșul.

— Destituit! exclamă comandantul a doua oară, pe jumătate speriat, pe jumătate întrebător.

— Da. Selim, ți-am spus mai adineaori că-ți voi da azi un ordin pe care va trebui să-l duci la îndeplinire. Acum îl vei auzi: arestează-l pe acest om și vârlă-l în celula în care trebuia să fiu vârlat eu. Va fi transportat apoi la Mosul.

Bietul agă se holbă întâi la mine, apoi la ceilalți, dar firește că nu făcu nici o mișcare, ci rămase pe loc.

— E nebun, zise makredșul, ridicându-se.

— Tu ești nebun, de vreme ce cutezi să vii la Amadiya. De ce n-ai mers pe drumul drept, ci ai luat-o prin Mungaysi? Vezi că știu totul. Uite dovada, Mutesselime, că am dreptul să cer arestarea lui.

Și-i dădui scrisoarea adresată beiului Ali. El se uită întâi la semnătură și exclamă:

— De la Anadoli Kasi Askeri?

— Da. Se află la Mosul și cere predarea acestui om. Citește!

— Este adevărat! Dar ce face mutessariful?

— A fost și el destituit. Citește și scrisoarea astalaltă!

I-o dădui și el o citi.

— *Allah kerihm*, Dumnezeu să fie milostiv cu noi! Se întâmplă lucruri mari.

— Da, se întâmplă. Mutessariful a fost destituit, makredșul la fel. Vrei să fii și tu destituit?

— Emire, tu ești un trimis secret al lui Anadoli Kasi Askeri, sau poate chiar al padișahului.

— Cine sunt, n-are importanță aici; dar vezi că știu totul și aștept să-ți faci datoria.

— Effendi, mi-o voi face. Makredșe, n-am încotro; stă scris aici... Trebuie să te arestez.

— Fă-o! răspunse magistratul.

Un pumnal luci în mâna lui și cât ai clipi din ochi străbătu odaia și ajunse la ușă. Alergarăm după el și ajunserăm tocmai la timp să vedem că Selek, care venise cu mine, îl trântise la pământ și-i pusese piciorul pe piept, căutând să-i smulgă pumnalul. Fu dezarmat cu ajutorul nostru și adus înapoi în selamlâc.

— Cine este omul acesta? întrebă comandantul, arătând pe Selek.

— Este un sol pe care mi l-a trimis beiul Ali din Baadri. El se întoarce acolo și-i poți îngădui să însoțească transportul. În felul acesta voi fi sigur că makredșul nu va evada. Dar îți voi mai preda pe unul.

— Pe cine, emire?

— Să vină arnăutul care m-a acuzat.

— Aduceți-l! porunci comandantul. Unul din ofițeri ieși și-l aduse pe arnăut.

— Întreabă-l unde își are armele! spusei eu.

— Unde le ai?

— Mi-au fost luate.

— Unde?

— În somn.

— Minte, Mutesselime! Acest om i-a fost dat lui Hagi Lindsay-Bei de către mutessarif; el a tras asupra mea și a fugit; ne-a pândit apoi pe drum și a tras din desișul pădurii încă două gloanțe asupra mea, care însă n-au nimerit. Câinele meu l-a prins, dar l-am iertat și i-am dat drumul să plece. Cu prilejul acesta i-am luat armele, pe care kavasul meu le mai are. Să-i chem pe martori, ca să arate că spun adevărul?

— Emire, te cred. Arestați-l pe acest câine și vârați-l în gaura cea mai adâncă din închisoare!

— Stăpâne, poruncești să-l iau și pe makredș? îl întrebă Selim pe comandant.

— Da.

— Mutesselime, să fie legat mai întâi! zisei eu. A încercat o dată să fugă și va mai încerca.

— Legați-l!

Fură duși amândoi și eu rămăsei singur cu comandantul. Bietul om era atât de năucit, că se lăsă greoi pe covor și oftă:

— Cine ar fi crezut?

— Tu nu, Mutesselime.

— Emire, iartă-mă! Eu nu știam nimic din toate astea.

— Desigur că arnăutul s-a întâlnit înainte cu makredșul și s-a înțeles cu el, altminteri n-ar fi îndrăznit să apară în fața noastră, deoarece aveam motive să cerem pedepsirea lui.

— Nu va mai trage el asupra nimănui, n-avea grijă! Îngăduie-mi să-ți dau o pipă!

Ceru să se mai aducă o narghilea și o aprinse cu mâna lui chiar. Apoi zise cu ton slugarnic aproape:

— Emire, îți închipui că am vorbit serios?

— Ce?

— Că vroiam să iau bani de la tine.

— Da.

— Te înșeli, effendi. M-am supus voinței makredșului și ți-aș fi dat înapoi partea mea.

— Dar de fugit, aș fi putut fugi?

— Da. Vezi că-ți vroiam binele.

— Asta nu trebuia să faci, dacă acuzația împotriva mea era întemeiată.

— Te vei mai gândi la asta?

— Nu, dacă faci așa fel ca să pot uita.

— Vei uita, emire. Vei uita, precum ai uitat și altceva.

— Ce anume?

— Doctoria.

— Da, Mutesselime, chiar că am uitat de ea. Dar o vei căpăta încă azi, îți făgăduiesc.

Un servitor intră și raportă:

— Stăpâne, afară este un baș-ceauș [\[34\]](#).

— Ce vrea?

— Vine din Mosul și spune că-solia lui e importantă.

— Să intre!

Sergentul-major intră și înmâna comandantului o scrisoare prevăzută cu o pecete mare; era pecetea lui Anadoli Kasi Askeri. O deschise și după ce o citi zise omului să vină a doua zi dimineața să ia răspunsul.

— Emire, știi tu despre ce este vorba? mă întrebă, după plecarea militarului.

— O scrisoare a judecătorului suprem al Anatoliei.

— Da. Îmi scrie despre destituirea mutessarifului și a makredșului. Pe acesta din urmă să-l trimit la Mosul îndată ce se va arăta pe aici. Îl voi da mâine acestui baș-ceauș. Să pomenesc ceva de tine în scrisoarea mea?

— Nu. Voi scrie eu însumi. Dar vezi să dai o escortă îndestulătoare.

— Cât despre asta să n-ai nici o grijă, mai ales că urmează să plece și un alt arestat de seamă.

— Cine?

— Arabul. Anadoli Kasi Askeri mi-o poruncește și spune că fiul șeicului va fi trimis la Stambul ca ostatic.

— Când pleacă transportul?

— Înainte de prânz. Voi scrie chiar acum scrisoarea.

— Atunci nu vreau să te mai tulbur.

— O, effendi, prezența ta mi-e mai dragă decât orice.

— Și ochiul tău este pentru mine ca ochiul celui mai bun prieten, dar timpul tău este prețios și nu trebuie să ți-l răpesc.

— Dar mâine dimineață vii?

— Poate.

— Vreau să fii de față la plecarea transportului, ca să vezi că port grijă de toate.

— Atunci voi veni. *Sallam!*

— *Sallam!* Allah să te călăuzească!

Când ajunsei acasă mă pomenii cu „Florica” prinzându-mă de mâini și râsuflând ușurată:

— *Hamdulillah*, effendi, trăiești și ești liber! Ești un mare erou. Servitorii tăi și solul străin au spus-o. Dacă te-ar fi arestat, ai fi culcat la pământ pe toți din palat și poate că și pe Selim Aga.

— Pe el nu, dar pe toți ceilalți da, răspunsei eu.

— Tu ești precum Kalad cel Puternic. Barba ta stă la dreapta și la stânga ca barba unei pantere și brațele tale sunt ca picioarele unui elefant. Era o descriere metaforică, fără îndoială. Ah, „Florico” ce atentat la blonda mea podoabă facială și la membrele mele atât de prețioase. Trebuia să fiu și eu la fel de curtenitor și răspunsei:

— Gura ta grăiește ca versul unui poet, Mersinah și buzele tale se revarsă ca o oală plină cu miere dulce; vorbirea ta face bine ca un plasture pe un cucui și sunetul glasului tău nu poate fi uitat de acela care l-a auzit odată. Ține, ia acești cinci piaștri ca să-ți cumperi khol și hena pentru genele tale și unghiile trandafirii ale mâinilor tale. Inima mea vrea să se bucure privindu-te, pentru ca sufletul să-mi întinerească și ochiul să fie vrăjit de grația mersului tău.

— Stăpâne, tu ești mai viteaz decât Ali, mai înțelept decât Abu Bekr, mai puternic decât Simsah ^[35] și mai frumos decât Hossein, Armadenul. Poruncește ce friptură să-ți fac! Sau vrei poate ceva fript și copt? Fac pentru tine tot ce ceri, căci cu tine a intrat bucuria în casa mea și belșug peste pragul ușii mele.

— Bunătatea ta mă mișcă, o, Mersinah; n-o pot răsplăti cu nimic. Dar nu mi-e nici foame, nici sete când zăresc strălucirea ochilor tăi, culoarea obrazilor tăi și forma drăgălașă, a mâinilor tale. A fost Selim Aga aici?

— Da și mi-a povestit totul. Dușmanii tăi sunt răpuși. Du-te sus și mângâie-i pe ai tăi, care sunt foarte îngrijorați pentru tine.

Îi ascultai sfatul.

— În sfârșit, te-ai întors! mă întâmpină englezul. Mare grijă am avut! Vroiam să venim iar pe la dumneata. Noroc c-ai venit.

— Ai fost în primejdie? mă întrebă și Mohammed.

— Nu prea. A trecut. Știi că mutessariful a fost destituit?

— Din Mosul?

— Da, de asemenea și makredșul.

— De aceea a venit așadar Selek aici?

— Da. Nu ți-a povestit nimic când am plecat noi după-amiază?

— Nu. E un om tăcut. Dar atunci Amad poate fi liber, căci numai mutessariful l-a ținut arestat.

— Așa sperasem și eu, dar lucrurile stau mai prost. Sultanul aprobă purtarea turcilor față de voi și judecătorul suprem din Anatolia a poruncit ca fiul tău să fie trimis ca ostatic la Stambul.

— *Allah kerihm!* Când trebuie să plece?

— Mâine înainte-de prânz.

— Atacăm în drum escorta.

— Atâta timp cât avem nădejde să-l eliberăm prin șiretlic, nu trebuie să prăpădim nici o viață omenească.

— Dar mai avem timp numai o singură noapte.

— Este destul.

Mă adresai apoi englezului:

— *Sir*, am nevoie de vin pentru mutesselim.

— Merită vin ticălosul ăsta? Poate bea apă! Cafea, ceai de tei, odolean și lapte bătut.

— M-a rugat de vin!

— Tâlharul! Dar n-are voie să bea. E mahomedan.

— Musulmanii îl beau cu aceeași plăcere ca noi. Aș vrea să-mi păstrez bunăvoința lui atât timp cât avem nevoie de ea.

— Bine! Să capete vin! Cât?

— O duzină de sticle. Dau eu jumătate și dumneata jumătate.

— Pfui! Nu cumpăr jumătate vin. Uite bani!

Îmi întinse punga și nici nu se uită cât iau, ca un adevărat gentleman ce era.

— Cum stăm? întrebă apoi. Salvăm pe Amad?

— Da.

— Astăzi?

— Da.

— Cum?

— Eu mă duc cu Selim să beau vin și caut...

— Bea și el vin? mă întrerupse dânsul.

— Și încă cum!

— Halal musulman! Merită ciomăgit.

— Tocmai împrejurarea asta este în folosul nostru. Se va îmbăta și atunci îi șterpelesc cheile închisorii. Apoi îi dau drumul afară arabului, care se va duce la tatăl său, unde își va schimba hainele. După aceea Halef îl va călăuzi la vila pe care ai construit-o dumneata pentru el.

— *Well!* Foarte frumos! Dar eu ce fac?

— Întâi de toate bagi de seamă. Când îl aduc, dau un semnal colo după colț. Voi cârâi ca o cioară trezită din somn. Atunci Halef va alerga jos ca să deschidă ușa și s-o țină pe Mersinah în bucătărie. Dumneata vii cu Mohammed la scară și îl întâmpinați pe Amad, ca să-l duceți sus. El se va îmbrăca în timp ce mă așteptați până mă întorc acasă.

— Pleci iarăși?

— Da, trebuie să mă înapoiez la Selim Aga, ca să nu trezesc nici o bănuială și să-i strecor înapoi cheile.

— Greu lucru pentru dumneata. Dacă te prinde?

— Am pumni și dacă nu ar fi de ajuns, am și arme. Acum, însă, hai să luăm împreună cina!

În timpul mesei Mohammed fu și el instruit în amănunțime. Halef aduse vinul și-l împacheta bine.

— Pe ăsta îl duci acum la mutesselim! îi zisei.

— Are de gând să bea, sidi? întrebă el, mirat.

— Să-l folosească cum o vrea. Nu dai pachetul decât lui personal și-i spui că i-am trimis doctoria. Și acum ascultă! Când mă vei vedea plecând cu aga Selim, te iei după noi pe

furiș și bagi de seamă bine în ce casă intrăm! Dacă se întâmplă să fie nevoie de mine cumva, vii și mă chemi.

— Unde te voi găsi în casa aceea?

— Intri în gang și mergi vreo opt pași drept înainte; bați apoi la dreapta într-o ușă, îndărătul căreia voi fi eu. Dacă te vede patronul îi spui că-l cauți pe emirul străin care bea din cană. Ai priceput?

— Da, răspunse el și plecă cu pachetul. Mohammed Emin era într-o frământare de nedescris.

Își luase toate armele și încărcase flinta din nou. Inimă de tată!

Nu-l mai văzusem așa de când se luptase cu dușmanii în Valea cu Scări. Nu-mi ardea de răs. Dragostea de tată este sfântă! Și eu lăsasem acasă un tată care îndurase pentru mine destule griji și lipsuri, așa că puteam să-l înțeleg foarte bine.

În cele din urmă, Selim se întoarse de la mutesselim. Își luă cina în bucătărie, apoi meraserăm în taină la evreul nostru. Selim cunoscuse îndeajuns efectul vinului, așa că de data aceasta fu cu luare-aminte: bău numai cu sorbituri mici și foarte încet.

Stăteam de vreo trei sferturi de oră cu vinul în față și singurul efect pe care-l făcu băutura asupra lui Selim fu că acesta deveni mai tăcut și mai visător, determinându-l să se sprijine într-un cot, dus pe gânduri. Tocmai voiam să-l mai îndemn la băutură, când se auziră ciocănituri în ușă.

— Cine este? întrebă aga.

— Trebuie să fie Halef.

— Știe el unde suntem?

— Da.

— Effendi, ce-ai făcut?

— Dar nu știe ce facem.

— Nu-l lăsa înăuntru!

Cât de bine făcusem că-l spusesei lui Halef unde mă duc! Faptul că venea să mă ia era o dovadă că se întâmplase ceva deosebit. Deschisei ușa și ieșii pe gang.

— Halef!

— Sidi, tu ești?

— Da, ce s-a întâmplat?

— A venit mutesselimul.

— Prost lucru! Asta ne poate distruge toată opera. Du-te! Venim și noi îndată. Dar să rămâi mereu la ușa odăii mele, ca să te am lângă mine imediat ce voi avea nevoie de tine.

Intrai înapoi în odăiță și zisei tovarășului meu:

— Selim Aga, a fost norocul tău că i-am spus lui Halef unde suntem. Mutesselimul te așteaptă acasă la tine.

— *Allah illa Allah!* Vino repede, effendi! Ce vrea?

— Halef n-a știut să-mi spună.

— Trebuie să fie ceva important. Grăbește-te!

Lăsarăm vinul în părăsire și pornirăm repede spre casă. Când ajunseserăm, îl găsim pe mutesselim șezând pe locul de cinste în odaia mea: se lăsa luminat de felinarul de hârtie roșie și trăgea din narghilea mea. Când mă văzu intrând, se ridică.

— Ah, Mutesselim, tu aici la mine! Allah să-ți binecuvânteze intrarea în această casă și să facă să te simți bine alături de mine!

În sinea mea însă aveam cu totul altă dorință...

— Emire, iartă-mă că am venit la tine. Stăpâna acestei case, căreia Allah i-a dat un chip cum nu este altul, mi-a spus să urc aici. Vroiam să vorbesc cu aga Selim.

— Atunci îngăduie să plec iarăși.

Acum era nevoie să mă poftescă să rămân acolo, altminteri ar fi contravenit tuturor regulilor turcești de curtenie.

— Rămâi, emire și ia loc! Și aga să ia loc! Căci ceea ce cer de la el poți ști și tu.

Fură aduse pipele de rezervă. În timp ce le aprindeam, îl privii cu luare-aminte pe comandant. Lumina roșie a lanternei nu-mi îngăduia să-i văd bine chipul, dar glasul său

părea să aibă acea intonație care se poate auzi atunci când limba începe să-și piardă sprinteneala ei obișnuită.

— Ce crezi tu, effendi, makredșul este un prizonier de seamă?

— Cred că da.

— Eu la fel. De aceea mă îngrijorează mult gândul că ar putea izbuti să fugă.

— Dar e închis și păzit cu strășnicie.

— Da, însă asta nu-i de ajuns pentru mine. Selim Aga, în noaptea asta nu voi dormi și mă voi duce de două sau trei ori la închisoare, ca să mă încredințez că este într-adevăr în celula lui.

— Stăpâne, voi face eu asta în locul tău! zise Selim.

— Atunci îl vezi tu, dar nu eu și tot nu voi putea dormi. Mă voi duce singur. Dă-mi cheia!

— Știi stăpâne, că mă superi cu asta?

— Nu vreau să te supăr, ci numai să mă liniștesc pe mine. Anadoli Kasi Askeri este un om foarte aspru. M-aș vedea atârnat de funia de mătase dacă-l las pe arestat să scape.

Îndeplinirea planului nostru devenea imposibilă. Mă hotărâi repede: vin sau violență! În timp ce aga se mai ciondănea cu superiorul său, mă ridicai și ieși pe coridor, unde se afla Halef:

— Adu din tutunul cel mai bun și păstrează banii aceștia cu care să te duci acolo unde m-ai găsit: cere de la evreu să-ți dea din vinul acela de Tirbeldi Haidari, din care am băut înainte.

— Cât să aduc?

— Un vas în care să încapă zece cani dintr-acelea pe care le are evreul. Vasul ți-l va împrumuta el.

— Să aduc băutura diavolului în odaie?

— Nu. Voi veni eu s-o iau din camera ta. Dar bașbuzucul nu trebuie să știe nimic. Dă-i bacșișul acesta! Să plece în oraș și să rămână cât o pofti. Să se ducă să se prezinte baș-

ceauşului, cu care va călători mâine. În felul acesta scăpăm de dânsul.

Când intrai înapoi în odaie, aga tocmai dădea comandantului cheia. Acesta o vârî în buzunar şi-mi zise:

— Ştii tu că makredşul a fost nesupus?

— Da. A vrut întâi să-l miruiască pe aga şi apoi a încercat chiar să-l omoare.

— Va plăti pentru aceasta!

— Şi, zise Selim, când i-am cerut să-şi golească buzunarele, a refuzat.

— Ce avea în ele?

— Bani mulţi.

— Emire, cui aparţin aceşti bani? întrebă comandantul, iscoditor.

— Tu trebuie să-i iei în primire.

— Asta este adevărat! Hai să mergem!

— Mutesselime, vrei să mă părăseşti! îl întrebai eu. Vrei să mă insulti?

— Am venit în vizită, dar nu sunt oaspetele tău.

— N-am ştiut că vii. Îngăduie-mi să-ţi ofer o pipă cum rar se poate fuma aici.

Halef tocmai intra cu tutunul; era de o calitate superioară, iar comandantul îl va aprecia foarte mult. De altminteri eram foarte hotărât să-l ţin acolo şi să nu-l las să plece. Din fericire, nu era nevoie să mă folosesc de forţă, căci el acceptă pipa. Şi în timp ce fumam şi stăteam de vorbă; băgai de seamă că ochii săi se îndreptau mereu spre uşă. Ceru cafea şi atunci îl întrebai:

— Ai căpătat doctoria, Mutesselime?

— Da. Îţi mulţumesc, effendi.

— A fost destul?

- N-am numărat încă.
- Și nici n-ai gustat din ea?
- Puțin.
- Cum a fost?
- Foarte bună. Dar am auzit că există și una dulce de tot.

Aga Selim știa foarte bine despre ce era vorba. El zâmbi pe sub mustață și se uită la mine cu niște ochi...

- Da, există și una dulce de tot, răspunsei eu.
- Dar este rară?

— Nu.

— Și tămăduitoare?

— Foarte. Seamănă, cu laptele care curge din copacii Paradisului.

— Dar în Amadiya nu există dintr-asta?

— Eu pot prepara din ea pretutindeni, chiar și aici.

— Și cât durează până este gata?

— Zece minute. Dacă vrei să aștepti atâta, vei gusta din băutura Paradisului, pe care huriile i-o servesc lui Mahomed.

— Aștept!

Ochii săi sclipiră de bucurie, iar ai lui Selim și mai mult. Părăsii odaia și mă dusei la Mohammed Emin.

— Emire, acum s-a sfârșit!

— Nu, ci abia începe.

— Dar cheia n-o mai capeți acum!

— Poate că nici nu voi avea nevoie de ea. Ai răbdare!

Lindsay își făcu și el apariția:

— Luat din tutunul meu! Cine fumează din el?

— Comandantul.

— Foarte bine! Bea vinul meu, fumează tutunul meu. Admirabil!

— De ce n-ar face-o?

— Să rămână acasă! Ne stingherește fuga!

— Poate că o înlesnește chiar. Am trimis după vin.

— Iar?

— Da. Dintr-acela persan. Doboară și un elefant. Dulce ca mierea și tare ca un leu.

— *Well!* Beau și eu vin persan!

— Am purtat de grijă să fie și pentru dumneata. Îi voi înveseli pe cei doi, apoi vom vedea ce este de făcut.

Mă dusei în bucătărie și pusei să se facă focul.

Înainte de a se aprinde bine Halef se întoarse, aducând un vas mare cu vinul amețitor. Pusei pe foc o oală plină cu vin și o dădui în seama „Florivicăi”. Apoi mă întorsei la englez.

— Aici este dintr-acela persan, îi zisei. Dar dați paharele încoace!

Când intrai în odaia mea, cei doi turci mă priviră cu nerăbdare.

— Am adus doctoria, Mutesselime. Gustă din ea rece, apoi îți voi da caldă, ca să vezi cât de bună este.

— Spune-mi lămurit, effendi, dacă este vin sau doctorie?

— Băutura aceasta este cea mai bună doctorie pe care o cunosc azi. Bea-o și spune-mi dacă nu-ți înveselește inima.

El gustă o dată, apoi încă o dată. Pe chipul său se așternu ca o lumină.

— Tu însuși ai descoperit această băătură?

— Nu, ci Allah o dă acelor pe care-i iubește mai mult.

— Crezi așadar că el ne iubește?

— Firește.

— Despre tine știu că ești un favorit al Profetului. Mai ai multă din băutura asta?

— Uite! Bea tot!

Umplui iarăși paharele. Ochii săi sclipiră și mai tare ca înainte.

— Effendi, ce este Ladakia, Djebeli și tutunul din Şiras față de această doctorie! Ea este mai bună ca cea mai fină aromă a cafelei. Vrei să-mi dai rețeta cum se prepară?

— Să-mi aduci aminte să ți-o scriu înainte de a părăsi Amadiya. Dar uite cana aici. Beți! Trebuie să mă duc jos la bucătărie, ca să prepar restul doctoriei.

Într-adins coborâi încetișor scara și deschisei cu băgare de seamă ușa bucătăriei... Precum mă așteptam, „Florica” stătea în fața oalei și scotea cu o ceșcuță din vinul fierbinte, pe care-l sorbea cu o plăcere nespusă.

— Mersinah, vezi să nu-ți arzi dinții!

Ea se întoarse speriată și scăpă jos ceșcuța.

— O, sidi, a intrat un păianjen în oală și am vrut să-l scot afară, se scuză ea.

— Și păianjenul acesta ți l-ai turnat în gură?

— Nu, effendi, ci numai ceea ce atârna de păianjen.

— Dă încoace ulcica aceea de jos!

— Poftim, emire!

— Umple-o cu băutura aceea!

— Pentru cine?

— Pentru tine.

— Dar ce este, emire?

— Este o doctorie născocită de un medic persan, pentru ca să întinerească pe cei bătrâni. Cine bea destul dintr-unsă, are parte de fericire și cine bea neîncetat, se bucură de viața veșnică.

Ea îmi mulțumi în cuvinte înflorate și eu plecai sus cu restul vinului. Cei doi băutori stăteau unul lângă altul și păreau foarte veseli amândoi.

— Știi tu, effendi, despre ce vorbim? mă întrebă comandantul.

— Văd eu că vă sfădiți, dar nu știu pentru ce.

— Ne întrebăm care sistem suferă mai mult, al meu sau al lui. Cine are dreptate?

— Cui îi ajută mai mult doctoria, sistemul aceluia trebuie să fi suferit mai mult.

— Înțelepciunea ta este prea mare ca s-o putem pricepe. Ce ai în oala aceasta?

— Asta este *Itşki itşkilerin* ^[36], căci n-are pereche.

— Și vrei s-o încercăm?

— Dacă dorești, îți torn dintr-unsă.

— Toarnă-mi!

— Și mie, effendi! mă rugă Selim.

Nu era decât vin fiert, fără nici o mirodenie, dar îi aduse în acea stare de pupături și îmbrățișări, de „să trăiești, că ești de milioane!”. Mutesselimul ajunsese chiar să șteargă barba agăi sale, prin încâlceala căreia se rătăciseră câțiva stropi din miraculosul medicament. Făceau o larmă și un scandal, exact ca doi novici ce erau. Mă luară părtaș la petrecere chiar și pe mine, care doar mă făceam că beau: mutesselimul nu mă mai slăbea din îmbrățișări, iar aga mă luase pe după gât și nici chip să-mi mai dea drumul.

Deodată, Selim se ridică pentru a se duce să aducă o lampă nouă pentru felinar. Izbuti să se așeze pe picioare, apoi, însă, întinse brațele și genunchii începură să-i bâțâie ca unuia care încearcă să patineze pentru întâia oară.

— Ce ți s-a întâmplat agă? întrebă comandantul.

— Oh, stăpâne, am *Baldyr cekmiş* ^[37]. Cred că trebuie să mă așez din nou.

— Așează-te! Te voi ajuta.

— Cunoști vreun leac?

— Unul foarte bun. Șezi!

Agă se așează din nou. Comandantul se ridică puțin și întrebă cu bunăvoință:

— În care pulpă ai cârcelul?

— În cea dreaptă.

— Ia dă piciorul încoace!

Selim i-l întinse și superiorul său începu să tragă de dânsul din toate puterile.

— *O, jazik*, aoleu, stăpâne! Cred totuși că este în cea stângă.

— Atunci dă-l încoace pe stângul!

Selim îi întinse celălalt picior și mutesselimul începu să tragă și de acesta din toate puterile.

— Cred că acum a trecut! zise aga, cu un oftat.

— Atunci ridică-te și încearcă să mergi.

Selim se ridică și-și dădu toată osteneala, izbutind să stea drept ca o lumânare. Cât despre mers însă, păți la fel ca pasărea care se avântă pentru prima oară în zbor.

— Ia aleargă! îi porunci mutesselimul. Haide, te voi sprijini eu.

Dădu să se ridice, dar își pierdu echilibrul și fu nevoit să renunțe. Găsi însă repede soluția, punând mâna pe umărul meu, de oare se propti bine. Apoi își crăcăna picioarele și se holbă mirat la lampa roșie.

— Emire, lampa ta cade jos.

— Ba eu văd că atârnă bine.

— Ba cade și hârtia se aprinde. Văd de-acum flăcările...

— Eu nu văd nimic.

— *Maschallah!* O văd căzând și totuși rămâne sus. Nu te clătina așa, Selim Aga, altminteri te prăbușești.

— Nu mă clatin, effendi.

— Ba eu văd foarte bine că te clatini.

— Tu însuți te clatini, stăpâne.

— Eu? Aga, încep să mă neliniștesc mult de sistemul tău. Nervii tăi te împing încolo și încoace și mistuirea ți-a căzut în picioare. Bălăbănești și legeni capul ca și cum ai vrea să înoți. O, Selim Aga, doctoria asta a fost prea minunată și prea tare pentru tine. Te va doborî.

— Te înșeli, stăpâne! Ceea ce spui tu este cazul cu tine. Văd picioarele tale dănțuind și brațele tale săltând. Capul ți se învârtește de jur-împrejur. Effendi, ești foarte bolnav. Allah să-ți trimită ajutor, pentru ca sistemul tău circulator să nu se prăpădească cu totul.

Asta era prea mult pentru mutesselim. El strânse pumnul și amenință:

— Selim, bagă de seamă! Cine spune că sistemul meu nu este în regulă, pe acela pun să-l biciuiască sau să-l închidă!

— Dar ce-am făcut? Am vârat oare cheia în brâu?

Duse mâna la acesta și găsi ceea ce căuta.

— Aga, ridică-te și însoțește-mă! Voi merge acum să inspectez închisoarea. Emire, doctoria ta este într-adevăr

ca laptele paradisului; dar ea ți-a răsturnat stomacul, căci mereu te întorci cu capul în jos. Îngădui să plecăm?

— Dacă vrei să-i vizitezi pe arestați, nu trebuie să te împiedic în îndeplinirea datoriei tale.

— Atunci mergem. Ți mulțumim pentru primirea pe care ne-ai făcut-o. Vei mai pregăti din doctoria aceea?

— Îndată ce vei dori.

— Cea fierbinte este mai bună decât cea rece, dar îi trece omului prin șira spinării și-i vâără oasele unele într-altele. Allah să te ocrotească și să-ți dea odihnă bună!

Se apropie de agă și-l luă, de braț, apoi porniră și eu îi urmai. La scară se opriră.

— Selim Aga, coboară tu întâi!

— Stăpâne, cinstea aceasta ți se cuvine ție.

— Eu nu-s mândru; tu doar știi asta.

Ținându-se cu mâinile de pereți aga puse cu băgare de seamă un picior după altul pe trepte. Mutesselimul îl urmă, dar treaba mergea greu, cu atât mai mult cu cât scara îi era străină.

— Effendi, mai ești aici? întrebă el.

— Da.

— Nu știi că obiceiul cere să-ți petreci oaspeții până la ușă?

— Ba știu.

— Dar nu mă petreci.

— Dă-mi voie atunci s-o fac.

Îl luai de braț și-l sprijinii. Acum lucrul mergea mai bine. Jos la ușă se opri, ca să răsuflă adânc.

— Emire, makredșul ăsta este de fapt tot un prizonier, zise el.

— La drept vorbind, da.

— Atunci trebuie să te încredințezi dacă mai este acolo.

— Vă voi însoți.

— Hai și dă-mi brațul!

— Ai două brațe, effendi, zise aga. Dă-mi și pe celălalt!

Cei doi turci se atârmaseră cu toată greutatea de mine, dar beția lor era în acel stadiu în care de bine, de rău mai ești încă stăpân pe tine însuși. Mersul lor era nesigur, dar înaintarăm totuși repede. Strada era întunecoasă și pustie. Nu întâlnirăm nici un om.

— Arnăuții tăi se vor speria când mă vor vedea, zise mutesselimul către agă.

— Și eu cu tine! se făli acesta.

— Și eu cu voi! completai eu.

— Arabul mai este acolo?

— Stăpâne, crezi tu că eu las astfel de oameni să evadeze? Întrebă Selim Aga, foarte supărat.

— Îl voi vizita și pe el. A avut și dânsul bani?

— Nu.

— Cât crezi tu că are makredșul la el?

— Asta nu știu.

— Trebuie să dea tot ce are. Dar, Selim, ar fi bine ca arnăuții tăi să nu fie de față.

— Atunci le voi porunci să plece.

— Dar dacă trag cu urechea?

— Îi încui.

— Bine. Dar după ce plecăm vor sta de vorbă cu arestatul.

— Vor rămâne închiși.

— Așa este bine. Banii aceștia aparțin mutesselimului, care-i va da un bacșiș frumos agăi arnăuților.

— Cât, stăpâne?

— Asta nu pot ști încă, deoarece trebuie să văd mai întâi cât are la el.

Ajunserăm la închisoare.

— Descuie, Selim!

— Păi cheia este la tine, stăpâne.

— Așa este!

Duse mâna la brâu și scoase cheia, ca să deschidă. Dibui ce dibui, dar nu găsi gaura cheii.

— Dă-mi voie să deschid eu, effendi.

Îi luai cheia din mână, descuiai, o scosei afară, intrai pe gang și vârâi cheia pe dinăuntru înapoi în gaură.

— Intrați! Voi încuia eu la loc.

Ei intrară. Mă prefăcui că vreau să încui, dar răsucii din nou cheia repede înapoi și încercai de formă dacă încuiasem bine.

— S-a făcut! Uite cheia, Mutesselime!

Arnăuții ne ieșiră în întâmpinare, cu lămpile în mână.

— Este totul în regulă? întrebă mutesselimul, cu demnitate.

— Da, stăpâne.

— N-a fugit nici unul?

— Nu.

— Nici arabul?

— Nici.

— Dar makredșul?

— Nici el, răspunse sergentul.

— Norocul vostru, câinilor! Altminteri aş fi pus să vă biciuiască până la sânge. Cărați-vă sus în odaia voastră! Selim Aga, încuie-i!

— Emire, nu vrei să faci tu asta? mă întrebă gazda mea.

— Cu plăcere.

Într-adevăr, îmi făcea plăcere. Aga luă una din lămpi și eu îi dusei pe oameni sus.

— De ce suntem închiși, stăpâne? mă întrebă sergentul.

— Arestații vor fi interogați.

Îi lăsa să intre în odaie și pusei zăvoarele pe dinafară, după care coborâi iarăși. Deoarece comandantul și aga erau mai departe, ușa care dădea afară se afla în întuneric. Mă furișai într-acolo și o întredeschisei, apoi mă întorsei repede la cei doi.

— Unde este makredșul? îl auzii pe mutesselim întrebând.

— Aici!

— Și haddedihiul unde se află? întrebai eu, ca să le-o iau înainte, căci trebuia să mă îngrijesc ca să se deschidă

întâi celula arabului.

— Aici, îndărătul uşii a doua.

— Atunci deschide!

Comandantul păru să fie de acord cu cererea mea. El dădu din cap şi Selim deschise.

Arabul auzise venirea noastră şi stătea în picioare în gaura sa. Mutesselimul se apropie şi întrebă:

— Tu eşti Amad, fiul lui Mohammed Emin?

Nu căpătă nici un răspuns.

— Nu poţi vorbi?

Aceeşi tăcere.

— Câine, lasă că ţi se va deschide gura! Mâine vei fi dus de aici!

Amad nu scoase nici o vorbă; îşi ţinea însă privirea aţintită asupra mea. Printr-o clipire repede din ochi îi dădui de înţeles să fie atent; apoi Selim puse iar zăvorul.

Acum fu deschisă cealaltă uşă. Makredşul stătea-sprijinit de zid. Privirea sa era aţintită asupra noastră.

— Makredşe, cum te simţi? întrebă comandantul cu oarecare batjocură, desigur din cauza vinului.

— Facă Allah să fii în locul meu!

— Profetul nu va îngădui asta. Soarta ta este foarte rea.

— Eu nu mă tem.

— Ai vrut să-l ucizi pe agă.

— Merită.

— Ai vrut să-l mituieşti.

— E prost ca o curcă.

— Ai vrut să-l plăteşti.

— Ticălosul ar trebui să fie spânzurat.

— Poate că ţi s-ar putea împlini dorinţele, zise comandantul cu viclenie.

— Cum? întrebă makredşul, tresărind. Vorbeşti serios?

— Da.

— Vrei să tratezi cu mine?

— Da.

— Cât ceri?

— Cât ai la tine?
— Mutesselime, am nevoie de bani de drum.
— Îți vom lăsa cât îți trebuie.
— Bine, atunci să tratăm. Însă nu aici.
— Dar unde?
— Într-o încăpere care este pentru oameni, nu pentru șobolani.

— Atunci vino sus!
— Dați-mi mâna!
— Dă-i-o, Selim! zise comandantul, care părea să nu aibă încredere în echilibrul său.

Cu aga lucrurile se petreceau la fel, căci mă înghionti și-mi spuse:

— Effendi, fă-o tu!
Întinsei deci brațul, îl prinsei pe makredș de mână și-l trăseși afară.

— Încotro îl ducem? întrebai.
— În celula paznicilor, răspunse comandantul.
— Să las ușa asta deschisă sau...
— Las-o întredeschisă!

Îmi făcui de lucru cu ușa, ca să-i las pe cei trei să intre mai întâi în celulă, dar nu merse; comandantul mă aștepta pe mine. Trebuia deci să mă gândesc la altceva.

Întâi intră makredșul, după el comandantul cu lampa, apoi aga și la urmă eu. În clipa următoare fu de ajuns să-i dau un ghiont în cotul comandantului, pentru ca să-i zvârl lampa din mână.

— Aga, ce faci? strigă acesta.
— N-am făcut-o eu, stăpâne.
— M-ai înghiontit. Acum este întuneric. Adu alta lampă!
— O voi lua pe aceea a arnăuților, zisei eu și părăsii celula.

O încuiai pe dinafară, mă apropiai de ușa celulei alăturate și trăseși încetișor zăvorul.

— Amad el Ghandur!
— Tu ești, emire?

— Da, vino repede sus!

El ieși afară cu ajutorul meu și eu pusei iar zăvorul.

— Nu vorbi, ci grăbește-te! îi șoptii.

Îl prinsei de mână, îl dusei repede la ușa care dădea afară, ieșii cu el și trăsei ușa după mine.

Aerul proaspăt îl făcu să se clatine. Era foarte slăbit.

Îl luai iar de mână și pornirăm în goană. Bietul Amad gâfâia...

— Încă puțin! îl îndemnai eu. Uite colo locuința mea și tot acolo este și tatăl tău.

Scosei cârâitul convenit și imediat zării o rază de lumină, după care recunoscui că ușa casei fusese deschisă.

Străbăturăm în goană piața și îndărătul ușii dădurăm de Halef.

— Repede înăuntru! îi strigai.

Alergai îndărăt și ajunsei la închisoare după nici două minute de când o părăsisem; urcai scara, pe întuneric, ca să mă duc să iau o lampă de la arnăuți și după câteva clipe eram iarăși jos, în celula paznicilor.

— Ai lipsit mult, effendi, zise mutesselimul.

— Paznicii vroiau să știe pentru ce au fost închiși.

— Să le fi dat câte o palmă în loc de răspuns. De ce ne-ai încuiat pe noi?

— Păi era un arestat aici cu voi.

— Ești foarte prevăzător, emire. Bine ai făcut; pune lampa jos și să începem!

Era de la sine înțeles că mutesselimul nu avea da gând să-i dea drumul arestatului în schimbul banilor acestuia. Vroia numai să-și însușească banii printr-o viclenie, pentru că se temea de împotrivirea makredșului.

Dar nu era decât o dovadă de lipsă de încredere și totodată, o mare imprudență. Amândoi erau la fel de abțiguiți, iar makredșul putea să-i doboare, să le fure - cheia și să evadeze, fără ca arnăuții zăvorâți înăuntru să-i poată sta în cale.

— Acum, spune câte parale ai la tine? începu comandantul.

— Mai bine spune-mi tu cât ceri!

— Pot spune suma, numai dacă știi că ești în măsură să plătești.

— Să aud!

— Dai trei mii de piaștri?

— E prea mult, răspunse makredșul, rezervat.

— Atunci dă patru mi!!

— Ei, te urci în loc să cobori.

— Și tu cobori în loc să urci. Un mutesselim nu poate îngădui tânguiala. Dacă nu spui da, urc și mai sus.

— N-am atâția bani. Două mii ți-aș putea da.

— Mâna ta este închisă, dar o vei deschide tu. Acum cer cinci mii.

— Mutesselime, îți dau cele trei mii.

— Cinci am spus!

Ochii makredșului se ațintiră cu furie asupra comandantului și spaima pentru banii săi îi era întipărită pe frunte. Dar grija pentru libertatea sa era mai mare.

— Îmi făgăduiești să-mi dai drumul, dacă-ți plătesc?

— Îți făgăduiesc.

— Jură-mi pe Profet!

— Jur!

Spusese cuvântul acesta fără să stea o clipă în cumpănă.

— Atunci numără! zise makredșul.

Vârî mâna în buzunarul pantalonului și scoase un pachet înfășurat într-o basma de mătase. Îl desfăcu și începu să numere banii pe podea.

— Este? întrebă el, când sfârși, de numărat.

Mutesselimul numără și dânsul, apoi spuse:

— Sunt kaimi ^[38] în valoare de cinci mii de piaștri.

Dar vei fi știind și tu că banii aceștia n-au valoarea întreagă. Lira sterlină, plătită cu kaimi, costă azi o sută

patruzeci de plăști, în loc de o sută zece, așa că mai trebuie să dai două mii de plăști.

— Mutesselime, gândește-te! Kaimii aduc o dobândă de șase la sută.

— Așa a fost înainte, dar numai cu o parte din banii aceștia. Mai pune două mii!

— Ești nedrept, Mutesselime!

— Bine, du-te în celula ta!

Nădușeala îi brobonea fruntea bietului makredș.

— Dar nu face două mii, zise el.

— Dar cât?

— O mie trei sute șizeci și trei.

— Rămâne cum am spus! Mai dai două mii.

— Ești crud ca un tigr.

— Și pe tine zgârcenia te va ucide.

Scrâșnind din dinți makredșul numără iarăși.

— Ține! zise el în cele din urmă, gâfâind.

Mutesselimul numără din nou, strânse bancnotele și le puse în buzunar.

— Exact! zise el. Mulțumește Profetului că ți-a dat minte până la urmă, căci altfel aș fi cerut mai mult.

— Acum lasă-mă să plec! spuse celălalt.

Comandantul îl privi cu o mirare bine jucată.

— Să te las să pleci? Da, însă numai după ce vei fi plătit.

— Păi am făcut asta!

— Pe mine m-ai plătit, e drept, dar pe acest agă al arnăuților nu încă.

— *Allah illa Allah!* exclamă arestatul, furios. Doar ai cerut numai cinci mii de plăști!

— Allah ți-a întunecat mintea. De ce n-ai întrebat pentru cine sunt acești cinci mii de plăști? Ei erau numai pentru mine. Aga trebuie să-și primească și el partea lui.

— Cât?

— La fel ca mine.

— Satana vorbește din tine!

— Plătește și va tăcea!

— Nu plătesc!
— Atunci te întorci în celula ta!
— Oh, Mahomed, oh, voi califi, ați auzit jurământul lui!
Șeitanul a intrat în el; îl va prăpădi.

— Uleiul din lampă este pe sfârșite. Plătești sau nu?

— Îi dau o mie.

— Cinci mii! Nu te tocmi, căci iar urc!

— Nu-i am.

— Ba îi ai. Am văzut eu bine.

— Atunci dau...

— Vrei să cer șase mii?

— Ești un tiran, da, ești diavolul însuși.

— Makredșe, am terminat!

Se ridică încet și prevăzător.

— Stai! strigă celălalt. Voi plăti.

Începu din nou să numere, în timp ce comandantul se așează iarăși. Afară de cei cinci mii de piaștri îi mai rămâneau doar câteva bancnote.

— Uite banii! zise el. Și Allah să-l afurisească pe acela care-i ia!

— Ai dreptate, makredșe, răspunse fostul său tovarăș, foarte liniștit. Acest agă al arnăuților nu va lua banii.

— Pentru ce?

— Pentru că sunt numai cinci mii; ai uitat să adaugi cele două mii.

Makredșul făcu o mișcare ca și cum ar fi vrut să se arunce asupra comandantului; dar se răzgândi.

— Nu mai am decât aceste trei hârtii! strigă el.

— Atunci te închid. Poate că-ți vei aduce aminte în celulă că mai ai și alți bani la tine. Haide!

Arestatul făcu o mutră ca de om care se înăbușă, apoi însă vârî încă o dată mâna în buzunar și scoase o pungă pe care o ținu în așa fel încât numai el să poată vedea conținutul.

— Voi încerca dacă pot să mai adun atâta. Inima ta este de piatră și sufletul tău s-a preschimbat într-o stâncă. Am

aici numai mărunțiș de argint și câteva medgidii de aur. Pe acestea din urmă le vei căpăta, dacă ajung.

El puse jos cele trei bancnote, apoi una câte una piesele de aur.

— Ține! Acum sunt sărac, căci mai am cel mult patruzeci de piaștri și de aceștia am nevoie, ca să nu flămânez.

Trebuie să mărturisesc că-mi era milă de el. Dar îmi dădui seama că va trebui să dea și ultima para. Se părea că vederea banilor îl trezise cu totul pe mutesselim din beția sa. Și cu aga se petrecea același lucru. El duse repede mâna ca să ia banii, dar comandantul îl opri:

— Stai! Până una-alta banii aceștia rămân în păstrarea mea.

Îi strânse și-i vârî în brâu.

— Acum sunt liber în sfârșit! zise makredșul.

Mutesselimul clătină capul, cu mirare adâncă:

— Liber? Dar ce, ai plătit?

— Ți-ai pierdut mințile? Doar ai vârât banii la brâu!

— Ai mei și ai lui Selim. Dar emirul acesta n-a căpătat nimic.

— Nici n-are de căpătat nimic.

— Cine ți-a spus? El este aici și trebuie să fie și dânsul plătit. N-a fost el acela care a pus să fi arestat? Ai friguri, makredșe, altminteri ți-ai da seama că de fapt el are mai mult de primit ca eu și Selim împreună.

— N-are nimic de primit! răcni nenorocitul. Nu capătă nimic, căci nu mai am nimic și nu i-aș da nici un piastru și nici o para, chiar dac-aș avea milioane la mine.

— Mai ai bani.

— Patruzeci de piaștri, precum ți-am spus.

— O, makredșe! Crezi tu că eu nu știu să deosebesc sunetul aurului de acela al argintului? Punga ta este plină încă de medgidii de aur de câte o sută și cincizeci de piaștri și ea este atât de mare încât poți aduna mai mult decât îți trebuie ca să-i plătești emirului. Te-ai îngrijit bine de bani de drum.

- Te înșeli!
- Arată-mi punga!
- Ea mea!
- Atunci ține-o, dar plătește!

Makredșul se zvârcoli ca un vierme. Era o scenă urâtă, dar arunca o lumină vie asupra stărilor de lucruri din administrația turcească de pe vremea aceea.

- Nu pot! zise makredșul cu hotărâre.
- Atunci urmează-ne în celulă!
- Nu merg! Te-am plătit!
- Vom ști noi să te silim.
- Atunci dă-mi îndărăt banii!
- Sunt ai mei. Gândește-te că te-am arestat și am datoria să-ți iau tot ce ai asupra ta.
- Aș plăti și suma asta dacă aș avea.
- O ai. Și dacă punga ta cuprinde prea puțin, am văzut la tine un ceasornic frumos și pe degetele tale strălucesc inele care prețuiesc mai mult decât ceea ce mai cer eu de la tine.

— Rămâne cum am spus, nu pot! Cinci sute de plăști voi da acestui om, care este cel mai mare dușman al meu.

Se uită la mine cu niște ochi în care se putea citi o ură, sălbatică.

- Este ultimul tău cuvânt? întrebă comandantul.
- Da.
- Atunci haide, urmează-ne!

Se ridică de jos, hotărât și aga făcu la fel.

Eu stăteam, la ușă și mă dădui în lături, ca să fac loc mutesselimului. Din brâul acestuia ieșea la iveală cheia. Ochii prizonierului scăpărară. El făcu o săritură, smulse cheia, îl aruncă pe comandant peste agă încât amândoi zburară pe lângă mine, apoi o luă la goană spre ușă și porni înainte pe gangul întunecos. Lampa fusese răsturnată și rămaserăm cu toții în beznă.

- După el! strigă mutesselimul.

Makredşul ar fi fost, salvat, dacă ar fi avut prezenţa de spirit să tragă uşa după el şi să pună zăvorul. Timp pentru asta ar fi avut, căci cei doi turci se împiedică unul de celălalt, astfel încât eu, ca să pot ieşi repede afară, trebui să-l înhaţ şi să-l arunc înapoi.

Izbutii să pun mâna pe fugar tocmai în clipa când dădea să răsucescă cheia în broască pe dinafară. El se întoarse spre mine şi încercă să-mi vâre mâna la brâu. Izbutise să-mi scoată cuţitul, căci tăişul acestuia îmi atinse mâna, rănindu-mă. Era atât de întuneric, încât nu-i puteam vedea mişcările. Ținându-l deci strâns cu dreapta. Îl prinsei cu stânga de umărul drept şi de acolo pornii în jos, ca să-i apuc încheietura mâinii. Tocmai la timp, căci el şi ridicase braţul să lovească. Între timp cei doi turci ajunseră lângă noi şi comandantul mă înhaţă.

— Dă drumul, Mutesselime, eu sunt! îi strigai.

— L-ai prins?

— Da. Încuie repede uşa şi fă lumină! Nu ne poate scăpa.

— Îl poţi ţine singur, emire? întrebă aga.

— Da.

— Atunci mă duc să fac lumină.

Comandantul încuie uşa, dar nu cuteză să se apropie de noi. Eu îl adusesem pe makredş până la peretele de peste drum, dar nu-l putui trânti la pământ, pentru că nu-mi puteam libera mâna cu care trebuia să mă apăr de cuţit. Îl ţinui însă strâns, până când, după foarte mult timp, Selim veni cu lampa. Trebui să se ducă sus la sergent ca să ia ulei. El puse lampa pe una din treptele scării şi se apropie:

— Ia-i cuţitul! îi spusei.

El i-l smulse şi acum, având mâna liberă, îl prinsei pe makredş de piept. Dânsul dădu să mă înhaţe, dar mă aplecai repede şi în timp ce el ridică mâinile în aer, eu îl apucaii de picioare şi-l culcai la pământ.

— Legaţi-l! zisei eu.

— Cu ce?

— Cu propria lui curea.

Treaba fu făcută repede. El se lăsă în voie, căci după eforturile făcute leșinase aproape.

— Ține-i picioarele! porunci mutesselimu¹ lui Selim.

Comandantul se apucă să golească buzunarele prizonierului, după aceea îi scoase și inelele din degete și vârî totul în brâu. Între timp aga îl apucă pe nenorocit de unul din picioare și-l trase în fața unei celule în care-l aruncă. Acum Selim trebui să urce sus ca să le dea drumul paznicilor și să-i instruiască să fie cu toată luarea-aminte.

— Ia-le cheia de la poartă! îi strigă comandantul, în felul acesta nu poate deschide nimeni și nici ei!

Selim făcu întocmai, apoi părăsirăm închisoarea. Afară mutesselimul se opri. Era cu totul treaz acum și zise:

— Aga, voi nota acum tot ce am găsit asupra makredșului, căci trebuie să trimit totul la Mosul odată cu el. Vei iscăli și tu, ca să pot dovedi că am scris adevărul, dacă cumva i-ar da în gând să susțină că a avut mai mult.

— Când să vin? întrebă Selim.

— Ca de obicei.

— Și cheia o păstrezi tu?

— Da. Poate că mai vin o dată aci în cursul nopții. Noapte bună, emire. Mi-ai fost azi de mare folos și-mi vei spune cum te pot răsplăti.

El plecă, iar noi ne îndreptarăm spre casă.

— Effendi! zise aga cu glas foarte îngrijorat.

— Ce este?

— Aveam șapte mii de plăci pe jos în fața mea.

— Și te bucurai?

— Foarte!

— Cere-i banii!

— Știi ce se va întâmpla mâine?

— Ce?

— Va face o notă în care va arăta că makredșul a avut la dânsul o mie de plăci și eu voi iscăli. Restul, ceasornicul și

inelele, le va păstra, iar eu voi căpăta pentru asta, mari și lați, o sută de piaștri.

— Și te vei mulțumi cu atât?

— Ba mă voi supăra de moarte!

— Însemnarea o primește baș-ceaușul?

— Da.

— Atunci vei căpăta mai mult.

— Cine-mi va da?

— Mutesselimul sau eu.

— Știu că ai o inimă milostivă; O, effendi, dacă cel puțin ai mai avea un dram din doctoria ta...

— Mai am. Vrei?

— Da.

— Îți voi aduce în bucătărie.

Găsirăm ușa descuiată. În bucătărie „Florica” stătea întinsă pe niște bulendre și dormea somnul dreptilor.

— Mersinah! strigă aga.

Ea nu-l auzi.

— Las-o să doarmă! îl rugai eu. Îți voi aduce doctoria, apoi poți merge să te odihnești, căci ai nevoie.

— Numai Allah știe cât îți sunt de îndatorat!

Urcai sus și-i găsii pe toți adunați în odaia haddedihului. Mă întâmpinără cu un potop de întrebări, așa că fui nevoit să poruncesc tăcere. Plecai să duc vin lui Selim și după ce mă încredințai că se duce la culcare, mă înapoiai la ai mei.

Amad el Ghandur își schimbase veșmintele și fusese bărbierit și spălat de tatăl său. Arăta acum cu totul altfel decât înainte. În celulă, asemănarea cu șeicul era desăvârșită.

— Emire, îmi spuse el, eu sunt un beni-arab și nu vreun grec flecar. Am auzit ce ai făcut pentru tribul meu și pentru mine. Viața mea îți aparține, împreună cu tot ce este al meu.

Vorbise simplu, dar din toată inima.

— Nu ești încă în siguranță, îi zisei. Servitorul meu te va duce în ascunzătoarea care ți s-a pregătit.

— Sunt gata. Te așteptam numai pe tine.

— Te pricepi la cățarat?

— Da. Voi ajunge la ascunzătoare, deși sunt foarte slăbit.

— Ține lasoul meu. Dacă-ți vor lipsi puterile se va cățara Halef înainte și te va trage după el. Ai arme?

— Uită-le colo! Tata mi le-a cumpărat. Ia-ți pumnalul înapoi. Ți mulțumesc.

— Și merinde?

— Am și merinde.

— Atunci plecați. Vom veni să te luăm în curând.

Fiul șeicului părăsi casa împreună cu Halef și curând plecai și eu pe furiș, ținând pe braț veșmintele sale vechi. Ajunsei neobservat în apropierea văgăunii, rupsei în bucăți haikul și atârnai zdrențele de ieșiturile de sârmă și de mărăcinișul de acolo.

Întors acasă fui condus de englez în odaia lui. Avea o mutră foarte furioasă.

— Intră și ia loc, *sir!* zise el. Proastă gospodărie! Mizerabil aici!

— Pentru ce!

— Stau la arabii aceștia și nu înțeleg un cuvânt. Vinul meu dat gata, tutunul meu dat gata și eu însumi dat gata. *Yes!*

— Ți stau la dispoziție ca să-ți povestesc totul, *sir!* Deși eram ostenit din cale-afară, trebui să-i fac pe plac, mai ales că tot eram nevoit să aștept înapoierea lui Halef. Acesta veni târziu de tot, când începuse să mijească de ziuă.

— Cum stăm? întrebă master Lindsay. Sosit cu bine la vilă?

— A mers puțințel cam greu.

— *Well!* Halef rupt hainele. Ține, Halef, bacșiș!

Hagiul meu nu pricepu cuvintele englezești, în schimb ultimul cuvânt îl înțelese foarte bine. Întinse mâna și luă o bancnotă de o sută de piaștri.

— Spune la el cumpără haik nou, sir!...

Astfel trecu seara asta plină de peripeții și putui în sfârșit să mă duc să mă odihnesc, cel puțin pentru câteva ceasuri, pe care le gustai din plin. Într-un somn adânc și fără vise.

Mă trezi o voce ascutită:

— Effendi! Emire! Trezește-te! Repede!

Aruncai o privire supărată din culcușul meu. Selim stătea în fața mea, fără manta și turban. Arăta groaznic: părul îi cădea pe ochi, mustața i se înfoiase înspăimântător; încercă să-și dea ochii peste cap, dar, din cauza vinului băut mai devreme, nu reușii defel.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebai foarte liniștit.

— Ridică-te! S-a întâmplat ceva groaznic!

De-abia reușii să aflu de la el că mutesselimul a aflat de evadarea tânărului arab și că era teribil de furios.

Aga era foarte speriat; îmi ceru insistent să merg cu el la închisoare ca să-l calmăm pe mutesselim.

În scurt timp eram pe drum. În ușa închisorii mutesselimul îl aștepta pe agă. Nici nu se gândi să mă salute, ci îl înșfacă pe Selim de braț și îl trase pe coridor, unde stăteau gărzile tremurând de mama focului.

— Nenorocitul, ce-ai făcut? urlă el la agă.

— Eu, stăpâne? Nimic, n-am făcut nimic!

— Tocmai de asta ai greșit, că n-ai făcut nimic! Nu ai fost deloc vigilent!

— Unde trebuia să fiu vigilent, effendi?

— Aici, în închisoare!

— Dar eu nici nu puteam să intru în închisoare!

Mutesselimul încremeni. La asta nu se gândise!

— Eu nu aveam nici o cheie! vorbi aga mai departe.

— Nici o cheie... Da, e adevărat și ăsta e norocul tău, căci altfel nu ți-ar fi fost prea bine. Vino încoace și uită-te și tu în celulă!

Înaintarăm pe culoar. Ușa celei era deschisă, iar înăuntru nu era nimic de văzut... gol!

— A șters-o! spuse aga.

— Da, a șters-o! tună mutesselimul.

— Cine i-a dat drumul?

— Da, chiar, cine? Ia spune, agă!

— Nu eu, stăpâne!

— Eu nici atât! Aici nu au fost decât gărzile.

Aga se întoarce spre ei.

— Veniți încoace, ticăloșilor!

Se apropiară șovăielnici.

— Voi i-ați dat drumul!

Sergentul îndrăzni să răspundă:

— Aga, nici unul dintre noi nu s-a atins de zăvor. Noi deschidem ușile abia după-amiaza, când împărțim mâncarea, dar altfel n-a fost deschisă nici o ușă.

— Așadar, eu am deschis primul ușa asta? întrebă comandantul.

— Da, effendi!

— Și când am deschis-o, celula era goală. A evadat. Dar cum o fi reușit? Ieri seară era încă aici; acum nu mai este. În timpul acesta numai voi ați fost aici. Unul dintre voi trebuie că i-a dat drumul!

— Mă jur pe Allah că nu noi am deschis ușa asta! întări sergentul tremurând.

— Mutesselim, oamenii aceștia nu au avut nici o cheie, intrai eu în vorbă. Dacă unul dintre ei ar fi dat drumul prizonierului, atunci el trebuie să fie prin împrejurimi.

— Așa este; eu am amândouă cheile, spuse el. Vom căuta peste tot.

— Și trimite și o strajă să cerceteze zidurile orașului. Dacă a părăsit orașul, cu siguranță nu a putut ieși pe vreo poartă, ci a sărit peste zid și în cazul ăsta sunt convins că-l vom da de urmă. Hainele i-au mucegăit și putrezit în celulă așa de tare, că nu va putea trece stâncile cu ele.

— Da, porunci el unui arnăut, grăbește-te să duci străjilor ordinul meu să-l caute bine în tot orașul.

Începu căutarea prizonierului, care ținu o oră întreagă. Firește că nu i se găsi urma defel. Tocmai când voiam să renunțăm, apărură doi arnăuți cu niște resturi de haine.

— Am găsit zdrențele astea la marginea prăpastiei, raportă unul din ei.

Aga lua resturile și le cercetă cu luare-aminte.

— Effendi, asta este mantaua prizonierului, raportă el mutesselimului. O cunosc bine!

— Ești sigur că o cunoști?

— Ca pe barba mea, effendi!

— Deci, a fugit din închisoare!

— Da și a căzut în prăpastie, spusei eu.

— Să mergem acolo și să cercetăm! porunci el.

Plecarăm din închisoare și ajunserăm la locul în care eu îi sfâșiasem veșmântul și îl împrăstiasem primprejur. Acum, pe timp de zi, mă minunam că nu căzusem în prăpastie din cauza întunericului. Mutesselimul inspecta terenul.

— A căzut în prăpastie și cu siguranță este mort. Nu are cum să mai fie viu! Dar când o fi evadat?

Evident că întrebarea îi rămase fără răspuns. Comandantul se străduia de câteva ore să dea de capătul misterului. Tuna și fulgera către oricine îi era prin preajmă și nu e de mirare că îl ocoleam cât puteam.

Timpul nu-mi era îndeajuns, căci aveam multe de făcut, întâi îi cumpărai lui Amad el Ghandur un cal, apoi mă dusei la pacienta mea, pe care o cam neglijasem.

În fața ușii stătea un catâr înșeuat. În odaia din față stătea tatăl, care mă întâmpină cu bucurie.

Pacienta, mea era ridicată în capul oaselor, obrazii îi erau iarăși ușor îmbujorați, iar în ochi nu i se mai citea nici un semn de boală. Lângă pat stătea marna și străbunica. Aceasta din urmă era într-un costum de călătorie; își pusese peste veșmântul alb un fel de mantilă neagră, iar pe cap purta un fel de șal, tot negru, dar care îi acoperea și spatele.

Fata îmi întinse imediat mâna.

— Ah, îți mulțumesc, effendi, căci acum e sigur că nu voi muri!

— Da, va trăi, spuse bătrâna. Trebuie c-ai fost trimisul lui Dumnezeu și al Sfintei Fecioare, căci mi-ai salvat o viață care îmi este mai dragă decât orice pe lumea asta. Bogății nu am să-ți ofer, căci tu ești un mare emir și ai tot ce-ți trebuie; dar spune-mi, effendi, cum aș putea să-ți mulțumesc?

— Mulțumește-i lui Dumnezeu și nu mie, astfel recunoștința, ta o să ajungă acolo unde trebuie; căci el a fost cel care ți-a salvat nepoata!

— Așa voi face și mă voi ruga și pentru tine, stăpâne. Dumnezeu va asculta ruga unei femei care nu-și prea mai are locul aici pe pământ. Mai rămâi în Amadiya?

— Nu prea mult.

— Și încotro pleci?

— Nimeni nu trebuie să știe, căci am motive să nu spun nimănui. Dumitale însă pot să-ți spun; voi pleca înspre răsărit.

— Așadar mergi în același ținut înspre care voi porni și eu. Catârul meu mă așteaptă pregătit în fața casei. Poate nu ne vom mai vedea niciodată! Primește atunci binecuvântarea unei bătrâne care nu poate să-ți ofer... ceva mai mult și nici ceva mai bun! Însă o taină pot să-ți împărtășesc, care îți poate fi de folos, înspre răsărit se anunță zile grele și se poate să trăiești și tu o asemenea zi. Te vei afla în mare nevoie și primejdie într-un loc care se găsește între Ashiehta și Gundukta și nu va fi nimeni să te ajute, așa că, spune-i primului om cu care te vei întâlni că pe tine te va apăra Ruh'i Kulyan, Spiritul peșterilor. De nu te ascultă, spune-i altuia și tot așa, până găsești pe vreunul care te poate ajuta.

— Ruh'l Kulyan? Spiritul peșterilor? Cine poartă numele ăsta ciudat? o întrebai pe bătrână.

— Asta nu poate să ți-o spună nimeni.

— Dar tu poți să-mi spui ceva despre el?

— Ruh'i Kulyan este o ființă pe care n-o cunoaște nimeni. El este jumătate aici, jumătate dincolo, peste tot unde este cineva care se roagă și care merită să îi fie răsplătită rugăciunea. În multe sate există un loc anume unde la un moment anume se poate vorbi cu el. Cei ce caută ajutor se duc acolo la miezul nopții și îi încredințează necazurile lor. El le dă sfaturi și încredere, dar știe și să amenințe și să pedepsească. Niciodată nu se vorbește despre el în fața unui străin, căci numai celor buni și prietenoși le este îngăduit să afle unde poate fi găsit.

— Atunci, taina ta nu are cum să-mi fie de folos.

— De ce?

— Căci nimeni nu-mi va spune unde îl pot găsi, cu toate că vor vedea că îi cunosc numele.

— Atunci spune-le că știi de la mine și ți se va spune locul unde îl poți găsi. Numele meu este cunoscut în tot ținutul Tiyani și cei buni știu că trebuie să se încreadă în prietenii mei.

— Care îți este numele?

— Marrah Durimeh.

Aflasem o taină nemaipomenită, dar care părea atât de neverosimilă, încât nu-i dădui nici cea mai mică însemnătate. Îmi luai rămas-bun și plecai spre casă.

Ajuns acolo, îmi dădui seama că în bucătărie era o larmă îngrozitoare. „Florica” aflase poate ceva care îi stârnise mânia, împrejurările în care mă aflam făceau ca cea mai mică întâmplare să fie importantă pentru mine, așa că intrai în bucătărie. Mersinah îl muștraluia de mama focului pe bietul agă, ceea ce putui să-mi dau seama dintr-o privire. „Florica” stătea cu mâinile ridicate amenințător în fața lui, iar el își ținea ochii plecați, ca un băiețandru care primea o bruftuluială de la părintele său. Mă văzură intrând. „Florica” se repezi îndată la mine.

— Ia privește-l bine pe Selim Aga!

Îi aruncă o privire poruncitoare bietului păcătos, iar eu îmi întorsei capul spre dreapta, ca să-l privesc, chipurile, cu

seriozitate.

— Omul ăsta este aga arnăuților? întrebă ea.

— Da.

Îi dădui răspunsul cu toată convingerea mea, dar tocmai asta o întărește din nou.

— Așa! Și tu crezi despre el că ar fi comandantul unor bravi războinici? Îți spun eu ce este! Lașul lașilor, asta e!

Agă deschise ochii și încercă să ia un aer de dojana, dar nu prea reuși.

— Nu mă înfură, Mersinah, căci știi că pot să fiu și eu rău! spuse el.

— Care-i pricina supărării? îndrăznii eu să întreb.

— Țștia cincizeci de piaștri, răspunse „Florica”, uitându-se pe jos cu cea mai disprețuitoare mutră pe care o putea face.

Mă uitai, în jos și văzui pe podea două monezi de douăzeci de piaștri din argint și încă una de zece.

— Ce e cu banii ăștia?

— Sunt de la mutesselim.

Acum începu să bănuiesc urmarea și întrebai:

— Pentru ce?

— Pentru prinderea makredșului. Effendi, știi cumva câți bani avea acesta la el?

— Cred că avea cam 24 de mii de piaștri.

— Așadar, Selim spune adevărul. Banii ăștia mulți i-a luat comandantul de la makredș și i-a dat deșteptului ăsta de agă al arnăuților cincizeci de piaștri.

Spunând cuvintele acestea, chipul îi deveni tot o indignare. Dădu cu piciorul la monezile de argint și mă întrebă:

— Și știi ce a făcut acest agă al arnăuților?

— Ce?

— A luat banii și și-a luat tălpășița fără să spună un cuvânt! Întreabă-l dacă mint!

— Ce era să fac? se scuză Selim.

— Să-i arunci banii în față. Eu așa aş fi făcut, sunt sigură! Mă crezi, effendi?

— Te cred!

De data asta spusesem adevărul. Se uită recunoscătoare la mine şi mă întrebă:

— Să-i dea banii înapoi, nu?

— Nu!

— Nu?

— Nu.

Îl întrebai pe agă:

— Ai semnat lista pe care comandantul trebuie s-o trimită la Mosul?

— Da.

— Cât a declarat?

— Patru sute de plăştri de aur şi optzeci şi unu de plăştri de argint.

— Doar atât?

— Da.

— Ceasul şi inelele?

— Nu.

— Îţi este sus-pus şi tu nu trebuie să ţi-l faci duşman; de aceea e bine că-ai acceptat banii. Mai ştii ce ţi-am promis?

— Da, ştiu.

— Mă voi ţine de cuvânt şi voi vorbi cu comandantul. Tu trebuie să primeşti cel puţin o mie de plăştri.

— Chiar aşa, effendi? întrebă Mersinah.

— Da. Banii nu sunt nici ai mutesselimului, nici ai agăi, dar oricum ajung pe mâini care nu au nici un drept asupra lor şi poate să rămână aşa cum s-a întâmplat. Dar aga nu trebuie să fie înşelat atât de ruşinos!

— Aşadar, trebuie să mai primească încă şapte mii?

— Nu va primi atâta, asta am spus-o ca pe o pildă. Selim baş-ceauşul a plecat?

— Nu, effendi.

— Totuşi, el urmează să plece la amiază.

— Mutesselimul trebuie să scrie altă înștiințare, căci în cea veche spunea că îl va trimite pe arab. Poate baș-ceaușul trebuie să aștepte până îl vom prinde din nou pe evadat.

— Pentru asta nu mai e nici o speranță.

— De ce?

— Căci acesta și-a găsit moartea pe stânci.

— Și dacă noi ne-am înșelat?

— Cum așa?

— Mutesselimul pare să creadă acum că evadatul mai trăiește.

— Ți-a mărturisit el asta?

— Nu, dar mi-am dat eu seama din vorbele pe care le-a rostit.

— Atunci îi doresc să nu aibă puțință de a se înșela.

Mă retrasei în camera mea. Să fi trezit eu sau vreunul dintre noi suspiciunea comandantului? Se prea poate. Dar în cazul acesta e bine să mă aștept la orice. Totuși, înainte de a da de știre tovarășilor mei, revăzui în minte cele ce se întâmplaseră. Nu găsii nimic bătător la ochi și tot nu mă dumirisem când aga urcă în grabă scara și intră la mine.

— Effendi, a venit un sol de la mutesselim. Întreabă dacă vrem să mai mergem încă o dată la închisoare.

— E chiar aici?

— Da.

— Așteaptă-mă jos. Vin îndată.

Solul venise cu gânduri pașnice sau, oare, cu gânduri potrivnice? Mă hotărâi să fiu pregătit pentru ultima variantă. Amândouă revolverele erau încărcate.

Îmi luai și pistoletele cu mine și mă dusei la Halef, care stătea singur în odaia lui.

— Unde este buluk eminiul?

— L-a luat cu el bas-ceaușul.

Nu era de mirare, dar îmi dădui seama că avusesem dreptate să fiu suspicios.

— Cât de departe a plecat?

— Chiar acolo unde te duci tu să-ți cumperi cal.

— Hai cu mine la haddedihi!

Acesta stătea pe podea și fuma.

— Emire, mă întâmpină el, Allah nu m-a dăruit niciodată cu răbdare, ca să aștept prea mult pentru lucrurile după care tânjesc. Ce mai avem noi de făcut în orașul ăsta?

— Poate vom pleca în curând. Se pare că am fost trădați.

Se ridică alene și cu aerul unui bărbat care este cu adevărat surprins, dar care se simte îndeajuns de tare ca să-și ascundă uimirea și să facă față urmărilor.

— De unde ai dedus asta, effendi?

— Deocamdată nu e decât o bănuială. Comandantul a trimis după mine să mă duc la închisoare, unde mă așteaptă. Mă voi duce dar voi fi prevăzător. Dacă nu mă întorc într-o oră, atunci înseamnă că mi s-a întâmplat ceva rău.

— Voi veni după tine! strigă Halef.

— Nu trebuie să vii după mine, căci poate mă voi afla în închisoare și chiar ca prizonier. Voi puteți să alegeți: ori fugiți, ori încercați să mă eliberați.

— Nu te vom părăsi! mă asigură haddedihiul cu o voce calmă.

Ce mândru și drept stătea în fața mea; cu barba lui albă și lungă ce-i ajungea până la brâu, părea icoana însăși a unui bărbat temerar și totuși chibzuit.

— Îți mulțumesc! Dacă mă vor face prizonier, am hotărât că asta se va întâmpla doar după o luptă crâncenă. Dar legat nu mă voi lăsa nicicum, iar apoi este posibil să vă pot indica celula în care mă aflu.

— Și cum vrei să faci asta, sidi? întrebă Halef.

— Voi încerca să mă cațăr pe zid și să vă fac semn cu vreo haină de-a mea, pe care o voi pune așa încât să o puteți vedea. Pe urmă poate reușiți să-mi trimiteți vreo veste prin aga sau prin Mersinah. Oricum, mult timp nu o să stau închis. Pentru orice eventualitate, țineți-vă caii

înșeuati. Mai departe chibzuiți și voi; eu nu am timp, căci mutesselimul așteaptă și trebuie să merg și la englez.

Și acesta stătea pe un covoraș și fuma.

— Bine că ai venit, *sir!* mă salută el. Vreau plecăm!

— Cum așa?

— Aici nu este sigur!

— Vorbește deslușit!

Se ridică, se duse lângă fereastră și arătă spre acoperișul casei din față.

— Uite acolo!

Mă uitai cu atenție într-acolo și recunoscui chipul unui arnăut, care stătea tolănit pe burtă și ne ținea sub observație locuința.

— Trebuie urcat pe acoperișul nostru, spuse Lindsay calm și dat un glonte omului de acolo!

— Eu merg acum spre închisoare, unde mă așteaptă mutesselimul. Dacă nu mă înapoiez într-o oră, atunci mi s-a întâmplat ceva și sunt reținut. În cazul acesta voi scoate afară din celula unde voi fi închis o bucată dintr-o haină, pe care voi să o puteți vedea din spatele ferestrelor sau de pe acoperiș.

— Foarte frumos, mare plăcere o să fie. Trebuie să-l cunoști pe master Lindsay!

— Înțelege-te cu Halef. O rupe puțin pe englezește.

— Facem pantomimă. *Yes!*

Plecai. De mine aveau grijă trei bărbați pe care mă puteam bizui. În plus, Amadiya era deja pustie: jumătate din garnizoană avea de furcă cu febra, iar de mutesselim aveau eu grijă.

Selim stătea deja în ușa. Discuțiile duraseră prea mult pentru el și acum încerca să-și răscumpere neglijența. Comandantul stătea ca mai de dimineață, tot în ușa închisorii, care era deschisă. Se dădu înapoi când ne văzu. Pe drumul de acasă până aici am iscodit cu mare luare-aminte, dar nu am văzut nici un om care să pară că ar fi avut sarcina de a mă supraveghea.

Cele două străzi pe unde am venit erau pustii și nici în apropierea închisorii nu era nimeni.

Comandantul mă salută foarte politicos, dar neîncrederea mă făcu să descopăr foarte lesne că în spatele acestei politeți se ascundea șiretenia acestuia.

— Effendi, începu el, după ce închise ușa, nu am găsit trupul evadatului.

— L-ați căutat și în văgăună?

— Da. Oamenii mei au coborât cu frânghii în prăpastie, dar evadatul nu era acolo.

— Dar i-am găsit hainele în acel loc!

— Poate doar și le-a lepădat acolo.

— În cazul ăsta trebuie să fi avut alte haine de schimb!

— Poate a avut. Ieri au fost cumpărate niște veșminte din oraș.

Spunând acestea mă privi cercetător, socotind că mă voi trăda printr-un gest. Dar se întâmplă tocmai invers: vorbele lui mă puseră în gardă. Acum știam clar la ce mă puteam aștepta de la el.

— Pentru el? Întrebai eu zâmbind neîncrezător.

— Așa cred. Da și a mai fost cumpărat un cal.

— Tot pentru el?

— Așa mă gândesc. Și el se mai găsește încă în oraș.

— Și vrea să iasă din oraș așa, la vedere? Vai, Mutesselime, cred că sistemul tău nu este în regulă și trebuie să-ți mai trimit din medicamentul acela!

— Niciodată nu voi mai pune gura pe așa ceva! Îmi răspunse el, oarecum jenat. Am convingerea că a fugit într-adevăr din închisoare, dar că se află încă în oraș.

— Știi și cum a evadat?

— Nu, dar sunt convins că aga sau străjile sunt vinovate că a reușit să fugă.

— Oare unde s-o fi ascuns?

— Voi afla și pentru asta trebuie să mă ajuți și tu, effendi.

— Eu? Cu plăcere, dacă-mi stă în putință.

La intrare aruncasem iute o privire în sus pe scară, și văzusem mai mulți arnăuți postați acolo decât fuseseră cu o zi înainte. Era clară intenția lor de mă opri acolo.

Convingerea asta îmi fusese întărită și de vorbele imprudente ale comandantului. Aruncai o privire spre chipul destins al agăi și îmi dădui seama că nu știa nimic despre planurile mutesselimului. Bănuiala acestuia cădea și asupra lui Selim, așa că ajunsei la concluzia că evadatul va fi căutat și la el și la mine acasă.

— Am auzit, spuse comandantul, că poți adulmeca orice fel de urmă cu multă iscusință.

— Cine ți-a spus?

— Bașbuzucul tău, care știe de la sluga ta, Halef.

Așadar, îl interogase pe bașbuzuc. Iată pricina pentru care acesta fusese ridicat!

Comandantul vorbi mai departe:

— Te rog pe tine să-l cauți pe evadat!

— Dar l-am căutat o dată!

— Însă nu așa de amănunțit cum trebuie când vrei într-adevăr să descoperi o urmă. Câteodată se întâmplă că nu observi un fleac care este, de fapt, foarte important.

— Ai dreptate. Prin urmare, trebuie să scotocesc prin toată închisoarea?

— Da. Dar trebuie să începi chiar cu celula în care a fost închis, căci evadarea de acolo a început.

Ah, ce turc șmecher! În spatele meu auzii treptele scârțâind. Arnăuții coborau tiptil scara.

— Ai dreptate, spusei eu, chipurile nebănuind nimic. Lasă ușa dinspre celulă deschisă.

— Deschide. Selim Aga! porunci el.

Aga împinse zăvorul și deschise ușa larg până la celulă.

Mă apropiai, dar cu mare băgare de seamă, așa încât să pot evita orice lovitură din spate și mă uitai foarte atent înăuntru.

— Nu văd nimic băcător la ochi, Mutesselime.

— De aici, nu ai ce vedea; trebuie să intri în celulă effendi!

— Dacă tu crezi că așa e nevoie, voi face întocmai cum spui, îi dădui eu replica dezinvolt.

Intrai, scosei ușa din balamale și o pusei de-a curmezișul pe podea, astfel încât să o pot supraveghea din celulă. La asta nu se așteptase bravul comandant. Îi cam încurcasem socotelile!

— Ce faci acolo? mă întrebă descumpănit și arțăgos.

— Am scos ușa din țâțâni, după cum vezi, îi răspunsei eu.

— Pentru ce?

— Ei, când vrei să dai de o urmă, trebuie să fii foarte prevăzător și să ții totul sub observație.

— Dar nu era nevoie să scoți ușa; acum ai mai puțină lumină în celulă decât înainte.

— Corect! Dar știi tu care sunt cele mai sigure dovezi?

— Care?

— Acelea pe care le descoperi în fața unui martor. Pe astea, îl bătui eu conspirativ pe umăr, știe un effendi din Germanistan să le descopere și să le tălmăcească cu multă siguranță.

— Ce vrei să spui? mă întrebă el buimăcit.

— Vreau să spun că eu te mai consider încă un mare diplomat. Te pricepi să-ți ții ascunse planurile și secretele. De aceea îți voi face pe plac și voi intra în celulă.

— Ce vrei să spui cu planuri?

— Înțelepciunea ți-a dat gândul care trebuie. Așa e: numai un pușcăriaș poate să ghicească cum a evadat un alt pușcăriaș. Slavă lui Allah că a lăsat pe pământ oameni așa de înțelepți!

Țâșnii înăuntru în celulă și mă aplecai ca și cum aș fi cercetat podeaua. Așa putui să văd pe sub braț cum mutesselimul îi făcu agăi un semn discret cu ochiul. Amândoi se aplecară deodată să ridice ușa, care era grea și să o pună la loc în balamale. Mă întorsei brusc spre ei.

- Mutesselime, lasă ușa acolo unde e!
- Ușa trebuie să stea acolo unde îi este locul.
- Atunci mă duc și eu unde îmi este locul.

Mă pregătii să mă ridic, dar nu-mi fu prea ușor, pentru că celula nu prea era înaltă.

— Stai pe loc! îmi porunci el și făcu repede un semn, la care năvăliră înăuntru mai mulți arnăuți înarmați. Ești prizonierul meu!

Bietul Selim se înspăimântă. Se uită mai întâi la mutesselim, apoi la mine.

— Prizonierul tău? Glumești!

— Ba sunt foarte serios.

— Cred că ți-ai pierdut mințile peste noapte! Cum poți să-ți închipui că ești în stare să mă arestezi?

— Ești deja închis și așa o să rămâi până când îl vom găsi pe evadat!

— Mutesselime, nu cred că o să-l găsești!

— De ce, mă rog?

— Asta-i o faptă pe care o poate împlini doar un bărbat înzestrat cu înțelepciune și curaj, ori pe tine Allah, Atoateștiutorul, te-a scutit de amândouă însușirile astea!

— Vrei să mă batjocorești? Ia vezi până unde te întinzi cu deșteptăciunea asta a ta! Ridică ușa și trage zăvorul!

Scosei unul din pistoale.

— Te sfătuiesc să lași ușa!

Arnăuții încremeniră uimiți.

— Puneți mâna pe el, nenorociților! ordonă el amenințător.

— Oameni buni, nu vă lăsați împușcați! le spusei, apăsând încet pe trăgaci.

— Îndrăznește să tragi! strigă mutesselimul.

— Să îndrăznesc? Vai, Mutesselime, dar ăsta nu e deloc semn de îndrăzneală. Cu oamenii tăi mă pot înțelege foarte bine. Tu vei fi primul care va primi glonteale mele!

Efectul fu ciudat, căci temerarul erou din Amadiya dispăru îndată din fața ușii, dar glasul îi tună:

— Închideți-l, mișeilor!

— Nu o faceți, căci pe cel care va îndrăzni să închidă ușa asta îl voi trimite drept în focurile Gheenei!

— Împușcați-l, atunci! urlă comandantul dintr-o parte.

— Mutesselime, nu uita cine sunt! O ofensă la adresa mea te poate costa capul!

— Mă ascultați, mucoșilor sau trebuie să vă împușc chiar eu! Selim Aga, înșfacă-l!

Nepotul cumnatului nurorii nepoatei mamei surorii vitrege a „Floriceicăi de mirt” urmase pilda sus-pusului său și se lipise de perete cât putuse de departe. Era la mare strâmtoare, iar eu trebuia să-l scap.

— Dați-vă puțin înapoi, oameni buni, că acum începe distracția!

Îndreptai țeava armei spre ei, făcându-mi astfel drum liber. Dintr-o efortare ajunsei sus lângă comandant. Îi țineam pistolul sub nas.

— Mutesselime, acolo jos nu am găsit nici o urmă!

— *Allah illa Allah!* Emire, lasă pistolul ăsta!

Nici nu-i trecu prin minte că purta și el la brâu o armă cu care se putea apăra!

— Te vei duce înapoi la locul tău de-abia atunci când gărzile tale se vor întoarce din nou jos. Selim Aga ia-l în primire!

Cât ai clipi din ochi, aga dădu ascultare ordinului.

— Cărbăniți-vă și să nu ne mai vedem!

Gărzile se retraseră imediat în josul scării.

— Așa și acum bag pistolul înapoi. Ah, Mutesselime, în ce situație de ocară te-ai adus singur! Viclenia ți-a jucat feste, autoritatea nu ți-a folosit la nimic și uită-te la tine cum stai aici ca un *fakara ghinakiar*, ca un osândit, care trebuie să ceară îndurare. De ce vroiai să mă închizi?

— Pentru că trebuia să caut și la tine acasă.

— Și nu trebuia să fiu și eu de față?

— Te-ai fi împotrivit.

— A, ăsta-i un semn de respect! Îmi place să aud asta! Crezi că ceilalți nu s-ar fi apărat?

— Tu ești cel mai rău! De ceilalți nu ne-ar fi fost teamă.

— Te înșeli, Mutesselime. Eu sunt cel mai blând dintre ei. Hagi Halef Omar este un erou; Hagi Lindsay-Bei este un curajos, iar cel de-al treilea, pe care nu l-ai cunoscut încă, îi întrece pe cei doi. Din mâinile lor nu ai fi scăpat viu! Și cât de mult crezi că aș fi stat eu închis?

— Cât aș fi vrut eu!

— Așa crezi tu? Vezi armele astea și punga asta cu gloanțe și cu cartușe? Aș fi tras în zăvor sau în balamale și în două minute aș fi fost unde sunt acum. Iar oamenii mei ar fi știut chiar de la prima împușcătură că sunt în primejdie și ar fi venit de îndată să mă ajute.

— Nu ar fi putut să intre aici.

— Un glonte de carabină deschide cu mare ușurință un lacăt vechi. Vino încoace, vreau să-ți arăt ceva!

Îl îndreptai spre celulă și îi arătai ferestruica prin care se putea întrezări un petic de cer; dar acum în cadrul ferestrei se putea vedea cineva îmbrăcat în haină roșie cadrilată, care stătea cu o carabină în mână și se uita cu mare atenție înspre închisoare.

— Îl cunoști pe omul acela? îl întrebai.

— Hagi Lindsay-Bei!

— Chiar el e! Stă pe acoperișul casei mele și așteaptă semnul pe care l-am convenit cu el. Mutesselime, viața ta atârână de un fir de păr. Ce acuzație îmi aduci?

— Tu i-ai dat drumul prizonierului!

— Cine spune asta?

— Eu. Am martori.

— Vrei să mă arestezi pe mine, care sunt un effendi și un bei, un emir care este mult mai sus pus decât tine, care stă sub ocrotirea sultanului și căruia nu-i e frică de nimeni?

— Da, n-ai frică de nimeni și tocmai de aceea vroiam să te am aici în siguranță, ca să-ți pot controla locuința.

— Poți să o cercetezi în prezența mea!

— Acum n-o mai fac eu, îmi voi trimite oamenii. Aha, acum se temea de „erou”, de „curajos” și de celălalt, care-i întrece pe toți.

— Îmi dau consimțământul chiar și așa, numai să nu faceți prea multă vâlvă. Le dau voie să cotrobăie fiecare cotlon. Vezi, dar, că nu aveai de ce să mă închizi, Mutesselime!

— N-am știut.

— Cea mai mare greșeală a ta a fost că ai putut să-ți închipui că m-aș fi predat orbește și m-aș fi lăsat închis cu ușurință. Să nu mai faci așa ceva, căci îți spun: viața ta atârnă de un fir de păr.

— Dar, emire, dacă descoperim evadatul la tine în casă, atunci chiar trebuie să te închid.

— Atunci n-o să am nimic împotriva.

— Dar acum nu pot să te las să pleci acasă!

— De ce?

— Trebuie să fiu sigur că nu dai vreun ordin să fie ascuns evadatul.

— Bine. Însă ia aminte la mine, tovarășii mei nu vor permite oamenilor tăi să cerceteze casa, ba, dimpotrivă, vor doborî pe oricine îndrăznește să calce pe acolo.

— Dă-le de știre în scris să lase oamenii mei să intre.

— Așa voi face. Aga Selim le poate duce înștiințarea numaidecât.

— Nu. El nu!

— De ce?

— I-ar putea preveni.

— Ah, dar aga îți este credincios și nu spune sau nu tănuiește nimic despre prizonier! Așa e, Selim?

— Stăpâne, îi spuse acesta superiorului său, îți jur că nu știu absolut nimic, iar effendi este cu totul nevinovat!

— Pentru el să nu bagi mâna în foc, dar spre binele tău aș vrea să cred ce-mi spui despre tine. Emire, mergem împreună la mine, unde vom mai vorbi despre treaba asta. Te voi pune față-n față cu cel care te acuză.

— Chiar asta vreau și eu!

— Pe unul din martori poți să-l asculți chiar acum!

— Cine e?

— Arnăutul care stă acum la închisoare din pricina ta.

— A, el?

— Da. Am cercetat astăzi încă o dată celulele și i-am întrebat pe toți prizonierii dacă au observat ceva azi-noapte. Am fost și la el și am auzit ceva ce-ți este foarte potrivit!

— Vrea să se răzbune! Dar mai bine nu vrei să trimiți una din gărzile tale la mine acasă? Dacă scriu eu înștiințarea aș putea face vreo greșală sau oamenii mei ar putea crede că a scris-o altcineva!

— Pe străji le-ar crede și mai puțin!

— Nu cred. E mai bine ca straja ta să-l ia cu el pe servitorul meu, care poate fi convins că eu și nu altcineva a dat voie să mi se percheziționeze casa!

— Vei vorbi cu el doar cu mine de față?

— Da.

— Atunci voi porunci să fie adus.

Îl chemă pe unul din arnăuți și îi dădu ordinul, apoi Selim trebui să deschidă carcera în care era închis kavasul care îl însoțise pe englez.

— Ridică-te, îi porunci mutesselimul și spune-mi dacă îți mai menții declarația pe care mi-ai făcut-o mai devreme?

— Repet-o!

— Omul căruia îi spui Hagi Lindsay-Bei este un englez care ne-a luat de la Mosul pe mine și pe talmaci, căruia i-a povestit cum că el caută un bărbat care a plecat să elibereze un prizonier.

Așadar, până la urmă, master *Fowling-bull* și-a dat drumul la gură!

— L-a numit pe bărbatul acesta? îl întrebai eu pe arnăut.

— Nu.

— I-a spus talmaciului numele prizonierului care trebuie eliberat?

— Nu.

— Și nici locul în care se află prizonierul?

— Nu.

— Mutesselime, arnăutul acesta mai are ceva de spus?

— Asta-i tot.

— Nu, asta nu-i totul! Selim Aga, închide-l la loc!

— Ah, Mutesselime, ce diplomat măreț ești! În Stambul îți voi lăuda cu prisosință meritele, iar apoi ți se va grăbi urcarea într-un post mult mai înalt decât cel în care ești acum. Poate padișahul te va unge chiar vicerege al Bagdadului. Hagi Lindsay-Bei vrea să caute un bărbat. A spus el că eu aș fi acel bărbat? Acest bărbat vrea să elibereze un arestat. A spus el că acesta trebuie să fie neapărat prizonierul tău? Oare își lasă un englez patria sa, care se află la o depărtare de aproape o mie de zile de mers cu cămila de aici, ca să elibereze un arab din închisoare? Când și-a părăsit țara habar nu avea cum arată un arab.

— Dar tu ești prietenul lui Amad el Ghandur?

— Îți spun că nici eu nu l-am mai văzut până când n-am intrat aici, în închisoarea asta. Hagi Lindsay-Bei nu înțelege nici turcește, nici arăbește, iar tălmaciul său nu poate să vorbească bine englezește. Cine știe ce a auzit și ce a înțeles omul acesta? Poate Hagi Lindsay-Bei i-o fi spus vreo poveste!

— Dar el nu vorbește!

— Odinioară vorbea. Jurământul tăcerii l-a făcut mult mai târziu.

— Acuma hai să ascuți și ceilalți martori! Bate cineva la ușă, trebuie să fie sluga ta.

Deschise ușa. Arnăutul îl adusese pe Halef, căruia îi spusese că sunt de acord să mi se cerceteze casa, apoi îi mai spusese:

— Vreau să-i dovedesc mutesselimului că îi sunt prieten, așa că oamenii lui trebuie lăsați să caute peste tot. Acum du-te!

— Încotro te duci acum?

— La mutesselim.

— Pe urmă te întorci?

— Asta n-o mai știu.

— Într-o oră se pot face și se pot vorbi foarte multe.

Dacă nu te înapoiezi până atunci, vom veni după tine și te vom lua.

Plecă. Comandantul făcu o mutră foarte descumpănită. Purtarea bărbătească a bravului meu Halef îl pusese cu botul pe labe.

În vestibulul selamlâcului său se aflau mai mulți funcționari și servitori. Mutesselimul făcu un semn spre unul din cei dintâi, care intră împreună cu noi. Ne așezarăm, dar nu mi se dădu nici o pipă.

— Acesta este omul! spuse mutesselimul, arătând spre funcționar.

— Care om?

— Care te-a văzut.

— Unde?

— Pe ulița care duce spre închisoare. Ibrahim, grăiește!

Omul văzu că nu fusesem arestat; îmi aruncă o privire șovăielnică și povesti:

— Veneam de la palat, stăpâne. Se făcuse foarte târziu. Deschisesem ușa casei mele și tocmai când voiam să intru, auzii pași care se apropiau grăbiți. Erau doi bărbați care mergeau foarte repede. Dădură colțul și dispărură, apoi auzii croncănitul unui corb.

— I-ai recunoscut pe cei doi?

— Numai pe acest effendi. Ce-i drept, era beznă, dar l-am recunoscut după statură.

— Celălalt ce statură avea?

— Măruntă.

— Dar ei te-au văzut?

— Nu, căci stăteam pitit în spatele ușii.

— Poți să pleci!

Acesta se retrase.

— Ei, acum ce mai zici, emire?

— Toată seara am fost cu tine!

— Dar ai dispărut câteva minute, când ai adus lampa. Bănuiesc că atunci ai dat drumul prizonierului și te-ai grăbit să te întorci, căci știai că noi te așteptam.

Izbucnii în râs.

— Vai, Mutesselime! Oare când vei deveni și tu un bun diplomat? Bag de seamă că sistemul tău are nevoie de un întăritor.

— Dă-mi voie să pun și eu câteva întrebări!

— Dă-i drumul.

— Cine avea cheia ușii de la intrarea în închisoare?

— Eu.

— Puteam să ies afară dacă voiam?

— Nu, răspunse el șovăind.

— Cu cine am fost la mine acasă?

— Cu Selim Aga.

— Spune-mi, acest agă al arnăuților este mai înalt sau mai scund decât mine?

— Mai scund.

— Și acum te întreb pe tine, agă: am mers cu pași de melc sau cu pași repezi?

— Cu pași repezi, răspunse el.

— Mutesselime, un corb care croncane sau țipă în somn poate avea vreo legătură cu evadatul nostru?

— Emire, e o potriveală miraculoasă!

— Nu este nici un miracol, ci este ceva atât de simplu și de firesc, că mă și înspăimântă îngustimea minții tale. Chiar mă-îngrijorezi! Știi bine că tu aveai cheia și nimeni nu putea să iasă. M-am dus acasă cu aga și am trecut chiar pe ulița unde locuiește funcționarul tău. Și asta o știi bine! Tu vrei să mă osândești pentru o poveste care nu face altceva decât să mă disculpe? Eram prietenul tău. Ți-am făcut daruri, ți l-am dat pe makredș, a cărui arestare ți-a adus cinste și îți dă nădejde de mărire; ți-am dat o doctorie care să-ți bucure sufletul și pentru toate astea îmi mulțumești arestându-mă? Piei din ochii mei! M-am înșelat

asupra ta! Și încă altceva rău: îți arunci neîncrederea și asupra agăi arnăuților, care știi că-ți este credincios, care a luptat și era gata să-și dea viața pentru tine!

Selim Aga prinse și el curaj:

— Da, așa este! spuse el solemn, punând mâna pe sabie și rostogolindu-și ochii. Viața mea îți aparține, stăpâne și sunt în stare să mă jertfesc pentru tine!

Era prea mult pentru comandant. Îmi întinse mâna și îmi spuse:

— Iertare, emire! Ai dreptate. Nu voi mai pune să ți se percheziționeze casa.

— Ba, dimpotrivă. Acum stăruiesc chiar eu s-o faci!

— Dar nu mai este nevoie!

— Rămân neclintit în dorința mea.

Mutesselimul se ridică și ieși.

— Effendi, îți mulțumesc că m-ai scăpat de bănuielile mutesselimului, spuse și aga.

— Stai să vezi că voi face încă și altele pentru tine!

Comandantul se întoarse foarte supărat și spuse:

— Afară așteaptă baș-ceaușul care trebuie să meargă la Mosul...

— Care l-a luat pe bașbuzucul meu, îi tăiai vorba, ca tu să-l poți întreba despre mine? Măcar ai aflat ceva care să mă acuze?

— Nu, n-a avut decât cuvinte de laudă despre tine. Dar spune-mi ce să-i scriu lui Anadoli Kasi Askeri despre evadat?

— Adevărul!

— Mult rău o să pățesc, effendi. Nu crezi că-l mai bine să-i scriu că a murit?

— Asta e treaba ta!

— Nu-mi dai nici un sfat?

— Nu am nici un motiv s-o fac, până nu-mi vei fi prieten!

— Dar îți voi fi prieten!

— Și dacă reușești să-l prinzi din nou? Sau dacă a ajuns cu bine în patria lui?

— Atunci mutessariful destituit s-a înșelat și mi-a trimis un om despre care credea că este Amad el Ghandur, dar care nu era el. Și sper să nu fiu nevoit să scotocesc peste tot ca să-l prind.

Iată adevărata înțelepciune a turcului de a ieși din ananghie și care mie mi-a fost foarte bine venită.

— Dar baș-ceaușul a aflat că arabul a fugit?

— Era alt arab, nu un haddedihi, ci un abu-salman, care a refuzat să plătească vama.

— Atunci grăbește-te să scapi de grija makredșului. Dacă și el a izbutit să fugă, ești pierdut.

— Într-o oră trebuie să plece transportul.

— Ai terminat lista cu lucrurile makredșului?

— E gata și e semnată de mine și de Selim Aga.

— Mutesselime, ai uitat o semnătură!

— A cui?

— A mea!

— Effendi, dar nu este neapărată nevoie de ea!

— Dar este de dorit să fie.

— De ce?

— S-ar putea să fiu întrebat despre toate acestea la Mosul sau la Stambul, dacă ceva nu va fi în ordine. Așa că ar fi mai bine dacă m-aș semna și eu. Totul ar fi în regulă. Un martor în plus ți-ar fi și ție bine venit, căci îl cred în stare pe makredș să spună vorbe rele despre tine, ca să se răzbune.

Comandantul era clar năucit.

— Scrisoarea este deja închisă și pecetluită, spuse el.

— Arată-mi-o!

Se ridică și se duse în odaia de alături.

— Effendi, îmi șopti aga speriat, să nu mă trădezi că eu ți-am spus totul.

— Fii fără grijă!

Mutesselimul se întoarse ținând în mână o scrisoare pecetluită. Mi-o întinse fără ezitare.

O luai ca să mă conving că este cea bună. O făcui sul, așa încât să pot privi în interior. Pentru că nu avea coperti, putui să-mi dau seama din câteva cuvinte pe care le zării că mutesselimul nu mă păcălise. Și totuși, cifrele pe care le căutam nu se aflau în locul pe care putusem să-l citesc. Cu toate astea mă prefăcui că le-am văzut și citii rar și cu voce tare:

— Patru sute de plăști de aur — optzeci și unu de plăști de argint. Mutesselim, vei fi nevoit să deschizi scrisoarea asta, căci te-ai înșelat!

— Emire, asta-i treaba mea, nu a ta!

— Așadar, când a trebuit să te ajut să arestezi makredșul și să-i iei toți banii, a fost numai treaba ta?

— Da, răspunse el naiv.

— Bun! Dar mi-ai promis cinci mii de plăști, la care se adaugă încă două mii, căci banii de hârtie nu au o valoare deplină! Unde este suma asta?

— Emire!

— Mutesselim!

— Spui că-mi ești prieten și totuși vrei să-mi faci rău!

— Spui că-mi ești prieten și totuși vrei să mă păcălești!

— Trebuie să trimit banii la Mosul.

— Patru sute optzeci și unu de plăști. Da. Însă e de datoria ta să trimiți toți banii makredșului, dimpreună cu ceasul și cu inelele. Faci așa — nu-ți mai cer nimic; nu faci așa, atunci pretind partea care mi se cuvine.

— Dar tu nu ai nimic de primit, spuse el.

— Nici tu și nici Selim Aga. El a primit ceva?

— Șapte mii de plăști de hârtie, răspunse iute, ca să-i taie vorba lui Selim, care făcu o față de abia putui să mă abțin să nu râd în hohote.

— Și atunci, spusei eu, pentru ce îmi refuzi pe nedrept partea mea?

— Tu ești un străin și nu un angajat de-al meu.

— Poate ai dreptate, atunci cedez partea mea padișahului. Spune-i baș-ceaușului să treacă pe la mine

înainte de a porni la drum, ca să-i dau raportul meu către Anadoli Kasi Askeri. Rămâi cu bine, Mutesselime și îngăduie-mi să trec pe la tine astă-seară.

Plecai și nici nu ajunsei bine la ușă, când mă strigă:

— Câți bani vrei să declari?

— Toată suma de douăzeci și cinci de mii de piaștri, un ceas și inelele cu briliante.

— Și tu cât vrei?

— Partea mea întreagă. Șapte mii de piaștri de hârtie, sau cinci mii de aur sau de argint.

— Effendi, nu era chiar atât de mult aur!

— Pot să deosebesc foarte bine sunetul aurului de cel al argintului, iar punga nu era prea mare.

— Ești bogat, emire și o să fii mulțumit cu cinci sute de piaștri!

— Două mii din aur, e ultimul meu cuvânt!

— *Allah illa kerihm!* Dar nu pot!

— Rămâi cu bine!

Făcui iarăși cale-ntoarsă. Așteptă până deschisei ușa, apoi mă chemă înapoi. Mersei mai departe și când eram deja în stradă, auzii niște pași grăbiți. Era Selim Aga, care mă striga să mă întorc.

Când intrai din nou în selamlâc, comandantul nu mai era acolo, însă veni și el repede din odaia de alături, cu chipul întunecat și dușmănos. Vocea îi tremura când mă întrebă:

— Prin urmare, vrei două mii?

— Din aur!

Se așeză pe covor, și-mi numără douăzeci de monezi de o sută.

Mă aplecai, luai aurul și îl băgai în buzunar. Așteptă, câteva clipe, apoi mă întrebă supărat:

— Tot nu ești mulțumit?

— Eu? Dimpotrivă, mă așteptam să-mi mulțumești tu, căci ți-am dăruit trei mii de piaștri!

— Ești plătit și nu mi-ai dăruit nimic. Când pleci?

— Încă nu știu.

— Te sfătuiesc să părăsești orașul chiar astăzi!

— De ce?

— Ți-ai luat aurul, acum pleacă! Și să nu te mai întorci niciodată!

— Mutesselime, nu face comedia asta cu mine, altfel îți dau banii înapoi și scriu și o dare de seamă. Dacă am chef să rămân, atunci rămân și când voi veni din nou la tine, tu să mă primești politicos. Dar, ca să-ți iau o piatră de pe inimă, te înștiințez că voi pleca chiar azi, dar nu înainte de a trece pe la tine, ca să-mi iau rămas-bun. Acum te las și mă întorc la tovarășii mei.

Cum ajunsei acasă, mă întâmpină o trupă de arnăuți, care stăteau timizi într-o parte. În ușă stătea Mersinah, care se holba la ei, cu fața aprinsă de mânie.

— Emire, s-a mai întâmplat vreodată așa ceva? tună ea către mine.

— Ce?

— Ca un mutesselim să percheziționeze casa propriului său agă al arnăuților?

— Nu am de unde să știu, inger al casei ăsteia, căci eu nu am fost vreodată agă de arnăuți.

— Știi ce caută?

— Îl caută pe arabul care a evadat! Auzi, să caute lupul în casa vânătorului! Numai să se întoarcă Selim Aga acasă odată, că-i spun eu ce ar fi trebuit să facă!

— Nu te certa cu el, căci și așa are destule de îndurat.

— Cum așa?

— Eu voi pleca împreună cu tovarășii mei.

— Tu?

Spaima ce-o cuprinse era de nedescris.

— Da. Am avut o dispută cu mutesselimul și nu mai vreau să stau prea mult într-un loc unde poruncește el.

— *Allah, Tallah, Wallah!* Stăpâne, nu pleca! Îi voi sili pe acești oameni să se poarte cu tine cu cel mai mare respect!

Era o promisiune la a cărei îndeplinire ar fi fost foarte interesant să asist. Din păcate, considerai că așa ceva nu e

posibil și o lăsați pe Mersinah, care rămase jos. Vocea ei tuna și fulgera de mama focului. Sus, în capul scării, mă aștepta bașbuzucul, care îmi auzise vocea și îmi ieșise în întâmpinare.

— Effendi, vreau să-mi iau rămas-bun de la tine!

— Hai înăuntru, să-ți plătesc!

— Emire, eu am fost plătit deja!

— Cine ți-a plătit?

— Omul cu fața prelungă.

— Cât ți-a dat?

— Atât!

Cu ochii strălucind de bucurie scoase din buzunar un pumn de monezi mari din argint, pe care mi, le arătă.

— Totuși, vino. Dacă e așa, vreau să-ți plătesc asinul.

— *Allah kerihm!* Dar nu e de vânzare! strigă el speriat.

— Vreau să spun că trebuie să-i plătesc și lui simbria.

— *Maschallah!* Atunci vin!

Veni cu mine în camera mea, care era goală, îi dădui niște bani, care îl bucurară foarte mult.

— Emire, nu am mai văzut niciodată până acum un effendi atât de bun ca tine. Tare mi-ar fi plăcut să-mi fi căpitan, sau maior sau colonel! Te-aș fi apărat în bătălii și m-aș fi luptat ca arunci când mi-am pierdut nasul. Asta a fost în marea luptă de la...

— Lasă asta acum, bunul meu Ifra. Sunt pe deplin convins că ești foarte curajos. Ai fost astăzi la mutesselim?

— Baș-ceaușul m-a dus la el și a trebuit să răspund la multe întrebări.

— Ce fel de întrebări?

— Dacă evadatul se află la noi, dacă tu ai omorât mulți turci în bătălia de la iezizi, dacă ești într-adevăr un ministru de la Stambul și încă multe altele.

— Ifra, drumul vostru duce spre Spandareh. Spune-i celui mai bătrân om de acolo că eu o pornesc astăzi la drum înspre Gumri și că deja i-am trimis beiului din Gumri

darul acela. Iar în Baadri te duci la Ali bei, ca să completezi ce-i va fi spus Selek.

— Și el pleacă?

— Da, unde e?

— E la cai.

— Spune-i că poate să-i înșeueze. Îi voi da o scrisoare. Acum rămâi cu bine, Ifra și Allah să te ocrotească pe tine și pe asinul tău!

Cei trei prieteni stăteau în camera englezului, înarmați până în dinți, pregătiți de luptă. Halef mă îmbrățișa de bucurie, iar englezul îmi întinse mâna cu un chip atât de fericit, încât îmi dădui seama că fusese foarte îngrijorat pentru mine.

— Avut pericol, *sir*? mă întrebă el.

— Am stat chiar în celula din care l-am scos pe Amad el Ghandur.

— Ah, splendidă aventură! Fost prizonier! Cât timp?

— Două minute.

— Apoi singur eliberat?

— Singur! Vrei să-ți povestesc cum a fost?

— Mai e vorbă! *Well! Yes!* Frumoasă țară aici, foarte frumoasă! În fiecare zi, alta aventură!

Îi povestii în engleză, apoi îi spusei:

— Într-o oră plecăm.

Chipul englezului deveni un extraordinar semn de întrebare.

— Spre Gumri, completai.

— Ieri nu-ți părea prea frumos, master Lindsay!

— Eram supărat! Nu aveam nimic de făcut! Dar a fost frumos, foarte frumos! Romantic! *Yes!* Cum este la Gumri?

— Și mai romantic!

— *Well!* Atunci mergem acolo!

Se ridică numaidecât și se duse să vadă de cai. Astfel avui timp să le povestesc și celorlalți doi întâmplările prin care trecusem. Cel mai bucuros era Mohammed Emin, care-și dorea din tot sufletul să ajungă cât mai repede la

fiul său. Se ridică și el foarte grăbit, ca să se pregătească de călătorie.

Mă întorsei în odaia mea să scriu o scrisoare către Ali. Îi raportai situația concis și îi mulțumii pentru ambele scrisori, care îmi aduseseră mari servicii. Scrisoarea i-o înmânai lui Selek, care părăsi apoi Amadiya, preferând să plece singur.

Se auziră pași grăbiți urcând scările. Erau Selim și Mersinah.

— Effendi, chiar vrei să pleci din Amadiya? mă întrebă el.

— Ai auzit, doar, ce-am spus când eram la mutesselim.

— Deja se pregătesc caii, suspină „Florica de mirt”, care încercă să-și șteargă ochii înlăcrimați, dar care nu reuși să ajungă cu mâna decât până la nasul la fel de întristat.

— Încotro plecați?

— Plecăm spre Gumri, dar mutesselimul nu trebuie să afle, Selim Aga.

— Nu veți ajunge astăzi acolo.

— Atunci vom petrece noaptea undeva pe drum.

— Stăpâne, mă imploră Mersinah, mai rămâi măcar noaptea asta la noi. Îți voi găti cel mai bun pilaf pe care știu eu să-l fac.

— Am hotărât: plecăm.

— Dar nu ți-e teamă de mutesselim?

— Chiar el știe cel mai bine că nu mă tem de el.

— Și eu știu, stăpâne, mă întrerupse Selim; doar i-ai smuls două mii de plăci!

„Florica” făcu ochii mari.

— *Maschallah!* Ce de bani!

— Și încă de aur! mai spuse aga.

— Ai cui sunt banii ăștia?

— Ai emirului, se-nțelege! Emire, dar parcă trebuia să-mi pui și mie o vorbă bună!

— N-ai făcut-o, effendi? se interesă Mersinah. Doar așa ne-ai promis!

— Însă m-am ținut de cuvânt!

— E-adevărat? Dar când ai vorbit cu mutesselimul?

— Când era de față și Selim Aga.

— Stăpâne, dar nu am auzit nimic! spuse el solemn.

— *Maschallah*, ai surzit sau ce-ai pățit? Mutesselimul mi-a dat cinci sute de piaștri în loc de cinci mii, cât îi cerusem!

— Dar erau pentru tine, effendi!

— Selim Aga, ai spus că mă iubești și ești prietenul meu. Cum ai crede că aş putea să-mi încalc cuvântul dat? A trebuit să procedez ca și cum banii ar fi fost pentru mine!

— Așa ai făcut?

Se uită la mine înmărmurit.

— Așa ai făcut? strigă Mersinah, care pricepu imediat. De ce a trebuit să faci așa? Spune mai departe, emire!

— I-am explicat deja lui Selim...

— Effendi, strigă ea, nu-i mai explica nimic lui Selim, ăsta n-o să priceapă nimic niciodată! Mai bine spune-mi mie!

— Dacă aş fi cerut banii pentru agă, mutesselimul s-ar fi împotrivit...

— Așa e, effendi, mă întrerupse ea repezit. Da, ar fi fost și mai rău, căci după plecarea ta ar fi trebuit să dăm banii înapoi.

— De aceea m-am gândit să cer banii ca pentru mine.

— Și de fapt, nu erau pentru tine? Ah, spune odată!

Brava „Florică” tremura din tot corpul de lăcomie.

— Erau pentru agă, îi răspunsei.

— *Maschallah*! E adevărat?

— Bineînțeles!

— Așadar, el trebuie să mai primească și alți bani pe lângă cei cincizeci de piaștri?

— Foarte mulți bani!

— Câți?

— Toți banii.

— *Allah ill Allah!* Când, când?
— Chiar acum.
— *Hamdulillah!* Slavă și laudă lui Allah! Și acum dă-ne banii!

— Iată-i. Vino încoace, Selim Aga!

Îi pusei banii în palmă; vru să închidă pumnul repede, dar nu apucă, fiindcă Mersinah se și repezi să-i smulgă banii cu o mână foarte expertă.

— Mersinah! tună el.

— Selim Aga! fulgeră ea.

— Sunt ai mei! mârâi el.

— Dar vor rămâne tot ai tăi! spuse ea solemn.

— Pot să-i iau și singur! murmură el.

— La mine sunt mai în siguranță! spuse ea.

— Măcar dă-mi și mie ceva din ei! se rugă el.

— Lasă-i la mine! spuse ea mios.

— Atunci dă-mi măcar cei cincizeci de plăști de ieri!

— O să ți-i dau, Selim Aga!

— Pe toți?

— Pe toți, dar lipsesc douăzeci și trei de plăști.

— Toți! Și lipsesc douăzeci și trei de plăști! Unde au dispărut?

— S-au dus pe făină și pe apa pentru prizonieri.

— Dar apa nu costă nimic!

— Pentru prizonieri nimic nu e pe gratis, ia aminte! Dar, emire, acum ai rămas fără nici un ban!

Pe „Florică” o apucase grija de mine abia acum, după ce își căpătase banii.

— Nici nu pot să primesc banii ăștia, da, nu am voie.

— Nu ai voie? Cum așa?

— Îmi interzice credința.

— Credința? *Allah ill Allah!* Dar credința nu interzice să primești bani!

— Ba da! Căci banii nu sunt nici ai makredșului, care oricum nu cred că i-a câștigat pe cale cinstită și nici ai mutesselimului sau ai lui Selim Aga. Însă banii ăștia ar fi

dispărut oricum și nu s-ar mai fi întors la proprietarul lor de drept. Asta a fost motivul pentru care l-am constrâns pe mutesselim să-napoieze o parte din ei. Dacă tot nu ajung acolo unde le este locul, e mai bine să rămână la tine, decât să încapă totul pe mâna mutesselimului.

— Effendi, credința ta e foarte bună! spuse demn Mersinah. Ești un adevărat credincios al lui Allah! Binecuvântat să fii!

— Ia ascultă, Mersinah! Dacă aș fi fost un credincios al lui Allah, nu v-aș mai fi dat nimic și aș fi păstrat totul pentru mine. Eu nu sunt musulman.

— Nu ești musulman?! strigă ea uimită. Dar ce ești?

— Creștin.

— *Maschallah!* Ești un nessorah, un nestorian?

— Nu, credința mea nu e totuna cu cea a nestorienilor.

— Așadar și tu crezi în Omma Allah Marriyam ^[39]?

— Da.

— O, emire, creștinii care cred în ea sunt oameni buni!

— De unde știi?

— Se vede și pe tine, dar mai știu și de la bătrâna Marrah Durimeh.

— A! O cunoști?

— E cunoscută în toată Amadiya. Vine foarte rar pe aici, dar când vine, împarte bucurie fiecărui om cu care se întâlnește. Și ea crede în Omma Allah Marriyam și este o binecuvântare pentru mulți. Ia uite, mi-am adus aminte că trebuie să trec pe la ea!

— A plecat.

— Da, a plecat din nou, dar eu tot trebuie să trec pe acolo.

— De ce?

— Trebuie să anunț că plec.

— Cine ți-a dat porunca asta?

— Tatăl fetei pe care ai vindecat-o.

— Nu pleci nicăieri!

— Ba trebuie!

— Rămâi, Mersinah, îți poruncesc!

Îmi răcii degeaba gura, căci „Florica de mirt” coborâse deja scările, și când ajunsei la fereastră, o văzui traversând piața foarte grăbită.

— Las-o, effendi! spuse aga. A promis. Ah, de ce mi-ai dat banii cu ea de față! Acum n-o să mai văd nici măcar o para chioară din mâna ei!

— Dar îi folosește și pentru tine!

— Nu, este foarte zgârcită. Ce nu folosește pentru noi sau pentru prizonieri, ascunde în așa fel încât eu să nu-i pot găsi. E foarte mândră că îmi va lăsa mulți bani după moartea ei, dar eu acum sufăr: fumez tutunul cel mai prost, iar când mă duc la evreu sunt nevoit să beau din vinul cel mai ieftin, care nu e deloc bun!

Bietul agă plecă mâhnit. Mă dusei și eu după el până jos în curte, unde așteptau caii înșeuăți. Apoi făcui încă o plimbare prin oraș cu englezul, pentru unele cumpărături. Când revenirăm din oraș, îi găsirăm pe toți adunați în fața casei. Lângă ei stătea un bărbat, pe care îl recunoscu de departe că era tatăl pacientei mele.

— Stăpâne, aud că vrei să pleci, mă întâmpină el. Am venit să-mi iau rămas-bun de la tine. Fiica mea se va însănătoși în curând. Mă voi ruga cu ea și cu nevasta mea la Allah, ca să te apere! Ți-am adus un mic yadikar, un cadou care să-ți aducă aminte ele noi. Te rog din adâncul sufletului meu să-l primești!

— Îl primesc dacă este un *ufuk-defek* ^[40]; dacă este de valoare, nu-l primesc!

— Este atât de mic și de neînsemnat, că mi-e rușine să ți-l dau ție personal. Îngăduie-mi să-l înmânez slugii tale! Unde este?

— Acolo, la cai.

Scoase o învelitoare din piele împodobită cu mărgelile și i-o întinse lui Halef. Apoi văzui că-i mai dădu ceva. Îi

mulțumii, apoi ne despărțirăm.

Acum urma partea cea mai grea: despărțirea de Selim Aga și mai ales, de „Florica de mirt”. Selim mergea pe la fiecare cal și lega de grumazul lor panglici care arătau destul de bine. Își rostogolea ochii atât de înfricoșător, cum nu-l mai văzusem niciodată. Vârfurile mustății i se înfoiaseră și din când în când, își ducea mâna la gât, de parcă nu-i ajungea aerul. Într-un final, îi întinse mâna lui Halef, ca să-și ia rămas-bun. Începu să strige:

— Rămâi cu bine, Hagi Halef Omar! Allah să fie cu tine întotdeauna!

Nu stătu să audă și răspunsul bravului Halef, ci sări la calul lui Mohammed să omoare o muscă pe grumazul animalului. Apoi se repezi energic la haddedihi și-i întinse mâna:

— Allah să fie cu tine și cu toți ai tăi! Să mai vii pe la noi, dacă drumul te va mai purta vreodată prin Amadiya!

Brusc, se repezi la chinga armăsarului englezului, care atârna prea mult în jos. Se duse grăbit într-acolo, se vâri sub cal și începu să tragă și să smucească, de parcă se lupta cu o povară foarte grea. Când fu gata, întinse mâna englezului, și-i spuse:

— Sidi, să-ți fie drumul...

— *Well!* îi tăie vorba Lindsay, ține!

Îi dădu un bacșiș care trebuie să fi fost foarte generos, după cum îl știam eu pe englez. Mărinimia acestuia îl zăpăci și mai mult pe bunul agă al arnăuților, care o luă de la capăt:

— Sidi, să-ți fie drumul precum...

— *Well!* dădu din cap Lindsay și scoase la iveală o a doua ediție a bacșișului, luând mâna întinsă de rămas-bun drept o cerere.

— Sidi, începu Aga și mai tare, să-ți fie drumul precum drumul Atotputernicului, iar...

— *Well*, spuse englezul a treia oară.

Dar aga își trase repede mâna și profitând de faptul că eu tocmai voiam să încalec, veni la mine să-mi țină scărița. Chipul i se însori, apoi i se întunecă; deschise gura, însă din ochi îi țâșni un șuvoi pe care se căznea demult să și-l rețină. Vru să rostească ceva, dar nu reuși decât să scoată un sunet de neînțeles. Îi întinsei mâna adânc mișcat, după care el se duse grăbit înapoi în gang.

Atât așteptase Mersinah. Păși înainte, ițindu-se precum soarele de dimineață. Vru să înceapă și ea cu Halef, dar eu dădui piteni calului și spusei:

— Halef, mergi și tu cu ceilalți jos în vale. Eu trebuie să mai trec pe la mutesselim, dar o să vă ajung din urmă.

Apoi mă întorsei către Mersinah:

— Îți mulțumesc pentru tot. Rămâi cu bine! Allah sa-ți dea viață veșnică și să te gândești la mine când o să gătești pentru prizonieri vreuna din mâncărurile tale minunate!

— Rămâi sănătos, emire, tu, care ești cel mai mărinimos...

Continuarea nu am mai apucat s-o aud. Plecai iute călare, cu câinele după mine, înspre palatul comandantului. Ajuns acolo, lăsai calul în fața ușii și intrai, luând și câinele cu mine. În odaia din față erau câteva persoane pe care le mai văzusem pe acolo. Când văzură câinele se dădură într-o parte, foarte speriați. Nimeni nu mai îndrăznise vreodată să intre cu un câine acolo.

— Unde este mutesselimul? întrebai.

— În selamlâc, îmi răspunse unul din ei.

— E singur?

— Supraveghetorul palatului e la el.

Intrai fără să mă anunț, cu câinele după mine. Supraveghetorul făcu o față îngrozită, iar mutesselimul se ridică brusc.

— Effendi, ce faci? strigă el.

— Am venit să-mi iau rămas-bun de la tine.

— Cu câinele după tine!

— Este mai bun decât orice om pe care-l știu eu. Mi-ai spus să nu mă mai întorc niciodată, iar eu am venit cu câinele. Iată răspunsul unui emir din Germanistan. *Sallam!*

Făcui cale-ntoarsă la fel de iute precum venisem, dar când ajunsei afară, mă oprii puțin să-mi trag sufletul, timp în care nu apăru nimeni care să-mi ceară socoteală, încălecai și plecai.

Prietenii mei ajunseseră de-abia dincolo de porți, căci urările de rămas-bun ale „Floricicăi” îi cam ținuseră în loc.

— Ce mai făcut la mutesselim? întrebă Lindsay.

Îi povestii.

— Extraordinar! Hm! Excelentă idee! *Yes!*

Se amuză și râse mult timp de unul singur.

În curând trebui să descălecăm, căci drumul cobora în povârniș. Ajunserăm la locul pe care nu demult fuseserăm nevoiți să-l ocolim. Halef trebui să rămână aici pe post de iscoadă, ca să ne dea de știre în cazul în care am fi fost descoperiți.

Ajunserăm în luminiș, ne legarăm caii și o luarăm pe jos prin hățișuri.

— Aici! spuse englezul, când ajunserăm la stejar. Vilă minunată acolo sus! *Well!* Fumează tutun!

Într-adevăr, se putea zări un norișor de fum înălțându-se din „vila Amad”. Arabul stătea vârat în ascunzătoare și nici nu băgă de seamă prezența noastră, până când nu începurăm să strigăm cât ne țineau puterile. Scoase capul din vizuină și ne recunoscu. Aerul tare și răcoros de pădure, ca și mâncărurile hrănitoare îl refăcuseră, astfel că putu să se dea jos din copac fără nici un ajutor. Îmi dădu înapoi lasoul cu care îl ajutasem să se urce cu o zi înainte.

Fără să mai zăbovim o clipă, ne întoarserăm și încălecarăm, căci voiam să așternem chiar în ziua aceea o bucată bună de drum între noi și Amadiya. Halef raportează că nu văzuse nimic suspect. O luarăm la dreapta pe drumul care ducea la locuințele de, vară ale celor din Amadiya.

Merserăm călare în susul văii, pe firul unui pârau de munte cu malurile împodobite de o pădurice. În amonte pâraul se despărțea în mai multe brațe, iar valea se lărgea, făcând loc suficient pentru corturile și bordeiele împrăștiate într-o neorânduială pitorească, atât în vale, cât și pe coastele văii.

Locul era din cale-afară de bine ales. Corturile și colibebe erau adumbrite de copacii de pădure și de cei fructiferi, iar plantele agățătoare acopereau ca o cuvertură groasă pereții văii. Acest loc atât de sănătos și aspru, dar totuși plăcut, contrasta enorm cu cetatea Amadiya, cu aerul ei otrăvit.

Ceilați o luară înainte repejor, ca să scape de privirile iscoditoare, în timp ce eu și englezul coborâram până la casa unui zaraf, căci Lindsay voia să-și facă o provizie de monezi autohtone.

Abia după o jumătate de oră ajunserăm din nou în vârf, deși distanța era de numai două mile englezești. Valea Bervari se întindea la picioarele noastre, iar în zare se vedeau Munții Tiyari și în special Asietah, cu vârfurile strălucitoare, căci era acoperit cu zăpadă. Era un loc sigur, unde turcii nu ne puteau ajunge.

La dreapta drumul urca spre Tkoma, iar mai departe, înspre sud, se vedeau înălțimile din Tura-Ghara, din Djebel Hair, din ținutul Zibar. Bătrâna Marrah Durimeh îmi vorbise despre Tiyari și Tkoma. Îmi adusei aminte de secretul ei și începui să mă gândesc la Spiritul peșterilor care sălășluia tocmai acolo. Ce-ar fi fost să ne întâlnim și noi cu el?

5. Vendeta

Dădurăm pintoni cailor, ca să trecem cât mai repede prin Nevdașt. Ajunserăm în satul Maglana, despre care îmi vorbise kurdul Dohub. Maglana era locuit de kurzi și de creștini chaldei, care niciodată nu putuseră să ajungă la bună înțelegere! Ne oprirăm doar să ne informăm în legătură cu drumul, apoi pornirăm mai departe. Trecurăm prin sate care erau acum doar o ruină și a căror incendiere trebuie să-i fi costat pe locuitorii lor viața. Ruinele zăceau împrăștiate, animalele din pădure roseseră oasele bieților locuitori: priveliștea aceasta mă înfiora.

Ici și colo se ridicau nori de fum; dădurăm cu ochii de zidul distrus al unei case; deodată apăru un călăreț singuratic, care ne văzu și făcu imediat cale-ntoarsă. Cu siguranță nu ne aflam într-un loc prea prietenos!

Tocmai când noaptea se pregătea să coboare pe pământ, dădurăm în sfârșit de un sat cu vreo treizeci de case. Era satul Tiah, acela în care aveam de gând să înnoptăm. N-aveam nici cea mai mică idee cum urma să fim primiți acolo.

Fuseserăm zăriți de departe.

Câțiva bărbați încălecară și ne ieșiră înainte. Veniseră să vadă dacă aveam gânduri dușmănoase, sau dacă eram pașnici; să ne trimită de unde am venit sau să ne întâmpine cum se cuvine. La vreo două mii de pași depărtare de satul lor se opriră să ne aștepte.

— Rămâneți, în urma mea! spusei eu și mă îndreptai spre ei.

Putui să observ că, la vederea calului meu, cei care mă așteptau dădură din cap unul spre celălalt, minunându-se.

Mă simții foarte mândru, dar intrai și la bănuieli. Un cal bun, arme deosebite și bani: cel care posedă unul dintre aceste trei lucruri nu e sigur niciodată că, întâlnindu-se cu

un popor de jefuitori ca acesta, va scăpa întreg și netâlhărit.

Unul din ei făcu câțiva pași înainte.

— *Ivari'l kher* — bună seara! îl salutai.

După ce stătu puțin pe gânduri, mă măsură cu privirea din cap până-n picioare, de la turban până la potcoavele calului, apoi începu să mă interogheze:

— De unde vii?

— De la Amadiya.

— Încotro?

— Înspre Kalah Gumri.

— Ce ești? Turc sau arab?

— Nu, eu sunt...

— Gura! îmi porunci. Răspunde-mi la întrebare! Vorbești limba kurdă, dar nu ești kurd. Ești grec, rus ori persan?

Îi spusei că nu, iar el își epuiza cunoștințele puține pe care le avea. Așadar, omul acesta mă credea un supraveghetor rus! Nu vrui să-i spun ce nație aveam și îl lăsa să ghicească singur. Nu reuși deloc să ghicească și de supărare dădu un pumn în ochi calului, care icni de durere.

— Atunci ce ești? mă întrebă nervos.

— Un djermaka, un german, îi răspunsei cu mândrie.

— Un djermaka? mă îngână el. Eu îi cunosc pe djermaki. Locuiesc pe malul Mării Urmiah și stau în colibe sărăcăcioase acoperite cu stuf.

Spusese astea pe un ton foarte disprețuitor.

— Te înșeli, îl înfruntai eu. Djermakii nu locuiesc pe malul Mării Urmiah și nici nu stau în colibe sărăcăcioase de stuf.

— Gura! Îi știu pe djermaki și tu, dacă nu știi unde locuiesc, atunci nu ești unul din ei. Cine e kurdul de acolo? spuse arătând spre englez.

— Nu este kurd, e doar îmbrăcat în veșminte kurde.

— Dacă doar poartă veșminte kurde, atunci nu este kurd!

— Exact asta am spus și eu!

— Și dacă nu este kurd, atunci nu are voie să poarte nici haine kurde. Nu-i dăm noi voie. Ce neam e?

— Este un inglo.

— Un inglo? Eu îi, cunosc pe ingli. Locuiesc dincolo de munții Ararat, sunt tâlhari nomazi și rumegă *gumgu-muku kaurana*, șopârle.

— Iar te înșeli! Inglii nu locuiesc în Ararat, nu sunt tâlhari și nici nu înfulecă șopârle.

— Gura! Eu am fost în țara inglilor și am înfulecat chiar eu ouă și cârnați de șopârle. Dacă nu înfulecă așa ceva, atunci nu e kurd. Cine sunt ceilalți trei călăreți?

— Unul este servitorul meu, iar ceilalți doi sunt arabi.

— Din ce trib?

— Fac parte din marele trib șammari.

Spusei adevărul, căci mă gândii la dușmănia dintre turci și șammari. Un dușman al turcilor este, deci, un prieten al kurzilor. Dar eu știam și că triburile sudice ale șammarilor se războiesc cu kurzii, însă doar din cauza jafurilor kurzilor.

De fapt, chiar între triburile de kurzi există certuri și vendete sângeroase. Noi ne aflam în mijlocul Kurdistanului, pe unde nu trecuse, cu siguranță, nici un arab cu gânduri dușmănoase, iar eu aveam convingerea fermă că acești oameni nu ne vor face nici un rău.

— Eu îi cunosc pe șammari, începu din nou kurdul. Locuiesc la vărsarea râului Phrath, beau apă din mare și au privire dușmănoasă. Se însoară cu propriile lor mame și fac cârnați din carne de porc.

— Iar te înșeli. Șammari nu locuiesc pe malul mării și nu mănâncă niciodată carne de porc.

— Gura! Chiar eu am fost la ei și am văzut toate astea. Dacă acești oameni nu se însoară cu mamele lor, atunci nu sunt șammari. Șammari trăiesc în dușmănie cu neamul kurd din Sar Hasan și Ziber și de aia sunt dușmanii noștri. Ce căutați pe aici?

— Vrem să întrebăm dacă nu aveți vreo colibă unde să ne putem odihni și noi în noaptea asta?

— Avem multe colibe. Noi suntem kurzi bervari și avem case. Veți căpăta o colibă dacă ne veți dovedi că nu ne sunteți dușmani.

— Cum vreți să vă dovedim?

— Să ne predați nouă caii și armele voastre.

Vai, neam de kurd! Crezi că cei care fac cârnați sunt chiar atât de proști? Așa gândeam, dar de spus, am spus:

— Un bărbat nu se desparte niciodată de calul și de armele sale.

— Atunci nu veți rămâne să înnoptați la noi.

— Atunci vom pleca mai departe, îi dădui eu replica și mă întorsei la prietenii mei.

Kurzii făcură și ei cerc în jurul conducătorului lor.

— Ce ți-a spus? mă întrebă englezul.

— Vrea să-i dăm caii și armele, ca să putem rămâne aici.

— Să binevoiască să și le ia singuri! mârâi el.

— Pentru numele lui Dumnezeu, *sir!* Astăzi nu vreau nici o împușcătură! Kurzii sunt niște răzbnători mult mai sângeroși decât arabii, să știi! Dacă ne purtăm dușmănos cu ei și dacă rănim sau omoram pe vreunul din ei, suntem pierduți, căci sunt de cinci ori mai puternici decât noi.

— Atunci ce e de făcut? întrebă el.

— Înainte de toate să ne vedem de drum și dacă încearcă să ne împiedice, să negociem cu ei.

Vorbii și cu ceilalți și îmi dădură cu toții dreptate, deși nici unul nu era laș. Acești kurzi nu proveneau toți din acel sat, care nu ar fi putut să dea un număr atât de mare de războinici. Trebuie să se fi adunat aici dintr-un motiv oarecare și se părea că erau într-o dispoziție cât se poate de războinică. Ieșiră din cerc și formară o grămadă aparent dezordonată, care nu se mișca din loc și care părea să aștepte hotărârea noastră.

— Vor să ne baricadeze drumul, spuse Mohammed.

— Așa se pare. Să nu folosim armele atâta timp cât nu suntem în pericol de moarte!

— Să dăm un ocol larg satului, propuse micul meu Halef.

— Așa vom face! Haidem!

Pornirăm să dăm ocol, dar în același moment se puseră și kurzii în mișcare, iar căpetenia lor îmi ieși din nou călare înainte.

— Încotro? întrebă.

— Spre Gumri, îi răspunsei ferm.

Răspunsul meu se pare că nu fu pe placul căpeteniei kurzilor, căci îmi spuse.

— E prea departe și se lasă noaptea. Nu veți putea ajunge la Gumri.

— Vom găsi alte sate sau vom dormi sub cerul liber.

— Vă vor ataca animalele sălbatice și voi sunteți prost înarmați.

Încercă să ne ghicească intențiile. Poate ar fi fost bine pentru noi să-l conving de contrariu, cu toate că dorința noastră de a ne păstra armele putea să-i provoace iritare. De aceea îi spusei:

— Avem arme foarte bune!

— Nu cred! răspunse el.

— O avem arme din care e nevoie doar de una ca să vă omoram pe toți!

Râse și îmi replică:

— Ai gura mare, dar vreau să-ți văd și arma despre care zici!

Scosei unul din revolverele mele și îl întrebai pe kurd:

— Vezi flecuștețul ăsta?

Apoi îl strigai pe Halef și îi poruncii:

— Rupe o creangă dintr-un copac, curăță-o de frunze și ține-o în sus, căci vreau să trag în ea!

Făcu întocmai, iar ceilalți kurzi veniră mai aproape când își dădură seama ce vreau să fac. Mă dusei călare cât mai departe și ochii. Trăsei șase focuri, iar Halef luă craca și le-o arătă kurzilor.

— *Katera chodeh!* Le-a nimerit pe toate șase!

— Nu e greu, mă lăudai eu. La noi, la djermaki, orice copil poate să facă asta! Minunea este că poți să tragi cu

flecustețul ăsta repede și fără să-l mai încarci.

Dădu creanga oamenilor săi, și în timp ce se uitau la ea, luai șase gloanțe și încărcai din nou revolverul pe ascuns, fără ca ei să observe.

— Ce arme mai ai? mă întrebă el.

— Vezi dudul acela? Fii atent!

Descălecai și pusei arma la ochi. Una, două, trei, cinci, opt, unsprezece împușcături bubuiră. Kurzii scoteau la fiecare împușcătura câte un strigăt de uimire. Pusei arma la loc.

— Du-te la copacul acela și uită-te cu atenție!

Se repezică cu toții, iar unii chiar săriră de pe cai, ca să vadă mai bine. Astfel eu câștigai din nou timp ca să-mi încarc revolverul. Experimentul mă ridică în ochii kurzilor, căci comandantul lor veni la mine și îmi spuse:

— Stăpâne, toate cele unsprezece gloanțe sunt înfipite în copac, unul după celălalt.

Faptul că mi se adresase cu „stăpâne” părea să fie un semn bun.

— Nu ai văzut decât unele din armele noastre, îi spusei și acum va trebui să mă crezi că nu ne e frică de animalele voastre sălbatice!

— Mai arată-ne și alte arme de-ale voastre!

— Nu am timp acum de așa ceva. Soarele apune, iar noi trebuie să pornim la drum!

— Mai așteaptă puțin!

Se duse călare la oamenii săi și trată cu ei. Se întoarse și-mi spuse:

— Puteți să rămâneți la noi!

— Dar nu vă dăm nici caii, nici armele!

— Nu. Sunteți cinci la număr și cinci dintre ai noștri s-au oferit să vă găzduiască. Tu vei locui la mine.

Hm, trebuia să fiu prevăzător. De ce au cedat? De ce nu ne lasă să plecăm mai departe?

— Totuși, vom pleca mai departe, îi spusei, căci tu vrei să ne despați. Suntem tovarăși de drum și vom rămâne

doar acolo unde vom putea fi împreună.

— Atunci mai așteaptă puțin!

Iar se duse să trateze. De data asta dură puțin mai mult și îmi făcui impresia că vor să ne rețină până ce se va face prea târziu pentru a mai putea pleca la drum. În sfârșit veni înapoi și-mi spuse:

— Stăpâne, fie precum ți-e voie. Vă dăm o casă în care să puteți dormi cu toții.

— E loc și pentru caii noștri?

— Da, casa are o curte în care puteți să lăsați caii.

— Vom sta singuri?

— Nimeni nu va vrea să vă deranjeze. Uite, tocmai am trimis unul din oamenii mei călare, să transmită ordinul. Mâncarea vreți s-o primiți în dar sau vreți să vi-o plătiți?

— Dorința noastră e să vă fim oaspeți. Poți să-mi promiți asta?

— Îți promit.

— Tu ești chiar nezanumul acestui sat? Chiar conducătorul lui?

— Da.

— Atunci întinde-mi amândouă mâinile tale și spune-mi că-ți sunt prieten!

Făcu întocmai, dar nu fără o reținere. De-abia acum mă simții mai sigur și făcui semn prietenilor mei să se apropie. Kurzii ne luară în mijlocul lor și galoparăm până în sat, unde ne oprirăm în fața unei case destul de arătoase.

— Asta este casa voastră pentru noaptea asta, ne lămuri nezanumul. Intrați!

Mă uitai la clădire de cum descălecai și îi examinai exteriorul. Avea numai parter, iar pe acoperișul plat se afla un fel de șopron, în care se păstra fânul. Curtea era împrejmuată de un zid lat, înalt de vreo trei coți și care era năpădit de măcănișul crescut pe partea dindărăt a zidului. În curte se putea ajunge doar prin casă.

— Suntem mulțumiți cu casa. De unde luăm nutreț pentru caii noștri?

— Vă voi trimite.

— Dar acolo sus este niște fân! spusei eu și arătai spre șopron.

Se uită într-acolo, vizibil tulburat și spuse:

— Asta nu e bun, poate să facă rău animalelor voastre.

— Cine se îngrijește și de hrana noastră?

— Chiar eu vă voi aduce mâncare și lumină. Dacă mai e ceva ce doriți, să-mi spuneți. Locuiesc în casa aceea.

Arată spre o casă care era într-adevăr foarte aproape, încălecarăm și ne duserăm caii în curta. Apoi cercetarăm cu privirea interiorul casei. Nu avea decât o singură încăpere, dar care era împărțită, printr-o împletitură subțire din salcie, în două părți inegale. Fiecare din acestea avea două deschizături, care serveau drept ferestre și care erau acoperite cu rogojini. Aceste deschizături erau într-adevăr înalte, dar atât de înguste, încât de-abia puteai să-ți vâri capul prin ele. Podeaua era din humă nivelată cu piciorul și avea un covor așternut pe partea centrală a camerei. Acesta era singurul decor al casei.

Ușile puteau fi închise amândouă cu un zăvor puternic, așa că eram în siguranță aici înăuntru. În curte erau câteva obiecte din lemn și niște unelte al căror scop nu am reușit să-l aflu.

Eram singuri, căci și nezanumul rămăsese afară, așa că am ținut un consiliu.

— Crezi că suntem în siguranță aici? mă întrebă șeicul.

— Mă cam îndoiesc. Nezanumul mi-a făcut o promisiune și se va ține de ea. Noi suntem oaspeții lui și ai întregului sat, dar mulți dintre oamenii lui nu erau din satul ăsta.

— Aceștia nu au ce să ne facă, spuse el. Dacă vreunul din ei omoară pe unul dintre noi, atunci vor cădea prada răzbunării satului, ai cărui oaspeți suntem.

— Și dacă nu ne omoară, ci doar ne tâlhăresc?

— Ce ar putea să ne ia?

— Caii, poate armele, sau poate și altele.

Șeicul Mohammed își mângâie zâmbind barba și spuse:

— Ne vom apăra...

— Și așa să cădem pradă vendetei lor, completai eu.

— Să avem răbdare, fu el de părere.

În acel moment intră și englezul, care dăduse o raita prin curte. Nasul și gura i se strâmbaseră așa de mult, încât era clar că dăduse peste ceva ciudat acolo afară.

— Hm! își dresе glasul. Văzut ceva! Interesant! *Yes!*

— Unde? Dar povestește odată!

— Pfui! Fost în curte. Murdar loc! Văzut mă răcinișul pe zid și urcat. Frumoasă priveliște de acolo! Uitat în sus pe acoperiș și văzut un picior. *Well!* Un picior de om.

— L-ai văzut bine, sir?

— Foarte bine! *Yes!*

Mă gândii dacă văzusem vreo scară care să ducă sus pe acoperiș. Ieșirăm afară în curte să cercetăm. Nu găsirăm nimic. Nici înăuntrul casei nu descoperirăm nimic care să fi făcut posibil să se ajungă pe acoperiș. Dar era timpul să cercetăm bine, căci noaptea era foarte aproape.

Deasupra ușii din dos văzui o bârnă, care nu era mare, dar era suficientă pentru a o folosi ca sprijin. Îmi luai lasoul, îl legai de patru ori, făcând astfel un laț și îl aruncai într-acolo. Se agăță de grindă și putui să mă cațăr până pe acoperiș. Ajunsei în șopron, care era plin cu fân. Înaintai cu greu, dar nu dădui peste nimic suspect. Dar când ajunsei înspre capătul șopronului, simții ceva: era capul unui bărbat, care se ghemuise în colțul cel mai îndepărtat.

— Cine ești? îl întrebai.

— U... ah! se auzi un căscat.

Omul voia să mă facă să cred că dormise.

— Ieși afară! îi poruncii.

— U... ah! zise el din nou, dând la o parte mâna pe care i-o întinsesem și ieșind încet la iveală, tot ghemuit.

Încă era lumină, așa că putui să văd clar că acest bărbat nu dormise nici o clipită. Se uită la mine cu gura căscată, ca și cum ar fi fost luat prin surprindere.

— Un străin! Cine ești? mă întrebă.

— Mai întâi spune tu cine ești!
— Casa asta e a mea! răspunse el.
— Așa! Îmi convine să aud asta, căci vreau să aflu și eu cum ai ajuns aici sus.

— Cu o scară.
— Unde e scara?
— În curte.
— Nu e în curte.

De-abia acum mă uitați cu atenție mai îndeaproape și zăriți scara la marginea acoperișului.

— Omule, dar trebuie să fi dormit ceva, căci ai uitat desăvârșire că ai tras scara după tine aici sus! Ia uite-o!

Se uita mirat împrejurul său și spuse:

— Aici? Da, am dormit ceva!
— Acum, hai, trezește-te. Vino jos!

Spunând acestea, împinse scara în jos, iar bărbatul coborî înaintea mea și părăsi casa fără să scoată vreun cuvânt. Așadar, mai întâi s-a prefăcut că e surprins de prezența unui străin în casa lui, apoi a plecat liniștit spre nezanum, fără să se intereseze cu ce drept stăteam în casa lui.

— Cine era? mă întrebă englezul.
— Proprietarul acestei case.
— Ce făcea acolo sus?
— Se făcea că doarme.
— Nu dormit! Cunosc băiatul! Același care ieșit înainte. Dumneata nu putut remarca, fost ocupat cu împușcăturile. *Yes!*

— Oricum, e sigur că aici e la mijloc un plan neprietenos!

— Și eu cred la fel. Dar ce fel de plan?
— Nu ne vor viața, ci bogățiile.
— Bărbat suit acolo pentru văzut când adormim. Pe urmă dat semn, venit alții, furat caii și celelalte.

Și ceilalți credeau la fel. În amândouă odăile se făcuse deja întuneric, așa încât nu ne mai puteam da seama dacă

se putea ajunge pe acoperiș din interiorul casei. Și totuși ceva mă făcea să cred că se putea. Eram gata să aprind o bucată de lemn, din lipsă de altă sursă de lumină, când bătu cineva la ușă. Mă dusei să deschid. Era nezanumul însoțit de încă doi oameni, care aduseseră mâncare, apă și două lumânări. Lumânările erau foarte grosolane, din ceară impură și cu siguranță dădeau puțină lumină. Aprinsei una din lumânări.

Nici unul din cei trei bărbați nu scosese nici un cuvânt, așa că îl întrebai eu pe șeful satului:

— Am găsit un om pe acoperiș. Era într-adevăr proprietarul acestei case?

— Da, îmi răspunse monosilabic.

— Ce căuta acolo sus?

— Dormea.

— De ce urcase scara cu el?

— Nu voia să fie deranjat.

— Mi-ai spus că vom fi singuri în casă.

— Dar el stătea pe casă deja și habar n-am și nici el n-a știut că voi urma să fiți oaspeții noștri.

— Ba a știut.

— De unde? întrebă el aspru.

— Era afară cu voi. În afara satului, când am sosit noi.

— Gura! Era acasă!

Omul începuse iar să-și ia tonul poruncitor. Dar eu nu mă lăsaî intimidat și începui din nou cu întrebările:

— Unde sunt cei care nu locuiesc în satul ăsta? Nu mai sunt aici.

— Spune-le că nu mai au ce căuta din nou pe aici!

— De ce?

— Lasă că ghicești tu.

— Gura! Nu ghicesc.

Plecă, urmat de ceilalți doi.

Masa de seară fu una frugală: dudge uscat, pâine, dovleac copt în cenușă și apă. Noroc că mai aveam la noi niște provizii și astfel nu am rămas nemâncați. În timp ce Halef

punea masa eu ieșii cu tânărul haddedihi în antreu, luând cealaltă lumânare cu noi. Ușa ducea tot lângă colțul casei, iar antreul era format din zidul de temelie și din zidul casei. Amad stătea cu lumina afară, iar eu mă urcai pe acoperiș și începui să cercetez cu mare atenție podeaua șopronului. Într-un sfârșit observai deasupra antreului o despicătură foarte îngustă, care forma un patrulater regulat. Băgai cuțitul și... dădui la o parte un capac pătrat. Secretul era descoperit!

După ce mai cercetai puțin, găsii și câteva locuri deasupra ambelor odăi, de unde se putea nu numai vedea, ci și auzi ce se discuta jos în casă.

Coborâi din nou, ținându-mi în frâu mânia.

— Hei! strigă englezul. Ce s-a întâmplat?

— Aduceți caii înăuntru, căci pe ei au pus ochii! Afară, deasupra vestibulului este o deschizătură prin care se poate coborî de pe acoperiș și se poate deschide ușa.

Kurzii voiau să aștepte până adormeam, ca apoi să ne fure caii și să fugă cu ei.

— Este corect, foarte corect! Așa vom face! Yes! Am căzut cu toții de acord că așa trebuie să procedăm.

Am acoperit ferestrele și am adus caii în încăperea din spate, apoi am mutat scara în vestibul și am dus câinele pe acoperiș. Kurzii puteau acum să sară gardul și să intre în curte, căci oricum o găseau goală și erau nevoiți să plece precum veniseră. Poate mă înșelam și ei nu aveau, de fapt, nici o intenție tâlhărească! Ei, dar paza bună trece primejdia rea!

În sfârșit, acum puteam să discutăm despre planurile noastre de viitor, căci în Amadiya nu putusem deloc să o facem și asta din cauză că fiecare moment putea să aduci ceva nou, iar pe drum nu ne gândiserăm la nimic altceva decât la cum să înaintăm cât mai repede. Am vorbit, bineînțeles, despre drumul care să ne ducă înapoi la Tigris.

— Cel mai scurt drum este cel care trece prin ținutul iezizilor, își dădu cu părerea Mohammed Emin.

— Nu trebuie să o luăm pe acolo, răspunse Amad căci ar putea să mă recunoască cineva!

— Drumul ăsta nu e sigur și din alte motive, intervenii eu, mai ales că nu știu cum și-a întocmit raportul guvernatorul din Mosul. Nu putem nici să o luăm direct spre vest.

— Atunci ne mai rămân două variante de drum, ne lămuri Mohammed. Un drum este cel care trece prin Tiyari spre Buthan, iar celălalt este cel care ne duce în jos, spre Zab.

— Ambele sunt primejdioase în general, nu numai pentru evadat. Eu, unul, prefer drumul spre sud, mai ales că ne duce prin ținutul lui Abu Salman.

Ceialți îmi împărtășiră și ei părerea, care îi convenea de minune și englezului. Stabilirăm, așadar, că urma să călărim spre Lizan, dincolo de Gumri, de acolo să urmăm firul apei până la marea întorsură a râului din ținutul kurzilor șirvan și zibar, apoi să o tăiem direct peste Munții Thura Ghara și Hair și în cele din urmă să ajungem pe malul Akrei, care ne aducea din nou la Zab.

După ce ne puserăm cu toții de acord cu traseul, ne duserăm să ne odihnim. Dormeam buștean, când fui trezit de un ghiont în spate. Era englezul, care mă zgâlțâia de zor:

— Master, se aud pași! E cineva afară!

Ciulii urechea și auzii caili agitându-se, dar nu pusei prea mare bază pe auzul meu.

— Nu cred că e ceva care să ne alarmeze, spusei eu. Doar nu suntem în sălbăticie, ca orice zgomot omenesc să însemne apropierea unui pericol. Poate că cei din sat nu s-au culcat încă!

— Poate! *Well!* Noapte bună, master!

Se întoarse pe partea cealaltă, dar nu peste mult timp auzii și eu destul de clar un zgomot care venea dinspre curte

— Sunt în curte! îmi șopti Lindsay.

— Așa se pare. Vezi ce câine bun am? A înțeles că trebuie să păzească numai acoperișul, așa că acum tace mîlc.

— Rasă nobilă! Nu vrea să-i sperie pe flăcăi, vrea să-i prindă!

Trecu ceva mai mult timp până reușirăm să adormim din nou — cam o jumătate de ceas, dar iarăși ne treziră niște pași care se auzeau umblând tiptil prin fața casei, îl zgâlțâii pe Lindsay, care replică:

— Ascultă! Ce-or avea de gând?

— Vor crede că am dus caii înăuntru, așa că vor pune o scară pe dinafară, ca să urce pe acoperiș, să poată coborî și de acolo să ajungă la cai. Dacă reușesc, nu le mai rămâne decât să deschidă ușa, să ne ia caii și să plece cu ei.

— Nu trebuie să reușească! strigă Lindsay.

De-abia termină de vorbit, că se auzi deasupra noastră un strigăt și apoi câinele făcu un zgomot scurt, dar puternic.

— L-a înhățat! se bucură Lindsay.

— Sst! Încet! îl atenționai eu.

Se treziseră și ceilalți și trăgeau acum cu urechea.

— Trebuie mers sus și văzut! își dădu cu părerea englezul.

Se ridică și se strecură afară. Trecură cinci minute bune până se întoarse.

— Foarte frumos! Yes! Extraordinar! Fost sus, unde este un flăcău și peste el, câinele. Nu îndrăznește să vorbească sau să miște. Și jos, în uliță, mulți kurzi. Nici ei nu vorbesc.

— Atâta timp cât câinele nu se aude lătrând, suntem în siguranță. Dar dacă mai aduc vreo scară, atunci trebuie să mergem și noi acolo.

O bună bucată de timp stăturăm cu urechile ciulite. Deodată se auzi un strigăt teribil — era un strigăt de moarte, fără urmă de îndoială și imediat încă un strigăt și lătratul victorios al câinelui. Situația devenise primejdioasă. Ne ridicarăm, îl chemai pe Halef, căci el îmi

părea cel mai de încredere. Ieșirăm ușor în vestibul, apoi urcarăm scara spre acoperiș, unde... zăcea un bărbat. Mă uitai cu atenție la el: era mort. Câinele îi sfâșiasse ceafa. Din locul unde mă aflam răzbătu până la mine un sunet slab, slab de tot: era câinele care mă saluta în felul lui. Cam la cinci pași de la cadavru, mai era încă un bărbat. Câinele îl omorâse pe primul, dar pe al doilea doar îl imobilizase.

Uitându-mă mai bine, văzui jos o adunătură mare de oameni. Nu mai aveam nici un dubiu că întreg satul fusese părtaș la planul de a ne fura caii sau mai știu eu ce! Primul care se urcase pe acoperiș fusese sfâșiat de câine, strigătul său punându-i pe ceilalți în gardă. Dar când se urcă și al doilea, câinele nu mai avu încotro și îl înhață și pe acesta.

Ce aveam de făcut?

Coborâi și îl lăsați pe Halef sus, pe post de strajă. Mă sfătuiți și cu ceilalți și hotărâram să nu scoatem nici un zgomot, pentru ca a doua zi dimineața să ne putem preface că nu am auzit nimic. Eram într-o situație de mare primejdie, deși am fi fost în stare să ne apărăm foarte bine de un dușman și mai numeros. Însă am fi ridicat tot ținutul împotriva noastră și nu mai aveam cale de în toarcere.

Se auzi o bătaie foarte puternică în ușa de la intrare. Kurzii ținuseră sfat și acum veneau să ne înștiințeze și pe noi de rezultat. Aprinserăm una din lumânări, ne luarăm armele și ieșirăm în vestibul.

— Cine e? întrebai.

— Chodeh, deschide! răspunse nezanumul, pe care îl recunoscu după voce.

— Ce dorești?

— Am să-ți spun ceva important.

— Poți să-mi spui și așa!

— Trebuie să intru!

— Atunci, intră!

Nu îl mai întrebai dacă e singur, căci o a doua persoană nu trebuia nicicum să mai intre. Oamenii mei își puseră armele la ochi; dădui zăvorul la o parte și mă așezai

îndărătul ușii, așa încât să nu se deschidă decât pe jumătate și să nu poată intra decât un singur om. Când văzu armele ațintite asupra lui, încremeni în ușă.

— Chodeh! Vrei să mă împuști?

— Nu, dar suntem pregătiți pentru orice; putea să fie vreun dușman la ușă!

Intră în casă, iar eu pusei zăvorul la loc.

— Ce dorești, de vii să ne trezești din somn?

— Vreau să vă avertizez.

— Să ne avertizezi? De ce?

— De o mare primejdie. Sunteți oaspeții mei și de aceea este de datoria mea să vă previn.

Își roti privirea împrejur și văzu scara și deschizătura din acoperiș.

— Unde vă țineți caii?

— Aici, în odaie.

— Înăuntru? Chodeh, dar casa este numai pentru oameni!

— Un cal bun este mai valoros pentru un călăreț decât un om rău!

— Stăpânul acestei case se va înfuria, căci potcoavele cailor îi vor distruge podelele!

— Îl vom despăgubi.

— De ce ați adus caii înăuntru?

— Aici le este locul.

— Ați dormit?

Îi răspunsei că da, iar el continuă:

— Ați auzit vreun zgomot?

— Am auzit oameni trecând prin fața casei, dar nu aveam nici o cădere să le interzicem să mai treacă prin fața casei. Ba, am mai auzit și niște oameni în curte și nu a fost prea plăcut. Curtea este a noastră. Dacă ne-am fi lăsat caii afară, atunci am fi tras asupra intrușilor, căci am fi fost încredințați că sunt hoți.

— Caii nu pot fi trecuți peste zid și mai ai și un câine în curte, pe care ți l-am văzut astăzi.

Schimbă vorba, dar eu nu mă lăsai.

— Da, caii nu pot fi trecuți peste zid, asta o știm și noi, dar ar putea fi duși prin vestibul.

— Dar nu se poate intra aici!

— Ia gândește-te mai bine, nezanumule! Dacă te urci pe acoperiș și cobori înăuntru, atunci poți să deschizi ușa dinspre curte și pe cea din dos și poți lua toți caii, mai cu seamă că ușile de la odăile unde suntem noi sunt închise cu zăvorul. Noi am fi fost închiși aici fără să ne putem apăra.

— Cine ar fi putut să urce pe acoperiș?

— A, dar am găsit un om ascuns acolo sus, care trăsesese și scara cu el. Asta ne-a trezit bănuiala, așa că am adus caii înăuntru. Acum pot să urce și o sută pe acoperiș, căci acolo vor rămâne mult și bine, iar mâine de dimineață le veți găsi leșurile acolo.

— I-ați omorî?

— Nu, noi am dormi liniștiți, căci știm că ne putem lăsa în voia câinelui meu, care stă de pază sus.

— Dar un câine nu are ce căuta pe acoperiș!

— Un câine are ce căuta oriunde este nevoie să supravegheze ceva. Și ia aminte: câinii djermakilor se plimbă cu mare plăcere pe acoperișuri! Așadar, voiai să mă avertizezi! De ce? Încă nu mi-ai spus despre ce este vorba.

— Ceva mai devreme i s-a furat scara unui sătean și când a plecat în căutarea ei, a găsit-o sprijinită de casa voastră. Erau și niște străini pe aici, care au dispărut repede. Așa că ne-am gândit să vă avertizăm.

— Foarte mulțumesc! Însă poți să te duci liniștit la casa ta, căci și noi ne vom duce din nou la culcare. Câinele nu va lăsa nici un hoț să intre în casă!

— Dar dacă omoară vreun om?

— Unul singur nu omoară el, ci îl ține bine la pământ până când vin eu. Dar dacă mai apare încă unul atât de nechibzuit încât să urce și el acolo, atunci îl omoară pe primul, ca să-l poată aranja pe cel de-al doilea.

— Chodeh, atunci s-a întâmplat o nenorocire!

— Cum așa?

— A urcat deja și al doilea.

— Ești sigur?

— Foarte sigur!

— Vai, nezanumule, prin urmare ai fost de față când hoții au vrut să intre peste noi! Ce mai, trebuie să-ți mulțumesc ție și alor tăi pentru ospitalitate! Halal ospitalitate din partea ta și alor tăi!

— Nu eram aici, mi s-a povestit.

— Deci a fost cineva aici care ți-a povestit totul.

— Nu și el a aflat de undeva.

— E același lucru. Cine a povestit primul trebuie să fi fost pe lângă hoți. Dar ce mă privește pe mine? Eu nu am permis nici unui om să se urce pe acoperișul casei mele. Dacă vreunul, totuși, se va urca, va trebui să știe să și coboare singur, fără ajutorul meu. Noapte bună, nezanumule!

— Nu vrei să te urci să vezi?

— N-am nici un chef de asta.

— Măcar lasă-mă pe mine să urc!

— Te las, pentru că tu nu ești vreun hoț și ai venit mai întâi la mine ca să mă întrebi despre ce s-a întâmplat. Dar păzește-te de câine! Dacă te vede, te înhață și te omoară, dacă mai e cineva acolo!

— Sunt înarmat spuse el.

— E mai rapid ca tine și oricum, nu-l poți omorî, căci trebuie să fii un om foarte bogat, ca să mă poți despăgubi!

— Chodeh, vino cu mine sus! Sunt nezanum și datoria îmi cere să merg și să cercetez.

— Dacă trebuie să-ți aperi slujba atunci îți voi face pe plac. Hai sus!

O luai înainte și el mă urmă. Ajuns sus, nezanumul privi în jur și văzu cadavrele. Jos erau la fel de mulți oameni cum fuseseră și mai înainte.

— Chodeh, aici e cineva! strigă el.

Înaintai. El se aplecă și pipăi cadavrul.

— Pe legea mea, e mort! Ah, stăpâne, ce-a făcut câinele tău?

— Și-a făcut datoria. Nu te plânge de el, ci laudă-l! Acest om a vrut să-l atace pe proprietarul casei și n-a avut habar că aici locuiesc oameni care nu se lasă călcați de hoți sau de criminali.

— Dar unde e câinele? întrebă el.

Îi arătai unde era, iar el strigă:

— O, Chodeh, e cineva sub câine! Cheamă-ți câinele!

— Așa voi face, dar spune-i acelui om că nu trebuie să se miște sau să scoată vreun cuvânt, altminteri e pierdut.

— Nu poți să-l lași aici toată noaptea!

— Leșul ți-l voi putea preda, însă acest om rămâne la mine.

— De ce trebuie să rămână?

— Dacă mai îndrăznește cineva să mai pătrundă în casă sau în curte... va fi sfâșiat de câine. Acest om rămâne aici ca ostatic.

— Iar eu îl cer, spuse nezanumul aspru.

— Și eu îl păstrez! sună răspunsul meu.

— Sunt nezanum și așa îți poruncesc!

— Scutește-mă de porunci! Vrei leșul sau nu-l vrei?

— Îi vreau pe amândoi: și pe cel mort, dar și pe cel viu!

— Nu o să fiu crud, așa că îți promit că omul acesta n-o să rămână toată noaptea în poziția asta incomodă. O să-l iau cu mine jos, în casă. Dar orice atac împotriva noastră se va solda cu moartea lui!

Își puse mâna pe brațul meu și rosti serios:

— Deja cel care zace aici sfâșiat vă cere moartea! Sau djermaki nu știu ce este vendeta?

— Ce tot vorbești de vendetă? Un câine a mușcat un hoț. Asta nu e un caz care să ceară răzbunare!

— Ba o cere, căci a curs sânge, iar câinele vostru e vinovat!

— Chiar de-ar fi așa, tot nu e treaba ta. Chiar tu însuți mi-ai spus că acest hoț era un străin.

— Ba este treaba mea, pentru că a curs sânge în satul meu. Rudele mortului vor cere socoteală, mie și oamenilor mei. Dă-mi-i înapoi pe amândoi!

— Numai pe cel mort!

— Gura, strigă el, de data asta, după ce până acum vorbiserăm cu voce joasă. Îți ordon încă o dată... și dacă nu-mi dai ascultare, știu eu cum să te supun!

— Ce-o să faci!

— Scara este încă lângă casă! Pun oamenii mei să se urce. Te vor sili ei.

— Dar uiți esențialul: jos se află patru bărbați care n-au frică de nimeni, iar aici sus am câinele.

— Și eu sunt sus!

— O să ajungi jos numaidecât, ia vezi!

Înainte de a se dezmetici îl apuca de brațul drept și de șoldul stâng și îl ridică.

— Chodeh! urlă el.

Îl lăsă jos.

— Ce m-ar fi putut opri să te arunc de aici? Acum mergi și spune-le alor tăi ce-ai auzit!

— Nu mi-l predai pe omul acesta?

— Deocamdată nu.

— Atunci păstrează și mortul, va trebui să plătești pentru el!

Nu mai coborî înăuntru, în casă, ci se dădu jos direct pe scară, în stradă.

— Și mai spune-le oamenilor tăi, îi strigai eu, să plece și să ia și scara cu ei. Vreau să am casa liberă, așa că, pe cel care va mai rămâne prin jurul ei îl voi blagoslovi cu un glonte!

Ajunse jos și începu să vorbească în șoaptă cu oamenii lui, care îi răspundeau tot în șoaptă. Nu puteam să înțeleg nici o iotă, dar după câțva timp scara fu luată, iar adunarea se împrăștie.

De-abia acum îmi chemai, câinele. Dădu drumul bărbatului, dar se îndepărtă de el doar cu un pas.

— Ridică-te! îi spusei kurdului, care se ridică greoi și trase aer adânc în piept. Era foarte slăbuț, iar vocea îi suna copilăroasă când strigă:

— Chodeh!

Nu rosti decât acest cuvânt, în care, însă, își revărsă tot preaplinul fricii de moarte îndurate până atunci.

— Ai arme la tine?

— Numai pumnalul ăsta.

Pentru siguranță mă dădui un pas înapoi.

— Pune-l jos și du-te doi pași mai încolo!

Făcu întocmai, iar eu ridicai pumnalul de jos și îl pusei la brâu.

— Acum, să coborâm!

Câinele rămase sus, iar noi ne dădurăm jos, unde ne așteptau oamenii mei. Le povestii ce se întâmplase acolo sus. Englezul se uită la prizonier, care părea sa ai ba vreo douăzeci de ani și spuse:

— Master, flăcăul ăsta seamănă cu bătrânul! *Yes!*

De-abia acum îmi dădui și eu seama că așa era.

— Așa e, pe legea mea! Să fie chiar fiul lui?

— Sigur! Foarte sigur! Întreabă-l!

Dacă așa stăteau lucrurile, atunci grija pe care o vădise nezanumul față de băiat era cu totul întemeiată; dar asta însemna o încălcare din cale-afară de mare a ospitalității.

— Cine ești? îl întrebai pe prizonier.

— Un kurd, îmi răspunse el.

— De pe ce meleaguri?

— Din Mia.

— Minți!

— Stăpâne, îți spun adevărul!

— Ești din satul ăsta!

Ezită doar un moment, suficient însă ca eu să-mi dau seama că aveam dreptate.

— Sunt din Mia! spuse el din nou.

— Și atunci ce-faci așa de departe de ținutul tău de baștină?

— Sunt trimisul nezanumului din Mia.

— Cred că pe nezanumul din Mia nu-l cunoști la fel de bine ca pe cel de aici, căci ești chiar fiul acestuia din urmă!

Se înspăimântă vizibil, deși își dădea osteneala să nu lase să se vadă.

— Cine ți-a spus minciuna asta? Întrebă el.

— Eu nu mă las mințit. Nici de tine, nici de altcineva. Voi afla chiar mâine în zori cine ești și dacă m-ai mințit nu vei avea parte de îndurare!

Își coborî privirile jenat, iar eu fui nevoit să-i vin în ajutor:

— Ia seama cum te porți, că la fel vei fi și tu tratat! Dacă ești sincer, atunci te voi ierta, căci ești prea tânăr ca să fi făcut totul cu premeditare. Însă dacă nu renunți la îndărătnicia ta, să știi că nu vei avea parte de altă companie decât cea a câinelui meu!

— Chodeh, oricum vei afla, îmi răspunse el. Da, sunt fiul nezanumului.

— Ce căutai în casa asta?

— Caii!

— Cum voiai să-i furi?

— Vă zăvoram în casă, apoi deschideam ușile, și... caii erau ai noștri!

Această mărturisire nu era deloc rușinoasă pentru el, căci la kurzi furtul de cai, ca și atacurile tâlhărești erau considerate fapte cavalierești.

— Cine e mortul pe care l-am lăsat sus?

— Stăpânul acestei case.

— Foarte înțelept! El trebuia să urce înainte, căci cunoștea cel mai bine locul. Dar de ce a fost nevoie să-l urmezi chiar tu? Doar mai erau și alți bărbați, mai puternici ca tine!

— Armăsarul pe care-l călăreai tu, chodeh, urma să fie al tatălui meu, iar eu trebuia să fiu atent să nu mi-l apuce vreun altul de căpăstru, căci acela care pune primul mâna

pe frâiele unui cal devine proprietar cu tot dreptul asupra animalului.

— Așadar, chiar tatăl tău a ordonat hoția asta? Tatăl tău, care mi-a făgăduit ospitalitate!

— Ți-a promis, dar nu sunteți deloc oaspeții noștri.

— Cum așa? Întrebai eu uimit.

— Locuiți singuri în casa asta. Unde este cel care vă găzduiește? Dacă ați fi vrut ca stăpânul să rămână în casă cu voi, atunci v-am fi considerat oaspeții noștri!

Iată ce lecție primii, o lecție care mai târziu îmi fu de folos.

— Dar tatăl tău mi-a promis și s-a lăudat că vom fi în siguranță.

— Nu are de ce să se țină de promisiune, atâta timp cât voi nu ne sunteți oaspeți.

— Câinele meu a răpus gazda. Să fie ăsta motiv de vendetă?

Dădu din cap afirmativ, iar eu mersei mai departe:

— Cine este cel care se va răzbuna?

— Mortul are un fiu aici, în sat.

— Sunt mulțumit de tine. Poți să pleci!

— Chodeh, strigă el zăpăcit, dar bucuros, vorbești serios?

— Da. Ți-am spus că vei fi tratat după cum te vei purta și tu la rândul tău. Ai fost sincer, așa că-ți vei recăpăta libertatea. Spune-i tatălui tău că djermaki sunt oameni foarte pașnici, care nu iau viața nimănui, dar care, dacă sunt ofensați sau chiar atacați, știu să se apere cum se cuvine. Îmi pare rău că gazda noastră a căzut răpusă, dar vina nu o poartă decât el și nu mă voi teme de cel care-i va răzbuna moartea.

— Poți să-l răscumperi. Voi vorbi cu cel care vrea să-l răzbune.

— Nu răscumpăr nimic. Dacă nu ar fi avut de gând să ne jefuiască, ar mai fi fost și acum în viață.

— Dar, stăpâne, veți fi omorâți cu toții îndată ce se vor ivi zorii!

— Cu toate că ți-am oferit libertatea și te-am lăsat în viață!

— Da! Ai fost milostiv cu mine și de aceea vreau să te pun în gardă. Vi se vor lua caii, armele și banii. Nu veți fi lăsați să părăsiți satul până când nu veți preda tot ce aveți! În afară de asta, răzbnătorul îți cere capul!

— Nu vor primi nici banii, darămite caii noștri, iar viața mea este în mâinile lui Dumnezeu și nicidecum în mâinile unui kurd. Ne-ați văzut armele atunci când am tras într-un copac, dar le veți cunoaște pe deplin de-abia atunci când vom ținti asupra voastră.

— Chodeh, armele voastre nu ne vor face nimic, căci vom intra în cele două case de peste drum și vom trage în voi fără să ne puteți vedea.

— Aha, un asediu remarcai eu. Dar nu va ține prea mult!

— Știm și noi. Nu aveți nimic de mâncat și de băut și până la urmă, tot veți fi nevoiți să ne dați tot ce aveți, spuse tânărul kurd.

— Așa să credeți voi! Spune-i tatălui tău că suntem prietenii beiului din Gumri.

— Nici n-o să vrea să audă. Un cal este mult mai valoros decât prietenia cu un bei.

— Gata. Poți să pleci. Uite, ia-ți pumnalul!

— Chodeh, vă vom lua caii și toate celelalte, însă vă vom ține la mare cinste, ca pe niște oameni buni și de ispravă!

Era naiv cum numai un kurd poate fi. Îl dusei spre ușă, în timp ce în spatele meu se ridicară glasurile oamenilor mei:

— Master, strigă Lindsay, îi dai drumul?

— Așa e mai bine pentru noi.

— Dar povestește-ne! Ce ți-a spus? Trebuie știm tot! *Yes!*

Le istorisii toată discuția mea cu tânărul kurd, iar știrea că nezanumului trebuia să-i mulțumim pentru situația în

care ne aflam, îmi aduse la urechi un potop de expresii care mai de care mai neînfrânate.

— Și i-ai dat drumul tâlharului ăstuia, emire! spuse Mohammed Emin plin de reproș. De ce?

— În primul rând, pentru el, apoi, din calcul. Dacă îl opream aici, ar fi devenit un obstacol pentru noi și în plus, ar fi trebuit să-l și hrănim, pe când noi de-abia mai avem ceva de-ale gurii pentru noi! Așa că el ne este acum recunoscător, si-i va îndemna pe ceilalți mai degrabă la pocăință, decât la răzbunare. Nu știm ce se mai poate întâmpla, nu vom fi siguri și nu vom putea acționa cu ușurință decât dacă suntem noi între noi.

Toți fură de acord cu mine. Despre somn, nu mai era vorbă, așa că hotărâram să stăm de veghe.

Halef mă luă de braț și-mi spuse:

— Sidi, acum ai timp să te gândești și la darul pe care mi l-a dat pentru tine bărbatul acela din Amadiya!

Așa era, nu mă mai gândisem deloc la tocul primit în dar.

— Adu-l încioace!

Îl deschisei și nu putui să-mi stăpânesc un strigăt de admirație. Avea o lucrătura foarte frumoasă și curată, dar asta nu era nimic în comparație cu conținutul! Înăuntru era un kaliun persan — o pipă cu apă pentru fumat călare. Era o pipă scumpă, care îmi atrase chiar și invidia englezului. Păcat că acum nu puteam să fumez deloc, căci mai aveam doar câteva guri de apă!

— Ți-a dat și ție ceva, Halef? îl întrebai pe servitor.

— Da, sidi, câteva medgidii de aur.

Începu să se crape de ziuă. Ne urcarăm pe acoperiș, de unde puteam supraveghea cea mai mare parte din sat. Văzurăm undeva departe câțiva oameni care stăteau și păreau că sunt cu ochii pe noi. În apropiere nu se zărea nici o mișcare. La scurt timp se deschise ușa de la una din casele de peste drum și ieșiră doi bărbați care se

îndreptară spre casă noastră. La mijlocul drumului se opriră.

— O să trageți în noi? întrebă unul din ei.

— Nu. Încă nu ne-ați făcut nimic, le răspunsei eu.

— Nu suntem înarmați. Putem să luăm mortul?

— Veniți încoace!

Halef cobori să deschidă ușa. Kurzii veniră sus pe acoperiș.

— Sunteți rubedeniile lui? îi întrebai.

— Nu. Dacă am fi fost rude cu el, nu am fi venit să dăm ochii cu tine, chodeh.

— Și de ce nu?

— Nu ne puteam răzbuna cum trebuie decât dacă nu ne cunoști.

Iată încă o lecție care îmi demonstra cât de multe are un om de învățat într-o viață!

— Luați-l de aici! le spusei.

— Întâi de toate, avem să-ți transmitem un mesaj de la nezanum.

— Ce are să-mi spună?

— Îți trimite mulțumiri pentru că i-ai eliberat fiul a cărui soartă rămăsese în mâinile tale.

— Asta-i tot?

— Vă cere caii, armele și toți banii pe care-i aveți la voi. Apoi, o să vă lase în pace. Nu are pretenții și la hainele voastre, pentru că ați fost milostivi cu băiatul lui.

— Spune-i că nu va primi nimic.

— Te vei răzgândi, chodeh! Dar mai avem și alt mesaj pentru tine!

— De la cine?

— De la fiul celui mort.

— Ce are să-mi spună?

— Îți vrea capul.

— Îl voi da.

— Stăpâne, chiar o s-o faci? întrebă omul mirat.

— Da. Spune-i că trebuie să vină să și-l ia singur.

— Stăpâne, glumești cu lucruri serioase! Avem însărcinarea să-ți cerem viața sau greutatea ei în bani.

— Cât cere?

— Patru arme din acelea de care ai la tine, cu care se poate trage întruna și cinci pistoale din acelea mici, cu care poți să tragi șase gloanțe. Pe lângă astea, mai vrem trei cai și doi catâri.

— Dar nu am așa ceva!

— Trimite să ți se aducă, iar tu rămâi aici până sosesc.

— Nu dau nimic!

— Atunci va trebui să mori. Vezi țeava puștii care iese pe fereastra aia? Este pușca nezanumului, care, din momentul în, care îi voi duce răspunsul tău, va începe să tragă.

— Să facă precum dorește.

— Nu vrei să ne dai nici celelalte lucruri pe care ți le-am cerut?

— Nu. Luați-vă singuri ce poftiți!

— Asta înseamnă război!

Își ridicară mortul, îl cărară jos pe scară și îl duseră în casă. Noi zăvorârăm ușa în urma lor. Eu trebui să tălmăcesc prietenilor mei cererile celor doi trimiși ai nezanumului. Arabii stăteau foarte încruntați, căci cunoșteau prea bine cât de păcătoase și de crude erau răzbunările sângeroase. Englezul, în schimb, avea o față foarte amuzată.

— A, splendid! Asediu! Bombardament! Vijelie! Năvală! *Well!* Dar nu vor avea curajul s-o facă, sir!

— Ba o vor face, master Lindsay! Ne vor bombarda și vor trage în noi imediat ce ne vom lăsa văzuți, căci...

Vorbele mele fură adevărate îndată printr-o împușcătură, două, trei, patru... după care auzirăm câinele lătrând sus pe acoperiș. Mă repezii la scară și scosei cu mare grijă capul în sus pe deschizătura din tavan. Ce văzui acolo mă făcu să zâmbesc: se trăgea asupra câinelui! Acesta lătra la fiecare glonte care trecea pe lângă el. Îl chemai la mine, îl luai în brațe și îl adusei jos în casă.

— Ai văzut, master, că am avut dreptate? Trag în câine deja!

— *Well!* Ia să verificăm dacă trag și în oameni!

Englezul deschise ușa și ieși doi pași în fața casei

— Ce-ți trece prin minte, *sir!* Te rog să poștești imediat în casă!

— Pfui! Au praf de pușcă foarte prost. Ar fi putut să nimerească câinele!

Se auzi un glonte, care nimeri peretele casei. Lindsay cerceta cu atenție locul și arătă cu degetul înspre gaura făcută de glonte pentru a arăta trăgătorului că ratase cu aproape trei coți. Al doilea glonte fu cât pe ce să-l nimerească, însă eu îl trăsei înăuntru pe englez. De-afară izbucni un strigăt și se auzi a treia împușcătură, care trecu aproape de umărul meu și intră în cantul ușii Acesta fusese cu siguranță fiul celui mort, care voise să mă atenționeze prin strigătul lui că el fusese cel care îmi trimisese glonte. Treaba devenise cam serioasă.

— Sidi, spuse Halef, noi nu tragem?

— Încă nu.

— De ce încă nu?

— De ce? Pentru că noi tragem mai bine ca ei.

— Asta așa e. Dar mai întâi de toate trebuie să vedem cum putem să scăpăm fără să omoram vreunul din ei. Este de ajuns cel omorât de câine.

— Cum să scăpăm? Numai ce vom încerca să ieșim cu caii pe ușă și ne vom trezi cu o ploaie de gloanțe!

— Dar oamenii ăștia vor caii noștri, așa că nu vor trage în ei! Dacă ne vom ascunde îndărătul cailor, poate nu vor trage nici în noi!

— Vai, sidi! Decât să ne lase să plecăm cu caii, mai bine îi omoară și pe aceștia!

— De ce să nu tragem și noi, dacă ei trag în noi? O să fie câțiva tâlhari kurzi mai puțin! Și ce dacă? Vom putea fugi; foarte bine, fără nici o împușcătură!

— Hm! Nu prea merge!

— De ce nu?

— Ne facem de râs! Ar arăta ca o evadare! Ar fi scandalos!

— Și ce ne-ar păsa nouă? Știi bine, sir, că nu aș lua vreo hotărâre care să ne facă într-adevăr de râs. Așadar, spune — ce planuri ai!

— Trebuie să știm mai întâi dacă vom fi atacați din spate.

— Nu e nici o clădire în spate.

— Dar pe câmp? Spune mai departe!

— Am putea să facem o spărtura în zid!

— Da, într-adevăr, nu e o idee rea!

— *Well!* Foarte bine! Minunat! Master Lindsay are idee bună!

— Dar nu avem unelte care ne trebuie!

— Eu am un târnăcop!

Englezul își cărase cu el târnăcopul, însă acesta nu era bun, din păcate, decât să sapi un răsad în grădină și nu să spargi un zid eu el!

— Târnăcopul ăsta e prea mic, sir. Poate vom găsi ceva în grădină. Hai afară!

Le împărtășii și celorlalți planul englezului și ieșirăm cu toții afară. Mă urcai pe zid și văzui că în această parte a casei nu era nimeni. Kurzii se gândiseră că am putea pleca cu caii doar prin ieșirea din față și de aceea consideraseră că numai asta trebuia blocată, ca să ne poată prinde.

— Aici! îl auzii pe Lindsay strigând. Aici e ceva, *sir!*

Obiectul pe care îl ridică triumfător părea să fie o pârghie bătută în fier la vârf. Era foarte bună să spargem zidul cu ea.

— Merge! Acum trebuie să ne asigurăm că vom putea lucra nestingheriți și că nu vom trezi suspiciunea trăgătorilor kurzi. Halef să ducă în curte caii; Amad să se urce pe acoperiș, să supravegheze ca nimeni să nu bage de seamă ce vrem să facem. Eu cu Lindsay vom sparge zidul, iar Mohammed va trage o împușcătură pe fereastră, ca să-i

facem să creadă că ne aflăm cu toții aici în odaie. Dacă reușim să ieșim în modul ăsta, nu va fi o evadare dezonorantă, ci ne vom vedea de drum ca niște adevărați cavaleri! De uimire kurzii vor uita și să mai tragă!

Împărțirea sarcinilor s-a dovedit foarte eficientă. Halef s-a ocupat de cai, haddedihiul și-a văzut de exercițiile lui de tir, iar englezul și cu mine am lucrat cu toată forța la spargerea zidului. Nu puteam sparge peretele sus, unde era foarte ușor, căci ne-am fi putut trăda. Am fost nevoiți să începem de jos, pentru că, atunci când intenția noastră va fi fost descoperită, noi să nu mai avem decât câteva lovituri de dat ca să ne terminăm treaba.

Reușirăm în sfârșit să scoatem prima bucată mare de piatră și apoi veniră și altele la rând. Când eram aproape pe sfârșite, îi strigarăm pe cei doi haddedihi, care încălecară pe cai. Master Lindsay dădu ultima lovitură.

— Acum dăruim totul! Yes!

Își luă avânt, se repezi înainte și izbi în perete cu atâta putere, încât reuși să-l dărâme, dar ultimele bucăți de perete se izbiră de podea. Prin spărtură se făcu puțin loc, așa că încălecarăm iute pe cai. Dintr-o săritură iscusită reușirăm să trecem peste moloz și să ajungem afară. Scăpaserăm de la ananghie și plecam fără să ne achităm nota de plată către cei care ne găzduiseră!

— Și acum încotro? întrebă Lindsay.

— O luăm ușor pe lângă colțul casei, apoi la pas prin sat. Ia-o tu înainte!

Englezul făcu întocmai. După el veniră cei trei arabi, iar eu încheiam convoiul. Intrarăm pe drumul dintre casa pe care tocmai o părăsiserăm și cele două case din care se trăsesse asupra noastră și iată că presupunerea mea se adeveri: nu se trase în noi nici măcar un singur glonte. Dar nu ajunserăm prea departe când auzirăm în spatele nostru, strigătele kurzilor. Dădurăm piteni cailor și o luarăm la goană ca să ieșim din sat.

La ieșirea din cătun văzurăm că toți caii sătenilor erau ieșiți pe islaz și pășteau la o depărtare bună de sat, așa că puteam câștiga ceva timp până când stăpânii lor vor fi venit să-i încalece.

Drumeagul ne ducea printr-un ținut de câmpie udat din belșug, care ne dădu prilejul să ne lăsăm caii să alerge cât puteau ei de repede. Îi lăsai mult în urmă pe ceilalți și asta nu doar din cauza armăsarului pe care-l aveam!

Într-un sfârșit văzurăm înapoia noastră un șir mare de călăreți care ne luaseră urma. Mohammed Emin aruncă o privire îngrijorată calului pe care îl călărea fiul său și spuse:

— Dacă nu am fi avut calul asta, nu am fi fost ajunși din urmă așa de ușor!

Avea dreptate. Era cel mai bun cal pe care-l puteam obține din Madiya și totuși avea un mers atât de greoi și un suflu atât de obosit, încât era sigur că, dacă ar fi fost nevoit să alerge mult timp, nu ar fi rezistat.

— Sidi, întrebă Halef, nu vrei să omori nici un kurd, nu-i așa?

— Atâta timp cât se poate evita, nu!

— Dar în caii lor putem să tragem? Altceva n-o să ne mai rămână de făcut.

Își luă flinta lui arăbească de pe umăr și își căută gloanțele. Nu greșise niciodată ținta nici măcar la o distanță de cinci sute de pași, iar carabina mea bătea chiar și mai departe.

Kurzii se apropiau de noi din ce în ce mai mult. Strigătul lor suna cu totul altfel: nu mai era o joacă! Acum chiar că o luaseră în serios! Mergeau unul după celălalt. Se apropiară cam la cinci sute cincizeci de pași, însă unul din ei veni mai aproape, ochi și trase. Omul avea o flintă foarte buna. Văzurăm cum glonteale trecu pe lângă noi și nimeri într-o stâncă, din care săriră câteva bucățele. Era un kurd încă tânăr, poate chiar răzbunătorul.

— *Well!* spuse englezul, în timp ce-și lua și el carabina. Jos cu tine, *boy!*

Puse pușca la ochi și trase. Calul kurdului sări în sus, se clătină și se prăbuși.

— Poți să te duci acasă! *Yes!*

Împușcătura făcută cu sânge rece și cu siguranță fu urmată de un strigăt puternic al kurzilor. Aceștia se opriră, se sfătuiră între ei și se luară iarăși după noi. La puțin timp ajunserăm la un pârâu destul de lat, peste care însă nu era nici un podeț. Era adânc, așa că furăm învoiți să căutăm un loc de unde să putem trece, ceea ce ne dădu de furcă. Kurzii se opriră. Câțiva dintre ei înaintară, totuși, descălecară și se postară îndărătul cailor lor. Văzurăm cum își reazemă țevile puștilor pe spinarea cailor.

Descălecarăm repede și noi și ne postarăm în spatele animalelor noastre. Imediat răsunară împușcăturile kurzilor. Traserăm și noi. Numai eu nu trăsei încă nici un glonte. Muniția noastră se dovedi mai bună ea a lor, căci din patru împușcături trei își ajunseră ținta, în timp ce un singur glonte kurd atinse în treacăt coada calului englezului. Lindsay dădu din cap și spuse;

— Ce idei proaste au! Mizerabile! Vor să împuște un cal pe la spate! Numai un kurd poate face așa!

— Caută un vad! strigai eu. Halef și cu mine îi vom ține la respect pe flăcăi!

Proprietarii cailor respectivi se întorseseră grăbiți la ai lor, însă doi rămăseseră pe loc. Văzui că își încărcau din nou armele.

— Sidi, nu trage, mă rugă Halef. Lasă-mi mie cinstea asta!

— Bun!

Își încărcă flinta și ochi. Odată cu împușcătura lui răsunară încă două din spatele lui. Micul Halef nimerise foarte bine. Unul din cai se prăbuși pe loc — fusese nimerit în cap. Celălalt o luă la sănătoasa cu salturi mari. Gloanțele celor doi kurzi își ratară ținta.

— Sidi, dacă totul se va petrece în felul ăsta, kurzii vor rămâne în curând fără-nici un cal și vor pleca acasă doar cu căpăstrul în mână. Îi vezi cum aleargă înapoi la ceilalți? Să le spunem totuși că au îndrăznit să se apropie prea mult!

— Ar trebui să-i avertizăm.

Kurzii se strânseseră iarăși laolaltă, iar nezanumul stătea câțiva pași în fața lor, vorbindu-le foarte agitat. Până acum nu mai cunoscuseră încă vreo armă care să bată la o distanță atât de mare ca cea dintre noi și ei. Se uitară la mine uimiți cum păseam pe după cal și cum îmi potriveam arma la ochi. O detunătură fu de ajuns; și nezanumul se prăbuși la pământ, cu cal cu tot. Țintii ceva mai departe la dreapta și nimerii și calul următor. Kurzii începură să o ia la sănătoasa, urlând, înapoi spre sat, iar călăreții rămași fără cai încercau să țină pasul cu ceilalți. Oamenii ăștia căpătaseră de cu o zi înainte un respect mare pentru armele noastre, ceea ce fu salvator pentru noi.

Acum aveam timp să ne căutăm pe îndelete un vad, pe care îl și găsirăm destul de repede. Trecurăm pârâul și pornirăm înainte atât de repede, cât puteau să alerge caii.

Valea Bervari este udată de multe pârâuri, care izvorăsc din munte și care se întâlnesc cu un braț al râului Khabur, care se varsă în Zab. Cursurile acestea de apă sunt tivite cu arbuști, iar câmpurile dintre ele sunt împodobite cu stejari, plop și alte foioase. Valea este populată în parte de kurzii bervari, în parte de creștinii nestorienii. Satele celor din urmă sunt, totuși, mai izolate.

Îi pierdusem din vedere pe urmăritori. Ajunserăm la niște cătunuri pe care le ocolirăm, căci nu știam peste ce puteam da acolo. și totuși, furăm observați de câțiva oameni care trevăluiau pe afară, așa că o luarăm cât puturăm de repede la goană.

Din nefericire, nu cunoșteam bine drumul pe care trebuia să-l urmărim. Eu știam doar că Gumri se afla înspre nord; aceasta era singura informație care ne putea călăuzi. Multele pârâuri pe care le trecurăm ne obligară să alegem

anumite drumuri. Într-un final ajunserăm într-un cătun care nu avea decât câteva case. Nu era bine să-l ocolim, căci era mărginit pe o parte de un pârâu destul de adânc, iar pe cealaltă parte de un crâng foarte des. Satul părea cu totul pustiu, așa că intrarăm fără să ne facem vreo grijă.

Nici nu ajunserăm bine la prima casă, că izbucniră împușcături care veneau din ferestruicile uneia din case.

— *Zounds!* strigă englezul și se apucă de braț.

Îl nimerise un glonț. Și eu căzusem, iar calul meu o luase la goană de rupea pământul. Mă ridicai și reușii să ies până la urmă din sat. Din fericire, căci acum se auzeau împușcături și din alte case. Văzui o dâră de sânge și îmi dădui seama că armăsarul meu fusese rănit. Nu mă mai gândii la camarazii mei, ci alergai fără să arunc o privire împrejur și îmi găsii calul la marginea crângului, unde se oprise. Glonteile îl nimerise în grumaz și îi făcuse o rană nu periculoasă, dar cu siguranță dureroasă. Încă îi mai cercetam rana, când sosiră și prietenii mei. Trăseseră câteva gloanțe fără nici un rezultat și apoi veniseră după mine, fără să sufere alte vătămări. Englezului îi sângera brațul.

— E grav, sir? îl întrebai.

— Nu. A intrat doar în carne. Știi cine a fost? Nezanumul!

— Nu se poate!

— A tras de pe acoperiș. L-am văzut bine!

— Deci au luat-o pe scurtătură și ne-au tăiat calea ca să ne prindă în cursă aici, în satul asta pustiu. Am avut noroc că nu s-au postat toți pe acoperișuri! Am fi fost pierduți! De pe ferestruicile alea nu poți ochi cu mare siguranță pe cineva care trece călare.

— Ce frumos ai zburat, master! mă tachină el. Fost foarte interesant să te văd fugind după armăsar! *Yes!*

— Nu-ți port pică pentru bucuria asta, *sir*. Dar, acum, s-o, pornim la drum!

— S-o pornim la drum? Mă gândeam că trebuie mai înainte să le prezentăm mulțumirile noastre!

— Dacă facem asta, ne expunem iarăși primejdiei! De altfel, ai nevoie să te bandajezi, iar asta n-o putem face aici, cu dușmanul atât de aproape!

— *Well!* Așa să fie!

Micul Hagi Halef Omar nu era nici el de acord cu mine.

— Sidi, spuse el, nu le dăm kurzilor ăstora o lecție? Nu-i împiedicăm să se mai ia după noi?

— Și cum vrei tu să facem asta?

— Unde crezi că-și țin caii?

— Unii din ei poate și-i țin în case, iar ceilalți și-i țin sigur în afara satului, în vreo ascunzătoare.

— Atunci lasă-ne să căutăm ascunzătoarea și să le luăm armăsarii! N-o să ne fie greu; mai mult ca sigur că nu se încumetă să iasă în câmp deschis după noi și nu cred că au lăsat străji prea numeroase la cai.

— Vrei să devii hoț de cai, Halef?

— Nu, sidi. Dar tu numești propunerea mea hoție de cai?

— În acest caz de legitimă apărare, cu siguranță că nu. Dar ar fi cel puțin imprudent să acționăm așa. Avem nevoie de timp să găsim ascunzătoarea și poate va trebui să ne luptăm cu străjile, ceea ce este cu totul nefolositor, căci nu mai avem mult până să ajungem în Gumri, unde ne vom afla în siguranță.

Încălecarăm, așadar și pornirăm la drum. După ceva timp ne dădurăm seama că în urma noastră veneau iarăși kurzii. Se țineau atât de departe de noi, încât eram în deplină siguranță. Mai târziu îi pierdurăm din ochi la o cotitură, însă iarăși apărură înaintea noastră. Ne dăduseră ocol călare, să ne taie calea sau să ne iasă înainte în Gumri. Văzurăm până la urmă că plănuseră să ne prindă în cursă la Gumri, căci înaintea noastră se înălțau deja contururile stâncilor izolate pe care se afla Kalh Gumri. Acesta este în realitate doar un fort mic, construit din humă, din care

câțiva trăgători pricepuți nu ar fi avut ce alege. Însă kurzii îl țineau drept o fortăreață foarte puternică.

Ne apropiaram cam cu câteva mile engleze de acest loc, când deodată izbucni un urlet sălbatic și din tufișuri săriră mai mult de o sută de războinici kurzi, care năvăliră asupra noastră. Lindsay puse arma la ochi.

— În numele lui Dumnezeu, *sir*, nu trageți! strigai eu la el și îi dădui arma la o parte dintr-o săritură.

— De ce? întrebă el. Ți-e teamă de el, master?

N-avui timp să-i răspund. Kurzii erau deja lângă noi și printre noi și ne împingeau unii în alții. Un bărbat tânăr se apropie de mine și ridică pumnul să mă lovească. Îi smulsei arma din mână și-l îmbrâncii. Apoi îl înșăfăcai pe un altul de un braț.

— Tu ești apărătorul meu! strigai eu la el.

Dădu din cap că nu.

— Ești înarmat! răspunse el.

— Îți predau toate armele. Uite, ia-le!

Luă armele și apoi puse mâna pe mine.

— Asta este al meu toată ziua! le spuse celorlalți.

— Și ceilalți, mai spusei eu.

— Ei nu au cerut protecție, spuse el.

— O fac eu în locul lor. Ei nu vorbesc limba voastră.

— Atunci să facă bine să-mi predea și ei armele, căci

sunt de acord să le fiu *hal-am* ^[41].

Dezarmarea se făcu foarte repede, cu toate că nici unul din războinici nu fu de acord cu tactica asta. Cu excepția celui care ridicase pumnul asupra mea, se părea că toți kurzii râvneau mai puțin la viețile noastre, cât la a ne lua prizonieri. Unul din ei mă fixa cu o privire atât de dușmănoasă, încât putui să-mi dau seama că era răzbunătorul și aceasta se adeveri nu peste mult timp. Când ne puserăm în mișcare, acesta profită de ocazie, scoase pumnul și îl aruncă asupra câinelui. Dar animalul fu mai rapid decât el. Se dădu înapoi, ca să se ferească de

pumnal, apoi se aruncă asupra dușmanului și îl înhață de încheietura mâinii. Auzirăm oasele pârâind în colții animalului. Kurdul scoase un urlet și dădu drumul cuțitului. Câinele îl aruncă la pământ și-l înșfacă de ceafă. În acel moment o duzină de flinte se ațintiră spre curajosul animal.

— *Katera chodch!* strigai eu. Pentru numele lui Dumnezeu, armele jos, altfel îl sfâșie!

Un glonte care nu l-ar fi omorât imediat pe câine ar fi însemnat sfârșitul kurdului. Războinicii înțeleseseră asta și cum nici unul nu era prea sigur pe el, lăsară armele jos.

— Cheamă-ți câinele! îmi porunci unul din ei.

— Asta a fost bestia care mi-a omorât vecinul! strigă un altul; era nezanumul, care ieși la iveală de după un copac. Fusesse înțelept și precaut să se țină la distanța convenită până acum.

— Ai dreptate, nezanumule, îi răspunsei eu. Și-i va sfâșia și ceafa acestui om dacă i-o voi cere eu!

— Gonește-l! mai porunci el odată.

— Mai întâi spune-mi dacă acest bărbat este răzbunătorul!

— El este.

— Atunci vreau să vă arăt că nu mi-e teamă de el. Doyan, *geri* — înapoi!

Câinele dădu drumul kurdului, care se ridică de jos. Durerea de mână era așa de tare că nu putea să nu o bage în seamă, iar furia îl era încă și mai mare. Veni în fața mea și îmi flutură amenințător prin fața ochilor membrul rănit.

— Câinele tău mi-a luat puterea din braț! scrâșni el. Dar nu cred că o să-l las pe un altul în locul meu să se răzbune. *Ez heifi cho — desti cho — bigerim tera* — mă voi răzbuna pe tine cu propria mea mână!

— Vorbești ca un fricos de ale cărui bâlbâieli nu se sperie nimeni, îi răspunsei eu. Dă-mi brațul să te examinez și să te bandajez!

— Ești doctor? Nu vreau să primesc nici un *derman* ^[42] de la tine, chiar de-ar fi să mor. Tu, în schimb, vei primi un *derman* de la mine de n-o să poți să-l duci! Așa mă jur!

— Văd că deja te-a cuprins *ta* ^[43], așa că ar trebui să mă lași să-ți salvez mâna.

— Mă va ajuta lecuitoarea din Gumri. Este un doctor mai mare ca tine! Îmi răspunse el tăfnos. Tu și cu taziul ăsta sunteți doi câini și precum câinii, meritați să muriți!

Își înfășură mâna într-un colț din veșmântul său. Fuseserăm luați în mijloc și tot convoiul se puse iarăși în mișcare. Nici unul dintre kurzi nu avea calul cu el; toți armăsarii fuseseră lăsați în Gumri. Eram puțin neliniștit pentru situația în care ne aflam, dar nu-mi era frică.

Kurzii mergeau pe lângă noi în tăcere. Cu siguranță că nu se gândeau la nimic altceva decât să nu ne scape din mâini. Chiar și micul meu Halef și arabii nu scoteau nici un cuvânt. Doar englezul nu-și putea învinge mânia.

— Frumoasă plăcintă ce ne-ai pus pe cap, sir! Ar fi trebuit să-i împușcăm pe toți flăcăii ăștia!

— Dar nu am terminat treaba încă, *sir*. Au sărit prea repede pe noi.

— *Yes!* Și acum suntem înconjurați de ei. Să le predăm armele! Ce idee fatală! înfiorător! Să mai vin vreodată cu tine în Kurdistan! Cum se spune măgar în kurdă, master?

— *Ker*. Iar măgar tânăr sau pui de măgar se spune *dasic*.

— *Well!* Atunci, noi patru ne-am purtat ca niște *dasici*, iar tu, ca un *ker* foarte bătrân și foarte mare. Înțeles?

— Îți rămân îndatorat, master Lindsay! Primești sincerele mele mulțumiri pentru recunoștința ta! Nu-ți trece deloc prin minte că ar fi fost o sminteală să ne închipuim că noi, cinci oameni, am fi putut da gata două sute de războinici pregătiți până în dinți de luptă?

— Aveam arme mai bune ca ei!

— Dar am fi putut să le folosim de la distanța asta? Și dacă i-am fi ținut la distanță cu ele, atunci ar fi curs mult sânge — chiar și de-al nostru! Și apoi, vendeta! Ia gândește-te!

Deodată zărirăm un călăreț care venea, în galop înspre noi. Când se apropie suficient ca să-i deslușim trăsăturile feței, îl recunoscui pe Dohub, kurdul ale cărui rude fuseseră închise în Amadiya. La apariția lui convoiul se opri. Dohub veni bucuros la mine și-mi întinse mâna.

— Chodeh, ai sosit! Ești prizonier?!

— După cum vezi!

— Ah, iertare! Eram plecat din Gumri și când m-am întors am aflat că trebuie prinși cinci bărbați străini. M-am gândit imediat la tine și m-am grăbit să vin înapoi ca să văd dacă aveam dreptate. *Chodeh, az kolame ta* — stăpâne, sunt sluga ta! Poruncește ce vrei de la mine!

— Îți mulțumesc, dar nu am nevoie de ajutorul tău, căci acest bărbat este deja protectorul meu.

— Pentru cât timp?

— Pentru azi.

— Emire, îngăduie-mi ca cu să-ți fiu protector tot restul zilelor cât mai ai de trăit!

— Dar ți se va permite?

— Da. Ești prietenul nostru, al tuturor, căci vei fi oaspetele beifului. Te așteaptă și se bucură să-ți ureze bun-venit ție și însoțitorilor tăi.

— Nu voi putea merge la el.

— De ce nu?

— Oare poate un emir să se lase văzut fără arme?

— Ah, acum văd că ți-au fost luate toate armele.

Se întoarse către escorta noastră și spuse:

— Dați-le armele înapoi!

Kurdul rănit sări imediat ca ars:

— Sunt prizonieri și nu au voie să poarte arme!

— Sunt liberi, căci sunt oaspeții beifului! îi replică Dohub.

— Beiul însuși ne-a poruncit să-i luăm prizonieri și să-i dezarmăm!

— Nu a știut că ei sunt cei pe care-i aștepta.

— Mi-au omorât tatăl. Și privește mâna asta. Câinele lui mi-a sfâșiat-o!

— Poți să-ți reglezi conturile cu el când nu va mai fi oaspetele beiului. Vino, chodeh, ia-ți armele și îngăduie-mi să te urmez!

Primirăm totul înapoi și ne despărțirăm de ceilalți, pornind iute către Gumri.

— Acum, *sir*, îl întrebai eu pe Lindsay, ce mai crezi despre *ker* și *dasic*?

— Nu am înțeles nimic din ce-ați vorbit.

— Dar armele le-ai primit înapoi!

— *Well!* Și mai departe?

— Urmează să fim oaspeții beiului din Gumri.

— Îți voi da satisfacție, master, măgarul am fost eu!

— Mulțumesc, *sir!* Te felicit pentru acest verdict onorabil!

Toate grijile dispăruseră acum. Mersem cu inima ușurată până la intrarea în oraș. Pătrunzând pe poarta îngustă a orașului, nu putui să-mi stăpânesc un fior de groază la vederea reședinței lui Abd el Summit Bei, care avea un renume groaznic și care, împreună cu Beder Khan Bei și cu Nur Ullah Bei măcelărise locuitorii creștini din Tiari cu miile.

Locul avea un aer foarte războinic. Străduțele înguste erau pline de atât de mulți kurzi înarmați, încât era clar că majoritatea acestora nu aveau cum să facă parte din locuitorii orașului. În această privință, mica fortăreață din Bervari făcea o cu totul altă impresie decât Amadiya, care era pustie și neînsuflețită.

Ne întâmpină un kurd din Gerdașt cu o lance în mână. Părea un sărăntoc pe lângă cei veniți din Balani și Sadi, pe care n-aș fi crezut să-i găsesc aici. Un kurd alegan din Munții Bohtan flecărea cu un omerigan, care venise de prin

ținutul Diarbekir. Apoi ne întâmpinară doi reprezentanți ai neamului amadi-manan. Mai erau războinici din neamurile bulanuh, hadir-zohr, hasanan-luh, delamikan, karaciur și kartusi-basi. Puteau fi văzuți oameni chiar și din Kazikan, Samsat, Ku duk și Kendali.

— Cum au ajuns acești străini la Gumri? îl întrebai pe Dohub.

— Mare parte sunt răzbunători care au venit aici să se împace sau mesageri din multe ținuturi în care există teama de o răscoală a creștinilor.

— Aveți și pe aici asemenea griji?

— Da, emire. Creștinii din Munții Tiari chelălăie precum câinii legați în lanț. Vor să fie eliberați, dar lătrăturile lor nu le ajută la nimic.

— Am aflat că vor să dea năvală în Valea Bervari.

— Da, au ucis deja câțiva din neamul nostru. Dar sângele acestora li se va întoarce curând împotriva. Am fost astăzi la Mia, unde mâine ar fi trebuit să se țină o vânătoare de urși și am găsit satul pustiit.

— Există două sate cu numele Mia?

— Da. Amândouă sunt supuse beiului nostru. Satul dinspre munte este locuit doar de musulmani, iar cel din vale, de creștini nestorienii, care au dispărut brusc.

— Nu se știe.

— Dar, chodeh, uite, aici este locuința beiului. Descalecă împreună cu însoțitorii tăi și îngăduie-mi să merg să vestesc beiului sosirea ta!

Ne oprirăm dinaintea unei clădiri neînsemnate, care arăta că este reședința unei căpetenii doar prin lungime și prin nimic altceva. La porunca lui Dohub veniră câțiva kurzi să ne ia în primire caii și să-i ducă la grajduri. Dohub se întoarce după câteva momente și ne duse la bei.

Îl găsirăm pe bei în camera de primire a oaspeților, iar când ne văzu, veni chiar până la ușă să ne întâmpine. Mai erau acolo mulți kurzi, care se ridicară la intrarea noastră. Beiul era un bărbat spre treizeci de ani, înalt și bine făcut.

Chipul său nobil avea trăsături tipice de caucazian și era împodobit de o barbă neagră și deasă. Pe cap avea un turban foarte mare cam de doi coți diametrul, la gât avea atârinate pe un lanț de argint amulete și talismane. Tunica și pantalonii erau împodobiți cu o bogăție de broderii. La brâu îi strălucea, pe lângă un pumnal și două pistoale încrustate cu argint, un șnur damaschian și o sabie fără teacă. Beiul nu lăsa impresia unei căpetenii pe jumătate sălbătice de tâlhari și de hoți de cai, ci, dimpotrivă, avea trăsături delicate și blajine, dar întru totul bărbătești, iar vocea îi suna prietenoasă și plăcută, când ne salută.

— Fii bine venit, emire! Ești fratele meu, iar camarazii tăi sunt prietenii mei.

Ne întinse mâna. La un semn al său fură adunate aproape toate pernele care se aflau în cameră, pentru ca noi să avem pe ce ne așeza. Noi ne așezarăm, iar ceilalți rămaseră în picioare.

— Am auzit că pot să vorbesc cu tine în limba kurdă. Așa e? mă întrebă el.

— Limba aceasta îmi este prea puțin cunoscută, iar prietenii mei nu o știu chiar deloc, îi răspunsei eu.

— Atunci îngăduie-mi să-ți vorbesc în turcă sau arabă!

— Folosește-te de limba pe care să o poată înțelege și oameni tăi aici de față, îi spusei eu din politețe.

— Vai, emire, dar sunteți oaspeții noștri, așa că ar fi mai bine să vorbim într-o limbă pe care să o priceapă și prietenii tăi. Ce limbă le este lor mai pe plac?

— Araba. Dar, poruncește mai înainte oamenilor tăi să se așeze! Doar nu sunt turci sau perși, ci sunt kurzi liberi, care nu au trebuință să se ridice decât când se salută.

— *Chodekar*, emire, văd că ești un bărbat ce cunoști neamul kurd și îl cinstești. Le voi permite să se așeze.

Le făcu un semn, iar eu înțelesei, din privirile pe care mi le aruncară când se așezară, că sunt recunoscători pentru politețea mea. Îmi era clar că aveam de-a face aici cu o căpetenie inteligentă, căci o persoană care să vorbească, în

inima Kurdistanului, pe lângă câteva dialecte ale limbii sale materne și turca și araba, era o raritate. Era de așteptat ca beiul să se poată folosi și de limba persană. Și iată că pe parcursul prea scurtei noastre întâlniri, presupunerea aceasta mi se adevăra.

Fură aduse pipe și pe lângă ele, un vin foarte plăcut la gust, de care kurzii erau foarte încântați.

— Ce părere ai despre kurzii din Bervari? mă întrebă beiul.

Această întrebare fusese pusă fără nici o intenție de a mă prinde în cursă, ci folosisese doar ca introducere.

— Dacă toți ar fi ca tine, atunci sunt sigur că aș putea povesti numai lucruri bune despre ei.

— Știu ce vrei să spui. Ai aflat numai lucruri rele despre ei, remarcă el.

— A, nu! Oare nu am găsit eu la Dohub și la toți ai săi doar prietenie?

— Ți-ai câștigat singur din belșug prietenia mea și a lor. Iar noi te-am răsplătit foarte prost. Poți să mă ierți? Nu știam că despre tine era vorba!

— Ba, să mă ierți și tu! Unul din oamenii tăi și-a pierdut viața, pentru care, însă, noi nu purtăm nici o vină!

— Povestește-mi cum s-a întâmplat!

Îi făcui un raport amănunțit și îl întrebai apoi dacă vede vreun motiv de răzbunare aici.

— După obiceiul locului, fiul trebuie neapărat să răzbune moartea tatălui, dacă nu vrea să-și atragă disprețul tuturor.

— N-o să reușească prea ușor!

— Ești oaspetele meu și atâta timp cât te afli la mine și în ținutul meu, ești în deplină siguranță. Dar apoi, te va urmări pas cu pas, chiar de-ai merge până la capătul lumii!

— Nu mi-e teamă de el.

— Poate ești foarte puternic și îl vei învinge în luptă dreaptă. Însă după aceea vor apărea alți răzbnători. Și poți, tu oare, să te ferești de un glonte care e tras dintr-o ascunzătoare? Nu vrei să plătești prețul?

— Nu! răspunsei eu cu tărie.

— Allah trebuie că ți-a dat mult curaj, dacă poți înfrunta un răzbunător. Însă ar trebui să ai grijă ca acest curaj să nu te ducă la pierzanie. Ai fost la tatăl soției mele, în Spandareh?

— Am fost oaspetele și prietenul său.

— Știu. De nu i-ai fi fost prieten, nu ți-ar fi încredințat darul pentru noi. Allah te ocrotește, căci pe unde mergi îți faci numai prieteni.

— Allah dă și bun și rău. Își fericește supușii, dar îi și mâhnește, ca să-i pună la încercare. În Amadiya mi-am făcut și dușmani.

— Cine ți-a fost dușman? Mutesselimul?

— Acesta nu mi-a fost nici dușman, nici prieten — îi era frică de mine. Dar a venit la el un bărbat care mă ura și care poartă vina că am fost închis.

— Cine era?

— Makredșul din Mosul.

— Makredșul? întrebă beiul foarte atent. Asta este dușmanul nostru, al kurzilor. De fapt, el este dușmanul tuturor; ce făcea prin Amadiya?

— Era în drum spre Persia, unde voia să se refugieze, căci Anadoli Khali Askeri venise să-l destituie pe el și pe mutessariful din Mosul.

Această știre îi provocă beiului o surpriză extraordinară. Se grăbi deîndată să o împărtășească și oamenilor săi, care o primiră tot cu o mare uimire. Fui nevoit să povestesc totul foarte amănunțit.

— Așadar și mutesselimul va fi destituit? întreba beiul.

— Nu se poate ști. Era adjunctul mutessarifului, cel care trimitea în Amadiya pe oricine trebuia să dispară din Mosul.

— Deci, numai răufăcători!

— Nu numai. Nu ai auzit de Amad el Ghandur, fiul șeicului haddedihiilor?

— A fost și el luat prizonier și trimis la Amadiya?

- Da, nu a bănuir nimic din şiretenia lor!
- Să fiu eu un haddedihi, păi m-aş duce imediat în Amadiya să-l eliberez pe fiul şeicului meu!
- Beiule, dar este foarte greu!
- Şi totuşi, aş face-o! Adesea, viclenia este o armă mult mai bună decât autoritatea.
- Ştiu, totuşi, că există un haddedihi care s-a dus la Amadiya.
- Unul singur?
- Da.
- Singur nu prea are şanse de reuşită. Asta-i o treabă pentru mai mulţi.
- Şi totuşi a reuşit, îl contrazisei.
- *Tu katist nezani!* Nu mai spune! Chiar l-a eliberat pe fiul şeicului? Prin şiretenie sau prin autoritate?
- Prin şiretenie.
- Trebuie să fi fost un om brav şi hotărât, dar şi înţelept. Era un simplu războinic?
- Nu, era şeicul Mohammed Emin însuşi.
- Chodeh, ce-mi spui tu este un miracol! Dar te cred pe cuvânt. Vor putea merge netulburaţi spre casă?
- Asta o ştie doar Allah şi cu tine.
- Eu? Ce vrei să spui?
- Da, tu. Am auzit că nu se vor îndrepta spre vest, ci spre ţinutul Bervari, ca să ajungă la Zab şi să treacă de el.
- Ce mai aventură, emire! Amândoi eroii sunt bineveniţi la mine. Când au reuşit să evadeze?
- Ieri noapte.
- De unde ştii aşa de bine? I-ai văzut?
- Pe amândoi. Şi tu îi vezi, căci se află lângă tine. Acest bărbat este Mohammed Emin, şeicul haddedihiilor şi acesta este Amad el Ghandur, fiul său.
- Căpetenia kurzilor sări în sus ca ars şi întrebă:
  - Celălalt cine e?
  - Sluga mea.
  - Şi acesta?

— Prietenul meu, un bărbat care vine dintr-o țară din Apus. Ne-am unit forțele și l-am eliberat pe ostaticul din Amadiya, spusei eu fără pic de îngâmfare.

Se iscă deodată o babilonie de lămuriri în kurdă, de chemări în turcă și de saluturi în arabă. Se aduse vorba despre tot ce auziseră kurzii de la haddedihi. Eu fui nevoit să fac pe tălmaciul, însă mărturisesc că treaba asta mă făcu să nădușesc din plin. Cunoștințele mele de kurdă erau atât de sărăcicioase, iar araba, ca și turca, erau vorbite într-un dialect din care mai mult ghiceam decât pricepeam înțelesul unor cuvinte și expresii. Bineînțeles că făcui multe confuzii de care însă, cu tot rangul nostru, râserăm din toată inima.

La încheierea acestei întâlniri neobișnuit de animate beiul ne dădu asigurări că va face totul ca noi să putem pleca mai departe. Ne promise pieile atât de necesare pentru prea multele plute pe care trebuia să le facem și câteva călăuze de încredere, care cunoșteau foarte bine cursul râului Khabur. Ne dădu și recomandări către kurzii şirvan și zibar, prin ținutul cărora urma să ne ducă această călătorie. Cât despre o trecere prin masivul Tura Ghara înspre fluviul Akra, nici nu voia să audă, căci în acest ținut protecția sa ne-ar fi putut face mai mult rău decât bine.

— Acolo se află, ne spuse el, foarte mulți nestorienii creștini, credincioși ai diavolului și neamuri mici de kurzi care se dușmănesc cu cei din Bervari. Acestea sunt populații de hoți și de criminali, iar munții sunt atât de sălbatici și de impracticabili, încât n-o să ajungeți niciodată la Zab. Însă acum odihniți-vă și îngăduiți-mi să-mi aștept aici sluga până când vom putea lua masa. Am multe de făcut astăzi, căci mâine nu voi mai fi în Gumri.

— Vrei să pleci la Mia? îl întrebai eu.

— Da. Cine ți-a spus?

— Am aflat de la Dohub că vrei să te duci acolo să vânezi un urs.

— Unul? Sunt două familii de urși care fac mult rău turmelor de pe acolo. E bine să știi că în ținutul kurzilor sunt mulți urși și continuă el cu oarecare mândrie, ghiaurii de pe aici spun că pentru ei există două nenorociri în țara asta, una mai rea ca cealaltă: kurzii și urșii.

— Ne îngădui și nouă să te însoțim?

— Da, dacă așa ți-e voia. Trebuie să aveți grijă ca acolo să nu dați de primejdie.

— Noi nu vrem să avem grijă, ci să luptăm!

— Emire, ursul este un animal periculos!

— Te înșeli. Ursul care trăiește prin defileurile și prin pădurile kurde este o sălbăticiune foarte puțin primejdioasă. Există țări unde urșii sunt de două ori mai mari și mai puternici decât ai voștri.

— Mda, am auzit. Cică există o țară unde nu e decât apă și gheață și unde urșii au blana albă și sunt numiți de arabii de acolo *hirdj el buz* — ursul gheții. Ai văzut asemenea urși albi?

— Da, cu toate că nu am fost în țările acelea. Dar unii urși sunt prinși acolo și duși prin alte ținuturi, unde poți să-i vezi dacă plătești. Însă mai este o țară unde se află urși îngrozitor de mari, cu o blană cenușie. Aceștia sunt cei mai puternici și cei mai periculoși. Un asemenea urs este pe lângă unul de-al vostru precum un cal pe lângă un cățel, de care te ferești, dar de care nu ți-e cu adevărat frică.

— Și pe acesta l-ai văzut? mă întrebă el uimit.

— M-am luptat cu el.

— Și l-ai învins, căci mai ești încă în viață. Trebuie să te lupți și cu urșii noștri.

După toate acestea ne conduse într-o cameră în mijlocul căreia se afla o masă scundă, în jurul căreia erau așezate cinci perne. Ne lăsă acolo și apăru o femeie, în urma căreia mai intrară cinci servitoare cu tăvi pline de mizilicuri pentru cazul în care am fi fost foarte înfometați și nu am fi putut aștepta până la masă. Era carne de căprioară friptă și apoi fiartă în smântână, apoi stafide, dade în saramură și o

salată din frunze de plante pe care nu le cunoșteam. Păreau a fi soiuri de urzici.

— *Ser sere men at* — fiți bineveniți în casa mea! ne salută ea. Cum l-ați găsit pe tatăl meu, nezanumul din Spandareh?

— L-am găsit bine sănătos, iar Allah le-a dat și celorlalți sănătate, îi răspunsei eu.

— Luați și mâncați mai întâi și aveți bunăvoința de a-mi povesti despre Spandareh. E așa de mult de când nu am mai auzit nici o veste de acolo!

Îi îndeplinii dorința cât putui de repede. Era atât de fericită să poată discuta cu mine despre ținutul ei natal, încât dădu voie și ogarului să stea cu noi și ca un semn de bucurie, îi dădu chiar și resturile de la masa noastră. Găsiserăm aici o familie așa de unită, care mă impresiona foarte plăcut.

Slugile se retraseră când nu mai avurăm nevoie de ele, iar noi ne făcurăm foarte comozi, sprijinindu-ne pernele de perete. Dar siesta asta atât de dulce ne fu tulburată de intrarea unui bărbat pe care nu ne-am fi așteptat să-l vedem. Își purta brațul legat cu o cârpă, pe care o trecuse pe după gât.

— Ce dorești? îl întrebai.

— Un bacșiș, stăpâne! Un bacșiș? Pentru ce?

— Ca să nu te mai omor.

— Bag de seamă că febra tot nu te-a lăsat. Dacă e ca vreunul din noi să merite vreun bacșiș din cauza pe care singur o denunți, atunci acela sunt eu. Nu ți-am spus nicidecum că nu te voi omorî, ci doar ți-am redat libertatea atunci când te aflai în colții câinelui meu. Tu, în schimb, ce ai făcut pentru mine? Ai tras în mine și m-ai batjocorit. Asta ai făcut! Și pentru asta ceri bacșiș? Șterge-o de aici, ca să nu mă auzi când voi râde de tine!

— Stăpâne, dar nu pentru asta îți cer bacșiș, ci pentru că am primit prețul capului tău.

— De unde?

— De la bei. El te-a răscumpărat.
— Cât ți-a dat?
— Un cal, o flintă și cincizeci de oi.
— Așadar, mai puțin decât pretindeai de la mine.
— Este șeicul meu, așa că trebuie să mă supun lui. Dar dacă tot e așa de puțin, trebuie să-mi dai bacșiș.

— Dacă eu aș fi un kurd liber și mândru, nu aș cerși bacșișuri precum un hamal turc. Pentru că tot ai făcut-o, îți vei primi bacșișul. Dar nu acum, ci când ne vom lua rămas-bun.

— Cât îmi dai?
— Depinde de felul în care te vei purta cu noi.
— Nezanumul nostru va primi și el ceva?
— Ți-a poruncit el să mă întrebi asta?
— Da, așa a făcut.
— Atunci spune-i că eu nu dau ceva unui cerșetor decât dacă vine în persoană să mă roage. Dacă nezanumul este un bărbat care trăiește cu frica Profetului, atunci va primi de la fiecare dintre noi un dar bogat; însă trebuie să vină personal la noi. De altfel, l-am dăruit deja viața fiului său și asta înseamnă mai mult decât orice dar.

Kurdul plecă. Promise răscumpărarea, dar arăta de parcă eu ar fi trebuit să mă feresc să-l întâlnesc în alte condiții, așa era de amenințător!

— Ce voia flăcăul? întrebă Lindsay.
— Beiul i-a plătit răscumpărarea în locul nostru și acum...

— Ce? Beiul?
— Da, *sir*. Din ospitalitate!
— Nobil! Foarte nobil! *Yes!* Cât?
— Un cal, o flintă și cincizeci de oi.
— Cât face asta în bani?
— Nu mai mult de cinci pfunzi sau o sută de mărci.
— Trebuie dăm înapoi!
— În nici un caz! Asta ar însemna o mare insultă, *sir*. Noi trebuie să ne revanșăm printr-un cadou.

- Bun! Frumos! Ce dăm?
- Încă nu trebuie să ne frământăm mintea cu asta.
- Iar omul ăsta mai cere și bacșiș? Master, cum se spune în kurdă o palmă, o scatoalcă?...
- *Sileik*.
- *Well!* De ce nu i-ai dat câteva sileici?
- Pentru că nu era locul potrivit. În schimb, i-am promis un bacșiș pe care-l va primi de îndată ce vom pleca de aici.
- Atunci permite-mi să i-l dau eu. Să-l țină minte și să-i fie învățătură de minte!

După ce își termină treburile, beiul veni să ne conducă la curte, unde urma să luăm masa. Fuseseră invitate acolo cam patruzeci de persoane, dar în afara lor mai veniră încă altele, care, după obiceiul oriental, se invitaseră singure la masă fără nici o jenă.

Când masa era cam pe sfârșite, se dovedi că mâncărurile nu ajunseseră pentru toată lumea, astfel că musafirii nepoftiți primiră o oaie vie pe care și-o pregătiră singuri. Unul făcu o groapă în pământ; alții aduseră pietre și lemne pentru foc. Aceia care fuseseră desemnați înșfăcară oaia, îi tăiară gâtul, îi legară picioarele din spate și o duseră la proțap. Nu îi scoaseră măruntaiele, dar unul din kurzi luă o gură de apă, își puse gura pe... animalului și suflă toată apa înăuntru. O țină tot așa cu îndeletnicirea asta caraghioasă, până când măruntaiele se umflară și fură aruncate afară. Mațele fură tăiate în multe bucăți, ca și carnea, de altfel. Fiecare își înfășură bucata de carne într-o bucată de maț și puse preparatul în groapa căptușită cu pietre în care se făcuse fotul. Nu trecu mult și pietrele fură aruncate cât colo, iar bucățile de carne își luară drumul înspre gurile înfometate ale kurzilor.

După masă beiul ne duse să-i vizităm grajdurile. Văzurăm peste douăzeci de cai, însă dintre toți doar un cal bălan era demn de interes. Urmară jocuri câmpenești și cântece acompaniate de o ghitară tânguitoare. În sfârșit, veni un bărbat care începu să ne povestească basme și

istorioare: *baka ki mir* — despre broasca muribundă; *yur bu sevan* — lupul păstor; *şiyeri kal* — leul cel bătrân; *kuvi în bizin* — vulpea şi capra.

Adunarea asculta poveştile cu cea mai mare atenţie, însă mie îmi plăcu cel mai mult când se sfârşiră, căci puteam, în fine, să mergem şi noi să ne odihnim! Beiul ne conduse într-o cameră care, pe lângă pereţi, avea divanuri ce urmau să ne servească drept paturi. Cum în odaie nu mai era nimic altceva, mă miră privirea încordată cu care ne urmărea beiul. Era privirea unui om care aştepta ca oaspeţii lui să descopere ceva extraordinar la el în casă, pe care să-l admire. Într-un târziu îmi dădui seama, după cum îşi tot întorcea privirile într-acolo, care era obiectul pe care trebuia să-l descoperim şi să-l admirăm. Aşa că mă repezii imediat şi izbucnii într-o uimire cât se putea de mare:

— Dar asta ce este? Vai, beiule, cu ce mare bogăţie te-a binecuvântat Allah! Comorile tale sunt mai mari ca cele ale beiului din Revandoz sau ca cele ale stăpânului djulamerek!

— Despre ce vorbeşti?

— Despre djamul preţios cu care ţi-ai împodobit palatul.

— Da, e foarte rar şi foarte scump, răspunse el cu modestie dar şi cu mândrie.

— De unde îl ai?

— L-am cumpărat de la un israelit, care l-a adus din Mosul ca să-l ducă în dar şahului din Persia.

Ar fi fost nepoliticos să întreb ce preţ a avut. Evreul născocise povestea cu şahul persan şi îl păcălise cu iscusinţă pe bei. Sticla era o bucată de geam obişnuită şi era mare cam de două palme. Era cel mai important ornament din cameră, iar beiul îl lipise pe hârtia din geam, considerându-l ca neavând pereche acolo. Beiul ne ură noapte bună cu convingerea că ne impresionase foarte mult cu fereastra lui.

Eram obosiţi şi doream cu ardoare să ne odihnim, aşa că ne lăsarăm cu mare plăcere în voia somnului.

6. Vânătoarea de urși și... de oameni

Dimineața următoare am fost treziți chiar de bei.

— Emire, scoală-te, dacă vrei într-adevăr să mergi cu noi la Mia! Trebuie să o pornim la drum în curând!

Cum noi dormisem îmbrăcați, după obiceiul locului, puturăm să-l urmăm foarte repede. Primirăm cafea și friptură rece, apoi ne duserăm să ne luăm caii.

Drumul spre Mia ducea prin mai multe sate kurde care erau înconjurată de grădini udate din belșug. Puțin înainte de a ajunge în sat, terenul se înălța considerabil, așa că am fost nevoiți să trecem printr-un loc unde văzurăm că eram așteptați de câțiva bărbați. Beiul se pare că fu surprins, căci îi întrebă de ce nu au rămas în Mia și au venit până aici.

— Stăpâne, de ieri s-au întâmplat multe! Trebuie neapărat să te informăm! răspunse unul din ei. Dohub trebuie să-ți fi spus că nestorienii au părăsit satul dinspre vale. Azi-noapte, unul din ei s-a dus în satul dinspre munte la un om căruia îi datora recunoștință și l-a sfătuit să plece repede la Mia, dacă vrea să scape cu viață.

— Și vouă vă e teamă de ei? întrebă beiul.

— Nu, căci noi suntem îndeajuns de puternici și de curajoși ca să ne măsurăm forțele cu ghiaurii ăștia. Dar disdimineață am aflat că locuitorii musulmani din Zawitha, Miniyanis, Murghi și Lizan au fost măcelăriți de creștini și chiar aici, în apropiere de Seraruh, au fost pârjolate niște case. Am venit în întâmpinarea voastră, ca să vă dăm vestea cât putem de repede.

— Așa deci. Vom vedea ce este adevărat din tot ce-mi spui!

Pornirăm iute la drum, trecurăm, prin vale și ajunserăm în curând la drumul care se despărțea în două, înspre satul de vale și înspre cel de munte. O luarăm pe cel de-al doilea,

căci beiul avea o casă acolo. Ajunși în sat ne întâmpină o ceată de kurzi înarmați cu lănci lungi și cu sulite scurte. Era trupa de vânătoare.

Descălecarăm și supraveghetorul casei ne aduse de mâncat și de băut. În timp ce noi ne ospătam, beiul ținu în afara casei o adunare cu oamenii săi în legătură cu tulburările pricinuite de nestorienii. Rezultatul se pare că fu foarte mulțumitor, căci se întoarse în casă cu un zâmbet de om care fusese împovărat de griji inutile.

— Este vreo primejdie? îl întrebai.

— Nicidecum. Nestorienii au plecat ca să nu mai trebuie să le cerem vreo djerurn, vreo amendă. Fricoșii ăștia vorbesc de răsccoală și vărsare de sânge, în timp ce sunt bucuroși dacă îi lăsăm în voia Domnului. Vino, am dat ordin de plecare. Vom merge călare spre Seraruh și vom avea prilejul să verificăm dacă cei din Mia s-au speriat degeaba sau nu.

— Ne vom împărți? îl întrebai eu.

— De ce?

— Vorbeai de două familii de urși.

— Vom rămâne împreună și le vom vâna pe rând. E departe de aici?

— Oamenii mei le-au luat urma și mi-au spus că avem de mers cam o jumătate de ceas de aici. Chiar vrei să te lupți cu urșii?

Încuviințai, iar el îmi spuse:

— Vreau să-ți dau și câteva sulite.

— Pentru ce?

— Nu știi că ursul nu poate fi doborât de gloanțe? Îl poți omorî doar dacă folosești sulita.

Prin urmare, kurzii nu stăteau prea bine: ori erau ei prea lași, ori armele lor erau prea proaste.

— Poți să-ți păstrezi sulitele. Un glonte ajunge să omori un urs.

— Faci cum dorești, spuse el cu superioritate, dar să rămâi tot timpul prin preajma mea, ca să te pot apăra.

— Allah să te apere, după cum și tu vrei să mă aperi!

Plecarăm din sat. Trupa de călăreți avea aerul că mergea la o vânătoare de gazele. Ajunserăm mai întâi într-o vale, apoi urcarăm munții prin trecători și păduri, până ajunserăm într-o pădurice de fag, unde erau multe tufișuri.

— Unde este bârlogul animalelor? îl întrebai pe bei.

Se uită doar înainte, fără să indice un loc anume.

— Li s-au găsit urmele?

— Da, pe partea cealaltă.

— A! Vrei să înconjori locul?

— Animalele vor fi obligate să vină spre noi. Trebuie să rămâi în dreapta mea, iar emirul acesta din Apus, care nici el nu vrea suliță, să stea în stânga mea, ca să vă pot apăra.

— Urșii sunt cu toții înăuntru? îl întrebai din nou.

— Păi unde să fie? Se strecoară afară doar pe timpul nopții.

Eram dispuși într-un fel ciudat, cum nu mai văzusem până atunci: formam un semicerc și stăteam pe cai cam la patruzeci de pași unul de celălalt.

— Putem să tragem când apare ursul? întrebai eu nerăbdător.

— Puteți și așa, dar nu-l veți omori, căci va fugi imediat!

— Dar tu cum procedezi?

— Când apare ursul, vânătorul care e cel mai aproape de el îi trimite o suliță în pânțece, apoi dispare cât poate calul său să alerge de repede. Ursul se ia după el, așa că un al doilea vânător se ia după urs și-i aruncă și el o suliță, apoi fuge. De-abia acum ursul se întoarce și la fel face și primul vânător. Apoi vin și ceilalți. Cine și-a aruncat sulița, se întoarce și fuge, iar ursul va fi prins și ținut în loc de ceilalți. Va primi atât de multe sulițe în pânțece, încât își va da duhul, în sfârșit.

Îi tradusei și englezului ce-mi spusese beiul.

— Proastă vânătoare! Păcat de blană!. Hai să facem un târg, *sir!*

— Ce târg?

— Vreau să-ți cumpăr eu ursul!
— Dacă eu voi fi acela care îl ucide!
— Pfui! îl vreau viu!
— Mira-m-aș!
— Fie și așa! Cât îți dau pe el?
— Dar nu pot să vând ursul, când încă nici nu-l am!
— Nici nu trebuie să-l ai! Când va ieși din bârlog, tu îl vei împușca doar să-l rănești, apoi îl voi împușca eu să-l omor! De aceea vreau să-l cumpăr de la tine!
— Cât dai?
— Cincizeci de pfunzi, *sir*. E suficient?
— Mai mult decât suficient. Dar voiam numai să văd cât oferi, căci nu am de gând să ți-l vând.
Făcu o mutră foarte supărată.
— De ce, *sir*? Nu-ți sunt cu prieten?
— Nu ți-l vând, ți-l dăruiesc!
Pe față i se întinse un zâmbet foarte satisfăcut.
— Și totuși trebuie să accepți cei cincizeci de pfunzi, master!
— N-o să-i primesc!
— Atunci mă voi revanșa altfel! *Yes!*
— Eu îți sunt deja dator cu mult mai mult. Însă o condiție îți voi pune. Sunt curios să văd în ce fel vor vâna kurziiăștia urșii, așa că te rog să nu tragi imediat. Lasă-i pe ei să-și consume câteva săgeți! E bine așa?
— Bine, îți voi face pe plac.
— Dar să fii atent! Să-l împuști în ochi sau în inimă, de îndată ce se va ridica. Urșii de pe aici nu sunt foarte răi, dar sunt periculoși.
— *Sir!* Vrei să-mi îndeplinești o dorință?
— Cu mare plăcere, dacă știu și eu despre ce este vorba.
— Dă-mi mie carabina ta. E mult mai bună decât a mea. Vrei să facem schimbul?
— Dacă îmi promiți că pușca mea n-o să ajungă între ghearele ursului!
— O voi ține bine între ghearele mele!

— Atunci, ia-o!

Făcurăm schimb de arme. Englezul era un trăgător bun, dar eu eram curios cum se va comporta într-o vânătoare de urși.

Ceata kurzilor se desfăcu. Jumătate din ei plecară împreună cu câinii la hăituiala, iar noi, cealaltă jumătate, ramaserăm în urmă să ne așezăm în linie. Halef și cei doi arabi primiseră sulițele, așa că se așezară în mijloc, iar eu și cu Lindsay furăm nevoiți să rămânem pe lângă bei. Câinele nu mi-l trimisesem la hăituiala, ci îl oprisem lângă mine.

— Câinii voștri nu prind ursul, ci doar îl hăituiesc, nu-i așa? întrebă beiul.

— Nu pot nici să-l prindă, nici să-l țină în loc, căci ursul fuge de ei.

— Înseamnă că e laș!

— Îl vei vedea imediat!

Trecu vreme destul de îndelungată până când ne dădurăm seama după zgomote că hăitașii se puseseră în mișcare. Izbucniră lătrături și strigăte. Lătrăturile se apropiau mai repede, iar strigătele ceva mai încet. La câteva minute, un urlet ne avertiză că unul din câini fusese rănit. În fine, se auziră și împușcături. Haita năvăli cu o forță și mai mare acum.

— Atenție, emire, mă preveni beiul. Trebuie să apară și ursul!

Avu dreptate. Trosni ceva în tufișul de lângă noi. Și ieși la iveală un urs. Nu era nicidecum vreun Goliat; o împușcătură dibace l-ar fi doborât imediat. Când dădu cu ochii de noi, se opri locului, ca să se poată hotărî ce are de făcut în situația critică în care se afla. Mormăi supărat și ne aruncă o privire posomorâtă cu ochișorii lui strălucitori. Dar beiul nu-i lăsă timp de gândire. În locul unde ne aflam, copacii erau mai rari, astfel că ne puteam deplasa călare. Se îndreptă către animal, ridică sulița și o aruncă în blana

ursului, unde rămase înfiptă. Își întoarse apoi calul, care tremura de frica sălbăticiunii.

— Fugi, emire! mai apucă să-mi strige și trecu ca o vijelie printre mine și englez.

Ursul slobozi un urlet de durere, încercă să-și scoată săgeata, dar, cum nu reuși, o luă la goană după bei. În acel moment, doi din vânătorii de lângă noi se repeziră și aruncară și ei săgeți înspre urs. Numai una îl atinse, dar nu rămase înfiptă. Ursul se întoarse deîndată spre ei. Beiul văzu asta, se întoarse și se năpusti iarăși înspre urs; aruncă o altă săgeată, care se înfipse și mai adânc decât prima. Animalul turba de mânie. Se ridică și încercă să rupă coada sulitei. Atunci năvăliră asupra lui ceilalți doi călăreți.

— Să trag acum, *sir*? îmi strigă englezul.

— Da, pune-i capăt torturii!

— Ține-mi calul!

Îmi încredință armăsarul lui și tocmai când voia să se întoarcă, se auzi un alt trosnet de crăci; în spatele nostru apăruse al doilea urs. Era, de fapt, ursoaica! Ieși încet din tufișuri, căci se pare că avea un pui pe care trebuia să-l ocrotească. Era mai mare decât bărbățul ei, iar mormăitul său ne avertiza că era foarte supărată. Se pare că intraserăm în bucluc! Mai încolo era ursul, aici, ursoaica, la mijloc, noi. Dar master *Fowling-bull* nu-și pierdu cumpătul.

— Ursoaica, *sir*? mă întrebă el.

— Poți să fii sigur!

— *Well!* Trebuie să fii galant. Damele au întâietate!

Dădu din cap satisfăcut, își împinse turbanul spre ceafă, puse pușca la ochi și se duse către ursoaică. Aceasta văzu inamicul apropiindu-se, își luă puiul între labele dinapoi și se ridică, pentru a putea lupta cu cele din față. Englezul se apropie la trei pași de ea, o ochi liniștit și trase.

— Înapoi! îl avertizai eu.

Nu mai fu nevoie, căci sări imediat într-o parte și își pregăti arma pentru a doua împușcătură. Însă ursoaica își

ridică labelle în aer, se întoarse încet și tremurând, se prăbuși la pământ.

— E moartă? întrebă Lindsay.

— Da, dar mai așteaptă.

— *Well!* Unde e celălalt?

— Acolo!

— Rămâi aici. Vreau să mai trag un glonte!

— Dă-mi pușca! Mai întâi vreau să o încarc.

— Durează prea mult!

Se duse în locul în care ursul rănit încă se mai chinuia cu urmăritorii lui. Beiul se pregătea să mai înfigă o suliță în animal, când îl văzu pe englez și se opri înspăimântat, îl crezu pierdut. Însă acesta se opri locului liniștit, când văzu că ursul se năpusti asupra lui. Îl lăsă să se apropie, așteptă, apoi își descarcă arma în el. A doua împușcătură fu fatală: animalul căzu răpus.

Se înălță atunci un strigăt de victorie, care fu întrecut doar de urletul câinilor. Englezul, însă, se întoarse foarte liniștit la calul său și îmi dădu înapoi pușca. Acum poți s-o încarci, *sir! Yes!*

— Da, ia-ți calul!

— Cum m-am descurcat?

— Foarte bine!

— *Well!* Mă bucur! E frumos în Kurdistan, minunat!

Kurzii nu-și mai reveneau din uimire. Li se părea extraordinar ca un pedestraș să fi fost în stare să dea gata doar cu o singură armă doi urși. Nu încăpea îndoială că master Lindsay se comportase mai mult decât exemplar. Pentru mine era o mare enigmă cum de fusese găsită familia de urși stând laolaltă, căci puiul era destul de mare. Kurzii își dăduseră multă osteneală să biruie și să lege puiul de urs, căci beiul dorea să-l ducă în Gumri.

Cercetarăm apoi bârlogul urșilor, care se găsea într-un tufiș foarte des. Urmele găsite ne arătară că familia era formată doar din cei trei membri. Un câine murise și alți

doi erau răniți, dar ne puteam declara mulțumiți de vânătoare.

— Stăpâne, mi se adresă beiul, acest emir de la soare-apune este un bărbat foarte curajos!

— Așa e.

— Nu mă mai mir că cei din Bervari nu au putut să vă biruiască ieri, până când nu v-au luat repede prin surprindere.

— Dar nici ieri nu ne-ar fi biruit dacă eu nu le-aș fi ordonat oamenilor mei să nu se apere. Eu îți sunt prieten și nu vreau să omor vreun supus de-al tău.

— Cum a fost posibil să nimeriți doi urși drept în ochi?

— Am cunoscut un vânător care țintea orice sălbăticiune și orice dușman în ochi; era un bun țințaș și avea o armă foarte bună care niciodată n-a dat greș.

— La fel împuști și tu?

— Nu. Eu am tras mult cu pușca la viața mea, dar am țințit în ochi doar în cazurile cele mai periculoase. Unde este cel de-al doilea loc de vânătoare?

— La răsărit, imediat după ce trecem de Seraruh. Vrem să pornim la drum.

Cei care luaseră pradă animalele rămaseră în urmă, iar noi o pornirăm mai departe. Ieșirăm din pădure și ajunserăm într-o trecătoare pe unde curgea un râu. Furăm nevoiți să urmărim cursul apei. Beiul călărea împreună cu cei doi haddedihi în fruntea convoiului. Halef se afla chiar în mijlocul kurzilor, iar eu eram împreună cu englezul în urma lor. Noi doi eram adânciți într-o discuție și nici nu băgarăm de seamă că rămăseserăm atât de în urmă, încât îi pierduserăm din ochi pe kurzi. Deodată, răsună o împușcătură.

— Ce-i asta? întrebă englezul. Am ajuns deja la urși?

— Nici vorbă.

— Atunci cine trage?

— Hai să vedem!

Se auzi încă o salvă, ca și cum cea de mai înainte nu ar fi fost decât un semnal. O luarăm la galop. Armăsarul meu zbura ca o săgeată, dar... se împiedică de o rădăcină încolăcită pe care eu o văzusem, voisem să opresc calul, dar fu prea târziu... Se răsturnă și mă azvârli și pe mine cât colo! Era a doua oară în două zile; din păcate, nu mai fui la fel de norocos ca mai deunăzi. Cred că mă lovii la cap sau patul puștii mă izbii în tâmplă, căci căzui leșinat.

Când îmi venii în simțiri, mă durea tot corpul. Îmi dădui seama că eram atârnat între doi cai. Răpitori mei fixaseră niște prăjini de șeile cailor și mă legaseră de ele. În fața și în spatele meu mergeau călare cam treizeci de indivizi cu chipuri de războinici, dintre care mai mulți păreau să fie răniți. Printre ei se afla și master Lindsay, dar... legat și el în lanțuri. Conducătorul convoiului călărea pe calul meu și purta armele mele. Îmi luaseră cămașa și pantalonii, în timp ce englezului îi lăsaseră, pe lângă cele două piese vestimentare atât de necesare și turbanul lui cel frumos. Nu încăpea îndoială că fuseserăm jefuiți și luați prizonieri.

Unul dintre călăreți întoarse capul și văzu că deschisesem ochii.

— Opriți-vă! strigă el. Trăiește!

Alaiul se opri numaidecât. Veniră cu toții în jurul meu. Căpetenia mă întrebă:

— Poți să vorbești?

Tăcerea nu mi-ar fi adus nici un folos, așa că-l răspunsei că da puteam.

— Ești beiul din Gumri? începu el interogatoriul.

— Nu.

— Să nu minți.

— Îți spun adevărul.

— Tu ești beiul!

— Ba nu sunt!

— Atunci cine ești?

— Un străin.

— De unde?

— Din țara soarelui-apune.

Râse batjocoritor.

— Ia auziți la el! Este un străin din țara soarelui-apune care merge la vânătoare de urși cu oamenii din Gumri și din Mia și vorbește limba acestei țări!

— Am fost oaspetele beiului și nu vorbesc prea bine limba voastră. Sunteți nestorienii?

— Așa ne spun musulmanii.

— Și eu sunt creștin.

— Tu?

Izbucni iarăși în râs.

— Tu ești un hagi, porți veșminte musulmane. Vrei să ne tragi pe sfoară.

— Vă spun adevărul!

— Spune-ne atunci dacă Sidna Marriyam este mama Dumnezeuului!

— Este.

— Spune-ne dacă un preot are voie să-și ia nevastă?

— Nu are voie.

— Spune-ne dacă există mai puțin de trei taine bisericesti!

— Există mai multe.

În ciuda primejdiei în care mă aflam, nu-mi trecu prin minte să mă lepăd de credința mea. Urmarea o aflai imediat.

— Atunci, să știi că Sidna Marriyam a dat naștere doar unui om, că un preot are voie să se însoare și că nu există decât trei taine bisericesti: cina, botezul și hirotonisirea. Ești musulman sau, dacă ești creștin, atunci trebuie să fi unul fals; cred că ești dintr-aceia care își trimit preoții să-i învrăjbească pe kurzi, pe turci și pe persani împotriva noastră și asta e și mai grav decât să fi un supus al falsului profet. Oamenii tăi au rănit pe unii dintre ai noștri, iar tu vei plăti vina asta cu sângele tău!

— Vă spuneți creștini și sunteți însetați de sânge! Ce v-am făcut noi doi? Habar n-am dacă beiul v-a atacat pe voi,

sau el a fost atacat de voi.

— L-am așteptat, căci știam că trebuie să mergă la vânătoare prin defileu, însă am scăpat urma lui și a oamenilor săi. Asta am avut să-ți spunem.

— Încotro ne duci?

— Vei afla când vom ajunge acolo.

— Atunci măcar lăsați-mă să merg călare.

— Bine, așa ne convine și nouă. Însă vom fi nevoiți să te legăm, ca nu cumva să ne scapi.

— Dați-mi drumul odată!

— Cine este camaradul tău? A rănit doi oameni de-ai noștri și a împușcat un cal și vorbește într-o limbă pe care noi nu o pricepem.

— Este englez.

— Englez? Dar poartă veșminte kurde!

— Pentru că sunt cele mai comode aici, în țara asta!

— E vreun misionar?

— Nu.

— Ce învârte pe aici?

— Călătorește împreună cu mine prin Kurdistan, ca să vedem ce fel de oameni, animale și plante, orașe și sate sunt pe aici.

— Asta e foarte rău pentru voi, căci în cazul ăsta sunteți spioni. De ce vă interesează pe voi țara asta? Noi nu venim în țara voastră ca să vă spionăm oamenii, satele și orașele. Urcați-l pe cal și legați-l de celălalt, care zice c-ar fi englez. Țineți aproape și caii lor!

Ordinul fu ascultat numaidecât. Oamenii aceștia aveau la ei atâtea frânghii și curele, încât nu încăpea îndoială că plecaseră după o captură mult mai mare decât cea pe care o făcuseră. Ne legară cu așa de multe frânghii, încât evadarea vreunuia din noi era cu totul imposibilă.

Englezul îndura totul cu o mutră indescritibilă. Se întoarse spre mine cu o față ce părea chinuită de toate amărăciunile de pe lume.

— Și acum, *sir*? Îl întrebai eu.

Dădu din cap încet de două-trei ori și spuse, apoi:

— *Yes!*

Nu avea nevoie să spună mai mult decât cuvântul acesta, în intonația căruia sălășluia un univers întreg de semne de întrebare.

— Suntem ostatici, mai spusei eu.

— *Yes!*

— Și pe jumătate despuiați!

— *Yes!*

— Cum s-a întâmplat?

— *Yes!*

— La naiba cu *yes!* Te-am întrebat cum s-a întâmplat de am ajuns ostatici.

— Cum se spune în limba kurdă mișel sau pungaș?

— Mișel se spune *hailebaz*, iar pungaș — *herumbaz*.

— Întreabă-i pe haile, și pe harem bazii ăștia cum de au reușit să ne captureze!

Căpetenia trebuie că auzi cuvintele în kurdă. Se întoarse spre noi și ne întrebă:

— Ce aveți de vorbit?

— Voiam să aud de la prietenul meu cum am căzut în mâinile voastre, îi răspunsei eu.

— Atunci vorbiți în kurdă, să vă pricepem și noi!

— El nu știe limba voastră!

— Atunci nu mai vorbiți despre lucruri pe care noi nu le putem înțelege!

Se întoarse iarăși pe deplin convins că ne dăduse un ordin foarte bun. Însă eu eram foarte bucuros că nu ne interzisese să mai discutăm. Nici legăturile nu erau chiar atât de supărătoare. Picioarele ni le legaseră în așa fel încât frânghia atârna pe sub pântecul calului, iar mâna și piciorul meu stâng erau legate cu o frânghie de membrele drepte ale englezului. În plus, caii noștri fuseseră legați unul de celălalt. Însă mâinile ni le lăsaseră libere, ca să putem ține hățurile. Răpitorii noștri ar cam fi avut nevoie de o lecție de la indieni!

- Aşadar, povesteşte-mi, *sir!* îl rugai eu pe Lindsay.
- *Well!* Ai făcut o tumbă, la fel ca ieri. Se pare că în special în ultimul timp cam ai de furcă în privinţa asta! Au venit călare după tine. Mă înţelegi, nu?
- Înţeleg foarte bine! Zi-i mai departe!
- Calul meu se prăvăli peste al tău, care acum este al acestui gentleman, iar eu... hm! *Yes!*
- Aha, ai făcut şi tu o tumbă!
- *Well!* Dar a mea a fost mai reuşită decât a ta!
- Poate tu ai mai mult exerciţiu decât mine...
- *Sir*, cum se spune plisc în kurdă?
- *Nekul.*
- Frumos! Te sfătuiesc, master, să-ţi cam ţii pliscul!
- Foarte mulţumesc pentru avertisment, *sir!* Se pare că, de când te îndeletniceşti cu treburi kurde, modul tău de exprimare s-a cam estetizat, nu ţi se pare?
- Nici nu-i de mirare când sunt atât de supărat! Cum îţi povesteam, mă trezii la pământ, de unde nu mă putui ridica decât foarte greu. Credeam că se rupsese ceva în mine. Toate armele erau împrăştiate pe jos; carabinele zburaseră cât colo, iar centironul se desfăcuse. Atunci veniră herambazii ăştia şi se năpustiră peste mine.
- Nu te-ai împotrivit?
- Ba cum să nu! N-am putut să înşfac decât cuţitele şi unul din pistoale. De aceea au reuşit să mă dezarmeze şi să mă lege fedeleş!
- Unde au rămas beiul şi oamenii săi?
- Nu am mai văzut pe nici unul din ei, însă mai departe de noi am auzit că mai trăgeau încă.
- Poate or fi aflat despre noi.
- Poate. După ce au terminat cu mine, te-au legat pe tine. Tare mi-a fost teamă că eşti mort, *sir*. Au existat cazuri în care unii călăreţi mai proşti şi-au frânt gâtul, nu-i aşa, *sir*?
- Se poate!

— Te-au legat între cele două mârtoage, apoi au legat și caii noștri.

— Te-au maltratat?

— Foarte! Dar le-am răspuns și eu! Și încă cum! *Yes!*

— Înainte de toate trebuie să fim foarte atenți încotro suntem transportați. Văgăuna unde ni s-a întâmplat necazul unde este?

— Chiar în spatele nostru.

— Soarele e într-acolo, așadar mergem înspre est, sud-est.

— Ți mai place în Kurdistan cum îți plăcea când vânam urși?

— Hm! Câteodată e o țară mizerabilă! Cine sunt oamenii aceștia?

— Sunt nestorienii.

— O sectă creștină deosebită, nu-i așa, sir?

— Kurzii i-au tratat adesea cu o cruzime neomenească, așa încât nici nu e de mirare că se poartă precum o fac.

— Ar fi putut, totuși, să o lase pe altă dată! Și acum, ce e de făcut, *sir*?

— Nimic, cel puțin pentru moment.

— Nu evadăm?

— În situația în care ne aflăm?

— Hm! Ce veșmânt frumos aveam! Minunat! Acum, s-a dus! În Gumri vom primi alte haine?

— Asta e un fleac. Fără cal și fără arme nu evadez. Cum stai cu banii?

— S-au dus! Ai tăi?

— S-au dus! Dar nu erau prea mulți, îi răspunsei eu.

— Ce harababură, *sir*! Ce crezi că vor face cu noi?

— Viețile nu ne sunt în pericol. Mai devreme sau mai târziu ne vor da drumul. Dar mă îndoiesc că ne vom primi înapoi și bunurile.

— Le lași armele?

— Nici gând, le voi căuta una câte una prin Kurdistan!

— *Well!* Le caut cu tine!

Merserăm călare printr-o vale întinsă, despărțită de două șiruri de dealuri, care se întindeau de la nord-vest spre sud-est, apoi o luarăm la stânga, urcând prin munți, până când ajunserăm pe un platou, de unde se puteau zări, spre răsărit, casele mai multor cătune și un râu în care se vărsau mai multe pârâuri. Cam prin aceste locuri trebuie că se aflau Murghi și Lizan, căci, după părerea mea, trecuserăm deja de Seraruh.

Aici sus făcurăm popas pe sub stejari. Călăreții se dădură jos de pe cai. Și noi furăm nevoiți să descălecăm, însă ne legară pe amândoi de trunchiul unui copac. Unul din ei scoase ceva de-ale mâncării, iar noi primirăm permisiunea să privim. Lindsay își dresе glasul posomorât și mormăi:

- *Sir*, știi de ce mă bucuram eu?
- Ia să auzim, de ce?
- De șunca și de labele ursului!
- Scoate-ți din minte poftele astea! Ți-e foame?
- Nu, sunt sătul de supărare! Uită-te la flăcăi! Habar n-au să se orienteze cu revolverul ăla!

Ceata putea acum să admire în liniște tot ce capturase de la noi. Văzurăm cum bunurile noastre se plimbară, pe rând, prin toate mâinile: mai întâi banii, pe care, însă, îi puseră la loc cu mare grijă; însă, mai ales armele noastre stârniră curiozitatea noilor proprietari. Căpetenia ținea în mână ambele revolve care-mi aparținuseră mie. Era clar că nu se pricepea deloc, căci se întoarse spre mine într-un sfârșit și mă întrebă:

- Astea sunt arme?
- Da.
- De împușcat?
- Da.
- Cum se folosesc?
- Asta nu se poate spune, ci se arată.
- Arată-ne!

Omului nu-i trecu prin minte că flecușetele astei puteau să-l pună în mare pericol.

— Nu o să pricepi nimic, îi spusei eu.

— De ce nu?

— Căci mai întâi trebuie să înțelegi cum este construită arma cealaltă și cum se folosește.

— De care armă vorbești?

— De cea pe care o ții în mână dreaptă.

Era vorba de carabina „Henry”. Ca și revolverul, era prevăzută cu o siguranță, cu care omul habar n-avea ce trebuia să facă.

— Lămurește-mă! îmi spuse el.

— Ți-am spus mai devreme că trebuie să-ți arăt!

— Uite, ia arma!

Mi-o dădu și cum avui arma în mână, simții că nu mai aveam de ce să-mi fie teamă.

— Dă-mi un cuțit, ca să pot ridica cocoșul, îi spusei, îmi dădu un cuțit.

Îl luai și ridikai cu el siguranța pistolului, deși aș fi putut să o fac și cu mâna liberă. Nu-i dădui cuțitul înapoi.

— Spune-mi în ce vrei să trag, îl întrebai eu.

Se uită în jur și-mi spuse:

— Ești un țintaș bun?

— Sunt!

— Trage în copacul acela!

— Voi trage cinci împușcături și nu voi încărca arma decât o dată.

— E imposibil!

— Nu mint. Încarc?

— Încarcă!

— Am nevoie să-mi dai punga cu cartușe pe care o aveam la brâu și pe care acum ți-ai legat-o la cingătoare!

Arma era încărcată, dar eu aveam nevoie de cartușele mele.

— Ce sunt obiectele astea mici dinăuntru? întrebă el.

— Îți voi arăta. Dacă ai așa ceva, nu mai ai nevoie de pulbere ca să poți trage.

— Văd că nu ești kurd, căci ai lucruri care nu s-au mai văzut pe aici! Chiar ești creștin?

— Un bun creștin!

— Spune-mi Tatăl Nostru!

— Nu vorbesc bine limba kurdă, așa că te rog să mă ierți dacă voi face mici greșeli.

Îmi dădui osteneala să-i îndeplinesc cererea. Mă corectă de câteva ori, căci nu știam cuvintele *ispită* și *în vecii vecilor*, însă, după ce terminai, îmi spuse satisfăcut:

— Într-adevăr, nu ești musulman, căci dacă ai fi fost, nu ai fi acceptat nici în ruptul capului să spui rugăciunea. Arma nu o vei folosi cum nu trebuie, așa că îți voi da și punga.

Tovarășii lui nu găsiră comportamentul său nici nepotrivit și nici imprudent. Aparțineau unei populații care fusese îndepărtată de uzul armelor prin constrângere de către asupritorii ei și de aceea nu prea știau să aprecieze ce valoare avea o armă în mâna unui bărbat hotărât. Dar, mai presus de toate, erau cu toții foarte curioși să vadă demonstrația pe care le-o promisesem.

Scosei un cartuș și mă prefăcui că încarc carabina. Țintii înspre copac și trăsei de cinci ori, fără nici o rată. Uimirea acelor oameni simpli fu nețărmurită.

— De câte ori poți să tragi cu arma asta? mă întrebă căpetenia.

— De câte ori doresc.

— Și cu armele astea mici?

— Tot de foarte multe ori. Vrei să-ți arăt?

— Da, fă-o!

— Fiți atenți!

Pusei carabina lângă mine și îi cerui cele două pistoale, pe care mi le dădu. Lindsay îmi observă fiecare mișcare cu mare încordare.

— V-am spus că sunt creștin din țara soarelui-apune. Noi nu omorâm niciodată un om fără să fim siliți. Dar dacă suntem atacați, nimeni nu ne poate birui, căci avem arme miraculoase, de care nu există scăpare! Voi sunteți mai mult de treizeci de războinici, dar trebuie să știți că, dacă nu am fi fost legați de copacul ăsta și dacă am fi vrut, am fi putut să vă omoram cu astea trei arme în trei minute! Mă crezi, sau nu?

— Și noi avem arme! îmi replică el cu o ușoară umbră de îngrijorare.

— Nu le-ați putea folosi, căci cel care ar pune primul mâna pe armă sau pe sulită, acela ar fi și primul care ar cădea răpus. De nu v-ar fi teamă că ne-am putea împotrivi, nu v-am pricinui nici un rău, ci am putea sta de vorbă liniștiți!

— Nu puteți face nimic, căci sunteți legați de copac!

— Ai dreptate, dar dacă am dori, ne-am elibera imediat, îi replicai eu calm. Suntem legați cu sfoara asta doar de copac i-aș da prietenului meu pistolașele astea două, ceea ce fac chiar acum, apoi mi-aș lua cuțitul și aș tăia frânghia dintr-o lovitură, înțelegi acum ce vreau să spun?

Zis și făcut. Iată-ne din nou în picioare lângă copac, eu cu carabina, Lindsay, lângă mine, cu revolverele, zâmbindu-mi cum nu-l mai văzusem; nu înțelesese o iotă din vorbele mele și era foarte curios să afle ce aveam de gând.

— Ești un bărbat foarte înțelept, îmi spuse căpetenia, însă nu e nevoie să ne strici frânghiile astea! Așează-te la locul tău și explică-ne și ce e cu celelalte două arme!

— Ți-am mai spus de două ori până acum că nu se poate explica în cuvinte, ci trebuie să-ți arăt! Dar nu am să vă arăt nimic până nu o să faceți ceea ce vă cer!

De-abia acum își dădură seama că vorbeam serios. Șeful se ridică în picioare, la fel făcură și ai săi și se repeziră după arme.

— Ce ne ceri? întrebă el amenințător.

— Ascultă-mă liniștit! Noi doi nu suntem niște războinici obișnuiți, ci suntem emiri, căroră le datorăți stimă și respect dacă nu vreți să ajungeți în închisoare. Însă voi ne-ați tâlhărit și ne-ați legat de parcă am fi fost hoți de drumul mare. Vă cerem să ne dați tot ce ați luat de la noi!

— Nu vă dăm nimic!

— Bine, tot am să-ți îndeplinesc dorința și am să-ți arăt cum funcționează armele noastre. Ia bine aminte: primul care va îndrăzni să tragă în noi va fi și primul care va muri! E mai bine să fiți pașnici cu noi, decât să ne obligați să vă omoram!

— Dar și voi veți muri!

— Însă mai întâi vor muri oamenii voștri!

— Trebuie să vă legăm, căci trebuie să vă ducem la melekul nostru.

— Nu ne duceți la nici un melek, dacă aveți de gând să ne legați, căci ne vom împotrivi. Însă dacă ne veți înapoia tot ce ne aparține, vă vom urma de bunăvoie, pentru că așa vom putea să apărem în fața melekului ca niște emiri adevărați!

Îmi dădui seama că acești oameni nu erau deloc însetați de sânge și în plus, se temeau de armele noastre ca necuratul de tămâie! Se uitară unii la ceilalți, șușotiră între ei și într-un sfârșit, șeful ne întrebă:

— Ce cereți înapoi?

— Toate hainele.

— Le veți avea.

— Banii și tot ce era în buzunarele noastre.

— Banii trebuie să-i oprim, ca să-i ducem melekului.

— Și armele.

— Și pe astea trebuie să le oprim, căci altfel le veți folosi împotriva noastră.

— În fine, caii noștri.

— Ne ceri imposibilul!

— Bun, atunci să știți că doar voi veți fi de vină dacă vom fi nevoiți să ni le luăm singuri! Tu ești căpetenia! Tu

ne-ai furat bunurile! Trebuie să te omoram ca să ni le luăm înapoi!

Ridicai arma. Lindsay își ridică și el ambele pistoale.

— Stai, nu trage! strigă căpetenia. Dacă vă dăm totul înapoi, chiar o să ne urmați de bunăvoie?

— Da.

— Jură-mi!

— Ce v-am spus are valoare de jurământ!

— Și nici nu vei folosi cele două arme?

— Nu; aș face-o doar în legitimă apărare.

— Bine, vă voi înapoia totul!

Iarăși șușoti ceva cu ai săi, de parcă încerca să-l convingă să ne înapoieze totul. Într-un final, ne dădu totul înapoi: nu lipsea nici cel mai neînsemnat lucru. În timp ce ne îndeletniceam cu îmbrăcatul hainelor recuperate, Lindsay mă rugă să-i povestesc care fusese rezultatul tratativelor mele. Odată ce rugămintea îi fu satisfăcută, chipul i se întrista foarte tare:

— Ce-ai făcut, *sir*? Aveam libertatea la îndemână!

— Așa crezi tu? S-ar fi lăsat cu o bătălie cruntă!

— I-am fi împușcat pe toți!

— Poate cinci sau zece, dar apoi s-ar fi sfârșit cu noi! Să fii bucuros că ne-am recuperat lucrurile. Mai departe o scoatem noi la capăt!

— Încotro ne duc?

— Vom afla în curând. De altfel, poți să fii sigur, *sir*, că prietenii noștri nu ne-au dat uitării. Halef, știu eu sigur, va muta și munții din loc ca să ne poată veni în ajutor.

— Și eu cred asta. Bun flăcău!

Imediat ce primirăm totul înapoi, încălecarăm și pornirăm la drum. Acum m-ar fi costat doar o apăsare pe trăgaci ca să îmi recapăt libertatea, însă îmi dădusem cuvântul și trebuia să mi-l țin. Mergeam pe lângă căpetenie, care nu-și dezlipea ochii de pe noi.

— Iarăși te întreb: unde ne duci?

— Melekul va hotărî unde vă vom duce.

— Și melekul unde este?
— Îl vom aștepta la poalele muntelui.
— De care melek este vorba?
— De melekul din Lizan.
— Așadar, acum el este în Lizan și urmează să vină mai târziu?

— Beiul din Gumri este pe urmele lui.
— Aha! Dar voi de ce v-ați despărțit de el?
— Nu avea nevoie de ajutorul nostru, căci a văzut că beiul avea puțini oameni cu el. Când am făcut cale-ntoarsă, am dat peste voi.

Iată că enigma fusese dezlegată. Dușmanul fusese atât de numeros, încât prietenilor noștri le fusese imposibil să se măsoare cu el și să vină după noi.

Drumul cobora, așa că în curând puturăm să vedem Valea Zabului întinzându-se în fața noastră la o distanță de mai multe ore.

Merserăm cam două ore și dădurăm peste un cătun singuratic cu numai patru case, din care trei zidite din lut. Una singură avea ziduri întărite clin piatră; era compusă din parter și etaj, iar în spate se zărea o grădină destul de mare.

— Ne oprim aici, spuse căpetenia.
— A cui este casa?
— A fratelui melekului. Te voi duce la el.

Ne oprirăm chiar în fața casei. Tocmai când voiam să descălec, se auzi un mârâit groaznic. Ne întoarserăm și dădurăm cu ochii de un câine, care cobora în salturi coasta dealului. Era Doyan al meu, pe care îl dădusem în paza lui Halef chiar înainte de atac. Sfoara cu care îl legase servitorul era sfâșiată. Instinctul îl adusese pe bravul meu animal pe urmele noastre. Sărea pe mine chelălăind strașnic; îmi luă ceva timp să-l potolesc, îi dădui hățul calului să-l țină în gură, ca să fiu sigur că nimeni nu mai putea să-l fure fără să bag de seamă.

Intrarăm în casă. Căpetenia urcă scara cu noi și ne lăsa într-o cămăruță să-l așteptăm. Se scurse ceva timp până se întoarse la noi.

— Puteți veni, spuse el. Dar mai întâi, lepădați-vă armele.

— Ce-i și cu pretenția asta?

— Fratele melekului este preot.

— La care tu poți să mergi înarmat!

— Eu sunt prietenul lui.

— Aha! Se teme de noi?

— Da.

— Poți să fii liniștit. Dacă e pe-așa, nu are de ce să se teamă de noi.

Omul ne duse printr-o ușă într-o încăpere în care se afla stăpânul casei. Era un bărbat subțiratic și bătrân. Chipul său ciupit de vărsat nu-mi produse o impresie tocmai plăcută. Făcu un semn și însoțitorul nostru se îndepărtă.

— Cine sunteți voi? ne întrebă fără să ne salute.

— Cine ești tu? îi întorsei eu întrebarea cu același ton tăios.

Privirea i se întunecă.

— Sunt fratele melekului din Lizan.

— Iar noi suntem ostaticii melekului din Lizan.

— Dar nu te porți ca un ostatic.

— Pentru că sunt ostatic de bunăvoie și știu prea bine că nu voi rămâne mult timp în situația asta!

— De bunăvoie? Dar ai fost luat prizonier!

— Da și noi ne-am eliberat și i-am urmat pe oamenii tăi nesiliți, pentru a nu fi nevoiți să ne luptăm cu ei și să le luăm viața. Nu ți s-a povestit?

— Nu cred ce spui.

— Va trebui să te obișnuiești să crezi.

— Ai fost la beiul din Gumri! continuă el. Cum de-ai ajuns la el?

— Aveam să-i transmit salutări de la o rudă.

— Deci nu ești vasalul său?

— Nu. Eu sunt străin de țara asta.
— Un creștin, după câte am auzit?
— Da.
— Dar un creștin care crede într-o învățătură falsă.
— Eu sunt convins că este o învățătură adevărată.
— Oi fi vreun misionar?!
— Nu. Dar tu oi fi vreun preot?! i-o întorsei eu.
— Odinioară voiam să fiu preot, răspunse el.
— Când urmează să vină melekul?
— Chiar astăzi, însă nu se știe la ce oră.
— Eu trebuie să rămân până atunci în casa asta?
Încuviință din cap, iar eu întrebai mai departe:
— Ca ce?
— Ca ceea ce ești; ca prizonier.
— Și cine mă reține aici?
— Oamenii mei și cuvântul tău.
— Oamenii tăi nu mă pot opri, iar eu mi-am ținut deja promisiunea. Am spus că îi voi urma, ceea ce am și făcut.
Păru că se răzgândește.
— Cred că ai dreptate. Atunci trebuie să-mi fi oaspete și nu ostatic!
Bătu din palme și apărură o bătrână.
— Adu pipe, cafea și rogojini! porunci el.
Se aduseră mai întâi rogojini, iar noi furăm nevoiți să ne așezăm de-o parte și de alta a celui care era numit preot doar pentru că odinioară își dorise să devină preot. Era mai prietenos acum, iar când se aduseră pipele și tutunul, ținută să ni le aprindă el însuși. Îl întrebai despre raporturile cu nestorienii chaldei și aflai lucruri la auzul cărora mi se făcu groază.
Războinicii se postaseră în jurul casei; erau, după cum aflai, simpli agricultori, așadar oameni neînsemnați după concepția nomazilor și a altor neamuri care se ocupau mai mult cu meșteșugul războiului. Nu cunoșteau uzul armelor și din câteva scăpări ale gazdei, îmi dădai seama că din zece flinte de-ale lor, de-abia cinci puteau fi folosite.

— Ei, dar acum trebuie să fiți obosiți, spuse el, după ce ni se aduse și cafeaua. Îngăduie-mi să vă pun la dispoziție o cameră care să fie a voastră!

Se ridică și deschise o ușă. Chipurile din politețe se dădu într-o parte, ca să ne lase pe noi să intrăm primii, însă nici nu trecurăm bine pragul, că trânti ușa după noi și trase zăvorul.

— Ah! Asta ce mai e? întrebă Lindsay.

— Perfidie, ce crezi că e?

— Te-ai lăsat păcălit!

— Nu. Bănuiam că se va întâmpla așa.

— De ce ai intrat dacă bănuiai?

— Pentru că voiam să mă odihnesc. Încă mai am dureri de la căzătură.

— Dar puteam să ne odihnim și în altă parte decât aici, ca prizonieri!

— Nu suntem prizonieri! Uită-te la ușa asta, căci și eu m-am uitat bine la ea în timp ce discutam. Câteva șuturi sau o lovitură bună cu patul puștii sunt de ajuns ca să o dărâmăm.

— Atunci să o facem chiar acum!

— Nu suntem în nici un pericol!

— Vrei să aștepți până când vor veni mai mulți? Acum nu ne-ar fi deloc greu să o dărâmăm și să fugim.

— Aventura e foarte ispititoare, căci avem cea mai bună ocazie să putem cunoaște raporturile dintre sectele acestea creștine.

— Eu unul, nu sunt deloc curios. Mai degrabă mă interesează să fim liberi.

Deodată auzii câinele meu mârâind furios, apoi se auzi o lovitură care îmi spuse că se lupta cu vreun agresor. Singura ferestruică din încăpere era atât de mică, încât de-abia puteai să-ți strecuri capul și se găsea în cealaltă parte, așa că nu putui să văd ce se întâmpla. Auzii un lătrat scurt și apoi, un urlet. În condițiile astea, chiar că nu mai aveam ce căuta aici sus.

— *Vino, sir!*

Mă opintii cu umărul în ușa, dar nu reușii să o dărâm.

— Ia pușca! spuse Lindsay, înșfăcându-și și el carabina.

Din câteva lovituri ușa cedă. În camera unde stătusem mai înainte de a fi închiși erau patru bărbați care fuseseră însărcinați să ne supravegheze și care se repeziră la noi cu puștile ridicate; însă nu aveau aerul că se iau în serios.

— Stați pe loc! ne spuse unul din ei, destul de prietenos, de altfel.

— Ba voi să stați pe loc!

Îl dădui la o parte și mă repezii afară, unde cei care rămăseseră acolo făcuseră roată în jurul cailor noștri. Tot acolo zăcea la pământ și gazda noastră cea „prietenoasă”, cu câinele pe el.

— Fugim, *sir*? întrebă Lindsay.

— Fugim!

În clipa următoare eram deja pe cai

— Stați că tragem! se ridicară mai multe glasuri.

Veniră câțiva pași înspre noi, însă nu le dădurăm nici o atenție.

— Doyan, geri!

Câinele se ridică dintr-un salt, iar eu luai pușca în mână și o rotii deasupra capului; Lindsay făcu și el la fel. Dădurăm piteni cailor și sparserăm cercul care ne înconjura, înapoia noastră răsunară două împușcături, însă nici una nu ne atinse. Toți nestorienii se urcară pe cai urlând și se luară după noi. Aventura luase o întorsătură aproape comică din momentul arestării noastre. Era o dovadă foarte grăitoare despre cum poate o tiranie să prostească un popor. Ce s-ar fi ales de noi dacă nestorienii ar fi avut ceva mai multă vlagă!

Nu le mai dădurăm nici o atenție și o luarăm înapoi, cât ne țineau potcoavele cailor, pe același drum pe unde venisem. Când ajunserăm sus, îi văzurăm pe urmăritori mult înapoia noastră.

— De ăștia am scăpat! spuse Lindsay.

- Dar de ceilalți, nu.
- Cum așa?
- Pot să ne iasă în întâmpinare.
- Îi vom ocoli!
- Nu putem.
- Atunci trecem prin ei! *Well!*

— *Sir*, ne-ar fi foarte greu să reușim. Am impresia că nestorienii noștri sunt doar o adunătură de neajutorați, lași și prost înarmați. Pe noi au îndrăznit să ne atace, căci eram doar doi și nu ne puteam apăra.

— Dar eu nu mă mai las prins! *Yes!*

— Nici eu nu mai am chef, însă nimeni nu poate ști dinainte ce-l așteaptă!

Ajunserăm foarte repede pe platoul unde tăcuserăm popas deunăzi. Ne oprirăm iarăși acolo, iar eu scosei binoclul, ca să mă uit mai bine în valea și pe dealurile care se etalau sub noi. Nu văzui nimic care să ne alarmeze, așa că pornirăm mai departe în josul văii. Ajunserăm, în sfârșit, călărind alene, în locul în care fuseserăm luați prizonieri. Lindsay voia să o ia la dreapta, căci într-acolo se aflau Mia și locul nostru de vânătoare, însă eu mă oprii șovăind.

— N-ar fi mai bine s-o luăm la stânga, *sir*? întrebai eu. Acolo au fost atacați ai noștri și trebuie neapărat să mergem să cercetăm câmpul de luptă.

— Ne vom întâlni cu toți în Gumri! se împotrivi el.

— Gumri se află la stânga. Vino!

— Ne expunem iar primejdiei, *sir*!

Fără nici un cuvânt mă întorsei spre stânga, iar el mă urmă cam îmbufnat.

Văzui și rădăcina de care se împiedicase calul meu, iar cam la opt sute de pași mai încolo dădurăm peste un cal care zăcea mort, fără căpăstru și fără șă.

Iarba și tufișurile din jur erau distruse, iar o stâncă împrôșcată cu sânge arăta că acolo se dusese o luptă, ale cărei urme duceau în vale: kurzii trebuie că fugiseră, iar

nestorienii le luaseră urma. Englezul se tulbură foarte tare. Uită de precauțiunile de mai înainte și dădu pinteni calului.

— *Vino, sir!* Trebuie să vedem ce s-a întâmplat! strigă el către mine.

— Atenție! îl prevenii eu. Valea este larg deschisă. Dacă inamicul se întoarce acum ne vede cu siguranță și atunci... s-a zis cu noi!

— Nu mă interesează! Trebuie să-i ajutăm pe ai noștri!

— Cred că acum nu mai au nevoie de noi!

Nu putui să-l opresc, așa că mă văzui silit să-l urmez cu toate că tare m-aș fi întins la umbra unui pom!

Jos, în depărtare, valea făcea un cot, care în partea lui interioară se întindea până aproape de malul pârâului și ne împiedica să vedem mai departe. Nu departe zăcea un cadavru despuiat. Era un kurd mort — se putea vedea după smocul de păr. Merseserăm de-a lungul cotului, însă nici nu apucarăm să facem o sută de pași, că auzirăm foșnituri printre copaci și tufișuri și ne trezirăm deodată înconjurați de niște indivizi înarmați. Doi din ei luară căpăstrul calului meu, alții veniră și mă apucară de picioare și de mâini, ca să mă împiedice să mă apăr. La fel făcură și cu englezul care era atât de strâns împresurat de inamici, încât calul său de-abia se putea mișca. Unul din ei îl strigă pe englez care, însă, nu pricepu nimic și arătă spre mine.

— Cine sunteți? mă întrebă unul din ei.

— Suntem prietenii nestorienilor. Ce vreți de la noi?

— Noi nu suntem nestorienii. Așa ne spun doar dușmanii și asupritorii noștri. Suntem chaldei. Dar vei sunteți kurzi?

— Noi doi nu suntem nici kurzi, nici turci, nici arabi. Purtăm doar veșmintele țării acesteia. Suntem străini.

— De unde sunteți?

— Eu sunt neamț, iar tovarășul meu este englez.

— Pe nemți nu îi cunosc, dar englezii sunt oameni răi. Vă voi duce la melek, care va hotărî ce să facem cu voi.

— Unde este melekul?

— Mai departe, în josul văii. Noi suntem avangarda lui și v-am văzut venind.

— Vă vom urma. Dați-i drumul!

— Descălecă!

— Îngăduie-mi să rămân călare! Am căzut și nu pot să merg prea bine!

— Atunci, puteți să mergeți călare, iar noi ne vom ține după caii voștri. Dar numaidecât ce veți încerca să fugiți sau să faceți uz de armele voastre, veți fi împușcați!

Vorbise foarte hotărât și războinic. Bărbații aceștia ne făcură o cu totul altă impresie decât cei care ne luaseră prizonieri mai înainte. Furăm, totuși, duși în josul văii. Câinele meu păsea cu ochii ridicați tot timpul spre mine; nu sărise la nici unul din dușmani, căci mă văzuse pe mine liniștit. Un fir de apă curgea pe partea dreaptă și se vărsa în pârâu. Venea dintr-o vale alăturată, iar la vărsarea sa în valea principală făcea un cot foarte larg. În acel loc văzurăm postați aproape șase sute de războinici împărțiți în mai multe grupuri; caii lor pășteau primprejur. Apariția noastră iscă oarece vâlvă, însă nici unul nu strigă la noi.

Furăm conduși la unul din grupurile mai mari, în mijlocul căruia stătea un bărbat bine clădit, care făcu un semn din cap către însoțitorii noștri.

— I-ați adus? îi întrebă el. Întoarceți-vă acum la posturile voastre!

Prin urmare, fusese înștiințat de sosirea noastră, în timp ce noi ne închipuiam că am căzut în mâinile lor din întâmplare.

Melekul semăna puțin cu fratele său, însă privirile îmi căzură pe alt grup. Acolo stăteau beiul din Gumri, Amad el Ghandur și Halef, printre mai mulți kurzi neînarmați și înconjurați de străji. Însă nici unul nu era legat. Avură prezența de spirit să rămână liniștiți când ne văzură.

Melekul ne făcu semn să descălecăm.

— Apropiați-vă! porunci el.

Intrai în cercul lor și mă așezai nestânjenit lângă el. Englezul făcu și el la fel. Șeful se uită la noi surprins, însă nu comentă comportarea noastră îndrăzneată.

— V-ați apărat de atacul oamenilor noștri? întrebă el.

— Nu, răspunsei eu scurt.

— Dar sunteți înarmați!

— La ce bun să omoram chaldei, care sunt prietenii noștri? Sunt creștini, ca și noi.

Ascultă foarte atent, apoi întrebă:

— Sunteți creștini? Din ce oraș?

— Orașul de unde venim, nu-l cunoști. Se află departe de aici, în țara soarelui-apune, unde nici un kurd nu a ajuns încă.

— Atunci sunteți frânci? Sau, poate, din Inglistan?

— Prietenul meu este din Inglistan. Eu sunt neamț.

— Nu am mai văzut până acum nemți. Locuiți în aceeași țară cu englezii?

— Nu, ne desparte o mare.

— Cred că ai auzit toate astea de la altcineva, căci neamț nu ești!

— Cum așa?

— Văd că porți la tine *Coranul*, precum hagiii.

— L-am cumpărat doar ca să văd în ce învățătură cred musulmanii.

— Atunci, ai o purtare nepotrivită. Un creștin nu trebuie să cunoască altă învățătură decât cea creștină. Dar ce căutați în țara asta?

— Voiam să vedem dacă putem să facem, negoț cu voi.

— Ce marfă ați adus cu voi?

— Încă nu am adus nimic. Mai întâi vrem să vedem de ce aveți nevoie și apoi să le spunem neguțătorilor noștri.

— De ce purtați atâtea arme, dacă ați venit să faceți negoț?

— Arma este un drept al omului liber; cel care călătorește fără arme poate fi luat drept un rob.

— Atunci spuneți-le negustorilor voștri că puteți să ne aduceți arme, căci pe aici sunt foarte mulți oameni care doresc să fie liberi. Trebuie să fiți niște bărbați foarte curajoși dacă ați cutezat să veniți într-o țară așa de îndepărtată. Aveți pe cineva care să vă ocrotească pe aici?

— Da. Am la mine un bu-djeruldu al sultanului.

— Arată-mi-l!

Îi arătai pașaportul și văzui că știa să citească. Acest melek era, prin urmare, un om învățat. Îmi dădu scrisoarea înapoi.

— Ai o protecție care aici nu te poate ajuta. Însă bag de seamă că nu sunteți războinici de rând și asta e bine pentru voi. De ce vorbești doar tu și de ce nu spune nimic prietenul tău?

— Nu știe decât limba țării lui.

— Ce făceați prin ținutul ăsta îndepărtat?

— Am văzut urmele luptei și ne-am luat după ele

— Unde ați dormit noaptea trecută?

— În Gumri, răspunsei eu fără șovăială.

Înălță spre mine o privire surprinsă, dar aprigă.

— Ce îndrăznești să-mi spui?

— Adevărul.

— Deci, ești prieten cu beiul? Cum de s-a întâmplat să nu luptați de partea lui?

— Am rămas în urmă și nu am mai putut să-l ajut, căci oamenii tăi au năvălit peste noi.

— V-au atacat?

— Așa au făcut.

— V-ați apărat?

— Puțin. Când au dat peste noi și eu și prietenul meu eram la pământ, căzuți de pe cai; eu leșinasem, iar el își pierduse armele. Un cal a fost omorât și doi oameni de-ai tăi au fost răniți.

— Cum s-a întâmplat?

— Ne-au dezbrăcat, ne-au legat pe cai și ne-au dus la fratele tău.

— Și acum sunteți din nou aici? Cum ați reușit?

Îi povestii totul de-a fir a păr, din prima clipă a arestării noastre și până în momentul de față. Făcu ochii mari și scoase un strigăt de mare uimire.

— *Katera aifa!* — În numele lui Iisus, stăpâne, ce tot spui? Ești ori un mare erou, ori un nesocotit, ori cauți moartea cu lumânarea!

— Nicidecum. Ți-am spus totul, pentru că un creștin nu trebuie să mintă și pentru că îmi place de tine. Nu ești nici tâlhar, nici vreun tiran în fața căruia trebuie să tremur de frică, ci un domnitor de bună credință care iubește adevărul și care dorește să-l audă de la ceilalți.

— Chodeh, ai dreptate și pentru că te-ai purtat precum ai făcut-o, poți să te consideri un om norocos. De ai fi rostit neadevăruri ai fi fost pierdut, la fel ca și ceilalți!

Arată înspre ceilalți prizonieri.

— Cum ți-ai fi dat seama dacă aș fi mințit?

— Te cunosc! Nu ești tu cel care a luptat alături de haddedihni împotriva dușmanului?

— Eu sunt!

— Nu ești tu cel care a luptat alături de iezizi împotriva mutessarifului din Mosul?

— Chiar eu sunt!

— Nu ești tu cel care l-a scos pe Amad el Ghandur din închisoarea din Amadiya?

— Ba da!

— Nu tot tu ești cel care a reușit să-i elibereze pe cei doi kurzi din Gumri de la mutesselim?

— Tot eu sunt acela!

Eram tot mai uimit. De unde avea căpetenia nestorienilor aceste informații despre mine?

— De unde știi toate acestea? Îl întrebai eu.

— Nu tu ai tămăduit o fată din Amadiya care înghițise otravă?

— Da. Și pe asta o știi?

— Bunica ei nu se numea Marrah Durimeh?

— Acesta îi este numele. O cunoști?

— A fost la mine și mi-a povestit despre tine tot ce au aflat și ea și ai săi de la servitorii tăi, care se află acolo printre prizonieri. Știa că urmează să treci prin ținutul nostru și m-a rugat să-ți fiu prieten.

— Cum poți ști că despre mine este vorba?

— Nu ai povestit despre voi mai deunăzi în Gumri? Avem un prieten acolo care ne-a spus totul. Iată cum am aflat despre vânătoarea de astăzi la care urma să participi și tu. De aceea, când te-am văzut din ascunzătoarea noastră, am trimis câțiva oameni de-ai mei să te oprească și să te aducă aici, pentru ca să nu pățești vreun rău în luptă.

Totul suna atât de aventuros, încât părea aproape incredibil. De-abia acum puteam pricepe purtarea celor care ne-au luat prizonieri, cu toate că merseseră prea departe cu confiscarea hainelor noastre.

— Ce ai de gând să faci acum? îl întrebai pe melek.

— Te voi lua cu mine la Lizan, să-mi fi oaspete.

— Și prietenii mei?

— Servitorul tău și Amad el Ghandur vor fi eliberați.

— Iar beiul?

— El este ostaticul meu. Adunarea noastră va hotărî soarta lui.

— Îl veți ucide?

— E posibil.

— Atunci nu pot merge cu tine.

— De ce?

— Eu sunt oaspetele beiului; soarta lui este și a mea. Vom lupta împreună, vom învinge sau vom fi învinși.

— Marrah Durimeh mi-a spus că ești un emir, deci un războinic viteaz. Dar gândea că vitejia ta te poate pierde dacă nu chibzuiești cum trebuie. Vorbește cu el și hotărăște ce vei face.

Somația lui îmi cădea foarte bine, pentru că îmi oferea prilejul să vorbesc și cu englezul. Mă dusei la acesta și îi spusei:

— *Sir*, am avut parte de o primire cum nici n-am visat!

— Cum, proastă?

— Nu, prietenoasă. Melekul ne cunoaște. Bătrâna creștină a cărei nepoată am salvat-o în Amadiya i-a spus despre noi. Vom merge ca oaspeți în Lizan și nu ca prizonieri.

— *Well!* Foarte bine! Minunat!

— Dar atunci vom fi nerecunoscători față de bei, căci acesta rămâne arestat și e posibil să fie ucis.

— Hm! Neplăcut! E un băiat bun!

— Bineînțeles! Să vedem; poate reușim să fugim de aici împreună cu el.

— Cum?

— Prizonierii nu sunt legați. Fiecare are nevoie de un cal. Dacă sar iute pe caii care pasc aproape de ei și pleacă repede, atunci le-aș putea asigura spatele, căci am motive să cred că nestorienii nu vor trage în mine.

— Hm. Frumoasă lovitură. Excelentă!

— Însă trebuie s-o fac repede. Ai să asiești și tu?

— *Yes!* Va fi interesant!

— Dar noi nu vom trage, *sir!*

— De ce nu?

— Am fi nerecunoscători față de melek.

— Dar ne vor aresta!

— Nu cred; calul meu este bun, al tău la fel, iar dacă armăsarii celorlalți sunt proști, atunci o să fim nevoiți să o luăm la sănătoasa cum putem! Ești pregătit?

— O, *yes!*

— Atunci, fii pe fază!

Mă dusei iarăși la melek.

— Ce ați hotărât? întrebă el.

— Vom rămâne credincioși beiului.

— Atunci vă lepădați de prietenia mea?

— Nu, dar va trebui să ne îngădui să ne facem datoria. Vom pleca acum, dar îți spun sincer că vom face tot ce ne va sta în putință ca să-l eliberăm.

Râse și-mi spuse:

— Și dacă plecați și chemați toți războinicii lui, veți ajunge prea târziu, căci noi vom fi deja departe. Însă nu veți pleca deloc. Dacă vreți să-l ajutați, sunt silit să vă opresc.

Mă ridicasem, iar Lindsay se urcase deja pe cal.

— Să ne oprești? întrebai eu, doar ca să mai trag de timp, căci făcusem un semn discret lui Halef, arătând cu capul spre caii care pășteau în apropiere și spre ieșirea din vale. Bănuiesc că nu mă vei face prizonier.

— Mă silești s-o fac. Toate strădaniile tale au fost fără succes.

Văzui că Halef pricepuse, căci șușotea ceva către ceilalți, care încuviințară din cap și apoi se uitară spre mine cu înțeles.

— Vreau să-ți spun ceva, melekule! mai spusei eu și mă dusei la el, punându-i mâna pe umăr, pentru că văzusem că venise clipa. Ia uită-te în susul văii!

Se întoarse, așa încât să fie cu spatele la prizonieri și întrebă:

— De ce?

— În timp ce tu te uiți în partea asta, în spatele tău se întâmplă ceva ce ți se părea imposibil!

— Ce vrei să spui? întreba el mirat.

Nu-i răspunsei imediat.

În acel moment prizonierii tocmai săreau pe cai. Nici nu apucaseră bine să încalece, că izbucni primul strigăt de alarmă. Încalecă și englezul, dar în așa fel încât îi răsturnă pe cei care se ridicaseră să se ia după el.

— Ostaticii tăi evadează! îi dădui eu răspunsul cu mare calm.

Fusese o șmecherie copilărească, pentru ca să-i distrag atenția, dar avusese efect! Începu să alerge înnebunit încolo și-ncoace.

— După ei! strigă el și se repezi la calul său.

Avea un armăsar șarg de toată frumusețea. Cu un animal ca al lui era de așteptat ca evadații să fie prinși repede, așa că fui nevoit să-l împiedic. Chiar când voia să apuce hățurile, reușii să-i alung calul printr-o lovitură aprigă. Acesta scoase un nechezat îngrozitor și o luă la goană.

— Trădătorule! strigă melekul și se năpusti asupra mea.

Îl împinsei înapoi și din câteva salturi, ajunsei la calul meu, încălecai și plecai ca o vijelie.

Fugarii știau că în jurul văii era o trupă de avangardă, așa că o luară la stânga. Eu mă grăbii să o iau înaintea urmăritorilor mei, lăsându-i mult în urmă, apoi mă oprii și pusei arma la ochi:

— Stați! Trag!

Nu mă auziră, așa că trăsei și doborâi primii doi cai. Ceilalți călăreți se opriră șovăind, însă cei care veneau din urmă se năpustiră spre mine, așa că mai trăsei trei împușcături. Oprindu-i pe urmăritori, le dădui timp fugarilor să dispară din câmpul nostru vizual. Sosi și melekul, care își recuperase armăsarul. Văzu ce se petrece și scoase revolverul.

— Împușcați-l! strigă el furios și veni în goană spre mine.

Întorsei calul și fugii. Totul depindea de cât de repede putea să fugă armăsarul meu. Îi pusei mâna între urechi și-i spusei:

— Rih!...

O luă la goană, de parcă îi pusesem jar pe potcoave, cu coama fluturându-i ca un drapel de luptă. Într-un minut doar, melekul nu mă mai putu ajunge din urmă. Acum, la lumina zilei, goana nu mai semăna deloc cu cea din nopțile trecute, când ne întorsesem pe întuneric la haddedihi. Ajunsei la prima cotitură a văii, când văzui că ai mei dispăreau deja la a doua cotitură. Atunci îmi veni o idee. Mă lăsai cât putui de ușor în șa, iar calul o lua la goană atât de repede, încât până și ogarul rămase mult în urmă. În trei

minute ajunsei la camarazii mei, care își îmboldeau caii să alerge cât îi țineau puterile.

— Mai repede! strigai eu. Numai puțin mai trebuie să goniți în felul ăsta; îl vom înnebuni pe melek.

— Cum așa? mă întrebă beiul.

— Nu vă privește pe voi, deocamdată; nu am timp să vă explic. Dar în seara asta ne vom întâlni la Gumri.

Eu îmi oprii calul, iar ei galopară mai departe. În curând îi văzui dispărând după altă cotitură. Mă întorsei la cea de-a doua cotitură și-i văzui pe urmăritori sus, departe, cu melekul în frunte. Calculai timpul când aceștia urmau să ajungă în locul în care mă aflam eu acum și făcui iarăși cale-ntoarsă; o pornii mai întâi la trap, apoi în galop. Mă ajunse din urmă și câinele și nu după mult timp apărură și urmăritorii; probabil că își închipuiau că nu mă întâlnisem încă cu prietenii mei, dar că urmam același drum pe care fugiseră și ei. Dădui pintoni calului și ajunsei la un pârliaș care venea dintr-o vale laterală și care intra în valea în care mă aflam eu acum; era o vale foarte stâncoasă și aridă. Pe aici fui nevoit să merg mai încet; destul de repede văzui că melekul era pe urmele mele, urmat îndeaproape de oamenii săi. Orice ar fi fost, kurzii erau salvați.

Însă foarte curând observai ceva care nu avea cum să-mi fie pe plac. Armăsarul melekului urca mult mai bine stâncile decât al meu, pe care trebuia să-l strunesc mereu. Prin urmare, distanța dintre mine și melek se micșora văzând cu ochii. Cel mai greu îmi fu pe partea de sus a trecătorii, unde era o râpă stâncoasă care, în cele din urmă, cedă sub potcoavele armăsarului meu. Îl mângâiai și-l dezmierdai, iar el, gâfâind și fornăind, făcea tot ce putea ca să înainteze. Cu chiu cu vai, ajunserăm în cele din urmă sus.

Acolo, însă, ne trezirăm cu o împușcătură ce veni din spatele meu; era melekul. Din fericire, nu mă nimeri.

Acum era nevoie, înainte de orice, să cercetez terenul. Nu zării nimic altceva decât coastele neîmpădurite și

sterpe, unde nu se zărea nici o cărare. Mai practicabil îmi păru peretele din dreapta, așa că o luai pe acolo.

Urcând muntele, văzui o cărăruie săpată în stâncă; ce părea a fi un drumeag, așa că o luai iute într-acolo. Deodată auzii un strigăt pe care bănuii că îl scoase melekul. Să fi fost un strigăt de mânie că mă văzuse fugind? Suna aproape ca un strigăt de avertizare. O luai înainte și-l zării pe melek, care venea pe urmele mele cu multă precauție. Terenul era din ce în ce mai anevoios; la dreapta erau stânci, la stânga — o râpă. Din fericire, calul meu nu mai găfâia, ci înainta încet și cu grijă; cărarea nu avei mai mult de două picioare și doar pe alocuri era ceva mai lată. Speram ca, după cotitura pe care o zăream, drumul să fie mai bun. Dădui cotul și calul se opri, fără să-l oblig. Stăteam și ne uitam, cal și călăreț, la priveliștea teribilă ce ni se înfățișa: era o prăpastie de toată frumusețea.

Eram într-o situație foarte delicată. Înainte nu puteam s-o iau, înapoi — nici vorbă! Văzui cum în urma mea venea melekul, care se pare că știa bine locurile, pentru că descălecasse și o luase la picior; după el veneau oamenii lui. Atunci mă hotărâi să risc totul. Îi vorbii calului cu blândețe și îl făcui să meargă de-a îndărătelea. Mă ascultă și o porni pe dibuite, cu cea mai mare atenție, dar fornăind și tremurând. O singură ezitare — și am fi fost pierduți!

Vocea mea caldă și încurajatoare îi ascuți simțurile. Pas cu pas, ajunserăm într-un loc unde cărarea se lărgea.

Ne oprirăm acolo și-mi lăsai calul să-și tragă sufletul. Văzui că melekul își pusese arma la ochi. Nu era foarte departe de mine, așa că auzii foarte bine când îmi spuse:

— Nu mișca, altfel te împușc!

Era bine să las să se ajungă la împușcături? Dacă armăsarul meu s-ar fi speriat, ar fi putut să cadă în prăpastie, în plus, se putea întâmpla ca o bucată de stâncă să se desprindă și să ne zdrobească. Să rămân, tot nu puteam, așa că mă hotărâi să trag și eu. Mă întorsei în șa, pusei arma la ochi și strigai:

— Fugi, altfel trag și eu!

Râse și-mi replică:

— Glumești! Nimeni nu poate ținti atât de departe!

— Îți voi găuri turbanul!

Mai fluturai încă o dată carabina prin aer și trăsei siguranța cu zgomot, ca să priceapă și calul ce aveam de gând să fac și să nu se sperie. Apoi ținții, trăsei și mă întorsei iute. Imediat auzii un urlet în spatele meu. Mă întorsei iarăși ca să-l văd pe melek fugind de-i scăpărau călcâiele. Tocmai îmi făceam probleme că l-am împușcat grav, când îl văzui pitindu-se după o stâncă.

Încărcai arma și îmboldii iarăși calul să meargă de-a îndărătelea, în tot răstimpul ăsta câinele rămăsese extraordinar de liniștit, stând tot timpul la o distanță bună de cal, ca și cum ar fi știut că nu avea voie să-l deranjeze cu nici un zgomot și cu nici o mișcare.

Ajunserăm destul de greu într-un alt loc unde puteam face popas.

Era oare bine să ne oprim? Mă gândii că era oricum mai bine, decât să ne mai chinuim ore întregi cu drumul, împinsei calul de la spate mai sus pe stâncă, pentru ca, mergând cu spatele, să fie cu fața în jos, către platou. Apoi — Doamne ajută! — îl strunii și-l împinsei în sus.

Preț de o clipă fu suspendat cu picioarele din spate deasupra prăpastiei, apoi reveni pe pământ. Manevra aceasta atât de periculoasă ne reuși până la urmă! Însă bietul animal tremura din tot corpul și-mi luă ceva timp să-l liniștesc.

Eram salvați — slavă Domnului! Trecurăm repede de cărarea periculoasă, dar mă văzui silit să-mi iau gândul de la popas, căci mă trezii în față cu melekul, înconjurat de vreo douăzeci de oameni de-ai lui. Toți erau cu armele la ochi.

— Stai! îmi ordonă. Dacă pui mâna pe armă, tragem!

Să opun rezistență ar fi fost sinucidere curată!

— Ce dorești? întrebai eu.

— Descălecă! sună răspunsul său.

Făcui precum îmi ceru.

— Pune jos armele!

— Asta n-o fac.

— Atunci tragem în tine!

— Trageți!

Nu o făcură, ci se sfătuiră șușotind între ei, apoi melekul îmi spuse:

— Emire, tu mi-ai cruțat viața, așa că nu te voi omorî. Ești de acord să ne urmezi de bunăvoie?

— Încotro?

— Spre Lizan.

— Da, cu condiția să nu-mi iei ce-mi aparține.

— Poți să păstrezi tot ce ai.

— Îmi juri?

— Jur!

Mă dusei spre el, însă cu revolverul în mână, pregătit pentru o eventuală viclenie.

— Nu te-ai speriat, emire?

— Ba da, m-am cam speriat.

— Și nu ți-ai pierdut curajul?

— Dacă ar fi fost așa, acum eram un om mort. Dumnezeu m-a apărat!

— Atunci, sunt prietenul tău!

— Și eu al tău.

— Cu toate astea, trebuie să-mi fii ostatic, căci m-ai tratat ca pe un dușman.

— Ce vrei să faci cu mine în Lizan? Să mă închizi?

— Da. Dar dacă îmi făgăduiești că nu fugi, poți să locuiești ca oaspete în casa mea.

— Încă nu pot să-ți promit. Dă-mi voie să mă mai gândesc!

— Ai tot timpul!

— Unde sunt ceilalți războinici?

Zâmbi cu superioritate și spuse:

— Chodeh, ai procedat înțelept, dar noi tot te-am dibuit!

— Cum așa?

— Ți imaginezi că puteam să cred că beiul din Gumri a fugit călare prin munții ăștia pe care îi știe la fel de bine ca și mine? El știe foarte bine că de aici nu are scăpare.

— Și ce-are asta de-a face cu mine?

— Voiai să mă induci în eroare. Te-am urmărit, căci de bei sunt sigur și voiam să te am din nou și pe tine. Am venit cu oameni puțini, căci ceilalți s-au împărțit și îi vor prinde în curând pe fugari. Și asta, în prezența ta!

— Se vor împotrivi! îi replicai eu.

— Nu au arme.

— Vor fugi pe jos prin pădure!

— Beiul e prea mândru ca să lase un cal care mai poate încă alerga! Te-ai băgat degeaba în bucluc, ne-ai rănit și mi-ai omorât armăsarii în zadar, emire! Hai!

Ne întoarserăm pe același drum pe unde veniserăm. În locul unde ajunserăm așteptau câțiva călăreți.

— Cum a mers? îl întrebară pe melek.

— Nu-i avem pe toți.

— Pe cine ați adus?

— Pe bei, pe haddedihn, pe însoțitorii acestui chodeh și încă doi kurzi.

— E de ajuns. S-au împotrivit?

— Nu. Nu le-ar fi folosit la nimic, căci i-am fi împresurat imediat; câțiva kurzi au scăpat în pădure.

— Îl avem pe șeful lor și e suficient!

Ne întoarserăm până în locul în care mă întâlnisem prima dată cu camarazii mei. Mi se părea lucru de mirare că nu-l prinseseră și pe englez. Oare unde fugise, încotro o luase? Nu pricepea deloc limba kurdă. Ce s-o alege de el?...

Odată ajunși în locul de popas, văzui că prizonierii stăteau în aceleași poziții ca mai înainte, dar acum erau legați.

— Vrei să stai cu ei sau cu mine? mă întrebă melekul.

— Mai întâi cu ei.

— Atunci îți voi cere să-ți lași armele aici.

— Ei, atunci îți cer și eu să ne lași, pe mine și pe prizonieri să stăm cu tine. În acest caz, îți promit că, până ajungem la Lizan, nu voi face uz de arme și nici nu voi încerca să fug!

— Dar îi vei ajuta pe ceilalți să fugă!

— Nu. Garantez și pentru ei, cu condiția să nu li se ia bunurile și să nu fie legați.

— Așa să fie!

Ne așezarăm laolaltă, cei mai mulți, mărturisesc, cu un sentiment de jenă, căci ne lăsasem iarăși capturați. Deodată izbucni un strigăt de uimire: apăru un călăreț pe care nimeni nu-l aștepta: master Lindsay.

Se uită în jurul său. Ne zări și veni la noi.

— Ah, *sir!* Iarăși! spuse el mirat.

— Da. *Good day*, master Lindsay!

— Cum ai ajuns iarăși aici? Trecuseși deja muntele.

— Dar nu de bunăvoie ca tine!

— De bunăvoie? Și eu am fost silit!

— De ce?

— Ei! Groaznică situație! Știu doar cum se spune măgar și scatoalcă în kurdă și am fost nevoit să merg de unul singur prin țara asta! Am văzut că ați fost iarăși capturați, așa că am venit fără să mă gândesc.

— Unde te-ai ascuns când au fost prinși ceilalți?

— Am reușit să o iau puțin mai înainte, căci calul meu poate să alerge mai repede! Dar tu unde ai dispărut?

— *Sir*, am trăit astăzi unul din cele mai periculoase ceasuri din viața mea, poți să mă crezi pe cuvânt. Descălecă să-ți povestesc!

Își lăsă calul liber și veni spre noi. Îi povestii aventura mea de pe stânci.

— Master, spuse el când terminai povestirea, azi e o zi proastă, foarte proastă! *Well!* Nu am nici un chef să mai merg vreodată la vânătoare! *Yes!*

Beiul, Halef, Amad el Ghandur și cu mine avurăm multe de vorbit. Beiul spera că Mohammed Emin se va fi grăbit să

ajungă în Gumri, ca să aducă ajutoare și se bucura că nestorienii aveau să fie atacați chiar în locul acesta de popas; însă așteptările ne fură înșelate.

Imediat după ce primirăm ceva frugal de-ale gurii, convoiul porni la drum. Ne luară între ei și tot alaiul se puse în mișcare, luând-o pe acolo pe unde eu și englezul mai trecuserăm de două ori.

Înmormântarea kurzilor uciși ne întârziase puțin, însă după aceea totul merse atât de repede — încât ajunserăm încă înainte de lăsarea nopții în cătunul unde locuia fratele melekului.

Acolo furăm întâmpinați într-un fel nu tocmai prietenos. Nestorienii din mâinile cărora scăpaserăm se retrăseseră în casa fratelui melekului, după ce ne căutaseră fără succes. Camarazii și-i primiră, însă, cu mare bucurie, iar nouă ne aruncară vorbe și priviri amenințătoare. Fratele melekului ieșise în ușă să-l întâmpine.

— L-ai prins pe marele erou, care este așa de curajos, că preferă să fugă, decât să se lupte? A fugit de-a îndărătelea, precum racul, care nu mistuie decât carne spurcată! Legați-l de mâini și de picioare, ca nu cumva să mai poată scăpa!

Ce vorbe batjocoritoare rosti fratele melekului! Nu aveam de gând să rabd așa ceva și să înghit liniștit o ocară atât de mare, așa că îi dădui lui Halef hățurile calului meu și mă apropiai cu dârzenie de el.

— Omule, tu să taci! Cum poate îndrăzni un mincinos și un trădător să insulte oameni de onoare?

— Cum îți permiți strigă el. Mă faci pe mine trădător? Cutează să mai spui o dată vorbele astea și o să dau cu tine de pământ!

Îi replicai distant și serios:

— Încearcă, să vedem dacă ești în stare! Te-am făcut mincinos și trădător, căci asta ești. Tu ne-ai făcut oaspeți ca să fii sigur de noi, apoi ne-ai arestat, ca să-mi furi calul. Nu ești doar un trădător, ci și un hoț!

Deodată ridică pumnul spre mine, însă tocmai când voia să mă lovească, se prăbuși la pământ, fără să-l ating, deloc. Câinele meu îi urmărise fiecare mișcare și se năpustise peste el. Îl înșfăcase cu colții de grumaz așa de strașnic, încât nu îndrăznea să mai scoată un sunet sau să facă o mișcare.

— Cheamă-ți câinele înapoi, altfel îl omor! îmi porunci mekul.

— Încearcă numai! îi răspunsei eu. E de ajuns să ridic cuțitul și fratele tău va fi sfâșiat, apoi tu îi vei lua locul! Câinele acesta e un slogi de cea mai pură rasă. Vezi că a și pus ochii pe tine?

— Îți ordon să-l chemi la tine!

— Îmi ordoni?! Pfui! Ți-am spus că noi vrem să mergem la Lizan fără să fim nevoiți să facem uz de arme. Dar nu ți-am permis să ne iei drept slugile și supușii tăi. Fratele tău a mai nimerit o dată în ghearele câinelui meu și atunci i-am redat libertatea. Acum n-am s-o mai fac, până când nu am să mă conving că va fi pașnic cu noi.

— Așa va face.

— Îmi dai cuvântul tău?

— Ți-l dau!

— Te iau în serios, dar te avertizez să nu cumva să ți-l încâlci!

Doyan îl lăsa în pace pe chaldeu la un simplu semn de al meu; acesta din urmă se ridică și se dădu cât putu de repede înapoi. Numai ce dispăru îndărătul ușii, că îl văzui arătându-mi pumnii strânși amenințător. Era clar că mi-l făcusem un dușman foarte aprig.

Și asupra mekului se pare că făcusem aceeași impresie neplăcută, căci chipul îi era mai aspru, iar privirile mai întunecate decât mai înainte.

— Intrați! îmi porunci el, arătând spre ușa casei.

— Îngăduie-ne să rămânem afară! spusei eu.

— În casă veți fi mai în siguranță și veți dormi mai bine, îmi replică el cu un ton foarte hotărât.

— Dacă e vorba de siguranța noastră, atunci crede-mă că stăm mai bine aici, decât sub acest acoperiș unde am mai fost o dată mințiți și trădați.

— Nu se va mai întâmpla. Veniți!

Mă luă de braț, dar eu îmi trăseai mâna și mă dădui într-o parte.

— Rămânem aici! Nu suntem obișnuiți să stăm departe de caii noștri. Aici crește iarbă destulă pentru păscut, iar noi putem să ne facem culcuș.

— Cum dorești, chodeh, răspunse el. Însă îți spun că voi pune să fiți supravegheați foarte strașnic.

— Poți s-o faci!

— După cum vezi, îți fac pe plac, însă unul din voi trebuie să meargă cu mine în casă.

— Cine?

— Beiul.

— De ce el?

— Voi nu sunteți ostaticii mei, el da.

— Și totuși, va rămâne cu noi, căci îți dau cuvântul meu că nu va evada. Și acest cuvânt este la fel de sigur ca și zidurile între care vrei să-l închizi.

— Pui cheazășie pentru el?

— Cu viața mea!

— Atunci, să fie precum ți-e voia. Dar te avertizez că eu chiar îți voi cere viața în schimb, dacă va fugi! Vă voi trimite saltele ca să dormiți, lemne pentru foc, mâncare și băutură. Caută-ți un loc potrivit!

Nu departe de casă era o pajiște cu iarbă moale, așa că ne așezarăm acolo. Legarăm caii după metoda indiană, ca să poată paște cum trebuie, fără să se îndepărteze prea mult. Făcurăm un foc puternic și ne așezarăm roată în jurul lui pe saltelele pe care le primirăm la dispoziție. Ni se aduse și o oaie proaspăt tăiată pe care ni se spuse să o pregătim singuri, ceea ce și făcurăm, folosind o creangă groasă drept proțap.

Nici nu putea fi vorba de evadare, căci tot cârdul de nestorienii se postă în jurul nostru, lângă mai multe focuri. Și ei își frigeau berbecii și mieii ca și noi și se bucurau zgomotos de victoria din acea zi.

— Cum te simți, master? mă întrebă Lindsay, care stătea în stânga mea.

— Ca unul căruia îi este foame.

— *Well!* Ai dreptate.

Se duse lângă Halef, care luase friptura de pe foc s-o împartă. Master Lindsay era prea înfometat, așa că își scoase cuțitul, își tăie cu repeziciune o bucată zdravănă și deschise o gură atât de mare, încât buzele formară două ipotenuze și patru catete printre care bucata de carne găsi obștescul sfârșit.

În acest răstimp mă uitai, ca din întâmplare, spre casă și văzui că era viu luminată de numeroasele focuri, astfel că putui să disting un cap de om care se ridica ușor pe acoperiș. După cap, urmă un gât, doi umeri, apoi văzui o țeava lungă de flintă, care țintea drept spre focul nostru. Cât ai zice pește, mă repezii și eu la carabina mea și o pusei la ochi. De sus, fulgeră o împușcătură, apoi bubui și împușcătura mea. Sus se auzi un strigăt, iar jos se auzi încă unul. Acesta din urma mea venea din ipotenuzele și catetele englezului, căruia glonteile perfidului trăgător îi smulsese bucata de carne tocmai când voia să o bage în gură.

— *Zounds!* strigă el. Cine a fost ticălosul?

Totul se petrecuse neobișnuit de repede, așa că nimeni nu văzuse fulgerătura împușcăturii. Unul din nestorienii postați lângă noi, care probabil avea rang de adjunct al căpeteniei, veni la mine.

— De ce tragi, chodeh?

— Pentru că trebuie să mă apăr.

— Cine te-a atacat, căci nu văd nici un dușman.

— Eu l-am văzut, îi replicai eu. Era sus, pe acoperiș și a tras în mine.

— Te înșeli, chodeh!

— Ba deloc Trebuie că a fost fratele melekului și fiindcă a tras fără să mă avertizeze, a trebuit să-l pedepsesc.

— L-ai omorât? întrebă omul speriat.

— Nu. Am țintit în cotul mâinii lui drepte și cred că acolo l-am nimerit.

— Stăpâne, asta-i rău pentru tine! Voi merge numaidecât să cercetez.

Nestorienii se ridicară cu toții și se repeziră la arme. Și noi făcurăm la fel; doar englezul rămase așezat; gura i se închidea și i se deschidea, fără să reușească să spună nimic; părea atât de copleșit și de lipsit de speranță!

— Ce-i cu tine, sir? întrebai eu.

Trase aer adânc în piept, își luă arma și se ridică alene.

— Master, era să mă lovească apoplexia! mărturisi el sincer.

— Din cauza unei împușcături? Asta-i bună!

— Ah, nu din cauza asta!

— Atunci de ce?

— Din cauza loviturii. Pumnalul mi-a sărit cât colo, iar bucata de carne mi-a zburat direct în față cu atâta putere, de parcă aș fi primit o palma zdravănă de la un căpitan de vapor! Ia uite obrazul meu!

— Sidi, ne vom lupta cu ei? întrebă Halef, bălăbănindu-și pistoalele la brâu.

— Nu cred.

— Și chiar dacă va fi așa, nu ne e frică de ei!

Micul și bravul Halef aruncă înspre chaldei o privire plină de dispreț, cu toate că aceștia nu făcuseră încă vreo mișcare potrivnică nouă, ci așteptau liniștiți porunca adjunctului căpeteniei.

Acesta se întoarse repede însoțit chiar de melek, care veni la noi cu un aer foarte amenințător.

— Cine a tras aici? întrebă el.

— Eu, îi răspunsei, pentru că s-a tras asupra mea.

— Nu este adevărat! Doar câinele tău trebuia să fie împușcat.

— Cine a dat ordinul acesta? Nu cumva chiar tu?

— Nu, eu nu am știut nimic. Dar, chodeh, acum sunteți cu toții pierduți. Din cauza unui câine ai tras în fratele meu!

— Am dreptul să dobor pe oricine vrea să-mi ucidă câinele. Și de acest drept voi face uz și de acum încolo, bagă de seamă! Fratele tău îmi va putea dovedi că nu pe mine voia să mă ucidă, ci pe câinele meu?

— El așa spune.

— Atunci e un ochitor foarte prost, căci nu a nimerit câinele, ci a tras în acest emir din Inglistan!

— Nu a vrut să tragă decât în câine, nu te mint. Nici un om pe lumea asta nu poate fi sigur de glonteale său la ceas de înserare.

— Aceasta nu este o scuză pentru fapta lui mișelească. Glonțul a trecut la patru pași depărtare de câine; cu o palmă de ar fi fost mai sus, acest emir n-ar mai fi fost viu acum! De altfel, există oameni care trag cu o siguranță mare chiar și noaptea. Îți voi dovedi! Am țintit în cotul mâinii drepte a fratelui tău și chiar acolo l-am nimerit, cu toate că am avut mai puțin timp la dispoziție decât el pentru a ochi!

Dădu din cap mânios:

— I-ai zdrobit brațul și pentru asta vei plăti cu viața!

— Ascultă-mă bine, melekule: fii bucuros că nu l-am ochit în cap, unde era mult mai ușor de nimerit! Eu nu vreau vărsare de sânge omenesc, căci sunt creștin, dar cine îndrăznește să ne atace pe mine ori pe oamenii mei, va fi vai de el!

— Nu ne temem de voi, căci știm că vă vom învinge.

— Doar atâta timp cât ne leagă cuvântul meu, altfel, nu.

— Veți fi nevoiți să ne predați imediat armele, ca să nu ne mai puteți face vreun alt rău.

— Și ce se va întâmpla după aceea?

— Pe ceilalți vreau să-i supun judecății, însă pe tine te voi lăsa în seama fratelui meu. Ai vărsat sângele lui, prin urmare, sângele tău îi aparține.

— Chaldeii sunt creștini sau barbari?

— Asta nu te privește! Predă armele!

Toată ceata lui făcuse roată în jurul nostru, astfel încât putuseră auzi tot ce vorbiserăm noi. Spunând ultimele cuvinte, se repezi la carabina mea.

Îi aruncai lui Lindsay câteva cuvinte în englezește, iar lui Halef în arabă, apoi mă întorsei către melek:

— Deci, de acum înainte, ne consideri prizonieri?

Încuviință, iar eu îi mai spusei:

— Nechibzuitule! Chiar crezi că ne e frică de voi? Cine ridică mâna împotriva unui emir din Germanistan, i se întoarce împotrivă. Să știi că nu eu sunt prizonierul tău, ci tu al meu!

Spunând acestea, îl înșfăcai de ceafă cu mâna stângă și îl strânsei așa de tare, încât brațele îi căzură numaidecât în lături fără vlagă, iar prietenii mei mă înconjurară imediat cu armele ațintite înainte, pregătiți să tragă. Totul se petrecu atât de repede și de neașteptat, încât nestorienii rămaseră fără grai, holbându-se uimiți la noi.

Profitai de pauză și le strigai:

— Îl vedeți pe melek cum atârnă în mâinile mele? Doar o strânsoare ajunge să-l transform în oale și ulcele, iar apoi jumătate din voi vor muri ajutați de gloanțele noastre miraculoase! Dacă vă întoarceți liniștiți la focul vostru, vă cruț viața și vom putea vorbi în pace. Luați aminte! Număr până la trei. Dacă mai rămâne unul singur aici, melekul este pierdut! Hei, tu, ia vezi!... unu, doi, trei...

Nici nu apucasem să termin de numărat, că toți chaldeii erau deja duși la focul lor. Așadar, viața căpeteniei lor valora ceva pentru ei. Dacă ar fi fost kurzi, cu siguranță că acest experiment periculos nu mi-ar fi reușit atât de bine. De-abia acum îi dădui drumul melekului. Se prăbuși la pământ cu brațele moi și cu fața schimonosită de convulsii;

dură ceva până își recapătă pe deplin suflul. Plecase din casă fără să-și ia nici măcar o singură armă și uite-mă pe mine acum stând în fața lui cu revolverul ridicat spre el.

— Să nu cutezi să te ridici! îi poruncii eu. Îndată ce o vei face fără permisiunea mea, te voi împușca.

— Chodeh, m-ai mințit! gemu el, frecându-și ceafa cu mâinile.

— Nu știu ce tot spui acolo, îi replicai eu.

— Mi-ai promis că nu vei pune mâna pe arme!

— E adevărat, dar am făcut-o, pentru că am presupus că noi vom fi tratați cu dușmănie!

— Mi-ai promis și că nu vei încerca să fugi!

— Cine ți-a spus că voiam să fugim? De v-ați fi purtat prietenește cu noi, ne-ar fi plăcut foarte mult să stăm cu voi!

— Dar tu singur ai început ostilitățile!

— Melekule, mă faci mincinos și apoi chiar tu spui o minciună. Voi înșivă ne-ați atacat pe noi și pe kurzii din Gumri. Și pe când stăteam pașnici în jurul focului, fratele tău a tras în noi. Prin urmare, cine a început ostilitățile? Noi sau voi?

— Era vorba doar de câinele tău!

— Gândurile tale sunt ușor de ghicit, melekule! Câinele meu trebuia omorât ca să nu mai aibă cine să ne apere. Acest câine este pentru mine mult mai important decât viața a o sută de chaldei. Cine se atinge un singur fir de păr sau cine strică un capăt din veșmintele noastre, acela va fi tratat precum unul care trebuie să omoare un câine ca să-și salveze pielea. Viața fratelui tău este în mâinile mele; l-am rănit în braț doar cu un singur glonte, ca să nu mai poată iarăși ridica mișelește arma împotriva mea. Și viața ta îmi aparține, iar eu ți-am cruțat-o. Ce ai hotărât în legătură cu noi?

— Nimic altceva, decât ce ți-am spus deja. Dar tu nu știi ce înseamnă răzbunarea?

— Ți-am omorât cumva fratele?

— A curs sângele său!
— Vina e doar a lui! Ce te privește pe tine răzbunarea lui?

— Sunt fratele și moștenitorul lui!

— Dar el trăiește și se poate răzbuna singur! Sau o fi vreun neajutorat? Spui că ești creștin și te gândești la răzbunare! De unde ai primit învățătura asta? Aveți un patriarh, un arhiepiscop, un episcop, un arhidiacon; aveți un preot, un diacon și mulți predicatori. Nu v-a spus nici unul din aceștia care este învățătura Fiului mamei lui Dumnezeu?

— Nu există nici o mamă a lui Dumnezeu. Mariya a fost doar mama omului Aissa! [\[44\]](#)

— Nu, vreau să mă contrazic cu tine, căci nu sunt nici preot, nici misionar. Dar tu chiar crezi că acest om, Aissa, a fost în același timp Dumnezeu adevărat?

— Da, așa cred.

— Atunci să știi că El ne-a poruncit: iubește-ți aproapele; binecuvântează-l pe cel care te blestemă; fă bine celor care te urăsc și roagă-te pentru cei care îți fac rău și te ocărăsc; doar așa vei putea intra în Împărăția Domnului!

— Știu că a spus aceste cuvinte.

— Și de ce nu le dai ascultare? De ce vorbești de răzbunare? Vrei ca atunci când mă voi întoarce în țara mea să povestesc că voi nu sunteți creștini, ci păgâni?

— Nu te vei întoarce!

— Mă voi întoarce, iar tu vei fi ultimul care m-ar putea împiedica. Vezi lemnul ăsta pe care îl arunc în foc? În momentul când nu va rămâne decât jarul din el, tu vei fi un om mort. Mi-ai promis că ne vei trata ca pe niște oaspeți și dacă nesocotești această promisiune, îți faci de ocară și casa și neamul.

— Mă vei omorî?

— Vom porni imediat la drum și te vom lua ostatic. Dacă mă vei împiedica să plec, atunci voi fi nevoit să te ucid.

— În cazul ăsta nici tu nu ești creștin!

— Credința mea îmi poruncește să nu mă las inutil măcelărit ca un laș, ci îmi îngăduie să-mi apăr viața pe care mi-a dat-o Dumnezeu, pentru a fi de folos semenilor mei și pentru a mă pregăti pentru veșnicie. Mă voi împotrivi cât mă țin puterile în fața celui care va vrea să-mi scurteze cu de-a sila timpul ăsta atât de prețios. Iar tu ai aflat pe propria-ți piele că forța mea nu este de ici, de colo!

— Chodeh, ești un om periculos!

— Te înșeli, sunt un om pașnic, dar un dușman periculos. Uită-te la foc! Lemnul este aproape ars!

— Dă-mi timp să vorbesc cu fratele meu!

— Nici o clipă!

— Îți vrea capul!

— Să binevoiască să și-l ia singur!

— Nu pot să-ți dau drumul.

— De ce nu?

— Căci ai spus că nu vrei să-l părăsești pe bei.

— Și mă voi ține de cuvânt.

— ... iar lui nu pot să-i dau drumul. Este dușmanul nostru, al chaldeilor; kurzii vor veni să ne atace negreșit.

— Ar trebui să vă feriți din calea lor! Îți aduc aminte încă o dată că lemnul este deja cenușă.

— Bine, stăpâne; trebuie să-ți dau ascultare, căci ești în stare să-ți duci la îndeplinire amenințarea. Vei fi oaspetele meu!

— Și beiul?

— Și el. Dar și voi trebuie să-mi făgăduiți că nu veți pleca din Lizan fără permisiunea mea!

— Îți promit.

— Și în numele celorlalți?

— Da. Însă pun niște condiții.

— Să le aud!

— Putem să păstrăm tot ce avem?

— Ne-am înțeles!

— Și când vom fi tratați dușmănos, tot îți vei ține promisiunea?

— Așa să fie!

— Atunci, sunt mulțumit. Dă-mi mâna și apoi poți să te întorci la rănitul tău. Pot să-l bandajez?

— Nu, stăpâne! Dacă te vede, se înfurie iarăși foarte tare. Sunt supărat pe tine, căci m-ai biruit. Mi-e teamă de tine și totuși îmi ești drag. Mâncăți-vă mielul și dormiți apoi în pace. Nimeni nu vă va face nici un rău.

Dădu mâna cu toți și se duse înapoi în casă. Acest bărbat nu mai era o primejdie pentru mine, iar pe figurile celorlalți se putea vedea ca purtarea noastră le făcuse o impresie deosebită. Lumea aparține celor curajoși, iar Kurdistanul aparține și el acestei lumi.

Acum puteam și noi să ne înfruptăm din frigăruile atât de ademenitoare. În timpul mesei trebui mai întâi să le traduc camarazilor mei ce discutasem cu melekul. Englezul dădu grav din cap: condițiile învoielii nu-i erau deloc pe plac.

— Și totuși, ai comis o prostie, *sir!* spuse el.

— Cum așa?

— Da! Puteai să-l strângi de gât pe melek. Pe ceilalți i-am fi terminat până acum.

— Nu fii neînțelegător, *sir* David! Sunt prea mulți împotriva noastră!

— Treceam prin ei! *Yes!*

— Unul sau doi dintre noi ar fi trecut, dar ceilalți ar fi fost pierduți!

— Asta-i acum! De când ești așa fricos?

— Ba nu sunt deloc fricos. Doar nu pe mine era să mă lovească apoplexia tocmai când voiam să duc o bucată de carne la gură!

— Foarte mulțumesc că mi-ai amintit! Vom rămâne, așadar, în Lizan? Ce capăt de lume mai e și ăsta? Oraș ori sat?

— Reședință cu opt sute de mii de locuitori, tramvai cu cai, teatru, salon și skating-ring.

— *Away!* Bună glumă! Lizan trebuie să fie foarte frumos!

— Ei, mai sunt orașe foarte frumoase pe malul Zabului, însă au fost devastate în mod repetat de kurzi, așa că nu se pot compara cu Londra sau cu Beijing.

— Devastate? Multe ruine?

— Cam multe...

— Minunat! Voi face săpături. Voi găsi *fowling-bull*. Le voi trimite la Londra. *Yes!*

— Nu am nimic împotriva, *sir!*

— Mă vei ajuta, master. Și nestorienii la fel. Plătesc bine, foarte bine! *Well!*

— Nu-ți face iluzii, *sir!*

— În ce sens? Nu există *fowling-bull* acolo?

— Deloc!

— Atunci de ce mă mai târăști inutil după tine prin țara asta afurisită?!

— Chiar așa fac? Oare nu tu te-ai ținut după mine de la Mosul, împotriva voinței mele?

— *Yes!* Ai dreptate! Eram prea singur acolo. Voiam o aventură.

— Ei, ai avut și chiar mai mult decât atât. Așa că fii mulțumit și rezonabil, altfel te las aici și vei pieri aici, iar când vei fi descoperit, se va crede că ești un *fowling-bull* și vei fi trimis la Londra.

— O glumă și mai proastă! M-am săturat! Nu vreau să mai aud nimic!

Se întoarce, dându-i astfel beiului din Gumri prilejul să facă niște observații. Până acum se ținuse foarte încruntat și foarte tăcut, dar îmi vorbește până la urmă deschis:

— Chodeh, condițiile pe care le-ai convenit nu-mi plac.

— De ce?

— Sunt prea periculoase pentru mine.

— Nu a fost posibil să obțin mai mult. Dacă am fi fost de acord să te părăsim, nouă ne-ar fi fost mai bine, dar tu ai fi

rămas prizonier.

— Știu și îți mulțumesc. Te-ai arătat a fi un prieten credincios, dar eu nu pot fi altceva decât un prizonier. Nu vei putea pleca din Lizan — asta-i tot.

— Dar e de ajuns. Unde s-o afla acum Mohammed?

— Sper că a plecat spre Gumri.

— Ce crezi că face acolo?

— Își adună războinicii ca să vină sa ne elibereze.

— Asta doream să aud de la tine. Va fi o luptă, una foarte grea, iar tu crezi că melekul ne va trata ca pe niște oaspeți?

— Da, cred.

— Pe voi, dar pe mine, nu!

— Atunci și-ar încălca promisiunea, iar noi am putea negocia cum ne este mai convenabil.

— Și mai trebuie să te gândești că este dezonorant ca eu să stau aici nefăcând nimic, în timp ce oamenii mei își dau viața pentru mine. Ar fi trebuit, totuși, să-l omori pe melek! Acești nestorienii ar fi fost așa de speriați că am fi putut fugi fără să avem parte de vreo împușcătură!

— Părerea mea este că nu gândim la fel. I-am dat cuvântul melekului și mi-l voi ține, atâta timp cât și el și-l ține pe al lui.

Beiul fu nevoit să se mulțumească cu răspunsul meu. Masa era pe sfârșite, așa că ne întinserăm pe saltele ca să dormim, după ce stabilirăm ordinea în care aveam să stăm de pază. Aveam deplină încredere în melek, cel puțin pentru astăzi, dar tot trebuia să mai stăm cu ochii pe el.

Noaptea trecu fără nici o tulburare, iar dimineața următoare primirăm iarăși o oaie, pe care-o gătirăm ca și pe cea de cu scară. După aceea melekul veni la noi să ne poftască la drum. Încă din cursul nopții câteva grupe de chaldei porniseră la drum, astfel încât escorta noastră era mai puțin numeroasă.

Merserăm călare de la poalele muntelui în jos, înspre Valea Zabului, care se lărgea văzând, cu ochii. Valea era pustie; doar niște orz își înălța stinger spicele ici și colo.

Pământul era extraordinar de roditor, însă veșnica nesiguranță a locuitorilor le-a tăiat pofta de a mai cultiva ceva.

În schimb, trecurăm prin păduri minunate de stejari și de nuci, care creșteau cu o vigoare și cu o prospețime rar întâlnite.

Aveam avangardă și ariergardă și eram înconjurați de chaldei. La dreapta mea era beiul, iar la stânga melekul, care era foarte tăcut; se ținea foarte aproape de noi, mai ales din cauza beiului, care era o captură foarte prețioasă și pe care nu trebuia să-l piardă din ochi.

Mai aveam cel mult o jumătate de ceas de mers călare, când ne ieși în cale un bărbat, a cărui apariție iscă ceva rumoare. Avea o statură de-a dreptul uriașă; chiar și calul său era puternic cum nu mai văzusem vreodată. Era îmbrăcat doar cu niște pantaloni de stambă și cu o tunică din același material. Pe cap își înfășurase o pânză, în loc de turban sau căciulă, iar ca armă avea o carabină veche. În spatele său călăreau la distanța convenită doi bărbați, care păreau să-i fie slugi. Colosul din față era Nedșir-bei care, apropiindu-se amenințător, proferă tot felul de injurii la adresa mea. Îmi scosei pumnalul, aruncându-i o privire foarte „prietenoasă”.

— Cine ți-a dat voie să-i insulti pe oaspetele melekului?

— Oaspete? zise el disprețuitor. Dar melekul a spus că sunteți prizonieri.

— Tocmai de aceea cred ca nu ți-a spus adevărul întreg. Întreabă-l ce suntem, musafiri sau ostatici.

— Puteți să fiți ce vreți; de arestat, tot v-a arestat. Și bagă pumnalul la loc, astfel te dobor de pe cal!

— Nedșir-bei, îți place să glumești, însă eu am fost cât se poate de serios. Pe viitor să fii mai politicoș cu noi, altfel o să vezi cine o să fie doborât de pe cal!

— Câine, de o mie de ori câine, asta ești!

Spunând vorbele acestea ridică pumnalul și încercă să-și împingă calul în al meu, însă melekul îl apucă de braț și-i

strigă:

— În numele lui Iisus, oprește-te, altfel ești pierdut!

— Eu? strigă namila uimită.

— Da, tu!

— De ce, mă rog?

— Acest războinic nu este vreun kurd, ci este un emir din țara soarelui-apune. Are putere de urs și arme care nu cruță pe nimeni. Este oaspetele meu; fii politicos cu el și cu ai săi!

Reissul clătină din cap.

— Nu mi-e frică nici de kurzi, nici de apuseni; fiindcă ți-e oaspete, îl iert. Dar să fie atent cum se poartă cu mine, altfel o să afle el cine e mai puternic. Acum vrem să plecăm. Am venit doar să vă salutăm.

Cu siguranță că namila mă întrecea în putere, însă nu-mi era frică de el. Nu comentai nimic despre „iertarea” lui, dar nici nu simții vreun respect deosebit față de el. Aveam siguranța că puteam să ajung la o înțelegere cu el.

Pornirăm iarăși la drum și ajunserăm, în sfârșit, la destinație.

Lizanul era format din case și colibe sărăcăcioase înșirate de-o parte și de alta a Zabului. În albia râului, se vedeau niște pietroaie care cu siguranță ne-ar fi împiedicat la înot. Peste râu se întindea un pod construit din împletituri și susținut la mijloc de piloni, care erau, de fapt, niște bolovani masivi. Împletiturile scârțâiau și cedau la fiecare pas, așa că armăsarul meu trecu foarte speriat podul. Cu toate astea, ajunserăm cu bine pe celălalt mal. Acolo furăm întâmpinați de o ceată de femei și copii cu strigăte de mare bucurie. Aruncai o privire la cele câteva căsuțe care se puteau zări și-mi dădui seama că mulți din cei veniți să ne întâmpine erau și din satele vecine.

Casa melekului, unde voiam să ajungem, se afla pe malul stâng al Zabului. Era o casă tipic kurdă, însă jumătate din ea ajungea până în râu, unde curentul era destul de puternic. Etajul casei nu avea acoperiș și consta doar dintr-

un zid susținut în cele patru colțuri prin cărămizi. După ce descălecarăm și-i încredințai lui Halef calul, melekul ne conduse înăuntrul clădirii care servea, probabil, drept stat major.

Intrarăm și ne făcurăm comozi, așezându-ne pe niște saltele frumos împletite. Melekul ne lasă în voia noastră, căci nu avea timp de noi. În curând apăru o femeie care ne aduse o farfurie din scoarță de copac, dar frumos împodobită, încărcată cu tot felul de fructe și de mizilicuri. După ea intrară două fete, ducând și ele niște farfurii aidoma celei aduse de femeie, dar puțin mai mici.

Toate trei ne salutară foarte smerite, apoi ne puseră farfuriile dinainte. Copilele plecară și rămase doar femeia, care ne cercetă cu o privire încurcată.

— Ai vreo dorință? o întrebai eu.

— Da, stăpâne!

— S-o auzim!

— Care dintre voi este emirul din apus?

— Suntem doi: eu și el, îi răspunsei, arătând și spre englez.

— Vreau să spun, acela care este și războinic, dar și medic.

— Cred că eu sunt acela, îi răspunsei tot eu.

— Tu ai vindecat în Amadiya o fetiță otrăvită?

Încuviințai din cap, iar ea continuă:

— Stăpâne, mama bărbatului meu dorește din tot sufletul să-ți vadă chipul și să-ți vorbească.

— Unde este? Mă voi duce numaidecât la ea.

— A, nu, chodeh. Ești un mare emir iar noi nu suntem decât niște biete femei. Îngăduie-mi să-i spun să vină la tine!

— Bine.

— Dar e bătrână și neputincioasă și nu o să stea prea mult!...

— Va sta jos.

— Nu știi că la noi o femeie nu are voie să stea jos în fața unor asemenea emiri?

— Ba știi, dar eu am să-i dau voie.

Plecă. După câțva timp se întoarse ducând de braț o femeie încovoia de anii mulți pe care-i ducea în spate. Chipul îi era zbârcit, însă ochii mai păstrau o sclipire ageră și tinerească.

— Binecuvântată fie-vă intrarea în casa fiului meu, ne salută. Care din voi este emirul pe care-l caut?

— Eu sunt. Vino și așează-te!

Când îi arăta salteaua de lângă mine, ridică mâna a împotrivire.

— Nu, chodeh, nu se cuvine să mă așez lângă tine. Îngăduie-mi să stau într-un colț!

— Nu sunt de acord. Ești creștină?

— Da, stăpâne.

— Și eu sunt creștin. Religia mea mă învață că suntem cu toții egali în fața lui Dumnezeu, săraci și bogați, nobili și sărmani, bătrâni și tineri. Eu sunt fratele tău, iar tu să-mi fi soră, cu toate că vârsta ta este mult mai înaintată decât a mea. Cu atât mai mult se cuvine să stai la dreapta mea. Așează-te!

— Numai dacă îmi poruncești!

— Fie, îți poruncesc!

— Atunci, mă supun, stăpâne.

Se lăsă condusă până la mine și se așează lângă mine, după care nora ei părăsi încăperea. Bătrâna se uită la chipul meu cu mare atenție, apoi spuse:

— Chodeh, ești chiar așa cum mi s-a povestit? Cunoști oameni care aduc întunericul când intră undeva?

— Am cunoscut mulți din ăștia.

— Cunoști și oameni care par să aducă soarele cu ei? Care aduc căldura și lumina pe unde trec? Oameni cărora Dumnezeu le-a dăruit cel mai mare har: o inimă prietenoasă și un chip vesel?

— Și din aceștia cunosc, dar sunt cu mult mai puțini.

— Ai dreptate, însă și tu faci parte dintre ei.

— Vrei să-mi faci un compliment!

— Nu, stăpâne, eu sunt o femeie bătrână care primește împăcată ce-i dă Dumnezeu. Nu voi spune niciodată vreun neadevăr. Am auzit că ești un mare luptător, însă cred că cele mai mari biruințe le faci prin lumina chipului tău. Un asemenea chip poate să fie și urât și tot va fi îndrăgit de toată lumea!

— O, am foarte mulți dușmani!

— Țștia sunt oameni răi. Pană să te vād m-am gândit mult la tine și te-am îndrăgit înainte de a ști cum arăți.

— Cum așa?

— Prietena mea mi-a povestit despre tine.

— Cine este prietena ta?

— Marrah Durimeh.

— Marrah Durimeh! strigai eu surprins. O cunoști?

— O cunosc.

— Unde locuiește? Unde e de găsit?

— Nu știu.

— Ești prietena ei și nu știi unde stă?

— Azi e aici, mâine acolo. E ca o pasăre care zboară din creangă în creangă.

— Vine adesea pe la tine?

— Nu, precum soarele, la ore fixe, ei ca ploaia cea răcoritoare, azi târziu, mâine devreme.

— Când o mai aștepti pe aici?

— Chiar azi s-ar putea să fie în Lizan. Dar se poate și să nu mai vină niciodată, căci vârsta ei este mult mai înaintată decât a mea.

Totul părea atât de minunat și de misterios! Îmi veni în minte, fără să vreau, Ruh'i Kulyan, Spiritul peșterilor, despre care Marrah Durimeh îmi vorbise la fel de misterios.

— A trecut pe la tine când a venit din Amadiya? o întrebai.

— Da. Mi-a povestit despre tine. A spus că s-ar putea să treci prin Lizan și m-a rugat să am grijă de tine ca și de

propriul meu fiu. Îmi dai voie?

— Cu plăcere, însă trebuie să ai grijă și de camarazii mei.

— Voi face tot ce-mi stă în putere; sunt mama melekului și acesta ascultă de mine. Însă printre voi este unul căruia nu pot să-i dau nici un ajutor.

— Despre cine vorbești?

— Despre beiful din Gumri. Care este?

— Cel care stă acolo, pe a patra saltea. Înțelege orice cuvânt pe care-l rostești, spre deosebire de ceilalți, care nu vorbesc limba acestei țări.

— Poate să audă. Ai auzit de nenorocirile pe care le-a îndurat țara noastră?

— Mi s-au povestit multe.

— Ai auzit de Beder-Khan-bei, de Zeinel-bei, de Nur-Ullah-bei și de Abd-el-Summit-bei, cei patru ucigători de creștini? Monștrii ăștia kurzi ne-au atacat din toate părțile, ne-au distrus casele, ne-au ars grădinile, ne-au nimicit recolte, ne-au profanat lăcașurile sfinte, ne-au ucis bărbații și fiii, ne-au măcelărit copiii, ne-au siluit femeile. Apa Zabului s-a înroșit cu sângele nevinovat al martirilor, dealurile și văile ținutului au fost luminate de pârjolul care ne-a prefăcut în scrum satele și târgurile. Toată țara era doar un strigăt de jale, strigătul de moarte al miilor de creștini uciși. Pașa din Mosul a auzit strigătul acesta cumplit, însă nu a trimis ajutoare, căci voia să împartă prada cu tâlharii.

— Știu; trebuie să fi fost îngrozitor!

— Îngrozitor? Vai, chodeh, cuvântul acesta e prea neputincios față de cele întâmplate. As putea să-ți povestesc ceva ce ți-ar frânge inima. Vezi podul pe care ai venit din Berdizabi ^[45]? Pe acest pod au fost târâte cu forța fecioarele noastre ca să fie duse în Tkhoma și în Baz, însă ele au ales moartea, aruncându-se în apă. Nu s-a mai întors nici una. Vezi acolo, pe dreapta, muntele acela stâncos?

Acolo sus s-au refugiat cei din Lizan, crezându-se în siguranță. Însă nu au avut decât puțină mâncare și apă, și ca să nu moară de foame, s-au predat Beder-Khan-beiului, care le-a promis prin jurământ că le va cruța viața și le va reda libertatea, cu condiția să se lepede de arme. Așa au făcut, însă el și-a încălcat jurământul și i-a trecut prin foc și sabie, apoi i-a aruncat de pe stânci: bărbați și femei, copii și bătrâni. Din mai mult de o mie de chaldei nu a scăpat măcar unul, să vină să ne povestească ce s-a întâmplat acolo. Să-ți mai povestesc, emire?

— Oprește-te! îi spusei eu, înfiorat.

— Și acum, în casa melekului din Lizan se află fiul unui asemenea monstru. Crezi că va avea parte de îndurare?

Oare cum s-o fi simțit beiul din Gumri la auzul acestor cuvinte! Nici măcar nu clipi; era prea mândru pentru a se apăra. Însă eu îi răspunsei:

— Va găsi îndurare!

— Chiar crezi?

— Nu are de ce să poarte vina faptelor altora. Melekul i-a promis ospitalitate, iar eu nu voi pleca din Lizan decât atunci când îl voi vedea în siguranță lângă mine.

Bătrâna lăsă capul în jos, pusă pa gânduri, apoi întrebă:

— Așadar, este prietenul tău?

— Da. Eu sunt oaspetele lui.

— Stăpâne, nu e bine pentru tine!

— De ce? Crezi că melekul își va încălca promisiunea?

— Niciodată, răspunse cu mândrie. Dar beiul va rămâne prizonier până la moarte, iar dacă tu nu vrei să-l părăsești, înseamnă că nu-ți vei mai vedea niciodată țara natală.

— Totul stă în mâinile lui Dumnezeu. Știi cumva ce a hotărât melekul? Suntem siliți să rămânem doar în casa asta?

— Tu nu, ceilalți, da.

— Așadar, pot să mă plimb în libertate?

— Da, cu condiția să accepți un însoțitor. Ți se va acorda nu doar ospitalitate ca celorlalți, ci și libertate.

— Cred că trebuie să stau de vorba cu melekul. Vrei să te conduc?

— Ah, stăpâne, inima ți-e plină de bunătate. Da, conducă-mă, ca să mă pot lăuda și eu! Până acum, nimeni nu mi-a mai făcut o asemenea cinste!

Se ridică odată cu mine și se sprijini de brațul meu. Ieșirăm din odaie și coborârăm scările care duceau la catul de jos. Aici bătrâna își luă rămas-bun de la mine iar eu ieșii în fața casei, unde se strânseseră foarte mulți chaldei. Nedșir-bei stătea lângă ei. Când mă văzu veni spre mine.

— Pe cine cauți? mă întrebă el aspru.

— Pe melek, îi răspunsei calm.

— N-are timp de tine; pleacă de aici!

— Sunt obișnuit să fac ce vreau, așa că poruncește-le argaților tăi și nu mie, care sunt un om liber!

Ridică mâna la mine și mă fulgeră din priviri. Îmi dădui seama că venise clipa înfruntării; știam că trebuie să-l fac inofensiv pe loc, altfel era rău pentru mine

— Mi te supui? fulgeră el.

— Mă faci să râd, băiete! îl înfruntai eu zâmbind.

— Băiete! răcni el înfuriat.

Vru să mă lovească în cap; am parat cu stânga, iar cu dreapta îi dădui un pumn în tâmplă atât de tare, încât crezui că mi se zdrobiseră toate degetele. Se prăbuși și rămase înțepenit ca un buștean.

Toți cei de față se dăduseră în lături speriați. Unul din ei strigă:

— L-a omorât!

— L-am amorțit, nu l-am omorât. Aruncă niște apă pe el și are să-și revină.

— Chodeh, ce-ai făcut! izbucni o voce din spatele meu.

Mă întorsei și-l văzui pe melek, care tocmai voia să intre în casă.

— Eu? îl întrebai mirat. Nu l-ai prevenit pe omul ăsta să nu se pună cu mine? Spune-i să n-o mai caute cu

lumânarea, că altfel or să-l plângă ficele, or să-l jelească fiii, iar prietenii or să i se întristeze!

— Nu e mort?

— Nu. Dar data viitoare nu mai scapă!

— Stăpâne, îți superi dușmanii și îți îngrijorezi prietenii. Cum mai pot eu să te protejez, când nu-ți stă gândul decât la luptă?

— Asta să i-o spui reissului, căci se pare că ești prea slab ca să-l scapi din mâinile mele. Dacă-i îngădui să mă insulte, nu arunca vina pe mine când încerc să-l învăț să se poarte cuviincios.

— Fugi, stăpâne, își revine!

— Se cade oare să fug de un om pe care tocmai l-am doborât?

— Te va ucide!

— Ei, de-asta nu mai pot eu! Fii atent!

Prietenii mei asistaseră la scena din pragul locuinței. Le făcui cu ochiul și pricepură imediat ce voiam de la ei.

Reissul își revenise, după ce îi turnară pe cap o găleată cu apă și acum venea încet spre mine. Nu mai puteam risca să mă bat iarăși cu el, căci mi se umflaseră amândouă mâinile și trebuia să fiu bucuros că nu mi le stâlcise cu puterea lui de Goliat. Își înfipse privirile în mine și scoase un urlet destul de răgușit. Se năpusti asupra mea. Melekul încercă să-l oprească, veniră și ceilalți, dar era prea puternic să fie ținut în loc. În acea clipă întorsei capul spre casă și îi strigai:

— Nedșir-bei, ia uite acolo!

Își îndreptă privirile unde îi spuseseam și văzu armele prietenilor mei ațintite spre el. Avea destulă minte să înțeleagă mesajul meu. Se opri și ridică amenințător pumnul.

— Omule, o să mai ai dea face cu mine!

Dădu din umeri și plecă.

— Chodeh, spuse melekul gâfâind de încordare, ești într-o mare primejdie!

— Ba deloc! O singură privire aruncată prietenilor mei l-ar fi făcut inofensiv!

— Ferește-te de el!

— Sunt oaspetele tău. Ai grijă să nu mă mai insulte!

— Mi s-a spus că mă cauți.

— Da. Voiam să te întreb dacă mă pot plimba nestingherit prin Lizan.

— Poți.

— Îmi dai vreun însoțitor?

— Da, pentru siguranța ta.

— Te înțeleg și sunt împăcat cu gândul. Cine va fi supraveghetorul meu?

— Nu supraveghetor, ci protector, chodeh. Îți voi da un karuhya!

Așadar, un predicator, un preot! Îmi convenea de minune.

— Unde e?

— Locuiește în casa mea. Îl voi trimite la tine.

Intră în casă și după puțin timp, ieși un bărbat de vârstă mijlocie. Purta veșminte ca prin partea locului, dar avea ceva în felul său de a fi care se potrivea foarte bine cu profesiunea lui. Mă salută foarte politicos și mă întrebă ce voiam să facă pentru mine.

— Trebuie să mă însoțești în plimbare! îi spusei eu.

— Da, stăpâne. Asta e și voia melekului.

— Înainte de toate vreau să vizitez Lizanul. Dorești să mă însoțești?

— Nu știu dacă pot, chodeh. Din clipă-n clipă așteptăm sosirea kurzilor bervari, care vor veni să vă elibereze, pe tine și pe bei.

— Am promis că nu voi pleca din Lizan fără voia melekului. Nu e suficient?

— Vreau să am încredere în tine, cu toate că eu voi fi răspunzător pentru tot ce vei face în prezența mea. Ce dorești să vezi mai întâi?

— Aș vrea să urc pe muntele de unde Beder-Khan-bei i-a nimicit pe chaldei!

— E foarte greu de urcat. Ești un cățărător bun?

— Fii fără grijă!

— Atunci, urmează-mă!

Pe drum mă hotărâi să-l întreb pe karuhya despre religia lui, pe care o cunoșteam prea puțin; o lămurire avea să-mi prindă bine. De parcă îmi ghicise gândurile, mă întrebă chiar el:

— Ești musulman, chodeh?

— Melekul nu ți-a spus că sunt creștin?

— Nu. Dar nici chaldeu nu ești. Credința ta este aceeași cu a misionarilor veniți din Inglستان?

Negai, iar el spuse:

— Mă bucur mult, stăpâne!

— De ce?

— Nu vreau să știu nimic despre credința lor, căci sunt niște oameni foarte răi.

Omul acesta simplu rezumase în câteva cuvinte tot ce se putea spune despre misionarii englezi.

— Te-ai întâlnit cu vreunul din ei?

— Cu mai mulți; dar nu am stat să-i ascult. Cunoști învățăturile credinței noastre?

— Nu prea.

— Poate nici nu ai chef să le cunoști...

— O, ba da, cu mare plăcere. Aveți un crez?

— Cum să nu; fiecare chaldeu trebuie să se roage de două ori pe zi.

— Povestește-mi, te rog!

— Noi credem într-un singur Dumnezeu, Creator și Tată al tuturor celor văzute și nevăzute. Credem în Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu, singurul fiu al lui Dumnezeu, născut înaintea lumii, care nu a fost creat, ci este adevăratul fiu al adevăratului Dumnezeu și care este trup din trupul Tatălui care a creat cu mâinile lui lumea și toate celelalte lucruri; e cel care a coborât din ceruri pentru noi, oamenii și pentru

mântuirea noastră și care s-a întrupat în Sfântul Duh, a primit trup omenesc și s-a născut din Fecioara Maria. A suferit și a fost crucificat pe vremea lui Pilat din Pont, a murit și a fost îngropat. În a treia zi a înviat, așa cum se vestise în Scriptură și a mers în cer să se așeze în dreapta Tatălui, ca să se întoarcă apoi și să-i judece pe cei vii și pe cei morți. Mai credem și în Sfântul Duh — duhul adevărului, care vine de la Tatăl Ceresc și ne luminează pe noi și într-o biserică sfântă și universală. Iertarea păcatelor o facem prin Sfântul Botez și credem în viața veșnică după moarte!

Făcu o pauză și îl întrebai:

— Respectați și posturile?

— Foarte strict, răspunse el. Timp de o sută douăzeci și cinci de zile nu avem voie să punem în gură hrană de origine animală și nici carne de pește, iar patriarhul mănâncă mai ales mâncare vegetală.

— Câte Sfinte Taine aveți?

Tocmai voia să-mi răspundă, când discuția, atât de interesantă pentru mine, fu întreruptă de doi călăreți care veneau în galop spre noi.

— Ce este? îi întrebă el când se apropiară de noi.

— Vin kurzii, sună răspunsul.

— Unde sunt?

— Au traversat deja munții și coboară în vale.

— Câți sunt?

— Multe sute.

Plecară, iar preotul îmi spuse:

— Chodeh, să ne întoarcem!

— De ce?

— Așa am făgăduit melekului. Sper că nu dorești să-mi încalc cuvântul!

Când ajunserăm în fața casei melekului, dădurăm peste o agitație ieșită din comun.

Nimeni nu făcuse nici un plan. Melekul stătea de vorbă cu câțiva adjuncți de-ai săi; venise chiar și reissul.

Vrui să trec de ei fără să mă observe și să intru în casă, dar melekul mă strigă:

— Chodeh, vino până la noi!

— Ce caută el aici? se înfurie namila de reiss. E un străin, un dușman. Nu e de-al nostru!

— Gura! îi porunci melekul și se întoarse apoi spre mine:

— Stăpâne, știu prin ce ai trecut în Valea Deradș și la iezizi. Poți să ne dai vreun sfat?

Situația îmi era bine venită, însă îi răspunsei:

— E prea târziu.

— Cum așa?

— Ar fi trebuit să acționezi încă de ieri.

— De ce crezi?

— E mai ușor să previi o primejdie, decât să o înfrunți. Dacă nu i-ai fi atacat pe kurzi, nu ai mai fi nevoit să te aperi de ei.

— Nu mai vreau să aud nimic.

— Iar eu tot îți spun. Știai că astăzi urmau să vină kurzii?

— Da, am știut cu toții.

— De ce nu ai ocupat trecătorile? Ți-ai fi putut posta oamenii în poziții care ar fi fost greu de pierdut. Uite, că acum kurzii au trecut deja munții și au o poziție superioară celei pe care o aveți voi.

— Vom lupta!

— Aici?

— Nu, în Câmpia Lizanului.

— Acolo vrei să-i întâmpini? întrebai eu mirat.

— Da, răspunse el șovăind.

— Și încă mai stai aici cu oameni cu tot?

— Mai întâi trebuie să ne salvăm averile și rudele!

— Ah, melekule! Ce fel de războinici sunteți? Știați de ieri că vor veni kurzii și nu ați făcut nimic să vă puneți la adăpost. Vreți să luptați cu ei și vorbiți mai întâi de ascunzători pentru ai voștri și pentru averea voastră. Nici n-o să apucați să faceți ce aveți de gând, că vă veți și trezi

cu dușmanul pe cap. Ieri i-ați învins pe kurzi pentru că i-ați luat prin surprindere, dar astăzi voi veți fi cei atacați!

— Stăpâne, nici nu vreau să aud

— Oricum, o să vezi cu propriii tăi ochi! Să fii sănătos și să faci ce vrei!

Mă prefăcui că vreau să intru în casă, dar el mă trase înapoi.

— Chodeh, sfătuiește-mă!

— Nu pot să te sfătuiesc. Mai înainte nu mi-ați cerut sfatul.

— Îți vom fi recunoscători!

— Nu e nevoie; trebuie să fiți doar rezonabili. Cum aș putea să vă ajut să-i învingeți pe cei care vor să ne elibereze pe mine și pe camarazii mei?

— Voi îmi sunteți oaspeți și nu ostatici!

— Și beiul din Gumri?

— Chodeh, nu-mi forța mâna!

— Fie, voi fi înțeleghător, de parcă ați merita-o. Grăbește-te să ieși înaintea dușmanului și ocupă o poziție de care el să nu poată trece. Kurzii nu vor ataca, ci vor trimite un sol care se va interesa de soarta noastră. Când va veni, să-l aduceți aci și doar după aceea vă voi sfătui!

— Mai bine vino cu noi, chodeh!

— Cu mare plăcere, însă vreau să-mi îngădui să-l iau și pe servitorul meu, Halef, care stă pe după zidul acela.

— Îți dau voie, spuse mekul.

— Eu nu, se băgă și reissul în vorbă.

Se iscă o ceartă scurtă, dar aprigă, între ei, în care mekul avu câștig de cauză, mai ales că toți ceilalți erau de partea lui. Reissul mă străpunse cu privirea, sări pe cal și plecă.

— Încotro? strigă după el mekul.

— Nu te privește! tună reissul.

— Duceți-vă după el și potoliți-l! porunci mekul celorlalți, în timp ce cu îi strigam lui Halef să înhame caii.

Urcai în odaia noastră să dau instrucțiuni oamenilor mei.

— Ce se întâmplă? întrebă englezul.

— Vin kurzii din Gumri să ne elibereze.

— Foarte bine! *Yes*. Flăcăi de nădejde! Flinta mea e aici! Voi trage cu ea! *Well!*

— Oprește-te, *sir!* Deocamdată rămâneți aici și așteptați să mă întorc!

— De ce? Unde pleci?

— Afară, să negociez și să pun lucrurile la punct așa cum trebuie!

— Pfui! Nu vor trata cu tine! Te vor împușca! *Yes!*

— Nu e câtuși de puțin adevărat!

— Pot să vin cu tine?

— Nu, merge doar Halef cu mine.

— Fie! Dar dacă nu vă întoarceți, o să întorc tot orașul pe dos! *Well!*

Ceialți își dădură și ei acordul; doar beiul puse o condiție:

— Chodeh, nu vei face nimic împotriva voinței mele, nu?

— Nu. Ori mă voi întoarce personal, ori voi trimite după tine.

Cu acestea, îmi luai armele și sării pe cal. În fața casei nu mai era nimeni, în afară de melek, care mă aștepta. Mai rămăseseră câțiva oameni înarmați să-i supravegheze pe prizonierii „oaspeți”.

Furăm nevoiți să trecem iarăși peste podul șubrezit. Pe partea cealaltă a râului era vâlvă mare. Pedestrași și călăreți ce-și apărau ținutul alergau și călăreau într-o îmbulzeală de nedescris. Unul avea o flintă veche, altul o măciucă; un altul voia să comande, dar nu să se supună. Alergau de-a valma printre stânci, copaci, tufișuri. La fiecă pas se răspândeau câte un zvon despre kurzi. Apăru și știrea că reissul din Şohrd ar fi intrat în luptă, dar de partea kurzilor și asta pentru că se certase cu melekul.

— Stăpâne, ce să fac? mă întrebă melekul foarte îngrijorat.

— Încearcă să afli unde se află kurzii.

— Am încercat, dar am aflat tot felul de vești contradictorii. Și uită-te la oamenii mei! Cum aş putea să-i pun să lupte!

Chiar îmi părea rău de el. Nu era greu să-ți dai seama că nu se putea bizui pe oamenii lui. Fuseseră atât de mult oprimați, încât nu mai aveau nici un pic de vlagă. Cu o zi înainte se dovediseră curajoși nevoie mare, când își înșelaseră dușmanul, iar acum, când trebuiau să tragă ponoasele, curajul — ia-l de unde nu-i! Parcă erau o turmă de oi care ieșiseră în calea lupilor fără nici un strop de minte! Cât privește disciplina militară — lipsea cu desăvârșire!

Melekul însuși nu îmi făcu impresia că avea voința și capacitatea de rezistență atât de necesare într-o luptă. Pe chip i se citea mai mult decât o simplă îngrijorare: era de-a binelea înfricoșat. Poate i-ar fi fost de ajutor să-l aibă lângă el pe reiss. Îmi era clar că în cel mai scurt timp chaldeii aveau să fie învinși de kurzi. De aceea, îi spusei melekului:

— Vrei să-mi ascuți sfatul?

— Spune!

— Kurzii sunt mai tari ca voi. Ai de ales: te retragi cât poți de repede pe celălalt mal al râului și le oprești trecerea, sau...

— Asta înseamnă că sacrific tot ce rămâne pe malul drept.

— Oricum vor lua tot.

— Sau?...

— Negociezi cu ei.

— Prin cine?

— Prin mine.

— Prin tine? Chodeh, vrei să fugi de la mine?

— Nici prin gând nu-mi trece, doar ți-am dat cuvântul meu.

- Vor vrea kurzii să negocieze după ce le-am făcut ieri?
- Dar nu-l ai ostatic pe șeful lor? Asta înseamnă un mare avantaj pentru tine!
- Tu le ești prieten și oaspete. Vei negocia astfel încât ei să tragă foloasele, iar noi ponoasele, știu eu!
- Sunt și prietenul și oaspetele tău. Voi face în așa fel încât să mulțumesc pe toată lumea.
- Te vor opri la ei. Nu-ți vor mai da drumul să te întorci la noi.
- Pe mine nu mă oprește nimeni. Uită-te la calul meu! Nu e de zece ori mai bun ca al tău?
- De cincizeci de ori, ba nu, de o sută de ori mai bun, chodeh!
- Crezi că un războinic lasă în plata Domnului așa bunătate de armăsar?
- Niciodată!
- Așa vezi! Hai să facem schimb. Îți las calul meu drept garanție că mă voi întoarce.
- Vorbești serios?
- Absolut. Acum ai încredere în mine?
- Te cred și mă încred în tine. Vrei să iei cu tine și servitorul?
- Nu, va rămâne la tine, căci nu-mi prea cunoști calul. Trebuie să ai pe cineva lângă tine care să știe cum să se poarte cu calul meu.
- Are vreun secret?
- Cam așa ceva.
- Chodeh, pentru mine e periculos să călăresc un astfel de armăsar. Mai bine să-l încalece servitorul tău, să iei calul lui, iar el să rămână cu mine.
- Exact asta voiam. Îmi lasam calul pe mâinile mult mai pricepute ale micului meu Halef, decât ale melekului, care nu era decât un călăreț ca toți ceilalți. Îi răspunsei:
- Mă supun voinței tale. Îngăduie-mi să fac schimbul deîndată!
- Așa repede, stăpâne?

— N-avem timp de pierdut!

— Dar îi vei găsi pe kurzi?

— Ar trebui să se aștepte și ei că vor fi găsiți în curând. Dar nu s-ar putea folosi amândouă căile? Dacă oamenii tăi ajung să se încaiere cu bervari, totul va fi pierdut. Retrăgete pe celălalt mal al apei, ca să pot spera la un succes mai mare!

— Să ne băgăm în gura lupului?

— Nu, scăpați și câștigați timp. Cum vreți să vă atace, dacă ocupați podul?

— Ai dreptate, chodeh, voi da porunca imediat!

În timp ce făceam schimbul de cai, melekul suflă dintr-o scoică pe care o avea atârnată de gât. Sunetul înăbușit, dar puternic răzbătu până departe. Chaldeii se adunară din toate părțile foarte grăbiți și mulțumiți: nu prea le convenea să dea piept cu războinicii kurzi, care erau și mai curajoși și mai bine înarmați.

Îi dădui niște indicații lui Halef și o luai înainte. În curând eram singur: chiar și Doyan rămăsese în urmă.

7. Spiritul peșterilor

Nu aveam o sarcină prea grea. De kurzi nu mă temeam deloc. Ținând cont că beiul lor se afla în pericol, era normal să se aștepte la o tranzacție.

Mergeam liniștit și trăgeam cu urechea la fiecare zgomot. Ajunsei în creștetul unei coline, unde pădurea nu era prea deasă. Văzui un cârd de ciori care se roteau jos, deasupra copacilor și tot dădeau să se așeze pe crăci, însă era ceva care le gonea. Eram sigur că ceva le deranja. Coborai movilița și nu ajunsei prea departe, când șuieră pe lângă mine un glonte. Eu fusesem ținta, dar avusesem noroc. În mare grabă descâlceai și mă postai pe după cal. Văzusem străfulgerarea prafului de pușca, așa că știam pe unde se afla neîndemânaticul trăgător.

— Flăcăule, dă chibritul ăla deoparte! strigai eu. O să tragi mai degrabă în tine decât în mine!

— Șterge-o sau ești mort! mă înfruntă o voce.

— Mă faci să râd! Cine își ucide prietenii?

— Nu ești prietenul nostru. Ești un nestorian!

— Asta vom mai vedea. Faci parte din avangarda kurzilor?

— Cine ți-a spus?

— Știu eu. Du-mă la căpetenia ta!

— Ce dorești de la el?

— Prietenul meu, beiul din Gumri, m-a trimis la el.

— Unde este beiul?

— E prizonier în Lizan.

În timp ce vorbeam, observai că mai veniseră și alții, care rămaseră, însă, ascunși după copaci. Kurdul mă întrebă mai departe:

— Spui că ești prietenul beiului. Dar cine ești, de fapt?

— Un emir dă o informație doar altui emir. Du-mă la comandantul tău, sau adu-l pe el la mine. Trebuie să-l

transmit un mesaj din partea beiului.

— Emire, ești împreună cu emirul străin care a fost și el capturat?

— Așa e.

— Nu oi fi vreun trădător?

— Nemernicule! izbucni altă voce. Nu vezi că este emirul care poate să împuște fără contenire? Dă-te la o parte, vierme și lasă-mă pe mine!

De după un copac ieși la iveală un kurd tânăr, care veni la mine cu un aer foarte respectuos și spuse:

— *Allam d'allah* — slavă Domnului că te revăd, stăpâne! Ne-am făcut multe griji pentru tine!

Îmi dădui repede seama că era unul din cei care reușiseră deunăzi să scape de melek, și-i răspunsei:

— Ne-au atacat iar, dar suntem bine sănătoși. Cine este comandantul vostru?

— Reissul din Dalașa. La el se află haddedihnul din neamul șammarilor.

M-am bucurat să aud că se întâmplase cum bănuisem eu. Prin urmare, Mohammed urmase drumul spre Gumri și acum venea să ne elibereze!

— Nu-l cunosc pe reissul din Dalașa, spusei tu. Du-mă la el!

— Stăpâne, este un mare războinic. A venit ieri seară să-l caute pe bei și când a aflat că acesta este în pericol, a jurat să facă Lizanul una cu pământul și să trimită toți băștinașii în iad. Acum este pe drum și vrem să o luăm înainte, ca să împiedicăm să fie luat prin surprindere. Dar unde ți-e calul? Ar fost jefuit?

— Nu, l-am lăsat de bunăvoie în urmă. Hai, du-mă unde trebuie!

Luai hățurile calului și îl urmai. Nu făcurăm mai mult de o mie de pași, că și ajunserăm la un grup de călăreți, printre care îl recunoscu, spre marea mea bucurie, pe Mohammed Emin. Era călare și mă văzu și el imediat.

— *Hamdulillah!* strigă el. Dumnezeu să fie, slăvit că m-a ajutat să te revăd! Ți-a arătat cărarea pe unde ai reușit să fugi de nestorienii. Dar, continuă el, speriat, ai fugit fără să-ți iei calul?

Gândul i se părea cu totul imposibil, așa că trebui să-l liniștesc imediat.

— Nu am fugit, iar calul încă îmi aparține. L-am lăsat în siguranță în paza lui Hagi Halef Omar.

— Nu ai fugit? întrebă el uimit.

— Nu. Vin ca trimis al beiului din Gumri și al melekului din Lizan. Unde este cel care dă ordine pe-aici?

— Aici, răspunse o voce profundă.

Mă uitai ținută la cel care vorbise. Stătea pe un cal ciolănos și păros. Era extraordinar de lung și deșirat, iar pe cap avea un turban uriaș. Barba deasă și țepoasă îi acoperea toată fața, lăsând să se vadă doar nasul și doi ochi care mă cercetau neliniștiți.

— Ești reissul din Dalașa? îl întrebai.

— Da. Cine ești tu?

În locul meu răspunse Mohammed Emin.

— Este emirul Kara Ben Nemsî, despre care ți-am povestit.

Kurdul mă fixă și dintr-o dată păru că-și dă seama ce-i cu mine. Spuse:

— Să ne povestească mai târziu, iar acum, dacă binevoiește, să ni se alăture! Înainte!

— Oprește-te. Trebuie să-ți vorbesc! îl rugai eu.

— Taci! mă repezi el. Eu sunt generalul acestor trupe și cuvântul meu este ordin! Un bărbat acționează; numai o femeie vorbește! Acum nu se stă la taifas!

Nu eram obișnuit să mi se vorbească pe tonul ăsta. Chiar și Mohammed Emin îmi făcu semn de îmbărbătare. Reissul era deja câțiva pași mai departe. Mă dusei înaintea lui și-i luai hățurile de la cal.

— Stai pe loc! Sunt trimisul beiului din Gumri! îl avertizai cu o voce gravă.

Întotdeauna am văzut că o purtare neînfricată, dublată de puțină forță au impresionat pe acești oameni aproape sălbatici. Dar se pare că acum mă înșelasem, căci omul ridică pumnul și mă amenință:

— Omule, ia mâna de pe cal, altfel te lovesc!

Îmi dădui seama că misiunea mea ar fi fost cu totul nereușită dacă m-aș fi lăsat doar un pic intimidat de el. De aceea, dădui drumul calului meu, ținându-l în continuare pe al lui, și-i replicai:

— Sunt aici în locul beiului și am puterea de a porunci. Tu nu ești altceva decât un mic soldat, care trebuie să asculte de mine. Descalecă!

Își luă flinta de pe umăr și o învârti deasupra, capului, apoi strigă:

— Îți crap capul în patru, idiotule!

— Bine, dar mai întâi ascultă! îi spusei eu râzând.

Cu o mișcare, îi răsturnai calul pe picioarele din spate; îi dădui un picior în burta armăsarului cu atâtă putere, că bietul animal se sperie foarte tare. Ambele mișcări fură așa de rapide, încât războinicul fu azvârlit într-o clipă cât colo. Până să apuce să se ridice, îi smulsei pușca și cuțitul. Așteptam să mă atace.

— Câine! urlă el, repezindu-se la mine, te zdrobesc!

Se aruncă spre mine; îi dădui doar un picior în stomac și fu de ajuns ca să-l dărâme. Luai arma și o ațintii înspre el.

— Omule, rămâi unde ești, altfel trag!

Se ridică ținându-se de burtă și îmi aruncă o privire turbată, însă nu mai îndrăzni să mă atace.

— Dă-mi arma! mârâi el amenințător.

— Mai târziu, după ce stau de vorbă cu tine!

— Nu am ce vorbi cu tine!

— În schimb, eu am și sunt obișnuit să fiu ascultat, bagă de seamă!

— Nu sunt doar un soldat, cum spui tu, ci un reiss, un nezanum!

Deși totul nu dură decât câteva momente, ne trezirăm înconjurați de kurzi, al căror număr sporea văzând cu ochii. Dintr-o privire îmi dădui seama că nici unul din ei nu părea dispus să se arunce în luptă, așa că-l dădui replica liniștit.

— Nu ești nici reiss, nici nezanum; nu ești măcar un kurd liber, ca oamenii cărora vrei să le poruncești!

— Dovedește-mi! strigă el cu mânie.

— Ești înțeleptul satului Dalașa, dar cele șapte localități care țin de Dalașa varsă tribut guvernatorului din Amadiya și sunt supuse pașei din Mosul și sultanului din Stambul. Înțeleptul satului care plătește tribut padișahului nu este un om liber, ci un kiaya turc. Dacă sunt insultat de un kurd liber și curajos, atunci îi cer socoteală cu armele, căci știu că este descendent al unui neam pe care nu-l îngenunchează nimeni. Dacă, în schimb, îndrăznește un kiaya turc, care este o slugă a mutessa-rifului, să-mi spună câine, atunci îl dobor de pe cal și-i trag și o lovitură de picior, ca să învețe că față de un bărbat curajos e dator să se arate smerit! Spuneți-mi voi, oameni buni, cine a pus drept căpetenie a faimoșilor kurzi din Bervari pe un strângător de biruri?

Se iscă un murmur de nedescris printre kurzi. În sfârșit, unul din ei răspunse:

— Chiar el.

Mă întorsei către cel care vorbise:

— Știi cine sunt eu?

— Da, emire, aproape toți te știm.

— Știi că sunt prieten și oaspete al beiului?

— Știu!

— În cazul ăsta, răspunde-mi, printre kurzii bervari nu e nici unul demn să țină locul beiului?

— Ba sunt mai mulți, răspunse el mândru; dar acest om, căruia-i spui kiaya, se duce des prin Gumri. E un bărbat puternic, iar acum are o răfuială cu mekul din Lizan. Noi n-am vrut să mai pierdem timpul cu alte alegeri, așa că i-am predat lui comanda.

— Bărbat puternic, spui? Nu l-am aruncat eu de pe cal și apoi l-am călcat în picioare? Luați aminte la ce vă spun: dacă mai îndrăznește o singură dată să mă jignească, pe mine sau pe prietenii mei, leșul îi va rămâne aici, iar sufletul îi va arde veșnic în focurile Gheenei! Pumnul unui emir din Germanistan este catifea pentru camarazi, dar pentru dușmani este oțel și fier; clar?

— Stăpâne, ce dorești de la el?

— Beiul este luat ostatic în Lizan. M-a trimis să vorbesc cu căpetenia voastră, să hotărâți ce aveți de făcut. Însă omul ăsta nu vrea să i se supună beiului, nu vrea să vorbească cu mine și pe deasupra, mi-a spus câine!

— Trebuie să se supună, trebuie să te asculte! strigară ei cu toții la unison.

— Bun, răspunsei eu. Voi i-ați predat comanda și așa trebuie să rămână până la eliberarea beiului. Dar, cum eu îi acord toată cinstea, așa trebuie să facă și el. Beiul m-a trimis pe mine și aici eu îi țin locul. Dacă acest kiaya vrea să facă pace cu mine și să mă trateze ca pe un emir, atunci îi dau înapoi armele, iar beiul va fi în curând în mijlocul vostru.

Mă uitai bine la ei. Erau mult peste o sută de oameni, cât puteam eu cuprinde cu privirea, răsfirați prin tufișurile dese. Se auzeau murmure de aprobare. Mă întoarsei spre kiaya și-i spusei:

— Ai auzit ce am spus. Te recunosc drept combatant și îți voi spune agă. Uite-ți pușca și pumnalul. Și acum aștept să ascuți ce-ți voi spune.

— Ce vrei să-mi spui? mormăi el prost dispus.

— Adună-ți toți oamenii. Nu trebuie să plece nimeni până nu termin ce am de spus.

Mă privi foarte mirat.

— Nu știi că vrem să atacăm Lizanul? mă întrebă el.

— Da, știu, dar mai e timp.

— Dacă mai zăbovim, vom fi luați prin surprindere de nestorienii. Știu că venim; ne-au văzut.

— Tocmai fiindcă știu m-a trimis beiul aici. Nu vă vor ataca, s-au retras și apără podul.

— Ești sigur?

— Chiar eu i-am sfătuit să facă așa.

Se uită cercetător la mine; câțiva din oamenii lui îmi aruncară priviri neîncrezătoare. În sfârșit, se hotărî.

— Bine, voi face precum spui. Dar să nu-ți închipui că vom urma un sfat prost de la un străin ca tine!

— Fie! Pune să se caute un loc suficient de mare pentru a ține sfat cu cei mai de seamă războinici ai tăi. Ceilalți trebuie să păzească locul, să ne scutească de griji.

Dădu ordinele și se stârni mare agitație printre oameni. Avui timp să schimb câteva vorbe cu Mohammed Emin. Îi povestii toate peripețiile noastre după ce ne despărțiserăm și voiam să-l întreb despre ai săi, când se raportă că fusese găsit un loc potrivit. Furăm nevoiți să ne întrerupem discuția.

— Sidi, spuse haddedihiul, îți mulțumesc că ai arătat acestor kiaya că noi suntem bărbați adevărați!

— Tu nu ai reușit?

— Stăpâne, eu nu am avut norocul tău. Aș fi fost măcelărit dacă le-aș fi spus doar pe jumătate din câte le-ai spus tu. Și apoi, gândește-te, eu nu cunosc decât câteva cuvinte din limba lor, iar ei au doar câțiva oameni care vorbesc arăbește. Acest kiaya trebuie să fie un hoț și un tâlhar de temut, căci toți îi poartă un mare respect.

— Dar vezi că pe mine mă iau în seamă, cu toate că nu sunt nici hoț, nici tâlhar. Dacă mă insultă, îi lovesc — iată tot secretul respectului lor față de mine. Ia seama, totuși, Mohammed Emin că pumnul nu rezolvă totul! E nevoie și de lovitura privirii și a tonului vocii. Vino, suntem așteptați.

— Ce propuneri ai?

— Le vei auzi.

— Nu înțeleg limba kurdă.

— Îți voi traduce eu când va fi nevoie.

Ajunserăm într-un luminiș, unde era îndeajuns de mult loc pentru a ține sfat. Legarăm caii. În mijloc stăteau cu niște figuri marțiale cam douăzeci de războinici, împreună cu aga. Ceilalți se retrăseseră respectuos și stăteau pe lângă cai sau prin tufișuri, ca să vegheze la siguranța noastră. Kurzii aceștia îmbrăcați ciudat și caii lor înhămați cum nu mai văzusem. Ofereau o priveliște pitorească. Dar nu prea aveam timp să stau și să-l contemplu.

— Stăpâne, suntem pregătiți să ascultăm ce ai de spus. Dar trebuie să fie de față și el? spuse reissul, arătând spre Mohammed Emin.

Era o răutate pe care trebuia s-o parez.

— Mohammed Emin este faimosul emir al benihaddedihnilor din neamul arab-es-șammarilor. Este un conducător înțelept și un războinic redutabil. Până acum nimeni nu a îndrăznit să-l arunce de pe cal sau să-i dea cu șutul. Un singur cuvânt rău în plus și mă întorc la bei, însă te iau cu mine, iar la Lizan voi pune să fii biciuit la tălpi!

— Stăpâne, voiai să-mi vorbești pașnic!

— Tu ești cel care trebuie să rămâi pașnic, omule! Doi emiri ca mine și ca Mohammed Emin nu se lasă insultați de o mie de inși ca tine. Cu armele pe care le avem nu ne e frică de nimeni. Suntem sub protecția beiului care nu ar accepta să fim jigniți.

Cel care cere protecție poate să fie sigur că se va afla oricând în siguranță, ceea ce se și întâmplă: cel mai vârstnic dintre războinici se ridică imediat, ne luă de mână pe mine și pe Mohammed și spuse cu o voce amenințătoare:

— Cine face rău acestor emiri, este dușmanul meu! Jur pe capul tatălui meu!

Jurământul celui mai de seamă dintre kurzi era suficient de puternic pentru a ne apăra de kiaya. Acesta întrebă:

— Spune, ce solie ne-ai adus?

— Am să vă spun că beiul este prizonierul melekului din Lizan...

— Știam. Nu era nevoie să vii doar pentru asta.

— Când te vei întoarce la străbunii tăi în focurile Gheenei, să le mulțumești că te-au făcut așa de politicoș, de nu mă lași să vorbesc!

Nici nu terminai bine cu morala, că-l văzui pe kurdul cel vârstnic cum își scoate pistolul și spune calm:

— Pe capul, tatălui meu! Poate vreți să ascultați de vocea armei! Continuă, emire!

Eram într-o postură bizară: doi războinici își amenințau cu arma propriul comandant! Ce ar fi spus de asta un căpitan de cavalerie din lumea civilizată?... Așa ceva nu se putea întâmpla decât în Kurdistanul sălbatic! Dădui curs invitației și vorbii mai departe:

— Melekul din Lizan cere capul beiului.

— De ce? mă întrebară cu toții.

— Căci kurzii au ucis mulți chaldei.

Vorbele mele dădură naștere unei tulburări evidente în sânul acestor bravi războinici. Îi lăsați puțin să se agite, apoi îi rugai să mă asculte în liniște:

— Eu sunt trimisul beiului, dar și al melekului. Țin mult la bei, dar și melekul m-a rugat să-i ofer prietenia mea. Pot să-l trădez pe vreunul din ei?

— Nu, răspunse vârstnicul.

— Ai vorbit cu mare înțelepciune! Sunt străin în țara asta și de aceea trebuie să dau ascultare cuvântului Profetului, care spune: „cuvântul dat să-ți fie pavăză prietenilor!” Vă voi vorbi ca și cum beiul și melekul ar fi aici și ar vorbi cu voi. Iar Allah vă va lumina inimile, ca sufletele să nu vă fie întunecate de vreun gând rău.

Cel mai în vârstă luă din nou cuvântul:

— Poți să vorbești liniștit și în numele melekului, căci ești și trimisul lui. Vei rosti doar adevărul, iar noi suntem convinși ca nu vrei să ne faci rău sau să ne întărești!

— Atunci, ascultați-mă, frații mei! Nu au trecut mulți ani de când munții nu erau decât un strigăt de jale, iar văile gemeau de durere. Oamenii plâneau pe înălțimi, iar copiii

lor plângeau prin văi. Săbiile se dezlănțuiseră ca la Judecata de Apoi, iar pumnalele împărțeau moartea. Spuneți-mi, cine le mânuia?

— Noi! izbucniră kurzii triumfând.

— Și cine erau cei care au pierit?

De data asta, comandantul le-o luă înainte:

— Nestorienii, Allah să-i pedepsească în veci!

— Ce v-au făcut?

— Nouă? întrebă uluit. Nu sunt ghiauri? Nu cred în trei dumnezei? Nu se roagă la oameni morți demult? Preoții musulmani nu propovăduiesc distrugerea lor?

Ar fi fost o imprudență să las să se iste o dispută teologică, așa că le răspunsei simplu:

— Prin urmare, i-ați ucis pentru credința lor! Sunteți de acord că i-ați omorât cu sutele, cu miile, chiar?

— Multe mii! spuse tot el mândru.

— Bun, dar cunoașteți răzbunarea! Este de mirare că acum s-au ridicat împotriva voastră rubedeniile celor uciși și că vă cer capul?

— Stăpâne, ei nu au voie! Sunt ghiauri!

— Te înșeli, căci sângele de om tot sânge de om rămâne. Sângele lui Abel nu-i sânge de musulman și totuși, Dumnezeu i-a spus lui Cain: „sângele fratelui tău se ridică din pământ”. Am fost în multe țări, am văzut multe popoare, ale căror nume voi nu le cunoașteți. Nu erau musulmani, dar și ei aveau dreptate când se răzbunau, ca și voi, de altfel. Stau în fața voastră ca un trimis imparțial. Nu am voie să spun că doar voi aveți dreptul la răzbunare, căci și dușmanii voștri au primit viața tot de la Dumnezeu, și dacă nu pot să și-o apere de voi, atunci nu sunteți decât niște ucigași lași. Recunoașteți că voi i-ați ucis cu miile, așa că, să nu vă mai mirați când ei cer capul beiului care a căzut în mâinile lor. De fapt, aveau dreptul să vă ceară atâtea capete câte le-ați luat și voi!

— Ghiaurii pot să vină! mormăi aga.

— Nu vor veni decât când veți face pace cu ei.

— Pace?! Nu ești în toate mințile?

— Ba da. Ce vreți să le faceți? Între voi și ei este un rău și v-ar costa multe vieți omenești să luați cu asalt podul și oricum, până să reușiți voi asta, vor primi atât de multe ajutoare din Așihta, Serspito, Zavita, Miniyanis, Maydri și din alte locuri, că vă vor zdrobi.

Comandantul se ridică deodată cu o figură foarte acuzatoare.

— Știi cine poartă toată vina? întrebă el.

— Cine? îi ținui eu piept cu calm.

— Chiar tu, tu singur!

— Eu? Cum așa?

— Tu i-ai sfătuit pe chaldei să se retragă pe malul celălalt! spuse el, apoi se întoarse către ceilalți:

— Vedeți că nu este prietenul nostru, ci trădătorul nostru!

Îi replicai imediat:

— Tocmai pentru că vă sunt prieten v-am sfătuit așa. Să știți că imediat ce primul lor om va cădea răpus de armele voastre, beiul va fi un om mort. Vreți să mă întorc și să-i spun beiului că nu vă pasă de el?

— Tu crezi că nu trebuie să mai atacăm deloc?

— Așa cred.

— Stăpâne, ne iei drept lași?

— Nicidecum. Vă iau drept războinici curajoși, dar și înțelepți, care nu se aruncă necugetat în brațele morții. Cunoașteți râul Zab: cine se va încumeta să-l treacă, știind că ar putea fi întâmpinat cu gloanțe?

— Numai tu ești de vină!

— Ah! Vreau doar să salvez viața beiului!

— Ba nu, vrei să scapi doar tu basma curată!

— Te înșeli. Eu și camarazii mei suntem oaspeții melekului. Numai beiul și kurzii sunt luați prizonieri. Vor muri în clipa în care veți începe ostilitățile.

— Dacă nu te credem că ești musafirul melekului, cum ne poți dovedi?

— Aș mai fi aici, dacă aș fi prizonier?

— Ți-ar fi putut da drumul pe, cuvânt. Cum de te-a luat sub protecția lui? Cine te-a recomandat?

Fui nevoit să răspund și vă mărturisesc că am fost rușinat fiindcă a trebuit să rostesc numele unei femei.

— I-am fost recomandat de o femeie la cuvântul căreia se pare că ține mult.

— Cum o cheamă?

— Marrah Durimeh.

Mi-a fost teamă să nu mă fac de râs. Dar reacția lui fu exact pe dos. Aga făcu o față uimită și spuse:

— Marrah Durimeh? Unele ai întâlnit-o?

— În Amadiya.

— Când?

— Cu câteva zile în urma.

— Cum te-ai întâlnit cu ea?

— Nepoata ei luase otravă, iar eu am vindecat-o.

— I-ai spus că vrei să mergi la Gumri și Lizan?

— Da.

— Nu te-a avertizat?

— Ba da.

— Ia adu-ți aminte, ți-a spus vreun nume care te-ar putea ajuta?

— A spus că atunci când mă voi afla în pericol să întreb de Ruh'i Kulyan, care mă va apăra.

Nici nu rostii bine cuvântul, că îl și văzui pe cel care mă tratase foarte dușmănos că vine și-mi întinde mâna.

— Emire, habar n-am avut. Iartă-mă! Cel căruia Marrah Durimeh i-a spus acest cuvânt nu trebuie să pățească nimic rău. Acum vom asculta tot ce vrei să ne spui. Cât de puternici sunt nestorienii?

— Nu-i voi trăda; sunt prietenul vostru, dar și al lor. Nu le voi spune nici lor cât sunteți voi de puternici.

— Ești prevăzător. Așa trebuie să fii. Crezi într-adevăr că îl vor omorî pe bei dacă îi vom ataca?

— Sunt convins.

— Dacă ne retragem, îi dau drumul?

— Nu ştiu, aşa sper. Melekul va asculta de mine.

— Dar au murit mai mulţi de-ai noştri care trebuie răzbunaţi.

— Nu aţi ucis mai demult mii de nestorienii?

— Zece kurzi valorează mai mult de o mie de nestorienii

— Iar chaldeii consideră că zece oameni de-ai lor valorează mai mult decât o mie de kurzi.

— Nu vor plăti preţul sângelui?

— Nu ştiu, dar vă spun sincer, că eu, dac-aş fi în locul lor, nu aş face-o.

— De ce? Îi vei sfătui să nu o facă?

— Da, căci vreau ca vorbele mele să aducă doar pace. Ei au ucis puţini oameni de-ai voştri, în schimb, voi aţi omorât mii de oameni de-ai lor! Ei ar fi cei care ar avea dreptul să ceară un asemenea preţ. În plus, îl au pe bei, aşa că ar trebui să recunoaşteţi că sunt într-o poziţie net superioară vouă.

— Sunt hotărâţi să se războiască?

Ar fi trebuit să neg, dar am hotărât să le dau un răspuns evaziv.

— Deunăzi aţi văzut voi că s-ar fi purtat ca nişte laşi? Măsuraţi cât sânge a curs pe Zab, număraţi oasele care mai zac şi astăzi în valea râului, dar să nu întrebaţi dacă mânia urmaşilor celor ucişi e suficient de mare pentru a dori să se răzbune!

— Au arme multe şi bune?

— Nu-i voi trăda. Sau vreţi să le spun şi lor cât de bine sunteţi voi înarmaţi?

— Şi-au luat cu ei, pe celălalt mal al apei şi avuţiile?

— Numai un sărman cu duhul îşi părăseşte avuţia când se refugiază. Chaldeii au averi atât de mici, încât nu le-a veni deloc greu să le ia cu ei.

— Du-te înapoi! Ne vom sfătui acum între noi!

Mă conformai poruncii şi profitând de ocazie, îl informai şi pe Mohammed Emin de cele ce vorbisem cu războinicii.

Nici nu apucară kurzii să ajungă la o hotărâre, când fu adus un bărbat neînarmat.

— Cine este? întrebă aga.

— Se furișă prin preajma noastră, iar când l-am surprins, ne-a spus că l-ar fi trimis melekul la acest emir, spuse unul din kurzi, arătând spre mine.

— Ce treabă ai cu mine? îl întrebai pe chaldeu. Totul mi se părea foarte suspect și oricum, era un gest de mare îndrăzneală să trimiți un om chiar în gura lupului.

— Stăpâne, ai întârziat prea mult și melekul m-a trimis să-ți spun că îl va ucide pe bei dacă nu te întorci mai repede.

— Vedeți că v-am spus adevărul? mă întorsei spre kurzi. Lăsați-l pe acest om să se întoarcă numaidecât și să spună melekului că nu mi s-a întâmplat nimic și că mă voi întoarce la el în scurt timp.

— Dați-i drumul! porunci aga.

I se dădu ascultare. Tratativale fură reluate. Trebui să recunosc în sinea mea că apariția trimisului chaldeu avu o influență favorabilă asupra deciziei kurzilor; și totuși, ceva mi se păru ciudat. Numai cu puțin timp înainte, melekul nu se arătase prea însetat de sânge, iar în ceea ce mă privește, amenințarea era inutilă, căci, ca supus al beiului, nu aveam de ce să mă tem de kurzi.

În sfârșit, se ajunsese la o decizie. Mă chemară la ei, iar comandantul luă cuvântul:

— Stăpâne, ne făgăduiești că nu spui nestorienilor ceva ce ne-ar pricinui necazuri?

— Vă promit.

— Acum te întorci la ei?

— Da și-l iau și pe Mohammed Emin.

— De ce nu-l lași cu noi?

— E prizonierul vostru, sau ce?

— A, nu!

— Atunci, poate să se ducă unde poștește iar el a decis să vină cu mine. Ce să-i spun melekului?

— Că cerem libertatea beiului.
— Și pe urmă?
— Pe urmă, să hotărască beiul ce trebuie făcut. Era o decizie care putea să ascundă un șiretlic. Întrebai mai departe:
— Când să vi-l aducă pe bei?
— Imediat, cu tot cu însoțitorii lui.
— Unde să vină?
— Aici.
— Nu veți înainta spre chaldei?
— Deocamdată, nu.
— Și după ce vi-l aduc pe bei?
— Se va întâmpla ce va hotărî el.
— Dar dacă melekul dorește să vi-l predea pe bei de-abia după ce vă veți fi întors pașnici în Gumri?
— Nu suntem de acord. Nu vom pleca de aici până când nu-l vom avea în mijlocul nostru pe conducătorul din Gumri.
— Altceva mai cereți?
— Nu.
— Atunci ascultați ce am să vă spun. M-am purtat onorabil cu voi și la fel voi face și cu melekul. Nu-i voi spune nimic din ce v-ar putea face rău. Și înainte de orice, luați bine aminte că beiul va fi ucis de îndată ce veți încerca să plecați de aici fără ca pacea să fie pe deplin încheiată.
— Tu ai vreun cuvânt hotărâtor de spus în legătură cu uciderea beiului?
— Allah să mă păzească! Dar nu sunt de acord nici ca voi să-l luați înapoi pe bei doar ca să porniți iarăși lupta împotriva Lizanului.
— Stăpâne, vorbești cu multă îndrăzneală!
— Băgați de seamă că sunt cinstit față de voi, de prietenii mei. Aveți răbdare până mă întorc!
Plecai, însoțit de Mohammed Emin. Nici un kurd nu veni pe urmele noastre.

— Ce solie ai de transmis? mă întrebă haddedihiul. Îi povestii ce însărcinare aveam și îi împărtășii și gândurile mele. Tot sporovăind, ajunserăm aproape de râu, când ni se păru că auzim un foșnet suspect. Întorsei capul spre locul de uncie venea zgomotul și în acel moment izbucniră două împușcături care ne vizau clar pe mine și pe Mohammed. Calul haddedihiului o rupse la fugă prin tufișuri, dar al meu fu atins de gloanțe și se prăbuși imediat. Căzătura mă luă prin surprindere și nu mai avui timp să-mi scot picioarele din scărițe, așa că mă răsturnai și eu, ajungând aproape sub cal. În clipa următoare văzui opt oameni grăbindu-se să-mi ia armele și să mă lege. Unul din ei era cel care venise în chip de trimis al melekului. Avusesem dreptate să fiu suspicios!

Bănuiam că era o ticăloșie a reissului din Şohrd, a lui Nedşir-bei. Zăceam la pământ, cu piciorul drept sub cal, însă aveam cel puțin mâinile libere. Când încercară să mă lege, reușii să dau câteva lovituri bune, înainte de a fi imobilizat. Nici nu încăpea vorbă să pot da gata opt bărbați puternici, mai ales că îmi luaseră și armele.

Mă scoaseră de sub cal și mă ridicai în picioare. Nu era prima oară când mă trezeam legat fedeleș, dar nu într-un fel atât de mârșav. Îmi legaseră mâinile în cruciș pe piept: mâna dreaptă la umărul stâng și invers și-mi petrecuseră sfoara pe după gât, legându-mă așa de strâns la ceafă, că de-abia mai puteam respira. Îmi legară apoi, genunchii, ca să nu mai pot face un pas și colac peste pupăză, mă legară de cotul mâinii la una din scărițele calului unuia din tâlhari; veniseră călare, însă înainte de atac își ascunseseră caii în tufișuri.

Totul se petrecu incredibil de rapid. Speram ca Mohammed Emin să se fi întors, însă nu voiam să strige după ajutor, pentru a nu-mi da de furcă cu oamenii aceștia. De vorbit, tot trebuia s-o fac:

— Ce vreți de la mine?

— Pe tine, răspunse probabil căpetenia. Și calul tău, dar văd că nu-l ai cu tine.

— Cine sunteți?

— Ești curios ca o muiere!

— Aha! Sunteți, câinii lui Nedșir-bei. N-a îndrăznit să vină chiar el. Și-a trimis haita, de frică să nu-i găuresc carapacea!

— Gura! O să afli în curând de ce te-am luat prizonier. Stai liniștit, altfel o să te trezești cu un căluș în gură!

Ceata se puse în mișcare. Ajunserăm la râu și-l trecurăm printr-un vad. Toți erau călare, în timp ce eu mă chinuiam mergând pe jos.

Pe celălalt mal se afla un șir de oameni înarmați, care se făcură imediat nevăzuți când dădură cu ochii de noi. Nedșir-bei așteptase să-i reușească festa, iar acum se retrăsese mulțumit.

Albia râului era greu de trecut, căci era toată numai bolovani colțuroși și alunecoși. Apa îmi ajungea până la brâu și cum eram legat pe lângă cal, fui nevoit să mă ridic pe vârfurile picioarelor până ajunserăm pe celălalt mal. Acolo rămaseră pe loc șase călăreți, iar eu fui târât mai departe de alți doi dintre ei.

Merserăm în josul râului până dădurăm de un pârau de munte care se vărsa la stânga în Zab. O luarăm mai departe în susul pârauului. Mi-era greu să înaintez, mai ales că cei doi care mă escortau nu-mi dădeau nici cea mai mică atenție. Nu ne întâlnirăm cu nimeni în drumul nostru. Mergeam acum prin prundiș, prin tufe de mărăciniș și-mi dădeam seama că voiau să ocolim satul Șohrd, ale cărui cocioabe sărăcicioase le lăsarăm destul de repede în urma noastră.

O cotirăm la dreapta și ajunserăm într-o văgăună sălbatică ce părea să coboare în Valea Kacra. Urcărăm puțin, trecurăm de stânci și ajunserăm, în fine, la o construcție înaltă cam de vreo patru-cinci coți, făcută din

piatră cubică și care avea o singură deschizătură joasă, care părea să fie și ușa și fereastra.

Ne oprirăm.

— Madana! strigă unul din ei.

Dinăuntru casei se auzi imediat un mormăit. Ieși la iveală o femeie bătrână. „Madana” înseamnă „pătrunjel”. Habar nu am cum se pricopsise bătrâna cu numele ăsta atât de ademenitor. Dar când se apropie de mine, îmi dădui seama că nu mirosea doar a pătrunjel, ci lăsa o duhoare de usturoi, de pește împutit, de guzganii morți, de leșie și de heringi arși. Dacă n-aș fi fost ținut în loc cu forța, aș fi fugit repede cât aș fi văzut cu ochii. Minunata locuitoare a Văii Zabului avea drept veșmânt un fel de rochie Scurtă care de-abia ar fi fost bună să ștergi podeaua cu ea și care-i dezvelea genunchii, lăsând să se vadă o pereche de picioare înflorătoare ce păreau că nu mai văzuseră apa și săpunul din vremuri preistorice.

— Totul e pregătit? întrebă omul și puse apoi un șir lung de întrebări scurte, primind la toate drept răspuns câte un „da” mormăit.

Mă dezlegară și intrai în colibă, fiind nevoit să-mi aplec capul. Pereții aveau ici și colo niște crăpături prin care mai intra lumina, așa că putui să văd cum arăta pe dinăuntru. Era o încăpere goală, pătrată, cu pereții grosolan tencuiți; în colțul cel mai îndepărtat văzui un stâlp bine înfipt în pământ. Lângă acesta se afla un maldăr de paie și de frunze. Mai văzui un ulcior plin cu apă și lângă el, ochii îmi căzură pe un ciob care pe vremuri fusese vreo oală, dar care acum era folosit ca strachină și părea să fie umplut cu clei de tâmplărie și cu râme sau cu lipitori.

Nu opusei nici cea mai mică rezistență, deși aș fi putut, când fui legat cu o sfoară zdravănă de stâlp. Mă legară așa încât să mă pot întinde pe culcușul de paie.

Femeia rămăsese în capul ușii. Unul din însoțitori ieși din casă fără să scoată un cuvânt, însă celălalt socoti că era nevoie să-mi dea câteva indicații.

— Ești prizonier, observă el plin de spirit.

Nu zisei nimic.

— Nu poți să evadezi, mă informă el aiurea.

Iarăși nu spusei nimic.

— Noi plecăm, dar femeia asta te va păzi cu strășnicie.

— Atunci, măcar spuneți-i să rămână afară! vorbii eu, în sfârșit.

— Trebuie să rămână înăuntru. Nu are voie să te piardă din ochi și trebuie să te hrănească dacă-ți va fi foame, căci nu te poți folosi de mâini.

— Unde este mâncarea?

— Aici!

Arată spre ciobul atât de puțin îmbietor.

— Ce este?

— Nu știu, dar Madana gătește ca nimeni alta în satul ăsta.

— De ce m-ați târât până aici?

— Nu pot să-ți spun. Vei afla de la altcineva. Dar, fi atent: la prima încercare de a te elibera, Madana o să ne dea un semnal și vom veni să te legăm și mai strașnic.

Spunând acestea, plecă. Auzii pașii celor doi îndepărtându-se. Dulcea „Pătrunjică” intră și se postă în ușa în așa fel încât să mă aibă sub ochi.

Eram într-o situație deloc plăcută, dar oricum mai puțin îngrijorătoare decât cea în care trebuie să se fi aflat în Lizan camarazii mei. Melekul mă pândea, kurzii așteptau cam de mulțisor să mă întorc. Iar eu stăteam aici legat, ca un câine în cușcă! Ce o mai ieși din toate astea!

O consolare tot aveam. Mohammed Emin trebuie că se dusesse în Lizan, așa că era probabil că cercetase locul în care fusesem atacat. Găsiseră probabil și calul meu mort, ca și armele mele, și de aceea, puteam să mă bizui pe agerimea și pe îndrăzneala lui.

Rămăsei mult timp cufundat în gânduri, chinându-mă în zadar să-mi dau seama în ce chip aş putea fugi de acolo.

Deodată, fui tulburat de vocea grațioasei Madana. Tăcuse cam mult pentru o femeie!

— Vrei să mănânci?

— Nu.

— Vrei să bei?

— Nici.

Asta fu toată conversația. Dar urât mirositoare „Pătrunjică” veni netulburată chiar sub bietul meu nas și își lua în poală mâncarea pe care o refuzasem cu atâta dispreț. Nu răbdai să văd cum își vâra toate cele cinci degete ale mâinii drepte în misteriosul terci; deschise larg gura fără dinți și înfulecă liniștită — iar eu închisei ochii! Mult timp nu auzii decât un plescăit zgomotos, apoi îmi ajunse la urechi un grohăit mulțumit de parcă fusese slobozit de un om beat de bucurie. Ah, „Pătrunjico”, tu care dai aromă vieții, de ce nu ieși să-ți plimbi duhoarea în aer liber!

Deschisei ochii de-abia după mult timp. Pavăza mea stătea nemișcată și se holba cercetător la mine. În ochii ei putui să citesc nițică milă și multă curiozitate.

— Cine ești? mă întrebă ea.

— Nu știi? îi răspunsei eu.

— Nu. Ești musulman?

— Sunt creștin.

— Ești creștin și te-au luat prizonier? Nu oi fi, vreun kurd bervari?

— Ba sunt creștin apusean.

— Apusean! strigă ea uimită. Acolo unde bărbații dansează cu femeile? Și unde se mănâncă cu tacâmuri?

Așadar, faima culturii noastre apusene ajunsese până la urechile „Pătrunjelului”; auzise despre polca și despre lingurițele noastre!

— Da.

— Dar ce cauți pe aici?

— Vreau să văd dacă femeile din țara asta sunt la fel de frumoase ca cele de pe la noi.

— Și?

— Sunt foarte frumoaso
— Da, sunt frumoase, încuviință ea. Mai frumoase ca oriunde. Ai nevastă?
— Nu.
— Te compătimesc! Viața ta e ea o strachină goală! Și nu vrei să-ți găsești o soață? se interesă ea.
— Poate aș vrea, dar nu pot.
— De ce?
— Pentru că sunt legat în halul ăsta!
— Poți să aștepti până vei fi liber din nou.
— Voi mai fi liber?
— Noi suntem chaldei și nu omoram prizonierii. Ce ai făcut de ești legat?
— Îți voi povesti. Am venit aici din Mosul și din Amadiya ca să...
Mă întrerupse grăbită:
— Amadiya?
— Da.
— Când ai fost acolo?
— De curând.
— Cât ai stat?
— Câteva zile.
— Ai întâlnit acolo vreun bărbat care era un emir și un hekim din Apus?
— L-am văzut.
— Descrie-mi-l!
— A vindecat o fetiță care înghițise otravă.
— Mai este acolo?
— Nu.
— Pe unde o fi?
— De ce întrebi?
— Pentru că am auzit că ar fi venit prin părțile noastre. Părea să fie foarte interesată.
— Da, este deja pe aici.
— Unde? Repede, spune!
— Aici!

— Aici, în Şohrd? Te înşeli, nu am auzit nimic!
— Nu aici în Şohrd, ci aici în colibă.
— În colibă? În numele lui Dumnezeu, tu eşti?!
— Eu sunt cel de care întrebi.
— Stăpâne, poţi să-mi dovedeşti?
— Da.
— Pe cine ai întâlnit în casa bolnavei şi ţi-a făcut, un dar?

— Am întâlnit-o pe Marrah Durimeh.
— Ți-a dat un talisman?
— Nu, dar mi-a spus ca, atunci când voi fi la ananghie, să întreb de Ruh'i Kulyan.

— Tu eşti, chiar tu! strigă ea bătând din palme. Tu eşti prietenul Marrei Durimeh. Te voi ajuta şi te voi ocroti. Povesteşte-mi cum ai ajuns prizonier!

Era a treia oară pe ziua aceea când avui de-a face cu reacţia miraculoasă pe care o isca numele acelei Marrah Durimeh. Oare ce putere avea bătrâna misterioasă?

— Cine este Marrah Durimeh? întrebai eu.

— Este o prinţesă bătrână, care s-a lepădat de Messia şi a trecut la Mahomed. Acum se căieşte şi se lasă purtată încoace şi încolo de valurile vieţii, suferind în tăcere.

— Şi cine este Ruh'i Kulyan?

— E un spirit bun. Unii spun că ar fi Arhanghelul Gabriel, alţii cred că ar fi Arhanghelul Mihail, care îi ocroteşte pe credincioşi. Poate fi întâlnit în anumite locuri la anumite momente. Dar povesteşte-mi mai întâi cum ai fost luat ostatic!

Mă supusei acestei îndatoriri care nu putea decât să-mi fie de folos. Trecui peste poziţia inconfortabilă în care stăteam şi peste durerile de mâini, şi-i povestii toate peripeţiile începând cu Amadiya şi până în acel moment. Bătrâna mă ascultă, cu mare atenţie, iar când terminai, îmi strânse cu duioşie una din mâinile legate fedeleş.

— Stăpâne, strigă ea, ai ghicit: Nedşir-bei te-a luat prizonier. Nu ştiu de ce a făcut-o, dar nu-mi place deloc; e

un om brutal, iar eu te voi salva.

— Mă vei dezlega?

— Stăpâne, nu am curajul ăsta. Nedşir-bei trebuie să se întoarcă şi m-ar pedepsi groaznic dac-aş face-o!

— Atunci-ce vrei să faci?

— Emire, astăzi este ziua în care, la miezul nopţii, se merge în întâmpinarea lui Ruh'i Kulyan. El te va salva!

— Te vei ruga la el pentru mine?

— Nu pot, sunt foarte bătrână, iar drumul până la el îmi este peste mână. Dar... se opri şi se uită fix înainte, apoi mă privi cercetător... stăpâne, o să mă minţi?

— Ba o să-ţi spun adevărul!

— Dacă-mi promiţi că n-o să evadezi, o să te ţii de cuvânt?

— Întotdeauna îmi respect promisiunile!

— Te dor braţele. Dacă te dezleg, nu fugi?

— Îţi promit.

— Dar pot să te leg din nou dacă vine cineva?

— Da.

— Jură!

— Sfânta Scriptură porunceşte, nu face jurăminte! Nu jur, dar îţi făgăduiesc că mă voi ţine de cuvânt.

— Te cred!

Se ridică pe jumătate şi încercă să-mi dezlege sfoara de la ceafa. Trebuie să recunosc spăşit că în acele momente mirosul bunei „Pătrunjici” nu mai era deloc, respingător. Reuşi să mă dezlege. Îmi întinsei braţele amorţite cu voluptate şi trăsei aer adânc în piept. Madana se duse iarăşi în faţa casei, de unde putea vedea de departe pe oricine s-ar fi putut apropia. Continuarăm să vorbim.

— Dacă vine cineva, te leg imediat la loc, spuse ea, apoi, apoi... apoi... apoi... ah, stăpâne, dacă ţi-aş da drumul, te-ai întoarce?

— Da. Unde trebuie să mă duc?

— De cealaltă parte a muntelui, la Ruh'i Kulyan.

Nu-mi venea să cred urechilor. Mi se propunea o aventură de zile mari! Mi se dădea voie să plec într-o scurtă și secretă permisie ca să mă întâlnesc cu Ruh'i Kulyan.

— Plec și poți să fii convinsă că mă voi întoarce! îi promisei Madanei cu mare bucurie. Dar nu știi drumul!

— O chem pe Ingdşa să te conducă.

„Ingdşa” înseamnă „perlă”. Era un nume promițător.

— Cine e Ingdşa? o întrebai eu curios.

— Una din ficele lui Nedşir-bei.

— Ale cui? întrebai uimit.

— Fata e altfel decât tatăl, stăpâne.

— O să-mi arate drumul?

— Da. Este favorita Marrahei Durimeh și am vorbit cu ea despre emirul străin care învinge otrava și de ale cărui arme nu se poate feri nimeni.

Așadar îmi mersese duhul de doctor miraculos! O întrebai uluit:

— Cine v-a spus toate astea?

— Servitorul tău i-a povestit în Amadiya tatălui bolnavei, iar Marrah Durimeh i-a spus Ingdșei. Este nerăbdătoare să-l vadă pe emirul din Frankistan. Pot s-o chem?

— Da, dacă îndrăzneala nu-i prea mare.

— Mai întâi trebuie să te leg la loc până mă întorc.

— Așa să faci!

În aceste condiții mă lăsai cu drag legat. Bătrâna plecă, dar se întoarse repede și-mi spuse că Ingdşa urma să vină. Îmi dezlegă mâinile și o întrebai dacă a fost în sat și dacă a văzut-o cineva, căci ea ar fi trebuit să nu plece de lângă mine.

— A, bărbații din sat nu sunt acasă, iar femeile care ar fi putut să mă vadă n-or să mă trădeze!

— Unde sunt bărbații?

— Au plecat în Lizan.

— De ce?

— N-am întrebat. Ce mă interesează pe mine ce fac ei! Poate o să-ți spună Ingdşa.

Bătrâna se postă iarăşi în uşă. După câţva timp se ridică iute şi ieşi în întâmpinarea cuiva. Auzii nişte şoşoteli în spatele colibei, apoi intrarea uşii se întunecă: intrase „Perla”.

Dintr-o privire îmi dădui seama că numele îi era întru totul pe potrivă. Copila avea cam nouăsprezece ani, era înăltuţă şi era foarte bine clădită. Avea un chip delicat de fecioară şi văzându-mă obrajii i se împurpurară de sfială.

— *Sallam*, emire! mă salută cu o voce domoală.

— *Sallam!* îi răspunsei eu. Tu eşti Ingdşa, fiica reissului din Şohrd?

— Da, stăpâne.

— Iartă-mă că nu mă ridic să te salut, dar sunt legat de stâlpul ăsta!

— Credeam că Madana te-a dezlegat!

— Numai mâinile.

— Şi restul?

Se aplecă imediat să-mi desfacă legăturile, dar eu o împiedicai:

— Îţi mulţumesc, preabună fecioară! Dar te rog să nu o faci, căci ia prea mult timp să mă legi la loc, în caz că ar veni cineva.

— Madana mi-a povestit totul, spuse ea. Stăpâne, nu voi îngădui să te las să zaci, pe podea, pe tine, un emir din Apus care cutreieră toate ţările pământului cu multă vitejie!

Aha, iată urmările lăudăroşeniei micului meu Hagiul Halef Omar. Fata mă credea vreun Harun-al-Raşid^[46] care pleca în vânătoare de aventuri!

— Totuşi, din precauţie, trebuie să îngădui! Mai bine aşează-te aici lângă mine şi dă-mi voie să-ţi pun câteva întrebări!

— Stăpâne, ești prea mărinimos! Nu sunt decât o fată sărmană, al cărei tată ți-a făcut mult rău.

— De dragul tău, poate am să-l iert.

— Nu de dragul meu, ci de al mamei mele! El îmi este tată vitreg; tatăl meu bun a murit.

— Biată copilă! Se poartă urat cu tine și cu mama ta? Privirea i se înflăcăără.

— Urât? Stăpâne, nu ar îndrăzni așa ceva! Nu, dar își disprețuiește nevasta și fiica. Nu vede și nu aude nimic din cele ce se petrec în casa noastră. Nu cred că fac vreun păcat dacă te duc la Ruh'i Kulyan.

— Când mergem?

— Imediat după miezul nopții trebuie să fim pe munte.

— Sălășluiește într-o peșteră?

— Da. La fiecare miez de noapte din prima zi a celei de-a doua săptămână a lunii.

— Cum ne putem da seama că e acolo?

— După lumina pe care trebuie să o luăm cu noi. Se pune o lumină la intrarea în peșteră și apoi trebuie să te retragi. Dacă arde mai departe, înseamnă că spiritul nu este acolo; dacă se stinge, înseamnă că a venit. Pe urmă se intră în peșteră, se fac trei pași și se dă glas dorinței.

— Despre ce se poate vorbi cu spiritul?

— Despre orice. Poți să îl rogi ceva, poți să-i ceri ce dorești, poți să întrebi ce vrei.

— Dar eu mă gândesc că spiritul nu vorbește! Cum primești răspuns?

— După ce îți spui dorința, te întorci până la o icoană care este acolo și aștepti puțin. Dacă lumina începe din nou să ardă, atunci dorința îți este îndeplinită și adesea primești răspuns chiar în noaptea următoare.

— Despre ce icoană vorbești?

— Este o icoană a Sfintei Fecioare Născătoare de Dumnezeu.

Rămăsei uimit, căci știam că acești chaldei cred că Fecioara Maria nu este mama lui Dumnezeu, ci numai

mama omului Iisus. Se părea că misteriosul Ruh'i Kulyan era un adevărat creștin!

— De când se află icoana acolo?

— Nu știu, e dinainte de a mă fi născut eu.

— Și nu a furat-o nimeni până acum?

— Nu, altfel Ruh'i Kulyan ar dispărea pentru totdeauna.

— Și nimeni nu vrea asta?

— Nimeni, stăpâne. Spiritul face fapte bune pentru tot ținutul. Aduce fericire sărmanilor și-i sfătuiește pe bogați, îi ocrotește pe cei slabi și-i amenință pe cei puternici. Cel bun își pune speranța în el, iar cel rău tremura în fața lui. Dacă l-aș ruga pe tatăl meu să te elibereze, mi-ar râde în față, dar dacă i-ar porunci spiritul, i s-ar supune.

— Ai mai fost noaptea acolo?

— De mai multe ori. M-am rugat pentru mama și surorile mele.

— Și ți-a îndeplinit rugăciunea?

— Da.

— Cine ți-a îndeplinit-o?

— Prima dată s-a întâmplat noaptea și nu am putut să văd. Ultima dată, a fost Marrah Durimeh. Spiritul îi apăruse ei și o trimisese la mine.

— Așadar, o cunoști pe Marrah Durimeh?

— O știu de când m-am născut.

— Vine des pe aici?

— Da, stăpâne. Merg pe munte cu ea să adunăm plante sau mergem pe la bolnavi care au nevoie de ea.

— Unde locuiește?

— Nimeni nu știe. Poate nici nu are o casă anume, căci este oricum bine venită oriunde se duce.

— De unde se trage?

Se spun multe despre originea ei. Cei mai mulți povestesc că ar fi fost o prințesă din vechiul neam al regilor din Lizan. A fost un neam foarte puternic, căruia i se supuneau Tiyari și Tkoma. Mâncau și beau din vase de aur și totul era din argint sau din metal. Dar s-au întors spre

profetul din Medina și astfel stăpânul și-a aruncat toată mânia asupra lor. Au fost împiedicați să se mai așeze undeva și au fost împrăștiați prin tot ținutul. Numai Marrah Durimeh a rămas credincioasă Dumnezeului ei, care a binecuvântat-o cu viață lungă, cu o minte înțeleaptă și cu multe averi.

— Unde-și ține bogățiile, dacă nu are casă?

— Nimeni nu știe. Unii spun că și-ar fi îngropat aurul. Dar mulți cred că are putere asupra spiritului adâncurilor care îi dă câte bogății dorește.

— Ea ți-a povestit despre mine?

— Da, tot ce a aflat de la servitorul tău în Amadiya. M-a sfătuit ca, deîndată ce voi auzi că ai sosit prin ținuturile noastre, să merg pe munte să mă rog lui Ruh'i Kulyan să te păzească. Dar acum o vei face chiar tu.

— Nu mergi până acolo cu mine?

— Nu. Dacă poți să mergi chiar tu, eu doar o să te conduc acolo. Dar acum nu ți-e foame, stăpâne? Madana mi-a spus că i-ai dat voie să mănânce mâncarea pe care-o pregătise pentru tine.

— Ea o pregătise?

— Chiar ea. Tata i-a poruncit.

— Dar de ce nu v-a poruncit vouă?

— Ca să nu știm că ascunde un prizonier. Bărbatul Madanei este cel mai bun camarad al său și de aceea i-a poruncit ei să te supravegheze.

— Unde sunt bărbații din satul vostru?

— Trebuie să fie prin Lizan.

— Ce fac acolo?

— Nu știu.

— Poți să afli?

— O să mă duc să încerc. Dar spune, stăpâne, chiar nu vrei să mănânci?

— Am refuzat mâncarea pentru că nu sunt obișnuit să mănânc melci cu usturoi.

— Vai, emire, o să-ți aduc eu altceva. Într-o oră se înnoptează, așa că mă grăbesc să fiu repede înapoi și să-ți aduc din ce avem noi pe acasă!

Se ridică și eu o rugai:

— Încearcă să afli și cu ce se îndeletnicesc bărbații voștri!

Plecă la timp, căci nu trecură nici zece minute până când o văzui pe Madana că, intră înnebunită în casă:

— Trebuie să te leg! strigă ea. Vine bărbatul meu; l-o fi trimis Nedșir-bei. Să nu afle că am stat de vorbă cu tine! Să nu mă trădezi!

Îmi legă din nou mâinile, apoi se așeză în pragul ușii, luându-și din nou aerul impenetrabil de dinainte.

Nu după mult timp auzii tropote de cai. În fața colibei se opri un călăreț, care descăleca și intră în casă. Era un om în vârstă, uscățiv, care se potrivea de minune cu buna mea „Pătrunjică”. Veni la mine fără să mă salute și-mi cercetă legăturile. Văzând că totul era în ordine, se întoarse către nevastă-sa și-i spuse aspru:

— Ieși afară și să nu tragi cu urechea!

Femeia ieși fără să crâcnească, iar el se așeză în fața mea pe podea. Chiar eram curios să aud ce avea să-mi spună pătrunjelul ăsta, care răspândea același miros ca și Madana, dar la superlativ.

— Cum te numești? mă iscodi el.

Bineînțeles că nu-i dădui nici un răspuns.

— Ești surd? Vreau să-ți aud numele.

Urmă aceeași tăcere.

— Omule, răspunde! îmi porunci el și-mi trase un picior.

Mâinile nu puteam să le folosesc, dar picioarele puteam să le mișc atât cât era nevoie să-l fac să priceapă opinia mea despre lume și viață fără alte explicații. Ridicai amândoi genunchii legați și-i dădui o lovitură de-l aruncai cât colo, ca pe o ghiulea. Se pare că avea o construcție foarte rezistentă, căci după ce clătină puțin din cap, spuse cu o voce perfect în regulă:

— Să nu mai îndrăznești vreodată așa ceva!
— Vorbește politicos ca să-ți răspund politicos! îl înfruntai eu.
— Cine ești?
— Scutește-mă de întrebările astea! Știi foarte bine cine sunt!
— Ce cauți în Lizan?
— Nu e treaba ta.
— Ce căutai la kurzii bervari?
— Nici asta nu e treaba la.
— Unde ți-ai lăsat calul negru?
— La loc sigur.
— Unde-ți sunt lucrurile?
— Unde tu nu le poți găsi.
— Ești bogat? Poți să plătești o răscumpărare?
— Vino mai aproape dacă vrei să o primești. Ia seama, omule: eu sunt un emir, iar tu ești un supus al reissului. Numai eu am dreptul să întreb, iar tu trebuie să răspunzi. Să nu crezi că mă voi lăsa interogat de tine!.

Cel mai înțelept i se păru să fie de acord cu mine, așa că, după ce stătu puțin pe gânduri, spuse:

— Atunci întreabă tu!
— Unde este Nedșir-bei?
— De ce întrebi de el?
— Pentru că a pus să fiu atacat!
— Te înșeli!
— Să nu minți!
— Ba te înșeli. Habar n-ai unde te afli acum!
— Îți închipui că un emir din Frankistan poate fi dus de nas așa ușor? De aici trebuie să cobor valea, ca să ajung la Șohrd. La dreapta se află Lizan, la stânga, Kaola, iar sus pe munte se află Ruh'i Kulyan.

Nu putu să-și stăpânească o tresărire de uimire când auzi cele spuse de mine.

— Ce știi tu despreț Spiritul peșterilor, străine?

— Mai mult ca tine, mai mult ca toți cei care locuiesc în valea asta!

Marrah Durimeh mă ajutase din nou să fiu stăpân pe situație. Nestorianul nu mai știa cum să se achite de misiunea care i se încredințase.

— Spune ce știi!

— Asta-i, acum! Nu ești tu vrednic să auzi ceva despre Spiritul peșterilor. Ce vreți de la mine? De ce m-ați atacat și m-ați luat prizonier?

— Îți vrem calul.

— Mai departe!

— Armele.

— Mai departe!

— Toate lucrurile tale.

— Mai departe!

— Tot ce au la ei însoțitorii tăi!

— A, dar sunteți modești, nu glumă!

— Apoi îți dăm drumul.

— Așa crezi tu? Eu nu cred, căci voi vreți mai mult!

— Ba nu. I-ai poruncit melekului din Lizan să nu-i dea drumul beiului din Gumri.

— Poruncit? Nu ești în toate mințile, moșule? Spui că eu pot să dau ordine căpeteniilor din Lizan și totuși îndrăznești să-mi faci mie reguli, tu, un vierme pe care pot să-l strivesc în picioare!

— Stăpâne, nu mă insulta!

— Nu te insult, spun adevărul. Să-ți fie rușine! Spui că ești creștin, dar de fapt nu ești decât un hoț și un tâlhar. Și eu sunt creștin și voi duce vorba peste tot despre chaldei, care sunt mai răi decât niște hoți kurzi de drumul mare. Bervari m-au primit pe mine, un creștin, cu prietenie, în schimb, nestorienii din Șohrd m-au atacat pe la spate și m-au tâlhărit.

— N-o să povestești nimic. Dacă nu faci ce-ți spun eu, n-o să te mai vezi liber niciodată.

— O să mai vedem. Melekul din Lizan o să mă ceară înapoi.

— Nu ne temem de el. Nu are dreptul să ne poruncească și oricum, o sa primim chiar azi ajutoare foarte puternice. Faci ce-ți spun eu?

— Niciodată!

— Atunci să știi că mă întorc abia mâine dimineată. N-ai voie să vezi pe nimeni în afară de nevastă-mea, căreia îi interzic să-ți mai dea de mâncare. Foamea o să te mai îmblânzească! Și pentru că m-ai lovit cu picioarele, te pedepsesc să rabzi și de sete!

Aruncă apa din carafă, mai făcu un gest amenințător către mine și plecă. Îl auzii poruncindu-i ceva nevaste-si, apoi încalecă și se duse.

Acum știam de ce mă luaseră prizonier. Voiau să mă facă inofensiv, putând așa să-și însușească și lucrurile mele. Așa-zisa solie a melekului fusese trimisă de reiss să se convingă unde mă aflu.

După un timp intră Madana:

— Te-a insultat, stăpâne? mă întrebă îngrijorată.

— Asta este...

— Emire, nu te mânia pe el! Așa i-a poruncit reissul. El, în schimb, era foarte supărat pe tine. Mi-a interzis să mai vorbesc cu tine și nici să-ți dau de mâncat sau de băut nu mai am voie.

— Când se întoarce?

— Mâine dimineată, spune el. Noaptea asta trebuie să mergă în Murghi.

— Între timp poate să mai apară cineva?

— Nu cred. Nu știu mulți unde ești. A vărsat apa! O să mă duc la izvor să-ți aduc alta!

Făcu precum zise și aduse și o legăturică de lemnișoare rășinoase, ca să luminăm coliba, căci începuse să se întunece de-a binelea. Nici nu apucă bine să aprindă prima lumânare, că auzirăm niște pași. Noroc că nu mă dezlegasem încă. Dar ce era asta? Răsuflarea era sigur a

unui câine care alerga cât îl ținuseră puterile. Ah! Cunoșteam zgomotul ăsta! Îl auzisem nu de puține ori!

— Doyan! strigai eu bucuros.

Răsună un lătrat însoțit de un strigăt de om, apoi văzui câinele intrând ca o vijelie; o răstoarnă pe buna „Pătrunjică” și se aruncă pe mine chelălăind de bucurie. În acel moment apăru în ușă o țeava de pușcă și o voce amenințătoare întrebă:

— Sidi, ești acolo?

— Da, Halef!

— E vreun pericol?

— Nu. Intră liniștit!

Mai întâi se strecură o pușcă, apoi o mustață înfoiată, la urmă de-abia apăru pe de-a-ntregul și micul meu Halef.

— *Hamdulillah*, sidi, că te-am găsit! Cum ai ajuns aici?... *maschallah*, ești prizonier, ești legat! De femeia asta? De zgripturoaica asta? Arză-o-ar focul Gheenei, urâtenia urâteniilor!

Își scoase pumnalul înfuriat la culme.

— Stai, Halef! îi poruncii eu. Da, sunt ostatic, dar femeia asta e prietena mea. Mi-ar fi dat drumul chiar dacă tu n-ai fi venit.

— Da?

— Deja am stabilit cu ea un plan.

— Și eu care voiam s-o înjunghii!...

Se întoarse către ea cu chipul aprins și-i spuse:

— Prețuit fie Allah, care te-a creat, tu, cea mai frumoasă din Kurdistan! Părul ți-e precum mătasea, pielea precum rouă de dimineață, iar ochii — ca stelele din cer! Află, grațioaso, că eu sunt Hagi Halef Omar Ben Hagi Abdul Abbas Ibn Hagi Davud al Gossarah! Mi-ai ocrotit prietenul și stăpânul cu căldura mâinii tale și de aceea...

— Oprește-te! îi tăiai eu elanul. Femeia asta nu știe o boabă arăbește!

Halef începu să-și stoarcă toată rezerva de cuvinte kurde, ca să-i arate femeii că pentru el era cea mai

frumoasă și mai de seamă din tot ținutul și că se putea bizui pe prietenia lui toată viața de acum încolo. Îi scosei pe amândoi din încurcătură, explicându-i femeii:

— Madana, vorbeai astăzi de servitorul meu care i-a povestit despre mine tatălui bolnavei din Amadiya. Uite-l aici, în fața ta! Mi-a luat urma și a venit să mă salveze!

— Vai, stăpâne, ce vrei să faci? Vrei să fugi?

— Fii fără grijă! Nu voi face nimic fără să-ți spun ție mai înainte. Așează-te liniștită la locul tău!

Halef îmi tăiase legăturile și se așezase lângă mine. Eram în siguranță acum, căci cu el și cu câinele lângă mine, nu-mi era frică de nici un nestorian.

— Sidi, povestește, mă rugă el.

Îi istorisii cât putui de amănunțit ce mi se întâmplase, iar el mă întrerupse din când în când cu strigăte de uimire însuflețite. La urmă, îmi spuse:

— Sidi, de-aș fi eu pașă, aș răsplăti-o pe Madana și m-aș însura cu Ingdșa. Dar, fiindcă eu nu sunt pașă și cum sunt și însurat, îți dau un sfat: ia-o de nevastă pe frumoasa „Perla”. Este frumoasă și puternică, la fel ca tine!

— O să mă mai gândesc, îi spusei eu râzând. Dar acum, spune-mi ce se întâmplă în Lizan și cum de mi-ai luat urma!

— Ah, sidi, a fost o mare zăpăceală. S-a întâmplat întocmai cum ai spus tu: nestorienii s-au retras și au așteptat să te întorci. Dar tu nu ai mai venit...

— Nici haddedihnul?

— Ba el a venit, dar aproape că l-au doborât cu gloanțe când a vrut să treacă podul. Noroc că l-au recunoscut la timp. A povestit că pe drum s-a tras în voi. Calul său a fost atins și a luat-o la fuga așa de speriat, că i-a trebuit mult timp până să-l apuce iar de hățuri. S-a întors și a văzut calul tău zăcând mort la pământ, iar tu nu mai erai.

— Nu a adus imediat ajutoare de la kurzi?

— Nu, sidi, a crezut că v-au urmărit mișelește să vă omoare, căci căpetenia kurzilor era un om foarte rău. Haddedihnul a venit în grabă la Lizan, să ne aducă înapoi.

— Și ați intrat în panică?

— Eu nu, dar ceilalți, da.. Eu am știut ce e de făcut și mai târziu am și făcut ce trebuia. Ei, însă, au ținut un mare sfat și au hotărât să trimită o solie la kurzi, care să te aducă, viu sau mort.

— Slavă Domnului că n-am ajuns până acolo!

— Stăpâne, dacă te-ar fi omorât, jur pe Allah că nu aș fi plecat din țara asta până nu i-aș fi nimicit pe toți bervari, unul după celălalt! Știi cât de mult țin la tine!

— Știu, curajosul meu Halef. Spune mai departe!

— Solia a fost primită foarte prost de kurzi...

— Cine au fost trimișii?

— Au plecat Mohammed Emin, doi kurzi făcuți prizonieri împreună cu noi, scribul melekului și un nestorian care știa arăbește și care urma să fie tălmaciul haddediului. Mai întâi, kurzii nu au vrut să creadă că ai fost atacat, credeau că e vreun șiretlic de-al melekului. Dar când au văzut calul mort, ne-au crezut și și-au închipuit că nestorienii te-au luat pentru că nu aveau nici un mijlocitor. Au fost trimise solii peste tot. Apoi a venit Nedșir-bei și a spus că te-ar fi văzut împușcat de kurzii bervari, că ar fi văzut el de pe celălalt mal...

— Ce șmecher!

— Da, sidi! Dar își va primi răsplata! Aproape că se ajunsese la război, când mă dusei la melek, care stătea de vorbă chiar cu beiul din Gumri și-l rugai să se încheie armistițiu, căci voiam să dau de tine. Toți au crezut că nu voi reuși, dar când le vorbii de câine, își recăpătară speranțele. Se mai trimise o ultimă solie, cu care trebui să plec și eu. Bervari fură de acord cu armistițiul până mâine la prânz. Dacă nu te întorci până atunci, se pornește lupta.

— Așa și tu?

— Am mers cu câinele până am ajuns la locul unde zăcea calul. Doyan ți-a mirosit urma și m-a tras înspre tine. Era clar că fuseseși dus prin apă. Ceilalți erau de părere să mă întorc mai întâi în Lizan, ca să pot ajunge pe celălalt mal

trecând podul. Nu aveam timp — se înnopta. Mi-am înfășurat hainele în jurul capului și am trecut apa ținând armele în sus. Câinele a venit și el după mine.

— Ați găsit imediat urma?

— Da, sidi. M-am îmbrăcat și ne-am luat după urme. Și... iată-ne aici!

— Halef, n-o să uit niciodată!

— Taci, sidi! Tu ai fi făcut pentru mine la fel sau chiar și mai mult!

— Ce spunea englezul?

— Nu-i înțelegeam limba, dar se plimba ca turbat de colo până dincolo, iar când l-au luat ostatic s-a purtat ca un tigru încolțit!

— Nedșir-bei știe că mă cauți și ai și câinele cu tine?

— Nu. A plecat înaintea mea.

— V-ați întâlnit cu cineva?

— Câinele m-a dus prin locuri pe unde se pare că n-a mai călcat picior de om.

— Dar armăsarul meu unde e?

— În curtea melekului; l-am lăsat în grija haddedihnului.

— A, e pe mâini bune!

Deodată se auzi un fâsâit ușor de pași. Halef înșfacă armele, iar Doyan se așează în poziție de atac. Îi liniștii pe amândoi, căci nu putea să fie decât Ingdșa.

Fata încremeni în ușă când dădu cu ochii de servitor și de câinele meu.

— Nu-ți fie frică, sunt prietenii mei.

— Cum au ajuns aici?

— M-au căutat peste tot.

— Vei pleca de la noi?

— Încă nu.

— Mai ai nevoie de Ruh'i Kulyan?

— Da. Vrei să mă duci la el?

— Cu plăcere, emire. Uite, ți-am adus mâncare și ceva de băut, dar nu mai ajunge pentru încă două guri!

Ducea un coș imens din papură, plin ochi cu bucate care ar fi săturat cinci oameni, nu trei!

— Nu-ți face griji, frumoaso, răspunsei eu, e de ajuns pentru toată lumea. Dar trebuie să mâncați și voi!

— Stăpâne, noi suntem femei!

— În țara mea femeile nu sunt disprețuite. Ele sunt podoaba și mândria unei case, iar la masă ocupă locul de onoare!

— Ah, emire, ce fericite sunt femeile din țara ta!

— Dar trebuie să mănânce cu lopeți! intră în vorbă și „Pătrunjica”, cu un ton compătimator.

— Nu sunt lopeți, ci sunt tacâmuri mici și drăgălașe, din metale frumoase, cu care mănânci mai elegant și cu mai multă poftă decât cu degetele. La noi, cel care-și vâra degetele în mâncare este considerat un om murdar și bătăran. Veți vedea și voi cum arată o lingură.

În timp ce Ingdșa așeza pe podea un șervet adus de ea, ea să pună masa, eu luai cuțitul lui Halef, tăiai o așchie zdravănă din stâlp și mă apucaii să cioplesc o lingură. O terminai repede și când le arătai celor două femei cum se folosește, le smulsei strigăte de uimire.

— Spune-mi acum, Madana, poți să mai numești obiectul ăsta fin lopată?

— Nu, stăpâne, răspunse ea. Se pare că nu aveți guri așa de mari cum mi-am închipuit cu.

— Stăpâne, ce ai de gând să faci cu lingura asta? întrebă Ingdșa.

— S-o arunc.

— A, nu, emire! Nu viei să mi-o dăruiești mie?

— Nu.

— Nu e îndeajuns de frumoasă pentru tine. Perla acestui sat merită una din argint.

— Stăpâne, se îmbujora ea, e îndeajuns de frumoasă! Te rog, dăruiește-mi-o mie, ca să am și eu o amintire de la tine!

— Atunci, oprește-o! Dar trebuie să vii mâine în Lizan, împreună cu Madana și vă voi face un dar și mai frumos.

— Când vrei să pleci de aici?

— Când va hotărî Ruh'i Kulyan. Dar acum, așezați-vă aici să mâncăm.

Trebuî să mă rog mult de ele până să se așeze la masă cu noi. Halef nu scosese nici o vorbă până acum și nu-și dezlipise ochii de la frumoasa copilă. Oftă adânc și vorbi în arabă.

— Sidi, ai dreptate!

— Cu ce?

— Chiar de-aș fi fost vreun pașă și tot nu aș fi fost vrednic de ea. Ia-o, sidi! E frumoasă cum alta nu-i!

— Trebuie să aibă pe cineva drag pe aici!

— De ce nu o întrebi?

— Nu merge, prietene, ar fi foarte nepoliticos și indiscret.

Ingdșa își dădu seama ca vorbeam despre ea așa că îi spusei:

— Acest om este o bună cunoștință de a ta.

— Ce vrei să spui, emire?

— Este servitorul despre care ți-a povestit Marrah Durimeh. Toți ceilalți au crezut că am fost ucis, numai el a îndrăznit să vină după mine.

— E un om de ispravă, spuse ea, aruncându-i o privire plină de recunoștință.

— Ce-a spus despre mine? întrebă el, observând privirea ei.

— Spune că ești un om de ispravă și curajos.

— Spune-i că e foarte frumoasa și bună și că îmi pare rău că sunt așa de mic de statură și că nu sunt pașă.

Îi tălmăcii fetei cuvintele lui Halef, iar acesta îi întinse mâna. Ea i-o strânse răsând, cu chipul strălucindu-i de bunătate și de frumusețe. Văzând-o, simții o strângere de inimă, căci mă gândii la viața monotonă și lipsită de bucurii pe care o ducea aici.

— Ai vreo dorință pe care aș putea să ți-o împlinesc? o întrebai eu purtat de sentimente.

Se uită drept în ochii mei preț de câteva momente și răspunse:

— Da, stăpâne, am o dorință.

— Spune-o!

— Emire, eu mă voi gândi mult la tine. Te vei gândi și tu la noi?

— Da!

— La voi luna strălucește ca pe la noi?

— La fel!

— Stăpâne, de câte ori va fi lună plină, să te uiți la ea și atunci ni se vor întâlni privirile acolo, așa să știi! De data asta îi întinsei eu mâna.

— Așa voi face și mă voi gândi la tine și în celelalte seri cu lună. De câte ori te vei uita la lună, de atâtea ori să știi că îți voi trimite salutările mele!

— Și noi pe ale noastre!

Deveniserăm melancolici și discuția începea să lăncezească, dar ne revenirăm și continuaram să mâncăm. Ingdşa fu cea care vorbi prima:

— Îți vei lua și servitorul cu tine la Ruh'i Kulyan?

— Nu, el trebuie să se întoarcă la camarazii mei, să-i liniștească.

— Ar face foarte bine să plece, căci te afli în pericol.

— Ce pericol? întrebai, chipurile liniștit.

— Mai înainte au fost pe aici doi bărbați. Unul venea spre tine, dar celălalt a rămas în sat și am putut vorbi cu el. Nu trebuia să spună nimic nimănui, dar tot am aflat destule de la el. Îți voi povesti. Crezi că lupta va fi amânată până mâine la prânz?

— Sper.

— Sunt mulți care nu doresc asta. Oamenii aceștia l-au ales pe tatăl meu comandant și au trimis solii înspre Murghi, Miniyanis și Așihta, ba chiar și în josul văii, înspre Biridşai și Ghissa ca să cheme la luptă pe toți cei care sunt

apți de a se lupta. Se vor aduna în cursul nopții și apoi îi vor ataca pe bervari dis-de-dimineată.

— Ce imprudență! Tatăl tău va pricinui necazuri în toată valea!

— Crezi că bervari sunt mai tari ca noi?

— Da, ca iscusință în luptă, dar și ca număr. Dacă lupta se va încinge, vâlvătaia va cuprinde toată valea și în cazul ăsta kurzii vă sunt de o mie de ori superiori. Chaldeii vor fi împresurați din toate părțile de kurzi.

— Ah, Dumnezeule, dacă se va întâmpla așa!...

— Așa va fi, trebuie să mă crezi! Dacă nu se reușește menținerea păcii, vă așteaptă zile mult mai grele decât pe timpul lui Beder-Khan și al lui Nur-Ullah-bei. Se prea poate ca toți chaldeii să fie nimiciți, cu femei și copii cu tot!

— Chiar așa crezi, emire?

— Chiar așa, pe legea mea!

— Vai, Iisuse! Ce trebuie să facem?

— Știi unde își adună tatăl tău oamenii?

— Nu am putut să aflu.

— Nu știi nici unde se află el acum?

— Merge dintr-un loc în altul să-și adune războinici.

— Atunci poate ne ajuta Ruh'i Kulyan. Dar până atunci, trebuie să fac niște pregătiri.

— Așa să faci, emire și toți cei iubitori de pace îți vor binecuvânta numele pe vecie!

Masa era pe sfârșite. Îl întrebai pe Halef:

— Vei putea găsi drumul spre Lizan fără să te vadă nimeni?

Încuviință, iar eu continuai:

— Te duci la melek și la beiful din Gumri și le spui cum și unde m-ai găsit.

— Să le spun cine te-a atacat?

— Da. Nedșir-bei m-a luat ostatic, ca să nu mai pot mijloci pacea. Îmi cere în schimbul libertății mele calul, averea mea și bunurile camarazilor mei.

— Nenorocitul!

— Vezi că mi-a luat totul. Lasă-mi pistoalele și cuțitul și voi opri și câinele.

— Ia și pușca, sidi! Pot să mă întorc și fără arme la Lizan.

— Pușca mă poate stânjeni. Spune-le beiului și melekului că reissul din Şohrd a trimis peste tot oameni să ridice locuitorii la luptă. Se vor strânge pe timpul nopții într-un loc pe care nu-l cunosc și apoi îi vor ataca pe bervari. Și mai spune-i melekului să-l aresteze pe reiss imediat ce pune mâna pe el.

— Sidi, dar dacă-l fac eu inofensiv?

— Tu singur? Glumești! E prea puternic pentru tine!

Omulețul se ridică ofensat, își ridică mâinile subțirele în sus și strigă:.

— Prea puternic pentru mine? Sidi, unde ți-e judecata sănătoasă de altădată? N-am făcut eu mai multe fapte de vitejie decât alții? Cine este Nedşir-beiul ăsta pe lângă faimosul Hagiul Halef Omar? Un iepure fricos, o broască tăioasă șchioapă pe care o voi strivi în picioare cum voi da cu ochii de ea! Tu ești emirul Kara Ben Nemsi, eroul din Frankistan, iar eu, prietenul și protectorul tău. Trebuie să mă sperii de un chaldeu zdrențaros? Emire, mă minunez de tine!

— Poți să te minunezi, dar să fii prevăzător. Este foarte important să ajungi cu bine în Lizan.

— Și dacă întreabă când o să vii, ce le răspund?

— Spune-le că voi fi la ei până se va crăpa de ziuă.

— Ia pistoalele și pumnalul, uite și un săculeț de gloanțe și Allah să te aibă în paza lui!

Se duse apoi la Ingdşa și-i întinse mâna:

— Rămâi cu bine, frumoasa frumoaselor! Ne vom revedea!

Îi dădu mâna și brunei „Pătrunjica”.

— Rămâi sănătoasă și tu, mamă a chaldeilor! Am petrecut clipe frumoase la tine în casă și dacă îți dorești o

lingură, îți voi ciopli una ca s-o ai amintire de la un prieten.
Sallam, tu, înțelepto, *sallam*!

Nici una nu pricepu vorbele lui, dar fură bucuroase, iar Madana ieși chiar să-l conducă. Ieșii afară să văd după starea stelelor cam cât era ora, căci îmi luaseră și ceasul de mână; era cam ora zece.

— Sunt două ore înainte de miezul nopții. Când plecăm? o întrebai pe fată.

— Într-o ora.

— Timpul meu e foarte prețios. Nu se poate vorbi mai degrabă cu spiritul?

— Nu, timpul potrivit este la miezul nopții. Se mânie tare dacă cineva vine mai devreme.

— Pe mine nu se va mânia.

— Știi tu sigur?

— Foarte sigur.

— Atunci, să mergem de îndată ce se întoarce Madana.

Luă la ea o împletitură din papură și o scăpărătoare.

Apoi spuse:

— Stăpâne, am o rugămintă!

— Spune!

— Îl vei ierta pe tatăl meu?

— Da, de dragul tău.

— Dar melekul va fi și el tare supărat.

— Îl voi îmblânzi.

— Îți mulțumesc!

— Ai aflat cine mi-a luat armele și celelalte lucruri?

— Nu, dar trebuie să fie la tatăl meu.

— Unde ține de obicei lucruri ca astea?

— Acasă nu a adus nimic; aș fi observat ceva.

Se întoarce și Madana.

— Stăpâne, servitorul tău este un om foarte înțelept și politicoș.

— Cum așa?

— Mi-a dăruit ceva ce nu am mai primit de foarte mult timp — un *depuş* ^[47], un *depuş* foarte mare.

Cred că la auzul acestei vești am făcut o față uluită. Halef, un sărut? Pentru o „Pătrunjică” bătrână și cam mirositoare? Nu prea-mi venea a crede, așa că o întrebai:

— Un depuş? Unde?

Îmi întinse mândră mâna dreaptă, arsă de soare și uscată.

— Aici, pe mâna asta. Mi-a sărutat mâna ca unei fete tinere. Servitorul tău este un bărbat de o politețe care trebuie lăudată, s-o afle toată lumea.

Aha, un sărut pe mână! O faptă eroică a bravului meu Halef!

— Poți să fii mândră, îi răspunsei eu. Inima lui Hagi Halef Omar bate pentru tine plină de recunoștință pentru că te-ai purtat așa de prietenos cu mine. Și eu îți voi fi recunoscător, Madana...

La vorbele mele, bătrâna făcu, fără să vrea, o mișcare ca și cum ar fi vrut să-mi întindă mâna să i-o sărut, dar eu continuai grăbit:

— ...dar mai trebuie să aștepți până voi reveni în Lizan.

— Voi aștepta, stăpâne!

— Acum plec cu Ingdşa la Ruh'i Kulyan. Ce o să faci dacă o să vină cineva după mine?

— Emire, sfătuiește-mă!

— Dacă rămâi aici, vei atrage mânia celui care va veni. Cel mai bine e să te ascunzi până ne întoarcem.

— Așa voi face și mă voi ascunde într-un loc de unde să pot avea casa sub ochi și să vă pot vedea și pe voi când veniți.

— Să pornim la drum, Ingdşa.

Luai armele și apucaii câinele de lesă.

Tânăra o luă înainte și eu după ea. Mersem pe drumul pe care fusesem adus aici, apoi o luarăm la dreapta și înainte, ținând-o tot așa până când urcarăm dealul. Furăm

nevoiți să stăm apropiați, căci drumul era foarte îngust, din cauza tufișurilor dese și ne-am fi putut pierde unul de celălalt.

După oarece timp, păduricea se rări din nou și trebui să trecem o potecă îngustă, care dădea într-o râpă.

— Fii cu băgare de seamă, stăpâne, mă preveni fata. De aici muntele devine foarte periculos.

— Nu e prea bine-pentru cei mai în vârstă care vor să ajungă la Spiritul peșterilor. Numai cei tineri pot face drumul ăsta.

— A și cei bătrâni pot să urce, dar trebuie să facă un ocol, unde este o cărare blândă ce duce până la peșteră.

Ne cățăraram sprijinindu-ne unul de celălalt, ținându-ne de mână, până când ajunserăm, în sfârșit, la o aglomerare de stânci printre care puteam să întrezăresc punctul final al plimbării noastre.

Văzurăm printre stânci un fel de deschizătură, în fundul căreia se ridica un perete întunecat. Îngdșa se opri.

— Acolo este, spuse arătând într-acolo. Te duci până la peretele acela, la poalele căruia vei vedea o deschizătură, apoi te întorci la mine. Eu te aștept aici.

— Se poate vedea lumina de aici?

— Da. Dar va arde în zadar, căci nu este încă miezul nopții.

— Eu tot încerc.

Luai lumânările și înaintai. Eram stăpânit de o încordare extraordinară; era și normal, doar aveam să pătrund în misterul Spiritului peșterilor. Deja începusem să presupun care era esența acestui mister.

Nu mă înșelasem. Dintr-o parte auzi; un zgomot, ca și cum cineva s-ar fi ridicat grăbit de jos.

Deodată, auzii:

— Cine ești? Ești într-adevăr hekimul din Frankistan?

— Da. Crede-mă. Bănuiam că tu ești Ruh'i Kulyan. Ți voi păstra secretul.

— E vocea ta, însă nu-ți pot vedea chipul.

— Cere-mi un semn!

— Bine! Ce avea hekimul turc în amuleta cu care voia să izgonească diavolul bolii?

— O muscă moartă.

— Emire, chiar tu ești! Cine te-a adus aici?

— Ingdşa, fiica lui Nedşir-bei. Mă aşteaptă afară.

— Fă patru paşi!

Mă conformai şi simţii că mă apucă cineva de mână şi mă trage înăuntru.

— Acum aşteaptă. Voi aprinde lumânarea.

O clipă mai târziu mă găseam faţă-n faţă cu Marrah Durimeh, înveşmântată într-o mantie largă, privindu-mă cu chipul ei venerabil de orientală încă frumoasă. Pletele albe îi curgeau pe umeri până la pământ. Îmi luminează faţa.

— Da, într-adevăr, tu ești, emire! Îți mulțumesc că ai venit. Dar nu mai trebuie să spui nimănui cine este Spiritul peșterilor!

— Voi tăcea.

— Ce dorință te-a adus la mine?

— Nu e ceva pentru mine, ci pentru chaldei, care se îndreaptă spre o mare nenorocire, de care doar tu îi poți îndepărta. Ai timp să mă asculți?

— Da, așează-te.

Lângă noi era o piatră pe care aveam loc amândoi. Era un fel de bancă de odihnă a Spiritului peșterilor. Ne așezarăm unul lângă celălalt, cu lumina bătând în stânci. Spuse îngrijorată:

— Vorbele tale prevestesc nenorocire. Grăiește, stăpâne!

— Știi că melekul din Lizan l-a atacat pe beiul din Gumri și l-a luat prizonier?

— Sfântă Fecioară, e adevărat? strigă ea înspăimântată.

— Da, chiar și eu am fost luat prizonier, oaspetele beiului.

— Nu știam nimic. În ultimele zile am fost prin Hai-sad și Biridşai și de-abia astăzi am sosit pe munte.

— Kurzii bervari aşteaptă aproape de Lizan să înceapă lupta mâine.

— Ah, voi spirite care iubiţi ura şi urâţi iubirea! De ce trebuie ca sângele să înroşească iar apele şi ţara să geamă din nou de durere? Povesteşte, stăpâne, povesteşte! Puterea mea e mai mare decât crezi. Poate că nu e prea târziu!

Îi urmaşi dorinţa şi ea mă ascultă cu respiraţia tăiată. Era ca şi cum am fi stat în apropierea morţii, iar de fiinţa asta uscăţivă şi misterioasă ar fi atârnat vieţile a sute de oameni. Nu avu nici o tresărire, dar cum terminai de vorbit, sări de pe piatră.

— Stăpâne, mai e timp. Vrei să mă ajuţi?

— Cu plăcere.

— Ştiu că trebuie să-mi povesteşti şi despre tine, dar nu acum, nu acum, mâine. Acum trebuie să acţionăm repede. Spiritul peşterilor a fost mut, până acum nu l-a auzit nimeni vorbind. Însă azi trebuie să vorbească. Roag-o pe Ingdşa să te conducă şi du-te degrabă la Lizan. Melekul, beiul din Gumri şi reissul din Şohrd trebuie să vină imediat la Ruh'i Kulyan.

— Vor asculta de chemarea ta?

— Ascultă, trebuie să asculte, crede-mă!

— Dar reissul nu e de găsit!

— Emire, te cunosc bine, îl vei găsi. Trebuie să vină ori cu ceilalţi, ori după ei. Voi aştepta.

— Mă vor întreba cine mi-a dat însărcinarea asta. Le voi răspunde: Ruh'i Kulyan şi nici un cuvânt în plus. E bine?

— Da. Nu trebuie să ştie nimic, mai ales cine este adevăratul Spirit al peşterilor.

— Să mă întorc şi eu?

— Poţi să-i însoţeşti, dar să nu intri împreună cu ei în peşteră. Ce am să le spun lor nu trebuie să mai audă nimeni. Spune-le că trebuie să intre negreşit în peşteră şi să înainteze până unde vor vedea lumină.

— O să reușești să-i faci să-mi înapoieze tot ce mi-au luat?

— Da, fii fără grijă. Și acum, du-te. Ne revedem mâine dimineață, când vom putea sta de vorbă pe îndelete!

Plecai. O găsii pe Ingdșa la locul unde o lăsasem.

— Ai stat mult acolo, stăpâne, spuse ea.

— Tocmai de aceea trebuie să plecăm repede.

— Trebuie să aștepti până se aprinde din nou lumina, altfel nu știi dacă dorința îți va fi îndeplinită.

— Va fi.

— De unde știi?

— Spiritul mi-a spus!

— O, stăpâne, i-ai auzit glasul?

— Da. A stat mult de vorbă cu mine.

— Nu s-a mai întâmplat niciodată! Trebuie să fii un emir foarte mare!

— Un spirit nu vorbește niciodată cu oamenii după rangul lor.

— L-ai și văzut?

— Am stat față în față cu el.

— Stăpâne, mă sperii! Cum-arată?

— Asemenea lucruri nu pot fi dezvăluite. Haide, condu-mă! Trebuie să ajung repede în Lizan.

— Ce se va întâmpla cu Madana, care te așteaptă?

— Mai întâi mă duci pe drumul cel bun, apoi te întorci la ea să-i spui să nu mă mai aștepte. Voi veni mâine.

— Ce-o să-i spună tatălui meu dacă va întreba de tine?

— Să-i spună că trebuie să meargă neapărat la Spiritul peșterilor. Și tu, dacă-l întâlnești, să-i spui același lucru. Dacă nu ascultă, va fi vai și-amar de el!

— Emire, mă îngrijorezi. Hai să mergem!

Luai câinele de lesă și pe fată de mână. Coborârăm muntele mult mai repede decât îl urcasem. Când ajunserăm la trecătoare, o făcurăm la dreapta. Fata cunoștea bine locurile, așa că ajunserăm într-un sfert de ceas la drumul care ducea spre Lizan. Aici mă oprii și-i spusei:

— De aici cunosc drumul; trebuie să ne despărțim.

Îți mulțumesc, Ingdșa. Ne vedem mâine dimineață.
Noapte bună!

— Noapte bună!

Îmi luă mâna și o sărută ușurel, apoi o luă la goană și dispăru în noapte. Rămăsei încremenit preț de câteva clipe, apoi o pornii pe drumul spre Lizan, cu gândul la frumoasa Ingdșa.

Străbătusem cam jumătate din drum, când auzii un tropot de cal. Mă ascunsei după un tufiș și văzui un călăreț apropiindu-se iute de mine; era chiar reissul! Când trecu pe lângă mine, îl strigai:

— Nedșir-bei!

Se opri. Îi dădusem drumul lui Doyan, ca să nu-l stânjenesc cu lesa dacă ar fi fost nevoie să-l țin în loc pe reiss. Ieșii înaintea lui.

— Cine ești?

— Ostaticul tău, îi răspunsei, apucând hățurile calului său.

Se aplecă și se holbă uimit la mine. Vru să-mi dea un pumn, dar eu fui mai rapid.

— Nedșir-bei, ascultă ce-ți spun în liniște. M-a trimis Ruh'i Kulyan să-ți spun să te duci degrabă la peșteră.

— Mincinosule! Cine ți-a dat drumul?

— O să ascuți chemarea spiritului sau nu?

— Câine, te omor!

Duse mâna la brâu, dar eu îi dădui o lovitură strașnică și-l aruncai de pe cal.

— Doyan, ia-l!

Câinele se aruncă pe el, în timp ce eu mă chinuiam să-i liniștesc calul. Când reușii, în sfârșit, reissul zăcea nemișcat la pământ, iar câinele îl ținea cu colții de ceafă.

— Nedșir-bei, cea mai mică mișcare te poate costa viața. Câinele ăsta e mai rău ca o panteră. Te voi lega și te voi duce la Lizan. O mișcare greșită sau o vorbă de împotrivire sunt de ajuns ca să fii un om mort.

Văzuse moartea cu ochii, așa că nu îndrăzni să se mai opună. Înainte de orice, îi luai armele — pușca și cuțitul, îl legai apoi cu lesa câinelui cum mă legase și el pe mine. Îl ridicai și îl legai de scărița calului, întocmai cum făcuse și el cu mine.

— Dă-mi voie, Nedșir-bei, să încalec. Tu ai stat destul în șa. La drum!

Mă urmă supus, căci își dăduse scama că nu i-ar fi folosit la nimic să se împotrivească. Nu vrui să profit de avantajul pe care-l aveam asupra lui și să-l batjocoresc, așa că nici eu nu mai spusei nimic.

Tăcerea o rupse chiar el, dar cu un ton foarte precaut:

— Stăpâne, cine ți-a dat drumul?

— Vei afla mai târziu!

— Unde mă duci?

— Vei vedea.

— O s-o pedepsesc pe Madana! mârâi el.

— Ba o s-o lași în pace! Unde sunt armele și celelalte lucruri ale mele?

— Nu sunt la mine.

— Le voi găsi oricum. Ascultă, Nedșir-bei, alt cal mai bun nu ai?

— Am destui cai!

— Foarte bine! Mâine îmi voi alege unul în locul celui pe care mi l-ai împușcat.

— O să-ți alegi pe naiba! Mâine pe vremea astă o să fii din nou prizonier!

— O să mai vedem!

Se așternu iarăși tăcerea. Mergea silit, cu câinele pe urmele lui. Nu după mult timp, văzurăm Lizanul.

În lipsa mea, locul se transformase într-un pustiu.

Dincolo de malul drept al Zabului domnea întunericul, dar dincoace ardeau focuri în jurul cărora stăteau grupuri de războinici. Cel mai mare era focul din fața casei melekului, după câte îmi putui da eu seama. Ca să evit

orice întârziere inutilă, o pornii la trap. Prizonierul fu și el silit să tropăie pe lângă cal.

Ajungând în tabăra melekului, fui recunoscut destul de ușor.

— Străinul, străinul! se ridicară voci pe unde treceam. Ia uite, Nedșir-bei! Prizonier!

Destul de repede în urma noastră se formă o ceată care se chinuia din răspuțeri să țină pasul cu noi. Ajunserăm la casa melekului unde furăm înconjurați de cel puțin șaizeci de războinici înarmați. Primul pe care îmi căzură ochii fu *sir* David Lindsay, care își făcea siesta sprijinit de zidul casei. Când mă văzu, se schimbă imediat la față. Deschise gura de parcă ar fi înghițit un *fowling-bull*. Se repezi la mine cu un salt herculean, iar eu îi căzui în brațele larg deschise.

— Master, *sir*! răcni el. Te-ai întors! *Heigh-day-heiza! Huzzza! Wellcome! Hail, Iutii, hail!*

— Mă strivești, *sir* David! Ceilalți camarazi așteaptă și ei un semn de la mine!

— E! O! A! Unde te-ai ascuns? Unde ai fost? Cum ai plecat? Eliberat singur? *Lack-a-day*, adus prizonier! Miraculos! De neînchipuit! *Yes*.

Reușii să ajung în cealaltă parte.

— *Allah illa Allah!* Tu ești, effendi! Slavă lui Allah și profeților! Trebuie neapărat să ne povestești!

Asta era Mohammed Emin. Amad el Ghandur, fiul său, care se afla lângă el, strigă:

— *Wallahi*, Dumnezeu te-a trimis! Gata cu necazurile noastre. Sidi, dă-ne mâna!

Un pic mai încolo stătea micul meu Hagiul Halef Omar.

Nu spusese nici păs, dar ochii îi înotau în lacrimi de bucurie. Îi întinsei și lui mâna.

— Halef, ție îți datorez mult!

— Taci, sidi! răspunse el. Ce sunt eu pe lângă tine? Un șobolan mizerabil, un arici urâcios, un câine care se gudură când îl învrednicești cu o privire!

— Unde este melekul?

— În casă.

— Și beiul?

— În odaia cea mai ferită, căci este ostatic.

— Hai să mergem la ei!

Se adunaseră foarte mulți în jurul nostru. Îl dezlegai pe reiss și-i făcui semn să intre în casă cu mine.

— Nu merg nicăieri! mârâi el.

— Doyan, pe el!

Atât fu de ajuns. Mersei mai departe ținând capătul sforii cu care era legat prizonierul, care mă urmă fără să mai crâcnească. Înspre noi răzbăteau murmure de voci care încercau să lămurească întâmplarea atât de misterioasă a venirii mele. Melekul ne ieși în întâmpinare. Când dădu cu ochii de mine, slobozi un strigăt de bucurie nemaipomenit și-mi întinse mâna:

— Emire, ce văd! Te-ai întors! Teafăr și neatins! Și aici... ah, Nedşir-bei! Prizonier!

— Da. Vino încoace să ne lămurim!

Intrarăm în odaia de la parter, unde era loc pentru toți. Ne așezarăm pe saltele, numai reissul fiind silit să rămână în picioare. Câinele ținea strâns între colți sfoara care-l împiedica pe ostatic să facă vreo mișcare.

— Halef v-a povestit suficient de amănunțit cum am ajuns în mâinile reissului din Şohrd și cum am fost tratat? întrebai eu.

— Da, răspunseră ei la unison.

— Aşadar, nu e nevoie să iau totul de la capăt și...

— Ba da, emire, mai spune-ne o dată! mă întrerupse melekul.

— Mai târziu. Acum nu e timp, căci avem ceva foarte urgent de făcut.

— Cum te-ai eliberat și cum a ajuns reissul prizonierul tău?

— Și asta o veți afla mai târziu. Reissul a ridicat tot ținutul la luptă și mâine dimineată vrea să-i atace pe

bervari. Asta ar însemna sfârșitul chaldeilor...

— Nu! izbucni o voce.

— Nu ne vom lupta! Nu ne poate ajuta decât Ruh'i Kulyan...

— Ruh'i Kulyan! se ridicară voci speriate.

— Da, am fost la el!

— Știai unde este peștera lui?

— Da, am fost și i-am povestit tot ce s-a întâmplat. M-a ascultat în liniște și apoi mi-a spus ca trebuie....

— Ți-a vorbit? I-ai auzit vocea? Emire, nici unui muritor nu i s-a mai întâmplat asta! strigară chaldeii. Ești alesul Domnului și trebuie să te ascultăm!

— Așa să faceți, oameni buni. E spre binele vostru!

— Ce-a spus Spiritul peșterilor?

— A spus că trebuie să merg neapărat la Lizan și să i aduc la el pe melek, pe beiful din Gumri și pe reissul din Șohrd.

Mulțimea fu străbătută de un strigat de uimire, dar eu continuai:

— M-am grăbit să vin înapoi și l-am întâlnit pe drum pe reiss. I-am spus că trebuie să mergă la Ruh'i Kulyan dar nu a vrut să se supună chemării spiritului; atunci l-am făcut prizonier și l-am adus cu mine așa cum îl vedeți — legat! Aduceți-l pe bei să afle și el!

Melekul se ridică.

— Emire, nu glumești? întrebă el.

— Treaba e prea serioasă ca să-mi permit să glumesc!

— Atunci te vom asculta. Dar nu e periculos să-l luăm și pe bei? Ar putea să evadeze.

— Trebuie să promită că nu va evada. Se va ține de cuvânt!

— Îl aduc!

După câteva momente veni împreună cu beiful. Când mă văzu, căpetenia din Gumri se repezi la mine:

— Te-ai întors! *Allohem d'Allah!* Slavă lui Allah că te-a adus! Știrea că ai fi dispărut m-a întristat foarte tare, căci

știam că toate speranțele îmi erau doar în tine!

— Și eu mi-am făcut griji pentru tine, beiule! îi răspunsei eu. Știam că îți dorești să mă vezi eliberat și Allah, în mărinimia lui, m-a scăpat din mâinile dușmanului și m-a adus din nou la tine.

— Cine era dușmanul? Țasta?

Arată spre Nedșir-bei.

— Da, îi răspunsei.

— Allah să-l trăsnească pe el și pe copiii lui și pe copiii copiilor lui! Nu ai fost oare prietenul acestor oameni, tot așa cum mi-ai fost și mie prieten? Nu le-ai făcut numai bine, după cum le-ai promis? Uite ce răsplată ai primit! Te-au atacat și te-au arestat! Vezi acum la ce poți să te aștepți de la un nestorian!

— Peste tot sunt oameni buni și oameni răi și printre musulmani și printre creștini, beiule.

— Emire, îmi ești drag. Mi-ai înmuiat inima și voiam să-i privesc pe oamenii aceștia cu prietenie, dar acum, când văd că ți-au făcut rău, vreau să-i fac să asculte de pumnalul meu!

— Gândește-te că ești prizonierul lor! îl întrerupsei eu.

— Bervari trebuie să sosească și să mă elibereze, îmi replică el cu mândrie.

— Dar sunt inferiori ca număr.

— În urma lor vin alte mii.

— Dacă vor sosi și aceștia, va fi vai de tine. Nu-ți vor mai găsi decât leșul. Vei plăti cu viața pentru atacul oamenilor tăi, căci aici ești ostatic!

— Dacă e să mor, așa să fie. Totul stă în cartea lui, Allah. Nimeni nu-și poate schimba destinul

— Gândește-te că melekul este prietenul meu! Nu mi-a vrut răul; numai reissul a fost cel care sa purtat dușmănos cu noi.

— Cum ai scăpat, emire?

— Întreabă-l pe Ruh'i Kulyan!

— Pe Ruh'i Kulyan? strigă el uluit. A fost la tine?

— Nu, eu am fost la el și dorește să vii și tu la el.

— Eu? Când? se interesă el consternat.

— Cât mai degrabă.

— Stăpâne, glumești! Ruh'i Kulyan este un spirit puternic, iar eu nu sunt nimic altceva decât un biet muritor, care tremură în fața Nevăzutului.

— Nu este nevăzut.

— Cum așa?

— L-am văzut și am vorbit cu el.

— Și nu ai murit pe loc?

— După cum vezi, sunt bine sănătos.

— Da, voi, emirii din Frankistan știți cum să vă purtați cu un spirit.

— Nu sunt și pe aici mulți care au fost la Ruh'i Kulyan fără să fi murit după aceea?

— Aceștia i-au vorbit, dar nu l-au văzut.

— Nu ți-am spus că o să-l vezi. A poruncit ca melekul, tu și Nedșir-bei să veniți degrabă la peșteră! Nu vrei să te supui poruncii lui? Chiar și melekul va veni!

— Atunci, voi veni!

— Știam eu. Dar nu vei uita că ești prizonierul melekului, nu-i așa?

— Crede că vreau să evadhez?

— Trebuie să fie prevăzător; nu vrei să-i promiți că nu vei face nici o tentativă de evadare și să-i dai cuvântul că-l vei urma de bunăvoie?

— Ba da, are cuvântul meu.

— Dă mâna cu el!

Așa făcu, iar melekul îi spuse:

— Beiule, am încredere în tine și nu te voi supraveghea, cu toate că persoana ta este prețioasă ca aurul pentru noi. Vei merge călare, îți vom da și ție un cal.

— Călare? întrebai eu. Dar nu este imposibil pe acest drum?

— Mai este un drum care face un ocol cam lung, într-adevăr, dar putem ajunge călare la peșteră dacă o luăm pe

acolo, în loc să ne chinuim cățărându-ne. Mergi și tu cu noi?

— Da, cu toate că nu voi intra împreună cu voi în peșteră.

— Și cu Nedșir-bei ce se întâmplă?

Acesta nu așteaptă răspunsul meu, ci o luă înainte rânjind răutăcios:

— Eu nu merg. Rămân aici!

— Ai auzit prea bine care e dorința spiritului, îl avertiză melekul cu voce gravă.

— Nu dau atenție vorbelor unui străin!

— Așadar, nu te supui voinței spiritului?

— Mă supun, dar nu și dacă mi-l trimite pe frâncul ăsta!

— Atunci îți poruncesc eu!

— Melekule, eu sunt Nedșir-bei, reissul din Șohrd! Tu nu-mi poți da mie ordine!

Melekul îmi aruncă o privire plină de înțelesuri, așa că mă dusei la micul meu Halef Omar și-l întrebai:

— Halef, ai văzut niște sfoară pe aici?

— Văzut! Uite acolo, destulă!

— Ia-o și urmează-mă!

Halef își dădu seama ce are de făcut. Îi trase reissului o lovitură în coaste nu tocmai prietenoasă, apoi luă de jos sfoara. Eu îl lămurii pe melek:

— Dacă nu vrea, îl convingem. Îl legăm pe cal, să nu poată face nici o mișcare.

— Numai să-ncerci! mă amenință reissul. Dacă se apropie vreunul de mine, o să-i fac ce i-ai făcut tu bărbatului Madanei!

— Ce tot spune acolo? întrebă Halef

— Vrea să doboare pe oricine se apropie de el.

— *Maschallah*, omul ăsta e nebun! se minună Halef.

Spunând asta, omulețul făcu un salt și în secunda următoare uriașul chaldeu, care oricum era legat de mâini, zăcea doborât la pământ. Într-o jumătate de minut îi legă și

picioarele așa de zdravăn, încât nu mai putu să facă nici o mișcare.

— Halef, acum nu se mai poate urca pe cal! îl avertizai eu.

— Nici nu e nevoie, sidi, îmi răspunse. Îl punem pe moșulică să stea pe cal pe burtă, să învețe să înoate!

— Bun. Urcă-l pe cal!

Micul meu Halef îl luă pe uriaș de guler și-l ridică pe jumătate, se-ntoarse spate-n spate cu el și-l aruncă pe cal. Odată terminată treaba asta, încălecară și ceilalți, iar Lindsay veni la mine:

— Master, n-am înțeles nimic; *nothing* — *not*, dar nimic, să știi. Unde vă duceți?

— La Spiritul peșterilor.

— Unde? *Thunder-storm!* Pot să vin și eu?

— Hm! Nu prea...

— Ei! Dar nu-l mănânc!

— Te cred!

— Unde locuiește?

— Sus, pe stânci.

— Stânci? Sunt și ruine?

— Habar n-am. Era prea întuneric când am fost acolo.

— Stânci! Peșteri! Ruine! Spirite! Poate și niscai *fowling-bull*?

— Nu cred.

— Eu tot vin cu voi! Am stat prea mult singur. Nimeni nu-mi pricepe limba. Mă bucur că te-ai întors. Ia-mă cu tine!

— Fie. Dar să știi că n-o să vezi nimic.

— *Disagreable! Uncivil!* Voiam să văd și eu spiritul. Spirit sau stafii? Oricum, vin și eu! *Yes!*

În fața casei se strânsese toată suflarea Lizanului. Cu toate că erau foarte mulți, domnea o liniște adâncă. Văzuseră destul de clar la lumina făcliilor cum, împreună cu Halef, îl legasem pe reiss, însă nici unul nu îndrăzni să întrebe de ce ne purtaserăm așa de neobișnuit. Fuseseră

aduși caii noștri, ne dăduseră și făclii. De-abia când încălecaserăm și eram gata de drum, melekul îi lămuri pe cei de față că ne duceam să-l căutăm pe Ruh'i Kulyan. Le dădu ordin ca până la întoarcerea noastră să nu întreprinde nimic, apoi pornirăm, croindu-ne drum prin mulțimea uluită.

Înainte mergeau melekul și beiul, apoi venea Halef, ducând de hățuri calul melekului. Eu și englezul încheiam mica procesiune.

La început drumul nu era decât o cărare îngustă, apoi ne abăturăm de la ea și o apucarăm pe altă potecă destul de largă, pe unde aveam loc să mergem câte doi. Drumul era din cale-afară de frumos. Sub noi se întindea Valea Zabului, în care călcaseră până acum cel mult patru europeni, stăpânită de un întuneric dens ce-ți dădea fiori. La dreapta noastră torțele clin Lizan luminau valea cu văpăile lor sângerii; la stânga, pe partea cealaltă a râului, se vedea o pată cenușie — tabăra kurzilor Deasupra se profila sumbru masivul muntos pe unde sălășluia spiritul, care și el era, la rândul lui, un mare mister pentru mine, deși îmi dăduse voie să-l „recunosc”; în ceea ce ne privea pe noi toți cei șapte, formam un grup tare ciudat și pestriț: un arab din Sahara, un englez, un kurd, doi nestorienii, un german și un ostatic călărind prin pustietățile astea întunecate și călăuzindu-se doar cu luminile fantomatice ale torțelor.

O cotirăm pe după o stâncă, lăsând valea în urma noastră. Străbăturăm o pădure cu arbori seculari; lumina pâlpâind a torțelor dezvăluia copai după copac, ram după ram, frunză după frunză. Lăsam totul în urmă vâjâind, suierând, ca într-un roman cu fantome. Pădurea dormea respirând greoi, iar noi ne purtam alaiul tropăind ca niște toboșari într-un marș funebru.

— Îmi dă fiori! *Yes!* spuse englezul, cu o voce scăzută, zbârlindu-se. N-ar fi bine să mergi de unul singur pe aici! *Well!* Tu ai fost singur, nu?

— Nu...

— Nu? Cu cine ai fost?
— Cu o fată.
— *A metid! Good lack!* Tânără?
— Da.
— Frumoasă?
— Foarte!
— Interesantă?
— Se-nțelege! Mai interesantă ca un *fowling-bull*.
— *Heavens!* Ai avut noroc! Povestește, *sir!*
— Mai încolo! O s-o vezi mâine!
— *Well!* Îți voi spune mâine dacă e mai interesantă ca un *fowling-bull*. *Yes!*

Discuția șoptită se încheie. În aer plutea ceva divin și misterios. Nu se auzea decât furnăitul cailor noștri. Continuarăm tot așa până când ajunserăm în creștetul muntelui. Primii doi călăreți se opriă.

— Am ajuns, spuse melekul. Peștera se află acolo jos, cam la două sute de pași de aici. Trebuie să descălecăm și să ne lăsăm caii aici. Vii cu noi?

— Da, de „dragul” reissului, dar numai până la peșteră. Stingeți torțele!

Legarăm caii, iar Halef și cu Lindsay rămaseră să-l păzească, apoi îl dezlegarăm și pe reiss. Ca să poată merge îi desfăcurăm legăturile de la picioare. Doyan nu se dezlipea de el; îl ațintea cu privirile, care-i căpătaseră o strălucire fosforescentă — ochi de tigru, ce mai!

— Reissule, mergi după melek și după bei. Eu vin în urma ta. Dacă încerci ceva necurat, să știi că o să faci iarăși cunoștință cu colții lui Doyan!

Spunând acestea, făcui convoiului un semn că puteam pleca. Mergeam în aceeași ordine ca mai înainte, iar Nedșir-bei nu opunea nici cea mai mică rezistență. Trecurăm coama muntelui, apoi, în câteva minute, ajunserăm în același loc unde o lăsasem pe Ingdșa să mă aștepte.

— Trebuie să intrați în peșteră și să mergeți până dați de o lumină, le spusei eu.

Aventura care-i aștepta nu-i lăsa deloc indiferenți.

— Emire, dezleagă-mă! îmi spuse reissul.

— Nici nu mă gândesc, îi răspunsei eu.

— Nu o să fug; o să vin cu voi!

— Te dor brațele?

— Foarte tare.

— Și tu m-ai legat la fel, dar eu am fost nevoit să îndur chinuri și mai mari decât tine. Cu toate astea, te dezleg, dar să știi că nu am încredere în tine.

Tăcu; așadar, aveam dreptate să mă îndoiesc de el. Ceilalți doi îl înconjurară imediat.

— Stăpâne, rămâi aici, sau te întorci? mă întrebă beiful.

— Cum vreți voi.

— Atunci, rămâi. S-ar putea să avem nevoie de tine din cauza reissului.

— Duceți-vă, eu vă aștept aici.

Plecară, iar eu mă rezemai de o stancă. Doyan își luase foarte în serios datoria, ținându-se după reiss până când îl chemai înapoi. Se întoarse și se ghemui lângă mine; își puse capul pe genunchii mei, așteptând să-l mângâi.

Stătui așa mult timp în întuneric. Gândurile mele își luară zborul mult peste munți și văi, înapoi la țara mea. Câți exploratori n-ar fi dat orice să fie în locul meu! Ce mult mă călăuzise și mă ocrotise Dumnezeu în expediția asta aventuroasă, când nu de puține ori fusesem în primejdie! Oare de ce? Cate cărți citisem despre țări și popoare străine și câte prejudecăți adunasem în mine! Găsisem fiecare țară, fiecare popor, fiecare neam, cu totul altfel decât îmi închipuisem — mult mai bine! Lumina dumnezeiască sălășluiește în fiecare om și nici chiar cel mai sălbatic dintre sălbatici nu-l nesocotește pe străin, dacă și acesta îl învrednicește cu respectul lui. Excepții sunt peste tot. Cine seamănă iubire, tot iubire va culege, fie el eschimos, papuaș sau din orice alt neam. Dar chiar

nevătămat nu scăpasem din peregrinările mele; tot mă alesesem cu niscaiva zgârieturi și cicatrici. Să fi fost eu vreun pionier al civilizației și al creștinătății prin locurile astea sălbatice? Oricum, nu trebuie să-i resping sau să-i distrug pe frații aceștia ai mei, atât de diferiți și totuși atât de asemănători cu mine! Și ei sunt tot fiii lui Dumnezeu, iar eu trebuie să prețuiesc fiecare formă de cultură. Nici un fiu al Atotputernicului nu este într-un fel la fel cu un altul, de aceea pacea și mântuirea nu pot fi aduse prin egoism, ci prin altruism. Cuvintele acestea, „pace” și „mântuire” nu le-a rostit vreun mare cuceritor al lumii, ci au venit de la cel care s-a născut într-un staul, a trăit în modestie și a cărui dintâi predică a sunat cam așa: „ferice de cei pașnici, căci ei sunt copiii lui Dumnezeu”.

Iată că așa trecu un ceas, iar eu tot singur eram. Aproape că începusem să mă tem că tovarășii mei pățiseră ceva în peșteră și tocmai când voiam să mă ridic să mă duc după ei, auzii, în sfârșit, pași.

Mă ridicai. Erau toți trei și după cum văzui imediat, îl dezlegaseră pe reiss.

— Ai avut cam mult de așteptat! mă întâmpină melekul.

— Începusem să-mi fac griji pentru voi, îi răspunsei eu.

— Nu aveai de ce, emire, l-am văzut pe Ruh'i Kulyan și am vorbit cu el.

— L-ați recunoscut?

— Da. Era... rostește-i tu numele!

— Marrah Durimeh?

— Da, emire! Cine ar fi crezut?

— Eu! Bănuiam de mult. Ce-ați vorbit cu ea?

— Este secret și așa trebuie să rămână. Stăpâne, ea este o faimoasă „meleka”, o regină și vorbele ei au adus pacea între noi. Bervari vor fi oaspeții noștri și vor pleca din Lizan ca prieteni și nu ca dușmani.

— Chiar așa? întrebai eu, bucurându-mă din tot sufletul.

— Întocmai cum auzi, răspunse și beiul din Gumri. Știi cui trebuie să-i fim recunoscători?

— Lui Ruh'i Kulyan.

— Da, dar întâi de toate, ție. Emire, bătrâna ne-a poruncit să-ți fim prieteni, dar noi o făcusem deja. Rămâi în țara noastră ca un frate al nostru, al tuturor!

— Vă mulțumesc, dar eu îmi iubesc țara părinților mei și acolo vreau să-mi găsesc odihna; voi rămâne la voi împreună cu prietenii mei cât voi putea de mult. Marrah Durimeh va rămâne și pe mai departe Ruh'i Kulyan?

— Da, însă nimeni nu trebuie să știe. Am jurat să trecem totul sub tăcere până la moartea ei. Îi vei respecta dorința și tu, emire, nu-i așa?

— Nu voi spune nimic nimănui niciodată!

— Va veni mâine după-amiază să te vadă la mine acasă, căci îi ești drag precum un fiu, spuse melekul. Acum, lasă-ne să plecăm!

— Și chaldeii pe care i-a adunat Nedșir-bei? Întrebai eu iute, ca să fiu sigur.

Nedșir-bei veni la mine și-mi întinse mâna.

— Emire, fii prietenul și fratele meu și iartă-mă! Am apucat-o pe un drum greșit, iar acum vreau să mă îndrept, îți voi înapoia tot ce ți-am luat, apoi mă voi duce negreșit la oamenii mei, să le spun că am făcut pace.

— Nedșir-bei, uite mâna mea; te iert cu multă plăcere! Dar știi cine m-a eliberat?

— Știu. Mi-a spus Marrah Durimeh. Au fost Madana și Ingdșa; la Ruh'i Kulyan te-a dus fiica mea.

— Ești supărat pe ele?

— Eram foarte supărat și le-aș fi pedepsit strașnic, însă bătrâna mi-a luminat mintea și mi-a spus că femeile au făcut ce trebuia. Îngăduie-mi să-ți întorc vizita!

— Chiar te rog! Dar acum, haideți, frații mei!

Pornirăm la drum și ajunserăm în locul unde ne așteptau englezul și Halef, care erau de-a binelea îngrijorați.

— Pe unde ați umblat, oameni buni? mă întâmpină Lindsay. Eram gata să mă lupt cu acel *holeghost*!

— După cum vezi, nu a fost nevoie de o faptă atât de curajoasă.

— Dar ce s-a întâmplat acolo?

— Mai târziu, mai târziu, acum trebuie să plecăm.

Halef se repezi și mă apucă de braț:

— Sidi, îmi șopti el, omul ăsta nu mai e legat!

— L-a eliberat Spiritul peșterilor, Halef!

— E un spirit cam imprudent. Sidi, hai sa-l legăm din nou!

— Nu, l-am iertat.

— Sidi, ești la fel de imprudent ca și spiritul! Eu voi fi mai înțelept: sunt Hagi Halef Omar și nu îl iert deloc.

— Tu n-ai nimic să-i ierți!

— Eu? Nu? Întrebă el uimit. Ba am, sidi!

— Ia spune-mi, despre ce este vorba?

— Te-a atacat pe tine, al cărui prieten și protector sunt și asta e mult mai rău decât dacă m-ar fi atacat pe mine. Trebuie să-și ceară iertare și de la mine! Eu sunt turc, nu kurd și nici nestorian și nu pot să îngădui să fi insultat. Spune-i și lui!

— Mai încolo! Acum urcă-te pe cal! Vezi doar că ceilalți au și încălecat.

Melekul aprinse alte făclii și pornirăm la drum. Se încinse o discuție în limba kurdă, întreruptă din când în când de Lindsay și Halef, care participau cu mare plăcere, cu toate că de-abia înțelegeau a suta parte; eu, însă, mă țineam deoparte.

Vizita noastră pe munte mă pusese pe gânduri. Oare în ce consta puterea acelei Marrah Durimeh pe care o exercitase atât asupra șeicului, cât și asupra beiului? Faptul că fusese regină odinioară nu putea să aibă atâta influență. Mai degrabă cred că era vorba de puterea de a împăca doi vrăjmași care se războiau din pricina originii și credinței lor. La fel de miraculoasă fusese și transformarea lui Nedșir-bei dintr-un sălbatic și un nesupus într-un om prietenos și blând ca un miel. De ce trebuia ca totul să

rămână un mister, chiar și pentru mine? Oricine altcineva s-ar fi lăudat cu o asemenea putere, însă Marrah Durimeh nu era doar o ființă misterioasă, ci avea și un caracter neobișnuit. Era demnă de interesul unui călător curios, care străbate lumea în căutare de subiecte pentru a le așeza pe hârtie. Mărturisesc că misterul bătrânei regine mă interesa mult mai mult decât disputa dintre kurzi și chaldei.

Când zărirăm înaintea noastră luminile din Lizan, reissul din Şohrd ne spuse:

— Acum trebuie să ne despărțim.

— De ce? Întrebă melekul.

— Trebuie să mă duc la oamenii mei să-i înștiințez că am făcut pace, altfel își vor pierde răbdarea și-i vor ataca pe kurzi înainte de a se lumina de ziuă.

— Atunci, du-te.

Plecă, apoi o pornirăm și noi. În zece minute ajunserăm în Lizan, unde cei de acolo ne-au întâmpinat cu multă curiozitate. Melekul le strigă să se adune, apoi se urcă pe cal să-i înștiințeze că lupta luase sfârșit, din porunca lui Ruh'i Kulyan.

— Îi lăsăm pe bervari să aștepte până mâine? Îl întrebai eu

— Nu. Trebuie să afle și ei imediat.

— Cine are să le ducă solia?

— Eu, doar pe mine mă vor crede, răspunse beiul. Vii și tu, stăpâne?

— Da, însă trebuie să mai aștepti puțin.

Mă întorsei către chaldeul care era cel mai aproape de mine și-l întrebai:

— Cunoști drumul către Şohrd?

— Da, emire.

— Atât de bine încât îl poți găsi și pe întuneric?

— Da, emire.

— O cunoști pe Ingdşa, fata reissului?

— Foarte bine.

— O știi și pe Madana?

— Și pe ea.

— Atunci ia un cal și du-te degrabă acolo. Trebuie să le spui celor două femei să nu-și mai facă griji, căci acum e pace. Reissul este prietenul meu și nu este supărat pe ele că m-au eliberat.

Mă simțeam dator să le înștiințez pe cele două femei, care fuseseră atât de bune cu mine, despre deznodământul evenimentelor, deoarece îmi închipuiam că erau foarte îngrijorate de reacția reissului. Pornirăm iarăși la drum, când melekul strigă:

— Aduceți-i pe bervari! Trebuie să-i primim ca oaspeți!

Cunoșteam drumul, care era foarte anevoios. Nu străbăturăm nici jumătate din distanță și ne întâmpină un strigăt:

— Cine e?

— Prieteni, răspunse beiul.

— Spuneți-vă numele!

De-abia acum beiul recunoscuse vocea.

— Stai liniștit, Talaf, eu sunt!

— Stăpâne, tu ești? *Slkr'allah* slavă lui Allah, că-ți aud iar glasul! Ai reușit să evadezi?

— Nu am evadat. Unde este tabăra?

— Vino încoace, o să vezi focurile!

— Condu-ne acolo!

— Nu pot, stăpâne!

— De ce?

— Nu pot să plec de aici până nu-mi vine schimbul.

— Cine e la comandă?

— Reissul din Dalașa.

— V-ați ales o căpetenie foarte înțeleaptă, dar acum m-am întors și trebuie să ascultați doar de mine. Nu mai e nevoie de străji. Hai, condu-ne!

Omul își luă flinta de pe umăr și o porni înaintea noastră. Nu peste mult timp văzurăm focurile de tabără printre copaci și ajunserăm în locul unde cu o zi mai înainte ținusem sfatul.

— Beiul! se răspândi vestea printre ei

Se ridicară toți să-l salute cu mare bucurie. Mă înconjurară chiar și pe mine și mi dădură mâna foarte prietenoși. Doar cel care fusese până atunci comandant stătea deoparte și privea scena încruntat. Își dădea seama că puterea sa luase sfârșit. Până la urmă veni și el și-i întinse mâna beiului:

— Bine ai venit! spuse el. Ai fugit?

— Nu. Mi s-a dat drumul.

— Bei, asta-i cea mai mare minune pe care am văzut-o până acum!

— Nu este nici o minune. Am făcut pace cu chaldeii.

— Ai acționat prea repede! Am trimis o solie la Gumri, iar mâine în zori ne vom lupta cu sute de bervari.

— Tu ești cel care a acționat prea repede. N-ai știut că acest emir s-a dus la Lizan să facă pace?

— A fost atacat.

— Dar ai aflat mai târziu că nu melekul l-a atacat!

— Ce ai primit de la chaldei în schimbul păcii?

— Nimic.

— Nimic? Ah, beiule, ai acționat prea puțin înțelept! Doar te-au atacat și au omorât câțiva oameni de-ai noștri!

Beiul îl țintui zâmbind cu privirea; dar era un zâmbet deloc liniștitor.

— Ești reissul din Dalașa, nu-i așa? întrebă el cu o voce foarte prietenoasă.

— Da, răspunse celălalt încurcat.

— Și pe mine mă cunoști bine, nu?

— Cum aș putea să nu te cunosc?

— Atunci, spune-mi, cine sunt eu?

— Ești beiul din Gumri.

— Corect! Voiam să văd doar dacă nu cumva mă înșel, căci cred că ți-ai pierdut mințile. Ce crezi că pățește cel care îndrăznește să-l facă nebun pe beiul din Gumri în fața acestor războinici?

— Stăpâne, vrei să-mi răsplătești serviciile cu nerecunoștința?

Deodată, vocea beiului căpătă cu totul alt ton.

— Vierme! urlă el. Vrei să te porți cu mine la fel ca și cu acest emir din Frankistan? Doar ai făcut cunoștință cu mâna lui grea! Vrei să-mi fie frică de tine care ai fost aruncat de pe cal de un străin? Ce servicii mi-ai adus și cine te-a numit comandant? Eu? Ia aminte: Ruh'i Kulyan mi-a poruncit să facem pace și pentru că spiritul m-a sfătuit să fiu îngăduitor, te iert. Dar îndrăznește numai o dată să mi te mai împotrivești! Acum te urci degrabă pe cal și te duci la Gumri să le spui berverilor că pot rămâne liniștiți în satele lor. Dacă nu te supui imediat și întru totul ordinului meu, mâine mă voi duce cu acești războinici în Dalașa și tot ținutul chaldeilor va afla cum fiul temutului Abd-el-Summit-bei îl pedepsește pe cel care i se împotrivește! Gândește-te bine, sclav al turcilor ce ești!

Beiul avea o privire atât de încruntată și de poruncitoare, încât reissul se urca pe cal fără să crâcnească și plecă. Beiul se întoarse apoi spre ceilalți și spuse:

— Strângeți străjile să mergem la Lizan! Prietenii noștri ne așteaptă să ne ospăteze!

Câțiva o luară mai înainte; ceilalți strânseră făcliile și fără să pună întrebări sau să se împotrivească, porniră la drum. La zece minute după ce părăsiserăm luminișul, eram ajunși în Lizan.

Acolo era mare vâlvă. Se strânseseră mormane de lemne pentru a înteți focurile. Mare parte din chaldei se îndeletniceau cu înjunghierea berbecilor. Fuseseră adunate toate pietrele mai mari de pe acolo, iar femeile și fecioarele se ocupau cu măcinatul și apoi cu pregătitul pâinii.

Furăm întâmpinați în liniște de un alai precaut și neîncrezător, dar care, nu peste mult timp, izbucni în salutări zgomotoase pline de bucurie, înălțând laude Spiritului peșterilor, care transformase durerea în bucurie.

Noi, personalitățile (spun asta cu mare mândrie), ne așezarăm în jurul melekului, să ne ospătăm și să vorbim despre întâmplările prin care trecusem. Lângă mine se afla, desigur și bravul meu Halef, care îmi primea cu o plăcere vizibilă recunoștința, pe care o făceam publică, pentru încrederea și curajul dovedite. Se crăpase deja de ziuă când mă dusei împreună cu camarazii mei să ne odihnim câteva ceasuri în odaia de sus.

Mă trezi o voce pe care o recunoscu imediat — era Nedșir-bei. Coborâi iute și fui întâmpinat de el cu mare prietenie; îmi adusesese tot ce-mi luase și îmi spuse că era pregătit să facă orice i-aș fi cerut, însă eu îl refuzai politicos, dar ferm.

În fața casei dădui peste o învălmășeală de kurzi și chaldei, câte dormeau încă.

Deodată zării două siluete feminine care veneau spre noi. Pusei mana streășină la ochi și le recunoscu pe Ingdșa și pe „Pătrunjica”. Bătrâna Madana se împopoțonase ca pentru zile mari: pe cap își pusese o pălărie, care nu era, de fapt, decât un bor larg, și pentru a-și acoperi creștetul își adăugase un smoc de pene de găscă, în loc de încălțări își înfășurase picioarele în niște cârpe roșii — o minunăție, ce mai, chiar dacă de-abia se mai putea ghici culoarea pe care o avuseseră la început! Șoldurile și le strânsese într-un pled bălțat, care ținea loc de fustă și pe care și-l strânsese la brâu cu o eșarfă care arăta cam ca o cârpă de bucătărie. În sus își pusese pe ea un obiect al cărui nume nu cred că fusese încă inventat. Dintre toate aceste misterioase piese vestimentare se ițea o cămașă — dar, ah, dulce „Pătrunjica”, era sau nu era făcută din pingele de pantofi? În orice caz, cam așa arăta. Oare secase Zabul și nu mai exista apă de spălat?

În schimb, Ingdșa arăta cu totul altfel. Părul negru și bogat și-l strânsese în două coșite; pe cap își pusese un șal cochet, care-i cădea frumos pe umeri. Purta o rochie albă

ca neaua, iar pe deasupra își pusese o tunică albastră tivită cu fireturi aurii.

Când se apropie de mine, văzui că obrajii îi ardeau ca para focului; însă „Pătrunjica” i-o luă înainte și veni să-mi facă o plecăciune adâncă.

— *Sabbah'l ker* — bună dimineața, stăpâne! mă salută ea. Voiai să ne vezi — iată-ne!

Mă salutase scurt, ca într-un raport soldățesc, iar eu îi răspunsei:

— Fiți bine venite! Veniți cu mine în casă, prietenii mei trebuie să le cunoască pe cele cărora le datorez eliberarea mea!

— Stăpâne, spuse Ingdșa, îți mulțumesc că ne-ai trimis veste despre tine; începusem să fim îngrijorate.

— Te-ai văzut până acum cu tatăl tău?

— Nu, căci ieri nu a fost în Șohrd.

— Este aici; să intrăm în casă!

În ușă dădurăm nas în nas cu reissul, care tocmai voia să iasă. Se miră când o văzu pe fică-sa, dar îi vorbi cu voce prietenoasă:

— Mă căutai?

— Este război și de ieri nu mai știam nimic de tine.

— Nu-ți mai face griji, dușmănia a luat sfârșit. Du-te la nevasta melekului, căci nu am timp acum de pierdut.

Ieși, se urcă pe cal și plecă. Eu urcai cu cele două femei la catul de sus, unde prietenii mei tocmai își terminaseră toaleta de dimineață.

— *Heigh-day*, pe cine ai adus, master? întrebă Lindsay.

Le luai, pe cele două femei de mână și le dusei la el.

— Iată-le pe cele două ladies care m-au scăpat din groapa cu lei, îi răspunsei eu. Ea este Ingdșa, „Perla”, iar ea este Madana, „Pătrunjica”.

— „Pătrunjica”, hm! Dar „Perla” este minunată! Ai avut dreptate master! Amândouă au fost de ispravă, amândouă! Trebuie să le dăm un cadou, să le răsplătim cu bani. *Yes!*

Ceilalți se bucurară și ei să le cunoască pe femei și trebuie să recunosc că le-au primit cu multă considerație și cu mult respect. Cele două chaldee rămaseră până la vremea prânzului, luând masa împreună cu noi, după care le condusei o bucată de drum. La despărțire, Ingdșa mă întrebă:

— Stăpâne, te-ai împăcat de-adevăratelea cu tatăl meu?

— Da.

— Și l-ai iertat întru totul?

— Întru totul?

— Nu e supărat pe mine? N-o să-mi spună vorbe grele?

— Nu.

— Ai să mai vii să-l vezi?

— Așadar, sunt bine venit la el, cât și la tine, Ingdșa?

— Da, stăpâne!

— Ei, atunci, mă voi întoarce la voi azi, sau poate mâine.

— Îți mulțumesc. Rămâi, sănătos!

Îmi dădu mâna și plecă mai departe. Însă Madana se opri și așteptă până ce fata se îndepărtă, apoi mă întrebă:

— Stăpâne, îți mai aduci aminte ce mi-ai promis deunăzi?

Bănuiam ce avea să urmeze și îi răspunsei zâmbind:

— N-am uitat nici un cuvântel.

— Ba da, un cuvânt tot ai uitat.

— Așa? Care?

— Mai gândește-te!

— Cred că n-am uitat nimic.

— O, ai uitat ce era mai important.

— Spune-mi despre ce e vorba!

— Despre daruri!

— Buna mea Madana, n-am uitat. În țara de unde vin eu, femeile sunt mai presus de orice. Nu am vrut să vă împovărez pe voi, care sunteți atât de frumoase și delicate cu greutatea unui dar. Nu le-am adus cu mine, căci nu trebuie să bateți atâta amar de drum, ci să așteptați acasă la voi darurile pe care vi le voi trimite chiar astăzi. Iar când

mă voi întoarce mâine, îmi veți bucura inima și privirile cu podoabele pe care le veți fi primit de la mine.

Umbra i se șterse de pe chipul său rotunjour. Înseninată ca de-o rază de soare, își împreună mâinile și strigă:

— Ah, ce fericite trebuie să fie femeile din țara ta! Este departe ținutul tău natal?

— Foarte.

— Câte zile de mers?

— Mult peste o sută.

— Ce păcat! Dar mâine ai să vii, nu-i așa?

— Cu siguranță!

— Ei, rămâi cu bine, stăpâne! Ruh'i Kulyan ți-a arătat că-i ești pe plac și te asigur că și eu te îndrăgesc ca pe un prieten!

În sfârșit, îmi dădu mâna și se grăbi să o prindă din urmă pe Ingdșa. De n-ar fi fost Germanistanul atât de departe, cred că „Pătrunjica” mea ar fi încercat să vadă cu propriii ei ochi cât de fericite sunt femeile noastre!

Făcui cale-ntoarsă, dar nu apuca să merg prea mult că o văzui pe bătrâna Marrah Durimeh coborând dinspre peșteră. Mă recunoscui și ea; se opri și-mi făcu un semn cu mâna. Văzând că-i răspunsesem la semn, se întoarce și începu să urce din nou muntele, cu pași molcomi. Ajunse într-un crâng, unde se opri să mă aștepte.

— Pacea Domnului fie cu tine, fiule! mă salută ea. Iartă-mă că te fac să urci până la mine, dar în casa melekului nu pot să fiu singură cu tine, așa că te-am făcut să vii tu la mine. Ai puțin timp pentru mine?

— Cât timp dorești, preabună Durimeh.

— Atunci, vino!

Mă luă de mână, precum o mamă pe fiul său și mă duse cam o sută de pași mai încolo, până ajunserăm într-un loc unde puteam sta de vorbă netulburați. Se așază.

— Vino, așază-te lângă mine!

Făcui precum îmi ceru. Își lăsă mantila să-i cadă de pe umeri; era atât de venerabilă și îmi inspira atât respect!

— Stăpâne, începu ea, uită-te încolo între sud și est. Soarele acesta aduce primăvara și toamna, vara și iarna. Anii pe care i-a adus au trecut peste mine de mai mult de o sută de ori. Uită-te la chipul meu! Nu mai are demult tristețea vârstei, ci are liniștea albă a morții. Îți spuneam încă din Amadiya că nu mai am mult de trăit și era adevărat. Sunt un... spirit, Ruh'i Kulyan!

Se opri. Glasul părea că-i venea chiar din adânc de mormânt, însă trupul îi vibra de o emoție vie, iar ochii i se umeziseră.

— Am văzut și am auzit multe, spuse mai departe. Am văzut sublimul prăbușindu-se și nimicnicia înălțându-se; am văzut răul triumfând și binele ajungând de ocară; am văzut fericiți plângând și nefericiți bucurându-se. Am văzut curajul tremurând în fața primejdiei și frica luptându-se ca un leu. Am plâns și am râs deopotrivă — apoi a venit timpul când am învățat să gândesc. Atunci am aflat că totul a fost rânduie de preaputernicul Dumnezeu, care ține totul în brațele sale ca un tată iubitor: pe cei bogați și pe cei săraci, pe cei bucuroși și pe cei nefericiți deopotrivă. Dar mulți s-au lepădat și au râs de el. Unii spun că sunt fiii lui, dar, de fapt, sunt fiii aceluia care sălășluiește în Gheena. De aceea pământul și oamenii lui suferă foarte mult; un al doilea potop nu mai poate veni, căci Dumnezeu nu va mai găsi încă un Noe care să devină părintele unui neam mai bun.

Se opri iarăși. Mă impresionară mult cuvintele ei, tonul vocii, privirea stinsă, dar atât de grăitoare, gesturile domoale, obosite și totuși atât de expresive. Îmi dădai seama de influența spirituală pe care o avea această femeie asupra locuitorilor cam săraci cu duhul ai acestui ținut. Vorbi mai departe.

— Sufletul mi-era cutremurat, iar inima stătea să mi se frângă; cei săraci m-au mișcat. Eram bogată, foarte bogată în bunuri pământești, iar în inima mea trăia un Dumnezeu, pe care bogățiile îl îndepărtaseră de mine. Viața mi s-a sfârșit la un moment dat, dar Dumnezeu nu m-a părăsit. M-

a chemat să-i fiu supusă. Așa că acum rătăcesc din loc în loc, cu toiagul credinței în mână și propovăduiesc învățăturile Atotputernicului și Atotmilostivului, dar nu cu vorbe, care pot fi luate în râs, ci cu fapte care-i binecuvântează pe toți cei vrednici de mărinimia Tatălui. Bătrâna Marrah Durimeh și Ruh'i Kulyan au fost un mister pentru tine. Mai sunt și acum, fiule?

În loc de răspuns îi luai mâna și i-o sărutai.

— Te înțeleg!

— Știam; și tu ești dintre aceia care se iau la trântă cu viața, cu omul dinăuntru și dinafara lor.

Îi aruncai iute o privire. Era înzestrată cu darul ghicirii a tot ce-i mai ascuns în om? Nu-i răspunsei, iar ea continuă:

— În țara ta ești un emir?

— Nu chiar așa ca aici; la noi există emiri din naștere, emiri ai banului, emiri ai științei și emiri ai durerii, ai îndurării și ai luptei.

— Iar tu ce fel de emir ești?

— Emir al luptei.

Se uită îndelung și cercetător la mine, apoi mă întrebă:

— Ești bogat?

— Sunt sărac.

— Sărac în aur și argint, dar bogat în altele, căci inima ta împarte numai bucurii. Am auzit cât de mulți prieteni ți-ai făcut și m-ai făcut fericită chiar și pe mine. De ce nu rămâi în țara ta, de ce mergi prin ținuturi străine? Se vorbește că rătăcești de colo până dincolo doar ca să-ți arăți măiestria în mânuitul armelor; însă nu este adevărat, căci armele ucid, iar tu nu dorești moartea aproapelui tău.

— Marrah Durimeh, până acum nu am spus nimănui de ce tot plec din țara mea, însă tu trebuie să afli.

— Nici în țara ta nu știe nimeni?

— Nu. Acolo sunt un om ca oricare altul și cam singuratic, însă nu mă plâng, căci îmi place singurătatea.

— Fiul meu, ești încă tânăr. Allah ți-a dat o durere atât de mare, care ți-a copleșit inima?

— Nu despre asta e vorba, ci despre ceea ce te ține în viață și pe tine.

— Nu înțeleg. Lămurește-mă!

— Cel care își duce viața în deșert cunoaște prețul stropului care poate salva un însetat. Iar cel împovărat de necaz, fără ca cineva să-i fie pe aproape cu o mână de ajutor întinsă, știe cât de prețioasă e dragostea după care tânjește în zadar. Și totuși, mi-e inima plină de iubirea pe care n-am găsit-o încă, acea iubire lăsată pe pământ de Fiul Tatălui, care face ca oamenii să fie frați și fii ai unui Tată suprem. Așa cum Mântuitorul a coborât din ceruri pe pământ, tot așa merg și trimișii săi pretutindeni în lume să propovăduiască Evanghelia iubirii. Aceștia sunt lumina creștinătății, eroii credinței, melecii milostivirii.

— Dar nu toți predică așa cum o faci tu. Unii îi prigonesc pe solii adevăratei credințe. Vezi ținutul ăsta peste care strălucește soarele? Același soare a văzut aici mii de oameni murind și același râu pe care-l vezi întinzându-se înaintea ochilor noștri a dus cu el sute de leșuri. Și pentru ce? Întreabă-i pe emirii credinței care locuiesc în Munții Karitha și Tura Sina; întreabă-i pe șeicii stăpânitorilor străini care i-au vizitat pe locuitorii sultanului și au lăsat să se întâmple toate grozăviile astea! Oare sultanii și șahii creștini nu au dreptul și îndatorirea să-i apere pe ceilalți creștini oriunde s-ar afla aceștia? La miezul nopții care a trecut, i-am salvat pe creștinii din valea asta de la moarte, eu, o femeie; de ce acești emiri au o putere mai mică decât a mea? Odinioară am fost meleka, dar acum nu mai sunt decât o femeie bătrână; cu toate astea, turcii, kurzii și chaldeii ascultă glasul meu. Pedepsește-i pe cei răi și îți vor mulțumi mai târziu, pe când cei buni care râvnesc la mântuire, te vor întâmpina cu mare bucurie. Nu trimiteți mesageri a căror putere se stinge ca o scânteie la cea mai mică adiere de vânt, ci trimiteți oameni de care să se teamă asupritorul; atunci munții vor chiui și văile vor triumfa; tot ținutul va înălța în fiecare zi osanale, iar turma va împlini

cuvântul Păstorului. De ce îl îndepărtați de voi? Aduceți-l înapoi, căci de veți fi uniți, puterea Lui va face să curgă numai lapte și miere pe pământ!

În timp ce vorbea, se ridicase în picioare. Stătea acum dreaptă înaintea mea; obrații i se însuflețiră, ochii îi străluceau, iar vocea îi era puternică. A fost un moment pe care nu-l voi da uitării niciodată. Se opri și se așază din nou. Această femeie trebuie că văzuse și auzise, trăise și gândise într-adevăr multe, poate chiar și citise ceva. Ce puteam eu să-i răspund?

— Marrah Durimeh, mă dojenești și pe mine? o întrebai eu.

— Pe tine? De ce?

— Căci și eu sunt un mesager.

— Tu?! Cine te-a trimis?

— Nimeni. Am venit cu de la mine putere.

— Ca să propovăduiești?

— Nu și totuși, da.

— Nu te înțeleg, fiule; explică-mi!

— Chiar tu ai spus că dorești emisari ai faptei care să nu fie neputincioși. Dumnezeu împarte darurile după înțelepciunea Lui. Unuia îi dă darul vorbirii cuceritoare, iar altuia îi poruncește să acționeze înainte de a veni timpul când nu mai este în stare de nimic. Mie nu mi-a dat darul vorbirii, ci pe acela de a fi folositor aproapelui meu. De aceea nu pot sta într-un singur loc, ci călătoresc mereu. Vreau să dau învățătură și să predic, dar nu prin vorbă, ci prin faptă. Am fost prin țări ale căror nume nu le cunoști, am fost găzduit de oameni cu pielea albă, galbenă, maronie și neagră; am fost oaspetele creștinilor, evreilor, musulmanilor și al păgânilor; peste tot am semănat dragoste și milostenie. Am plecat mai departe și am fost răsplătit din belșug, căci în urma mea au răsunat cuvinte precum: „acest emir nu cunoaște frica; știa mai multe decât noi și totuși ne-a fost ca un frate; a cinstit Dumnezeul nostru și ne-a îndrăgit; nu-l vom uita niciodată, căci a fost

un om bun, un camarad de nădejde; a fost... un creștin!” Iată ce am obținut prin credința mea. Și chiar dacă aș găsi doar un singur om care să respecte credința mea și să poată învăța ce este iubirea, tot aș ști că ziua mea nu s-a terminat în zadar și odată și odată voi putea să mă odihnesc liniștit.

Se lăsă o pauză lungă, foarte lungă. Amândoi ne uitam în jos fără să scoatem un cuvânt; deodată, Marrah Durimeh îmi luă mâna și spuse:

— Stăpâne, te iubesc!

Se uită la mine cu o privire maternă, pe care n-am s-o uit niciodată!

— Fiul meu, spuse ea, după ce vei pleca din valea asta, nu te voi mai vedea niciodată, dar mă voi ruga pentru tine și te voi binecuvânta până în clipa când voi închide ochii pentru totdeauna. Vrei să afli secretul pe care l-am spus și celorlalți trei în peșteră?

— Ți-aș rămâne recunoscător; cu toate că tăcerea e de aur, prefer să renunți la ea.

— Cei trei au jurat să nu spună niciodată nimic...

— Și eu jur să nu spun nimănui.

— Nimănui?

— Niciodată!

— Atunci, ascultă!

Și îmi povesti. Era o poveste care ar fi putut face celebru un scriitor, o poveste lungă din timpurile când cei trei diavoli — Abd-el-Summit-bei, Beder-Khan-bei și Nur-Ullah-bei i-au exterminat pe creștini în Valea Zabului, o poveste care îmi dădu fiori de groază. Dură mult până când se termină și apoi bătrâna rămase încă mult timp lângă mine. Își duse mana osoasă la ochi, să-și șteargă lacrimile care-i curgeau șiroaie. Își lăsă obosită capul pe umărul meu și-mi spuse cu glas șoptit:

— Du-te acum! Voiam să cobor în Lizan, însă mai aștept până mi se liniștesc bătăile inimii. Spre seară vin la voi.

Îi respectai dorința și plecai. Când ajunsei în Lizan, nu mai găsii nici un kurd; doar beiul mă așteptase.

— Emire, spuse el, oamenii mei au plecat, însă eu te-am așteptat să te întorci la Gumri.

— Uite că m-am întors, dar pentru scurt timp, căci haddedihiilor le este dor de ai lor.

— Mi-au promis că vor veni cu mine și vom ține sfat cum să ajungeți cel mai bine și mai în siguranță la Tigris. Mergi sănătos, emire!

— Rămâi sănătos!

Melekul stătea cu prietenii mei. Beiul își luă încă o dată rămas-bun de la ei și se grăbi să ajungă la kurzii săi.

Marrah Durimeh își ținu cuvântul: se întoarse spre seară și când putu să-mi vorbească fără să fim auziți, îmi spuse:

— Stăpâne, vrei să-mi îndeplinești o dorință?

— Cu dragă inimă.

— Crezi în puterea unei amulete?

— Nu.

— Cu toate astea, ți-am făcut una. Vrei să o porți?

— Ca amintire de la tine, sunt de acord.

— Atunci, ia-o. Nu te ajută cu nimic cât timp e închisă; însă când te vei afla la ananghie, deschide-o; Ruh'i Kulyan va fi cu tine, chiar dacă nu va sta lângă tine.

— Îți mulțumesc.

Amuleta avea patru colțuri și era învelită într-o bucată de pânză. Mi-o pusei la gât. Mai târziu avea să-mi fie de folos, eram sigur, dar nu trebuia să aștept ca necazurile să mă ia prin surprindere...

Sfârșitul volumului II

Poșta redacției

Din noianul de scrisori primite la început de an — majoritatea cu bune urări tradiționale — ne-a reținut atenția epistola elevului Sergiu Zare (locuințe Letea, Bloc 25. Apart. 1 Bacău), care se află în posesia întregii colecții editate de noi până în prezent. Spațiul nu ne îngăduie s-o reproducem integral, așa cum s-ar cuveni — astfel încât ne mărginim să răspundem la câteva întrebări esențiale.

1. Care este stadiul tipăriturilor din seria de *Opere* și a portofoliului necesar producției imediate și de perspectivă?

— Ne apropiem de realizarea primei jumătăți a proiectului de editare a operelor integrale, epuizând masa traducerilor efectuate în România în ultimii 60 de ani.

2. Sub ce titluri au mai fost tipărite aceste cărți, pentru a nu mai, fi achiziționate de posesorii actualei scrii?

— Inițial, în România interbelică, traducerea mai multor opere s-a realizat sub forma romanului-foileton — cele mai multe tălmăciri fiind, adaptări ale scriitoarei Lia Hârsu — purtând titluri generice precum: „De pe tron la eșafod”, „Pământul misterelor” sau, „Sub vulturul imperial”, cumulând în paginile lor numeroase creații de sine stătătoare. Concomitent s-au tipărit opere desprinse, de regulă, din cicluri precis configurate, ca de pildă: *Munții în flăcări*, *Nisipul pierzării*, *Foc în Vest*, *Surcouf corsarul*, *Prin deșertul Saharei* (cu *Tainele Orientului* și *În țara diavolului*), *Extraordinaire aventuri în jurul lumii*, *Aventuri în Turchestan*, *Saiwa-tjalcm*, *Ursul argintiu*, *Canada Bill*, *Caravana sfântă*, *Drumul spre Mecca*, *Far-West*, *Munții în flăcări*, *Răzbunarea sângelui*, *Winnetou și pirații*, *Aventuri în deșertul sălbatic*, *La nord de țara diavolului*, *Misterele diavolului*, *Winnetou și Olt Shatterhand*, la care se mai pot adăuga și cărți de dată recentă.

3. În ce constă noutatea reeditărilor din actuala serie de *Opere*?

— În primul rând prin identificarea operelor originale, confruntarea cu tălmăcirile existente și mai ales, încadrarea titlurilor în ciclurile din care făceau parte (când din acestea lipseau romane întregi, cazul *Vânătorului de samuri* sau *Secretul țigăncii*, date în lucru și adăugate trilogiilor în cauză).

4. Titlurile au corespuns întotdeauna versiunilor germane folosite de dvs.?

— Nu întotdeauna, întrucât adesea ele fuseseră atribuite arbitrar de editorul german, iar cele inițiale nu erau cele mai adecvate, repetându-se pe mai multe tomuri. Am avut însă, de fiecare dată, grija ca pe contrapagina de titlu să menționăm sursa autentică.

5. În curând veți aborda a doua jumătate a creației karlmayene, totalmente necunoscută cititorilor din România. Care va fi prima lucrare și ce va cuprinde?

— Această carte nu poate fi alta decât opera autobiografică *Viața și năzuințele mele*, aparținând autorului tău preferat. Cuprinsul ei este următorul:

- a. Povestire din Sitara
- b. Copilăria mea
- c. Nu am avut tinerețe
- d. Anii seminarului și ai celor de învățător.
- e. În prăpastie.
- f. Anii literaturii de colportaj
- g. Operele mele
- h. Procesele mele
- i. Ultimele năzuințe

Într-o addenda se va mai publica:

a. Spovedania mea (scrisă în 1908, cu patru ani înaintea decesului)

b. Spre țărmurile sufletelor alese (conferință ținută la Viena, în 1912, cu câteva zile înaintea încetării din viață a lui Karl May, conferință reconstituită de soția sa, Clara May).

REDACȚIA

KARL MAY - OPERE

cărți apărute la editurile Eden și Pallas

Ciclul „**De pe tron la eșafod**”

1. Castelul Rodriganda (Editura Pallas, 1994)
2. Piramida Zeului Soare (Editura Pallas, 1994)
3. Benito Juarez (Editura Pallas, 1994)
4. Plisc-de-ului (Editura Pallas, 1994)
5. Moartea împăratului (Editura Pallas, 1994)
6. Comoara din Lacul de Argint (Editura Pallas, 1995)
7. Slujitorii morții (Editura Eden, 1995).

Ciclul „**Satan și Iscariotul**”

8. Capcana (Editura Pallas, 1995)
9. Omul cu 12 degete (Editura Pallas, 1995)
10. Răzbumarea (Editura Eden, 1995)

Ciclul „**În țara leului argintiu**”

11. Leul răzbumării (Editura Pallas, 1995)
12. La Turnul Babei (Editura Pallas, 1995)
13. Sub aripa morții (Editura Pallas, 1995)
14. Prăbușirea (Editura Pallas, 1995)
16. Cacealmaua (Editura Eden, 1996)
16. Testamentul incașului (Editura Eden, 1996)
17. Pirat și corsar (Editura Eden, 1996)
18. Mustangul Negru (Editura Pallas, 1996)

Ciclul „**Inimi germane**”

- 19. Dervișul (Editura Pallas, 1990)
- 20. Valea morții (Editura Pallas, 1996)
- 21. Vânătorul de samuri (Editura Pallas, 1996)

Ciclul „**Winnetou**”

- 22. Winnetou (Editura Eden, 1996)
- 23. Pe viață și pe moarte (Editura Eden, 1996)
- 24. Testamentul lui Winnetou (Editura Eden, 1996)

- 25. Old Surehand (Editura Pallas, 1996)
- 26. Taina lui Old Surehand (Editura Pallas, 1996)

- 27. Secretul țigăncii (Editura Eden, 1997)
- 28. Insula giuvaierurilor (Editura Eden, 1997)

Ciclul „**În țara mahdiului**”

- 29. În țara mahdiului (Editura Pallas, 1997)
- 30. Lacrimi și sânge (Editura Pallas, 1997)
- 31. Ultima vânătoare de sclavi (Editura Pallas, 1997)

- 32. Vulturii deșertului (Editura Eden, 1997)

Ciclul „**Oriental**”

- 33. Prin desert și harem. (Editura Eden, 1998)

Volumul de față (34) — Prin Kurdistanul sălbatic — va fi urmat de următoarele titluri, parte integrantă a aceluiași ciclu:

- 35. De la Bagdad la Stambul (sub tipar)
- 36. Prin văgăunile Balcanilor (sub tipar)
- 37. În țara schipetarilor (sub tipar)
- 38. Schut — căpetenia bandiților (sub tipar)

Editurile EDEN și PALLACE
Casa Presei Libere
București
Căsuța poștală 33—99
Telefon 222.48.60

Imprimeria „ARDEALUL” Cluj-Napoca
B-dul 21 Decembrie nr. 146
Comanda nr. 70261.

**karl
may**

OPERE

PRIN KURDISTANUL SĂLBATIC

Pe fundalul confruntărilor sângeroase dintre triburile kurde, „Închinătorii Diavolului” și trupele sultanului din Stanbul se desfășoară călătoria și aventurile prin sălbaticul Kurdistan ale îndrăgitului **Kara Ben Nemsî**, căruia i se alătură Hagi Halef Omar și excentricul lord David Lindsay. Ca întotdeauna, peripețiile lor sunt pigmentate de poznele lui Halef și de extravagantele lui sir Lindsay, ceea ce conferă romanului un plus de atractivitate și dinamism. Toate aceste întâmplări extraordinare își vor găsi noi ipostaze în volumul următor :

DE LA BAGDAD LA STANBUL

a cărui apariție continuă ciclul oriental al operelor lui Karl May.

Lei 19.500 + 400 T.L. = 19.900

-
- [1] Calea laptelui.
- [2] „Bătrânul fără cap” (Ursa Mare).
- [3] Venus.
- [4] Cumpăna.
- [5] Maior.
- [6] Șef de batalion.
- [7] Locotenent-colonel.
- [8] Adjutant.
- [9] Președinte de tribunal.
- [10] O dare pe care o plătesc nemahomedanii.
- [11] Judecător suprem al Turciei asiatice.
- [12] Șelar.
- [13] Adunarea sfetnicilor.
- [14] Sigiliul guvernământului.
- [15] Agată portocalie.
- [16] Primar.
- [17] Cești de porțelan.
- [18] Salată din frunze tinere de fistic.
- [19] Friptură de capră.

- [20] Niște prăjituri tari.
- [21] Porumbel.
- [22] Liliac.
- [23] Negustorul de buruieni.
- [24] Crăiasa morții!
- [25] Muscă.
- [26] Rege, domnitor.
- [27] Povestitor.
- [28] Pentru numele lui Moise.
- [29] Arme.
- [30] Mustață.
- [31] Judecător suprem.
- [32] Vicerege.
- [33] Un sat al kurzilor – Kazikan.
- [34] Sergent-major.
- [35] Samson.
- [36] Băutura băuturilor.
- [37] Cârcei.
- [38] Bani de hârtie, cum sunt și „selimii”.
- [39] Sfânta Fecioară Maria.
- [40] Fleac.
- [41] *Hal* – unchi dinspre mama; *am* – unchi dinspre tata.

Alăturarea celor două cuvinte înseamnă protector.

[42] *Derman* înseamnă în limba kurdă praf de pușcă, dar și medicament, leac.

[43] Febră, friguri.

[44] Iisus.

[45] Zabul de sus.

[46] Personaj din 1001 de nopți.

[47] Sărut.